

DREJT DREJTËSISË

Analizë e procesit civil në gjykatat e rretheve gjyqësore

DREJT DREJTËSISË

Analizë e procesit civil në gjykatat e rretheve gjyqësore

Botuar nga Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
 Prezenca në Shqipëri
 Sheraton Hotel
 Kati i I-rë, Sheshi “Italia”
 1010 Tiranë Shqipëri
 www.osce.org/albania

© Prezenca e OSBE-së në Shqipëri, 2013

Të gjitha të drejtat të rezervuara. Materiali që përmban ky publikim mund të citohet ose të rishtypet me kusht që të njihet autorësia e tij dhe një kopje e publikimit që përmban materialin e rishtypur t’i dërgohet OSBE-së. Çdo përdorim tjetër i këtij materiali, që përfshin, por që nuk kufizohet në përdorimin komercial apo në krijimin e punimeve që rrjedhin nga ky publikim, kërkon lejen me shkrim të OSBE-së.

Autorët: Jo Faafeng
 Maya Goldstein
 Ama Kraja
 Fiorentina Azizi

Përkthimi në shqip: Etleva Pushi
 Jorida Nano
 Rubin Vojka
 Denada Janaqi
 Erjola Likaj

Rishikimi ligjor dhe gjuhësor: Ama Kraja
 Iris Petrela

ISBN 978-92-9235-253-0

Kopertina: Rubin Laja
 Formatimi: Algert Guri
 Shtypur në Tiranë nga: ALBDESIGN

Përmbajtja e lëndës

Përmbajtja e lëndës	3
Parathënie	7
Përmbledhje	8
Përmbledhje e të dhënave statistikore	13
Tabela e shkurtimeve dhe akronimeve	17
Hyrje	18

KAPITULLI I. E DREJTA PËR GJYKIM BRENDA NJË AFATI TË ARSYESHËM

1	Hyrje	21
2	Kuadri ligjor	22
2.1	E drejta dhe rekomandimet ndërkombëtare	
2.1.1	Përgjegjësia për sigurimin e fondeve dhe burimeve të mjaftueshme dhe organizimi i gjykatave	23
2.1.2	Përgjegjësia për sjelljen e palëve	24
2.1.3	Vlerësimi i respektimit të së drejtës për një gjykim brenda një afati të arsyeshëm	25
2.1.3.1	Llogaritja e kohëzgjatjes së një gjykimi	25
2.1.3.2	Elementet e vlerësimit të afateve kohore të një gjykimi	25
2.1.4	Dispozita të posaçme për shtyrjen e seancave	28
2.2	E drejta shqiptare	30
2.2.1	Përgjithësisht për të drejtën e gjyqimit brenda një afati të arsyeshëm	30
2.2.2	Letërthirrjet dhe njoftimi i dokumenteve ligjore	32
2.2.3	Pasojat e mosparaqitjes së palëve dhe pjesëmarrësve të tjerë në gjykim	32
3	Vonesat procedurale në gjykatat e shkallës së parë	34
3.1	Hyrje dhe të dhëna statistikore	34
3.1.1	Kohëzgjatja e çështjeve të vëzhguara	35
3.1.2	Kohëzgjatja e çështjeve të pushuara proceduralisht	36
3.1.3	Numri i seancave në çdo çështje	36
3.1.4	Numri i seancave joproduktive.	36
3.2	Problemet me thirrjen e palëve në seanca	37
3.2.1	Problemet e vërejtura	37
3.2.2	Rrugëzgjdhjet	40
3.3	Faza përgatitore që merr kohë të konsiderueshme	45
3.3.1	Problemet e vërejtura	45
3.3.2	Rrugëzgjdhjet	47
3.4	Mosparaqitja e pjesëmarrësve në gjykim, qëndrimi ngurrues i gjykatave shqiptare për të ushtruar kompetenca sanksionuese si dhe kompetencat e pamjaftueshme për vendosjen e sanksioneve	52
3.4.1	Problemet e vërejtura	53

3.4.2	Rrugëzgjdhjet në lidhje me pjesëmarrësit në gjykim që mungojnë	56
3.5	Statistika zyrtare të pamjaftueshme	62
3.5.1	Problemet e vërejtura	62
3.5.2	Rrugëzgjdhjet	64
3.6	Raste studimore	65
4	Vonesat dhe problemet e tjera në paraqitjen e vendimeve të arsyetuara me shkrim	70
4.1	Kuadri ligjor ndërkombëtar dhe rekomandimet	70
4.2	E drejta shqiptare	71
4.3	Problemet e vërejtura	72
4.4	Rrugëzgjdhjet	74

KAPITULLI II. TRANSPARENCA E PROCEDIMEVE GJYQËSORE

1	Hyrje	77
2	Kuadri ligjor	78
2.1	E drejta dhe rekomandimet ndërkombëtare	78
2.1.1	Instrumentet ndërkombëtare	78
2.1.2	Aksesi në kalendarin e gjykimeve	79
2.1.3	Aksesi në godinat e gjykatave dhe sallat e gjyqeve	80
2.1.4	Aksesi në vendimet e gjykatave	80
2.1.5	Ruajtja e përshtatshme e procesverbaleve të seancave dhe dosjeve të çështjeve	81
2.2	E drejta shqiptare	82
2.2.1	Mundësia e hyrjes së publikut në godinat e gjykatave dhe sallat e gjyqit	82
2.2.2	Aksesi i publikut në listat e gjyqeve	83
2.2.3	Mundësia për të marrë vendimet gjyqësore	83
2.2.4	Mbajtja e dosjes gjyqësore dhe aksesi në të	83
3	Mundësia e publikut për të marrë pjesë në seancë gjyqësore	85
3.1	Aksesi në listat e gjyqeve: të dhënat mbi datën dhe vendin e seancës	85
3.1.1	Problemet e vërejtura	85
3.1.2	Rrugëzgjdhje dhe rekomandime	87
3.2	Mundësia e hyrjes së publikut në godinat e gjykatave dhe sallat e gjyqit	88
3.2.1	Problemet e vërejtura	88
3.2.2	Rrugëzgjdhjet	89
4	Aksesi i publikut në regjistrat dhe dosjet e gjykatës	89
4.1	Mbajtja e rregullt e procesverbalit	89
4.1.1	Problemet e vërejtura	89
4.1.2	Rrugëzgjdhjet	93
4.2	Mirëmbajtja e nevojshme e dosjeve të çështjeve	94
4.2.1	Problemet e vërejtura	94
4.2.2	Rrugëzgjdhjet	96
4.3	Mundësia për të marrë kopje të vendimeve gjyqësore	97

KAPITULLI III. AKSESI NË DREJTËSI

1	Kuadri ligjor	99
1.1	E drejta dhe rekomandimet ndërkombëtare	99
1.2	E drejta shqiptare	102
1.2.1	Hyrje	102
1.2.2	Informacion rreth kohës dhe vendit ku zhvillohen seancat	103
1.2.3	Aksesi në vendin ku zhvillohet seanca	103
1.2.4	Aksesi në procesverbalet e seancave dhe në përmbajtjen e dosjeve gjyqësore	124
1.2.5	Tarifat gjyqësore	104
1.2.6	Të drejtat procedurale gjatë procesit për heqjen e zotësisë për të vepruar	105
2.	Gjetje dhe rekomandime	106
2.1	Hyrje	106
2.2	Aksesi në vendin ku zhvillohet seanca	106
2.3	Aksesi në dosjet gjyqësore	111
2.4	Tarifat gjyqësore	111
2.5	Materialet e paraqitura me shkrim nuk i jepen palës tjetër	111
2.6	Të drejtat procedurale në proceset për heqjen e zotësisë për të vepruar	112

SHTOJCAT

Shtojca 1	Statistikat e çështjeve civile të monitoruara	115
Shtojca 2	Lista e rekomandimeve	133
Shtojca 3	Formularë për të dhënat e kontaktit	135

Parathënie nga SH.T.Z Ambasador Eugen Wollfarth Kryetari i Prezencës së OSBE-së në Shqipëri

I dashur lexues,

Kam kënaqësinë të paraqes raportin e Prezencës së OSBE-së në Shqipëri *Drejt Drejtësisë. Analizë e procesit civil në gjykatat e rretheve gjyqësore*. Ky raport synon të bëjë një vlerësim të sistemit të drejtësisë në lidhje me gjykimet civile, duke parë përputhshmërinë e këtij sistemi me standardet ndërkombëtare për një gjykim të drejtë. Raporti gjithashtu synon të bëjë rekomandime për rritjen e mëtejshme të efikasitetit, transparencës së këtij sistemi dhe aksesit në të.

Një sistem i mirë drejtësie në fushën civile është një garanci thelbësore për sundimin e ligjit dhe respektimin e të drejtave të njeriut. Të drejtat ligjore marrin vlerë kur çdo individ i drejtohet një gjykate dhe ajo e jep drejtësinë në kohë, duke nxitur besim te publiku.

Reformat në sektorin e drejtësisë fokusohen ndonjëherë të gjykimet penale, duke lënë mënjanë ato civile dhe administrative. Kjo duket sikur zbeh rëndësinë e madhe që kanë ato për zhvillimin dhe mirëqenien e shoqërisë. Ky pohim vlen sidomos për Shqipërinë, ku shumë aspekte të çështjes së pronësisë, kërkojnë ende punë dhe pengojnë zhvillime të rëndësishme. Si shembuj të tjerë me rëndësi të veçantë mund të përmenden çështjet që kanë të bëjnë me trashëgiminë apo kujdestarinë e fëmijëve. Për të gjitha këto raste, zgjidhja e mosmarrëveshjeve me vendosmëri dhe besim është thelbësore për të gjitha palët, në mënyrë që ato të vazhdojnë normalisht jetën e tyre.

Një sistem i mirë drejtësie në fushën civile është edhe një kusht i domosdoshëm për një ekonomi funksionale tregu. Situata ekonomike e një vendi është e lidhur me cilësinë e gjyqësorëve civilë. Ky botim ka për qëllim të kontribuojë në përmirësimin e cilësisë së këtyre gjyqësorëve.

Gjetjet e këtij raporti bazohen kryesisht në monitorimin e më shumë se 140 seancave gjyqësore, në katër gjykata të rretheve gjyqësore. Kjo qasje përbën një mundësi unike për të parë nga afër praktikën e përditshme të gjykatave –përfshirë këtu edhe sfidat e tyre të brendshme– duke e bërë këtë studim të shkojë përtej asaj që mund të rezultojë vetëm prej një analize të legjislativitetit procedural.

Mbledhja dhe analizimi i informacionit të gjendur në këtë raport nuk do të ishte e mundur pa inkurajimin dhe mbështetjen aktive të Ministrisë së Drejtësisë, Këshillit të Lartë të Drejtësisë, gjyqtarëve dhe stafit të gjykatës. Do të doja të falënderoja të gjithë ata që kanë qenë të përfshirë, për ndihmën e ofruar. Shpresoj që ky raport të jetë i dobishëm për të gjithë aktorët në sektorin e drejtësisë civile, përfshirë Kuvendin, Ministrinë e Drejtësisë, Këshillin e Lartë të Drejtësisë, Dhomën e Avokatisë, gjyqtarët, avokatët dhe stafin e gjykatës.

***SH.T.Z. Ambasador Eugen Wollfarth
Kryetar i Prezencës së OSBE-së në Shqipëri***

PËRMBLEDHJE

Komente të përgjithshme

Gjatë dy dekadave të fundit, gjyqësorit shqiptar i janë bërë përmirësime të mëdha përsa i përket kuadrit ligjor dhe aspektit organizativ. Megjithatë, ka ende vend për të përmirësuar eficientësinë, transparencën dhe përgjegjshmërinë e tij në mënyrë që të përmbushë plotësisht standardet ndërkombëtare.

Që nga viti 2003 Prezenca e OSBE-së në Shqipëri (Prezenca) ka asistuar reformën në drejtësi, midis të tjerash edhe duke vlerësuar nëse procedurat gjyqësore janë në përputhje me standardet ndërkombëtare të gjykimimit të drejtë. Duke u bazuar në monitorimin e seancave gjyqësore, konsultimin e dosjeve gjyqësore dhe intervistat, Prezenca ka identifikuar problemet procedurale e praktike dhe ka dhënë rekomandime për zgjidhjen e tyre. Në të kaluarën janë vlerësuar gjykimet penale në gjykatat e shkallës së parë dhe ato të apelit dhe gjetjet janë prezantuar në dy raporte, të publikuara përkthësisht në vitin 2006 dhe 2007. Raporti *Drejt Drejtësisë* përqendrohet te gjykimet civile në gjykatat e shkallës së parë. Në të janë identifikuar probleme për tri çështje kryesore: kohëzgjatjen e gjykimeve, transparencën e procedimeve dhe aksesin në drejtësi, si dhe janë dhënë rekomandime për reformim. Raporti *Drejt Drejtësisë* do të pasohet nga një raport i dytë ku këto rekomandime të përgjithshme shndërrohen në sugjerime specifike për ndryshime legjislative dhe të praktikës.

Kohëzgjatja e gjykimeve

Vonesat në gjykimin e çështjeve, sado të vogla qofshin, pengojnë përdorimin efikas të burimeve administrative dhe financiare që mund të shërbenin për të gjykuar më shumë çështje. Kur vonesat janë të dukshme, i atribuohen Shtetit dhe janë të shmangshme, mund të cenojnë të drejtën e palëve për një gjykim të drejtë, duke përfshirë edhe të drejtën për gjykim brenda një afati kohor të arsyeshëm.

Për secilin nga gjyqet e vëzhguara u zhvilluan mesatarisht 10.5 seanca gjyqësore. 47.7 % e këtyre seancave ka qenë krejtësisht joproduktive, d.m.th. nuk ka ndodhur asgjë thelbësore për të zgjidhur mosmarrëveshjen në gjykim. Në këto seanca joproduktive nuk u paraqit asnjë argument, asnjë dokument apo kërkesë me shkrim, nuk u mor asnjë provë dhe nuk u bë asnjë kërkesë procedurale.

Janë identifikuar një sërë arsyesh në lidhje me numrin shumë të lartë të seancave gjyqësore:

Së pari, gjykatat shpesh hasën probleme për njoftimin e rregullt të palëve të thirrura në seancë, për shkak të adresave jo të sakta dhe mungesës së aksesit në databazat e adresave në nivel qendror dhe vendor. Fakti që shumica e

gjykatave mbetën joaktive pas dështimit të përpjekjes së parë për të thirrur palët në proces, çoi në një numër të lartë seancash dhe numër të lartë seancash joproduktive. Gjykatat jo gjithmonë kanë përdorur mënyrat më të shpejta të njoftimit, të lejuara me ligj.

Arsyeja e dytë kanë qenë procedurat joefikase përgatitore. Në fakt, 24.8 % e seancave u shtynë për shkaqe të lidhura me provat (11.9 % me qëllim marrjen e provave të tjera dhe 12.9 % për arsye procedurale të lidhura me ekspertët), duke i bërë këto shkaqe rastet më të shpeshta. Provat e shkruara u qarkulluan vetëm në seancë dhe procedurat për caktimin e ekspertëve dhe marrjen e dëshmimeve të tyre kërkuuan të paktën tre seanca. Shpesh herë, provat nuk u paraqitën në momentin më të parë të mundshëm, por u lanë për më vonë. Vend për përmirësim ka edhe për planifikimin dhe administrimin e gjykimeve nga gjyqtarët, për shembull ata jo gjithmonë kontrollojnë para caktimit të seancës nëse pjesëmarrësit ishin të disponueshëm dhe nuk përcaktuan qëllimin dhe kalendarin e gjykimeve në konsultim me palët.

Së treti, mungesa e pjesëmarrësve në gjykim kontribuoi në numrin e lartë të seancave për çdo gjykim. Gjithashtu, kriteret për sanksionimin e pjesëmarrësve që mungojnë në gjykim janë shumë të paqarta. Edhe Kodi i Procedurës Civile nuk përcaktonte qartë një procedurë që duhet ndjekur nga gjykatat për të përcaktuar shkaqet e mosparaqitjes së pjesëmarrësve në gjykim. Kjo bën që gjyqtarët të hezitojnë për të vendosur sanksione ndaj pjesëmarrësve që mungojnë në gjykim. Edhe ato sanksione që u përdorën në rastet e vëzhguara ishin shumë të buta dhe gjyqtarët nuk duket të ishte plotësisht funksional. Ndërkohë, palët pjesëmarrëse në gjykim nuk janë të detyruara me ligj të njoftojnë gjykatën përpara seancës nëse nuk mund të jenë të pranishëm, duke bërë që pjesëmarrësit e tjerë të paraqiten kot në seancë.

Raporti *Drejt Drejtësisë* përmban një sërë rekomandimesh për reduktimin e numrit të seancave gjyqësore dhe të kohëzgjatjes së gjykimeve:

Së pari, sistemi i njoftimit të palëve në gjykim mund të përmirësohet në disa mënyra. Gjykatat duhet t'u kërkojnë palëve dhe avokatëve të japin sa më shpejt t'u jepet mundësia informacionin se ku mund të kontaktohen – një shembull formulari që mund të përdoret për këtë qëllim gjendet në Shtojcën 3 të raportit. Gjykatat duhet të përdorin mënyrat më të shpejta dhe më të besueshme, të lejuara nga legjislacioni në fuqi, për njoftimin e palëve, si për shembull me faks, e-mail dhe sms. Në të ardhmen duhet ndryshuar legjislacioni procedural në mënyrë të tillë që procedura standarde të jetë dërgimi i njoftimit me postë ose mjete teknike dhe t'i kërkohej marrësit të konfirmojë marrjen. Procedura e njoftimit do të përmirësohej nëse gjykatave u jepet akses në Regjistrin Kombëtar të Gjendjes Civile, Regjistrin Kombëtar të Adresave dhe në hartat ekzistuese të pushtetit qendror dhe vendor.

Pasi sistemi i adresave të bëhet më i saktë në të ardhmen, duhet marrë në konsideratë ndryshimi i ligjit në mënyrë të tillë që njoftimi i dërguar në adresën e regjistruar të jetë i mjaftueshëm për t'u konsideruar si njoftim i rregullt i palëve për të marrë pjesë në proces.

Së dyti, janë sugjeruar një sërë rekomandimesh për përmirësimin e fazës përgatitore. Përgatitja e gjykimit, veçanërisht qarkullimi i provave në letër, duhet në një masë më të gjerë të ndodhë me shkrim dhe jo gjatë seancave gjyqësore, dhe palëve u duhet kërkuar që të paraqesin provat sa më parë. Gjyqtarët duhet të menaxhojnë gjykimet në mënyrë më aktive, duke mbajtur midis të tjerash edhe takime planifikuese me avokatët para fillimit të gjykimit. Këto takime duhet të kenë për qëllim kondensimin e procesit, duke sqaruar cilat janë çështjet që shtrohen për zgjidhje si dhe duke hartuar një kalendar për përfundimin e gjykimit.

Së treti, duhen marrë masa për të siguruar pjesëmarrjen e palëve në proces. Gjyqtari duhet të sigurohet gjithmonë për disponueshmërinë e palëve përpara se të caktojë seancën e radhës. Nëse palët nuk mund të jenë të pranishme, gjykata duhet të njoftojë menjëherë pjesëmarrësit për anulimin e seancës. Procedurat për hetimin e arsyeve të mungesës në seancë gjyqësore duhet të bëhen pjesë e Kodit të Procedurës Civile dhe duhen sqaruar cilat janë shkaqet e ligjshme për mosparaqitje. Duhen zbatuar gjithashtu sanksione më të ashpra për mungesat e pajustificuara në gjykim, për shembull duke i ngarkuar dëshmitarët dhe ekspertët me shpenzimet e vonesave të shkaktuara. Mundësia që pala paditëse të tërhiqet nga gjykimi i çështjes duhet të jetë e kufizuar dhe në disa raste kur të paditurit mungojnë pa arsye duhet marrë në konsideratë aplikimi i vendimit automatik (default judgement).

Statistikat zyrtare të Ministrisë së Drejtësisë përbëjnë një burim shumë të mirë informacioni për gjyqësorin. Megjithatë për disa tregues si, kohëzgjatja e proceseve gjyqësore dhe numri i seancave, ka vend për përmirësim. Statistikat do të ishin edhe më të dobishme nëse do të bëhej një ndarje e çështjeve me palë kundërshtare nga ato pa palë kundërshtare përsa i përket kohëzgjatjes së gjykimit.

Procedurat e komunikimit të vendimit të arsyetuar me shkrim

Rregullat ekzistuese për dorëzimin e vendimit të arsyetuar me shkrim duket se nuk u japin gjyqtarëve kohë të mjaftueshme për të arsyetuar vendimin e tyre. Për këtë arsye, Prezenca rekomandon që Kodi i Procedurës Civile të ndryshohet duke vendosur një afat të caktuar për dhënien e vendimit të arsyetuar, për shembull tre javë pas seancës së fundit kryesore. Praktika aktuale e shpalljes së dispozitivit përpara dhënies së vendimit të arsyetuar me shkrim nuk duhet të vazhdojë. Kodi i Procedurës Civile duhet të ndryshohet në mënyrë të tillë që afatet për ankim të fillojnë vetëm pasi palët të kenë marrë (ose është vlerësuar se kanë marrë) vendimin e arsyetuar me shkrim. Kohëzgjatja e afateve për ankim duhet të jetë e tillë që t'u sigurojë palëve kohë të mjaftueshme për të përgatitur ankimin.

Transparenca e procedimeve gjyqësore

U identifikua një gamë e gjerë vështirësish praktike dhe logjistike që reduktuan mundësinë e publikut për të shqyrtuar procesin gjyqësor si: mundësi të pamjaftueshme për të kontaktuar gjykatën, vështirësi për t'u informuar mbi kalendarin e gjykimeve dhe mungesa e informacionit në lidhje me vendin ku do të mbahet seanca. U vu re që seancat mbaheshin shpesh në zyrat e gjyqtarëve dhe jo në sallat e gjyqit. Në disa raste, procesverbalet nuk ishin të sakta dhe dosjet gjyqësore ishin jo të organizuara mirë, duke e bërë shqyrtimin e tyre të vështirë. Më tej, mungesa e sistemeve të mjaftueshme për gjurmimin dhe identifikimin e dosjeve gjyqësore rrit gjasat që ato të vendosen në vendin e gabuar apo të humbasin.

Prezenca sugjeron përmirësimin e mundësisë së publikut për të kontaktuar gjykatat, për shembull duke vendosur numra telefoni dhe adresa e-maili zyrtare në dispozicion të publikut, me qëllim rritjen e transparencës së proceseve gjyqësore. Gjatë orarit zyrtar të gjykatës duhet të ketë gjithmonë një punonjës që u përgjigjet telefonatave. Gjykatat nxiten të publikojnë kalendarët e përditësuar të gjykimeve në ambientet e gjykatave dhe në faqet e internetit. Kalendarit duhet të përmbajë edhe informacionin për vendin ku do të zhvillohet seanca në mënyrë që publiku të dijë paraprakisht vendndodhjen. Seancat duhet të mbahen, sa më shumë të jetë e mundur, në sallat e gjyqit dhe një sekretar duhet të jetë i pranishëm në të gjitha seancat. Gjykatat duhet të jenë të pajisura me sistem regjistrimi audio me qëllim regjistrimin e saktë të gjykimit. Në rast se mungon një sistem regjistrimi audio, gjyqtarët dhe sekretarët duhet të sigurohen që të mbajnë një procesverbal të saktë me shkrim.

Janë bërë disa sugjerime edhe në lidhje me dosjet e çështjeve gjyqësore: Çdo dokument i paraqitur në gjykatë duhet të përmbajë një numër rendor dhe të vendoset në dosje sipas këtij numri. Tabela e përmbajtjes duhet të rendisë në mënyrë specifike çdo provë të shkruar që përmban dosja dhe jo të grupojë disa dokumente nën të njëjtin titull. Tabela e përmbajtjes duhet përditësuar vazhdimisht.

Çdo çështje duhet të ketë një numër unik identifikimi, ndryshe nga praktika aktuale ku numri identifikues ndryshon çdo vit dhe kur çështja ankimohet. Vendndodhja e dosjes duhet shënuar në regjistrin e çështjes.

Aksesi në drejtësi

U identifikuan edhe disa probleme në lidhje me aksesin e palëve në drejtësi: Seancat gjyqësore u mbajtën kryesisht në zyrat e gjyqtarëve dhe jo në salla gjyqi. Kishte nevojë gjithashtu që të lehtësohej hyrja në gjykatë për personat me aftësi të kufizuara. Kriteret ligjore dhe praktika e lejimit të palëve për të shqyrtuar dosjen gjyqësore jo gjithmonë ishte në përputhje me standardet ndërkombëtare. Pati raste kur dokumentet e paraqitura me shkrim nga njëra palë nuk iu dhanë palës tjetër, duke reduktuar si rrjedhojë mundësinë e palës tjetër për të komentuar mbi to.

Një çështje shqetësuese është fakti që në gjykimet për heqjen e aftësisë për të vepruar, personi në fjalë nuk ka të drejtat e një pale pjesëmarrëse në gjykim. Kjo kufizon padrejtësisht aksesin e personit në drejtësi.

Për të përmirësuar aksesin e palëve në drejtësi, gjykatat duhet të marrin masa për zhvillimin e seancave gjyqësore në sallë gjyqi, sa më shumë të jetë e mundur, për shembull duke përdorur kalendar elektronik për përdorimin e sallave të gjyqit. Ndryshime të vogla mund të bëhen në ambientet e gjykatave dhe stafi duhet të ofrojë më tepër asistencë për të mundësuar personat me aftësi të kufizuara të hyjnë në sallën ku zhvillohet seanca. Duhet sqaruar rregullat për lejimin e palëve që të shqyrtojnë dosjet gjyqësore dhe këto rregulla duhet të jenë në përputhje me standardet ndërkombëtare. Gjyqtarët duhet të sigurojnë që provat e paraqitura me shkrim të shpërndahen të gjitha palët. Procedura për heqjen e aftësisë për të vepruar duhet ndryshuar në mënyrë që t'i lejojë personit në fjalë të jetë palë në proces.

Rruga e Drejt Drejtësisë

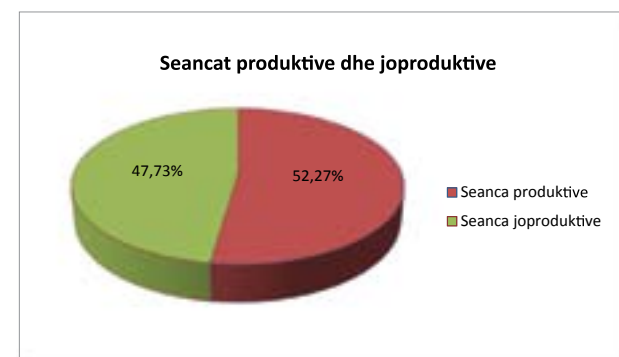
Drejt Drejtësisë nuk është menduar si një trajtim i plotë i të gjitha aspekteve të procesit civil, por duhet parë më tepër si një sudim bazë për diskutime të mëtejshme të reformës në drejtësi. Prezenca ka marrë iniciativën e një studimi pasues për t'i kthyer rekomandimet e përgjithshme të *Drejt Drejtësisë* në rekomandime specifike për ndryshime legjislative dhe të praktikës në fushën e procedimeve civile.

PËRMBLEDHJE E TË DHËNAVE STATISTIKORE

Informacioni i mëposhtëm statistikor jep disa të dhëna thelbësore të mbledhura gjatë veprimtarisë vëzhguese të Prezencës në gjykata.¹ Njëzet e një çështje civile, me një total prej 143 seancash, u vëzhguan në gjykatat e rretheve gjyqësore të Tiranës, Krujës, Durrësit dhe Shkodrës.

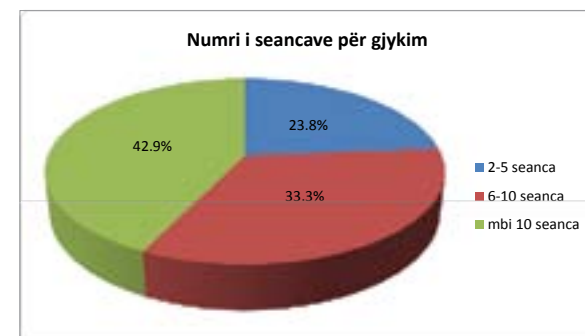
Seancat joproductive

Prej 143 seancave të vëzhguara, 47.7 % e tyre ishin krejtësisht joproductive. Këto ishin seanca ku nuk ndodhi asgjë thelbësore në lidhje me zgjidhjen e çështjes, d.m.th. nuk u ngrit asnjë argument, nuk u qarkullua ndonjë akt apo kërkesë me shkrim, nuk u mor ndonjë provë dhe nuk u bë ndonjë kërkesë.

Numri i seancave për gjykim

Për çdo çështje u zhvilluan mesatarisht 10.5 seanca. Çështja me numrin më të vogël të seancave u zhvillua në dy të tilla, ndërsa çështja me numrin më të madh kërkoi njëzetë e tetë seanca. Për shumicën më të madhe të çështjeve, 76.2 %, u deshën gjashtë ose më tepër se gjashtë seanca që ato të përfundonin.

¹ Informacion më i detajuar statistikor jepet në shtojcën 1.

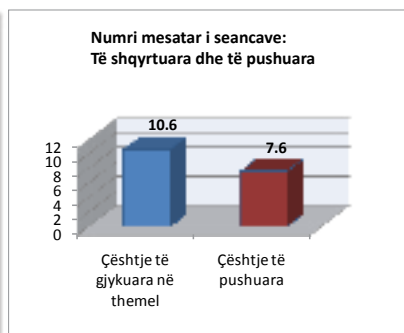
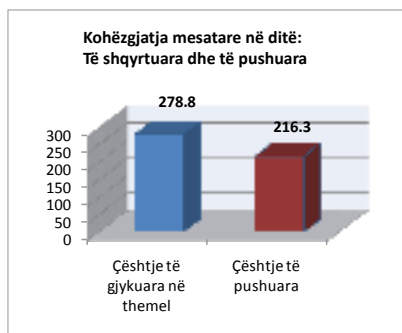
Kohëzgjatja e gjykimeve

Kohëzgjatja mesatare e çështjeve të vëzhguara, e llogaritur në ditë, ishte 281.7. Kohëzgjatja e çështjes më të shkurtër ishte 65 ditë, ndërsa ajo e çështjes më të gjatë 653 ditë. Pjesa më e madhe e çështjeve, 76.2 % zgjati më tepër se 200 ditë. Të dhënat përfshijnë vetëm kohëzgjatjen e procesit në shkallë të parë; procedurat e gjykimimit në apel do ta vononin edhe më tej zgjidhjen përfundimtare të çështjes.

Çështjet që u pushuan për shkaqe procedurale zgjatën pothuasje po aq sa ato që u shqyrtuan në themel: në mënyrë respektive, mesatarisht 216.3 ditë dhe 278.8 ditë. Edhe diferenca mes mesatareve të numrit të seancave për secilin grupim nuk rezultoi edhe aq thelbësore: 7.6 seanca për çështjet e pushuara dhe 10.6 seanca për çështjet e shqyrtuara në themel.

Duke qenë se pushimi i çështjes nuk e pengon paditësin ta rifillojë çështjen nga e para, rastet e pushimit përfaqësojnë një shpenzim të konsiderueshëm resursesh si për gjykatën, ashtu edhe për palët.

Shkaqet për shtyrjen e seancave

Një pjesë e madhe e seancave të vëzhguara, 109 nga 143 seanca, u shtynë. Grafiku i mëposhtëm rendit shkaqet për këto shtyrje.

Mbështetur në të dhënat e paraqitura më sipër, Drejt Drejtësisë identifikoi tri grupe kryesore shkaqesh për shtyrjen e seancave: mosparaqitjen e pjesëmarrësve në gjykim, marrjen e provave të tjera dhe çështjet që kishin të bënin me njoftimin e palëve. Grafiku i mëposhtëm paraqet në shifra këto shkaqe të grupuara, të cilat kanë bërë që në më tepër se gjysmat e rasteve të caktoheshin seanca të reja (58.7 %).

Periudha kohore ndërmjet seancave të shtyra

Periudha kohore ndërmjet seancave varioi nga gjykata në gjykatë dhe nga çështja në çështje. Mesatarisht, kaluan 21 ditë nga një seancë në tjetrën. Megjithatë, 49.6 % e seancave të vëzhguara duket se u shtynë nga 20 deri në 61 ditë. Kohëzgjatja e pushimeve të verës prej 30 ditësh u përjashtua nga llogaritja e periudhës kohore mes seancave.

Tabela e shkurtimeve dhe akronimeve

DUDNJ	Deklarata Universale për të Drejtat e Njeriut
EURALIUS	Misioni i Asistencës Evropiane për Sistemin shqiptar të Drejtësisë
GJEDNJ	Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut
KC	Kodi Civil
KDNJ	Komiteti për të Drejtat e Njeriut pranë Organizatës së Kombeve të Bashkuara
KE	Këshilli i Evropës
KEDNJ	Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut
KLD	Këshilli i Lartë i Drejtësisë
KPrC	Kodi i Procedurës Civile
MD	Ministria e Drejtësisë
OSBE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
PNDPCP	Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike
PZhGjD	Projekti për Zhvillimin e një Gjykimi të Drejtë
USAID/Just	Projekti i USAID për Forcimin e Sektorit të Drejtësisë

Rekomandimi nr. R (84) 5 i Këshillit të Evropës

Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës, Rekomandimi nr. R (84) 5 ndaj Shteteve Anëtare “Për parimet e procedurës civile hartuar për të përmirësuar funksionimin e drejtësisë”

Përmbledhja e “praktikave më të mira” të CEPEJ

Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ). Përmbledhje e “praktikave më të mira” për menaxhimin e kohës në procese gjyqësore (Strasburg, 8 dhjetor 2006)

Komenti i Përgjithshëm 32, i Komitetit për të Drejtat e Njeriut

Komenti i Përgjithshëm 32, Komiteti për të Drejtat e Njeriut pranë Organizatës së Kombeve të Bashkuara UN Doc CCPR/C/GC/32 (2007)

Udhëzimet SATURN për Menaxhimin e Kohës së Gjykimit

Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ), *Udhëzimet SATURN për Menaxhimin e Kohës së Gjykimit* (Këshilli i Evropës, Strasburg, 11 shtator 2009)

ALI/UNIDROIT Parimet e procedurës civile trans-kombëtare

Instituti Amerikan i Ligjit (ALI) dhe Instituti Ndërkombëtar për Unifikimin e të Drejtës Private “*ALI/UNIDROIT Parimet e procedurës civile trans-kombëtare*”, prill/maj 2004

Hyrje

Gjatë dekadës së fundit, reforma në drejtësi ka qenë një prej fushave kryesore ku Prezenca e OSBE-së në Shqipëri është fokusuar. Përveç mbështetjes së vazhdueshme të iniciativave legjislative, Prezenca ka bërë rekomandime edhe për përmirësimin e sistemit të drejtësisë, në bazë të vlerësimeve sistematike të gjykimeve. Në vitet 2004 dhe 2006, Prezenca publikoi dy raporte analitike në lidhje me gjykimet penale në gjykatat e shkallës së parë, ndërsa në vitin 2007 ishin gjykimet e çështjeve penale në apel tema e raportit të tretë mbi monitorimin e gjyqeve nga Prezenca.²

Fokusi i raportit *Drejt Drejtësisë* janë gjykimet civile në gjykatat e shkallës së parë. Qëllimi i këtij raporti është të identifikohen fushat në legjislacionin e procedurës civile dhe në praktikën e ndjekura, të cilat kanë ende nevojë për përmirësim. Ky raport trajton vetëm çështjet shqetësuese më sistematike apo të përhapura dhe nuk merret aspak me sjelljen e avokatëve, gjyqtarëve dhe stafit të gjykatës. Së dyti, nëpërmjet këtij raporti propozohen rrugëzgjdhje për problematikën e identifikuar.

Reformat që sugjerohen në raportin *Drejt Drejtësisë* janë të një niveli të përgjithshëm dhe nuk duhen perceptuar si të pandryshueshme. Problemet e identifikuar dhe rekomandimet duhen parë si një bazë për të filluar diskutime konsultative me të gjithë aktorët e përfshirë në gjykimet civile. Prezenca ka për qëllim të vazhdojë punën e *Drejt Drejtësisë* me një raport të dytë ku këto rekomandime të përgjithshme të shndërrohen në sugjerime më specifike për ndryshime legjislative dhe të praktikave të ndjekura.

Drejt Drejtësisë bazohet në një analizë të informacionit të mbledhur nëpërmjet monitorimit të drejtpërdrejtë të seancave gjyqësore, konsultimit të dosjeve gjyqësore dhe intervistave me aktorët e përfshirë në sistemin e drejtësisë. Prezenca vëzhgonte gjykime civil në dy raunde: në fillim në Gjykatën e Rrethit Gjyqësor Tiranë në periudhën 2008-2009, dhe së dyti në gjykatat e rretheve gjyqësore të Tiranës, Durrësit, Shkodrës dhe Krujës në 2010-2012. Në përgjithësi çështjet e monitoruara u përzgjedhën në mënyrë rastësore, duke seleksionuar ato gjykime që fillonin në kohën kur filloi monitorimi, ndërsa disa çështje u zgjedhën në bazë të interesit të përgjithshëm mbi natyrën e mosmarrëveshjes. Siç përmendet më sipër, Prezenca konsultoi dosje gjyqësore dhe kreu takime me aktorët e sektorit të drejtësisë. Prezenca intervistoi kryetarë gjykatash, gjyqtarë, kancelarë dhe punonjës të gjykatave në Tiranë, Durrës, Shkodër, Krujë, Vlorë, Gjirokastrë, Berat, Elbasan, Fier, Kavajë, Korçë, Kokës, Laç, Lezhë, Lushnjë, Mat, Peshkopi, Pogradec, Pukë, Sarandë dhe Tropojë në nëntor të vitit 2011. Përveç kësaj, Prezenca ka zhvilluar rregullisht takime me kryetarë, gjyqtarë, avokatë dhe me punonjës të gjykatave. Për të bërë këtë analizë, janë konsultuar edhe faqet e internetit të gjykatave të Tiranës, Shkodrës dhe Fierit.

2 Prezenca e OSBE-së në Shqipëri, *Programi për Zhvillimin e një Gjykimit të Drejtë – Raport i përkohshëm* (Tiranë, OSBE, 2004).

Prezenca e OSBE-së në Shqipëri, *Analizë e sistemit të drejtësisë penale në Shqipëri* (Tiranë, OSBE, 2006).

Prezenca e OSBE-së në Shqipëri, *Analizë e procedimit të çështjeve penale në apel, në Shqipëri* (Tiranë, OSBE, 2007).

Drejt Drejtësisë fokusohet në tri tema kryesore: kohëzgjatja e gjyqeve, duke përfshirë edhe numrin e lartë të seancave të panevojshme gjyqësore (kapitulli 1), transparenca e procedimeve gjyqësore (kapitulli 2) dhe aksesin në drejtësi (kapitulli 3). Statistikat më të detajuara në lidhje me seancat gjyqësore të monitoruara nga Prezenca dhe ekstraktet e statistikave zyrtare gjenden në shtojcën 1.

Për shkak të sferës së kufizuar të raportit *Drejt Drejtësisë*, duhet përmendur që ky raport nuk ka aspak qëllim të paraqesë një tablo të plotë dhe të detajuar të problematikës që mund të haset në sistemin e drejtësisë civile. Metodologjia e studimit – monitorimi i gjykimeve – tregon që janë përfshirë vetëm ato probleme të vëzhguara gjatë seancave gjyqësore. Kjo nuk do të thotë që Prezenca nuk njeht rëndësinë e problemeve që nuk përmenden në këtë raport, si për shembull pretendimet për korrupsion apo mungesën e pavarësisë së gjyqësorit, pagat e ulëta të gjyqtarëve dhe stafit të gjykatave, ndihmën ligjore të pamjaftueshme dhe infrastrukturën e mangët fizike në gjykata (salla gjyqi, gjeneratorë, etj).

Në Shqipëri ka një sërë organizatash kombëtare dhe ndërkombëtare që janë aktive në fushën e reformës në drejtësi. Projekti i USAID-it për Forcimin e Sektorit të Drejtësisë³ fokusohet te transparenca, drejtësia dhe efikasiteti i gjykatave, duke zbatuar një sërë masash praktike dhe legjislative. EURALIUS III Konsolidimi i Sistemit të Drejtësisë në Shqipëri, dhe paraardhësi i këtij misioni, EURALIUS II, mbështesin gjithashtu autoritetet shqiptare në përpjekjet e tyre për reformën legjislative dhe në fushën e ngritjes së kapaciteteve për ta çuar sistemin e drejtësisë më afër standardeve të BE-së. *Drejt Drejtësisë*, i fokusuar në monitorimin e seancave gjyqësore dhe jo në rishikimin legjislativ, ka për qëllim t'i plotësojë përpjekjet e përmendura më sipër. Prezenca dëshiron të falënderojë misionet euralius II dhe III dhe Projektin e USAID-it për Forcimin e Sektorit të Drejtësisë (JUST) për shkëmbimin e frytshëm të opinionëve dhe për rekomandimet që kontribuan në thellimin e mëtejshëm të analizës që bën ky raport.

Prezenca shpreh mirënjohjen e thellë për gjyqtarët, kryetarët e gjykatave, kancelarët, kryesekretarët, arkivistët dhe punonjësit e gjykatave për asistencën e tyre. Ata janë treguar gjithmonë të disponueshëm për të lehtësuar aktivitetet e Prezencës, edhe në presionin e kohës dhe të ngarkesës me punë. Një mirënjohje i shkon edhe Këshillit të Lartë të Drejtësisë dhe Ministrisë së Drejtësisë për inkurajimin e tyre të vazhdueshëm për projektin dhe për angazhimin e tyre në reformimin e procedurave civile. Një falënderim i sinqertë i shkon Dhomës Kombëtare të Avokatisë, të cilët kanë ndarë me ne përvojën dhe njohurinë e tyre në këtë fushë. Analiza e të drejtës ndërkombëtare në raportin *Drejt Drejtësisë* mbështetet gjerësisht në raportin e OSBE/ODIHR-it Instrumentet Ligjore të së Drejtës Ndërkombëtare për një Gjykim të Drejtë.⁴

Drejt Drejtësisë u shkrua nga Jo Faafeng (Drejtuesi i Projektit 2010-2012), Maya Goldstein-Bolocan (Drejtuese e Projektit 2006-2009) dhe Ama Kraja (Asistente Ligjore).

3 <http://albania.usaid.gov/JuST>

4 OSCE/ODIHR Legal Digest of International Fair Trial Rights, gjendur në <http://www.osce.org/odihr/94214> (vizituar për herë të fundit më 23 tetor 2012).

KAPITULLI I

E DREJTA E GJYKIMIT BRENDË NJË AFATI TË ARSYESHËM

“Kohëzgjatja optimale dhe e parashikueshme e procedurave gjyqësore duhet të jetë përgjegjësi e të gjitha institucioneve dhe personave që marrin pjesë në hartimin, rregullimin, planifikimin dhe kryerjen e procedurave gjyqësore.”⁵

1. Hyrje

E drejta e gjykimit brenda një afati të arsyeshëm është një nga të drejtat thelbësore procedurale të njeriut dhe një gur themeli i një shoqërie të bazuar në shtetin e të drejtës. Qëllimi i kësaj garancie është mbrojtja e “të gjitha palëve të përfshira në procedurat gjyqësore...ndaj vonesave të tepruara procedurale”.⁶ Në çështjen *H kundër Francës*, prej GjEDNj-së theksohet “rëndësia e dhënies së drejtësisë pa vonesa, vonesa të cilat mund të rrezikojnë efektivitetin dhe besueshmërinë e saj”,⁷ duke qenë se vonesat në administrimin e drejtësisë rrezikojnë shtetin e të drejtës. Kjo e drejtë mbrohet, ndër të tjerash, nga neni 14 i PNDCP-së, paragrafi 1 dhe nga neni 6 i KEDNj-së, paragrafi 1. Shkelja e kësaj të drejte përbën shkakun më të shpeshtë të ankimeve në GjEDNj.⁸

Ashtu si për çështjet penale, vonesat në shqyrtimin e çështjeve civile dhe zvarritjet e çështjeve gjyqësore shkaktojnë një sërë problemesh për palët. Me kalimin e kohës, të drejtat ligjore mund të komprometohen në mënyrë të pandreqshme (për shembull, kur pala paditëse falimenton përpara se të ekzekutohen pretendimet e saj ose kur gjendja e sendit objekt gjykimi mund të përkeqësohet), provat mund të zhduken dhe vërtetimi i fakteve mund të vështirësohet. Gjykimet e gjata i lënë palët në pasiguri për periudha të gjata kohore dhe mund të shkaktojnë edhe rritje të kostove procedurale. Këto probleme mund të çojnë, si rrjedhojë, në zvogëlimin e besimit të publikut në sistemin gjyqësor.

Ndërkohë që procedurat gjyqësore duhet të jenë arsyeshëm të shkurtra me qëllim që të sigurojnë efektivitetin e të drejtave ligjore të palëve, ashtu siç u përshkrua edhe më sipër, shpejtësia e gjykimeve duhet balancuar me kujdes me kërkesën po aq të rëndësishme për procedura të sakta dhe të drejta gjyqësore, duke përfshirë këtu edhe nevojën e palëve për të pasur kohë të mjaftueshme për të përgatitur çështjen.

Gjatë vëzhgimit të gjykimeve, Prezenca e OSBE-së në Shqipëri ka konstatuar çështje të ndryshme të cilat mund të kompromentojnë të drejtën për proces gjyqësor brenda një afati të arsyeshëm. Ndërmjet të tjerave, u vunë re probleme

⁵ Udhëzimet SATURN për menaxhimin e kohës së gjykimit, pjesa I.E, pika 1.

⁶ *Stögmüller kundër Austrisë*, GjEDNj, 10 nëntor 1969, paragrafi 5.

⁷ *H kundër Francës*, GjEDNj, 24 tetor 1989, paragrafi 58.

⁸ Nuala Mole and Catharina Harby, *The right to a fair trial* [E drejta për një proces të drejtë gjyqësor] (Udhëzuesi nr. 3 i Këshillit të Evropës për të Drejtat e Njeriut, 2006), faqe 24.

në lidhje me thirrjen e palëve dhe dëshmitarëve, një përgatitje jo efiçente e gjykimeve (p.sh., pengesë mund të përbëjë qarkullimi i provave apo dorëzimi i kërkesave procedurale vetëm në seancë), mosparaqitja e pjesëmarrësve në gjykim pa shkaqe të arsyeshme, administrimi i pamjaftueshëm i çështjeve gjyqësore nga ana e gjykatave, si dhe vonesa në dhënien e vendimeve të arsyetuara.

Ky kapitull synon të japë informacion mbi shkaqet kryesore të vonesave, të cilat u konstatuan nga Prezenca gjatë vëzhgimit të seancave gjyqësore civile, si dhe të parashtrijë rekomandime konkrete për përmirësime në këtë drejtim.

2. Kuadri ligjor

2.1 E drejta dhe rekomandimet ndërkombëtare

Neni 14 i PNDCP-së

“(1) Në përcaktimin e çdo akuze penale kundër tij, ose të drejtave dhe detyrimeve të tij në një padi, kushdo ka të drejtën për një gjykim....të drejtë....”

Neni 6 i KEDNJ-së

“(1) Në përcaktimin e të drejtave dhe detyrimeve të tij civile ose të çdo akuze penale kundër tij, çdo person ka të drejtën që çështja e tij të dëgjohet drejtësishtbrenda një afati të arsyeshëm”

E drejta e gjykimit brenda një afati të arsyeshëm parashikohet në nenin 6, paragrafi 1 të KEDNJ-së dhe zbatohet si për gjykimet civile, ashtu edhe ato penale. Kjo e drejtë nuk mbrohet qartazi në gjykimet civile prej PNDCP-së⁹, por Komiteti për të Drejtat e Njeriut pranë Organizatës së Kombeve të Bashkuara e konsideron këtë të drejtë si pjesë përbërëse e së drejtës për gjykim të drejtë në nenin 14, paragrafi 1 të PNDCP-së¹⁰.

E drejta për një gjykim të drejtë është gjithashtu një nga angazhimet thelbësore të ndërmarra nga Shtetet Pjesëmarrëse të OSBE-së.¹¹

9 E drejta për gjykim "pa vonesa të pajustificuara" aplikohet në mënyrë të qartë vetëm për proceset penale, shih neni 14 (3) (c) i PNDCP-së.

10 Komiteti për të Drejtat e Njeriut, Koment i Përgjithshëm nr. 32, UN Doc CCPR/C/GC/32 (2007), paragrafi 27.

11 Dokumenti i Mbledhjes së Kopenhagenit në Konferencën për Dimensionin Njerëzor të KSBE-së, Kopenhagen 1990. “(5.16) — Në përcaktimin e çdo akuze penale kundër tij, ose të drejtave dhe detyrimeve të tij në një padi, kushdo ka të drejtën për një gjykim të drejtë dhe publik nga një gjykatë kompetente, e pavarur dhe e paanshme, e themeluar me ligj.” Komente të tjera të angazhimeve të OSBE-së në lidhje me të drejtën për një gjykim të drejtë të çështjeve penale reflektohen në: Dokumenti Përmbledhës i Vjenës – Takimi i tretë pasues, Vjenë, 15 janar 1989; Dokumenti i Mbledhjes në Moskë në Konferencën për Dimensionin Njerëzor të KSBE-së, Moskë, 3 tetor 1991, Mbledhja në Moskë 1991 dhe Dokumenti Përmbledhës i Budapest, Budapest, 6 dhjetor 1994.

2.1.1 Përgjegjësia për sigurimin e fondeve dhe burimeve të mjaftueshme dhe organizimi i gjykatave

Shtetet mbajnë përgjegjësi për vonesat që u atribuohen autoriteteve administrative dhe gjyqësore – një detyrë që kryhet pavarësisht kostove apo burimeve.¹² Shtetet duhet të garantojnë shërbime gjyqësore efiçase për të siguruar administrimin e duhur të drejtësisë. Në rastin *Muti kundër Italisë*, GjEDNJ-ja deklaroi se Shtetet kanë për detyrë “t’i organizojnë sistemet e tyre ligjore në mënyrë të tillë që t’u lejojnë gjykatave të respektojnë kushtet e nenit 6, paragrafi 1, përfshi edhe gjykimin brenda një afati kohor të arsyeshëm”.¹³ Në rastin *Gjonboçari e të tjerë kundër Shqipërisë*, GjEDNJ-ja fajësoi Shtetin për mosdhënien e një vendimi të formës së prerë dhe për kohëzgjatjen e procedurës gjyqësore, duke deklaruar se duhet të kishte qenë detyrë e gjykatave shqiptare të identifikonin procedurat gjyqësore të lidhura me këtë çështje, dhe aty ku ta gjykonin të nevojshme, t’i bashkonin, t’i pezullonin ose të refuzonin hapjen e mëtejshme të procedurave të reja gjyqësore për të njëjtën çështje. Sipas kësaj Gjykate, një menaxhim më i mirë i procedurave gjyqësore të lidhura me këtë çështje, të zhvilluara paralelisht, do të kishte kontribuar pozitivisht për një sqarim të shpejtë të titullit të palës ankuese. Gjykata vëzhgoi se sistemi ligjor shqiptar nuk kishte siguruar një zgjidhje të veçantë, që mund të përdorej nga palët ankuese për të korrigjuar kohën e tejzgjatur të procedurave gjyqësore.¹⁴

Në këtë mënyrë, ngarkesa e madhe me çështje gjyqësore dhe numri i kufizuar i gjyqtarëve mund t’i justifikojë vonesat vetëm nëse këto rrethana janë të veçanta, të përkohshme, dhe nuk janë institucionale. Në raste të tilla duhen marrë menjëherë disa masa si, caktimi i gjyqtarëve shtesë apo më tepër staf administrativ për të zgjidhur problemin.¹⁵ Vonësata si rezultat i një grumbullimi afatgjatë të çështjeve të prapambetur në gjykata, kombinuar me mosmarrjen e masave nga Shteti për të korrigjuar situata të tilla, janë konsideruar shkelje të KEDNJ-së.¹⁶ Në një sërë rastesh, GjEDNJ-ja ka fajësuar Shtetet për vonesat në gjykatat civile dhe administrative, ndërmjet të tjerave, gjatë kryerjes së detyrave rutinë të regjistrimit, zhvillimit të seancave gjyqësore apo paraqitjes së provave nga Shteti.¹⁷ Gjykatat janë përgjegjëse edhe për afatet kohore që lidhen me një akt ekspertimi.¹⁸

12 Shih D.J. Harris M. O’Boyle & Warbick, *Law of the European Convention on Human Rights* [Ligji i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut], (Oxford University Press, edicioni 2-të, 2009), faqe 280, 282. Shih gjithashtu *Mukunto kundër Zambias*, HRC Communication 768/1997, UN Doc CCPR/C/66/D/768/1997 (1999), paragrafi 6.4.

13 *Muti kundër Italisë*, GjEDNJ, 23 mars 1994, paragrafi 15; *Süßmann kundër Gjermanisë*, GjEDNJ, 16 shtator 1996, paragrafi 55-56; *Boddaert kundër Belgjikës*, GjEDNJ, 12 tetor 1992, paragrafi 39 (ku thuhet se gjykatat vendase kanë për detyrë t’i trajtojnë në mënyrë të duhur çështjet që paraqiten para tyre); *Nogolica kundër Kroacisë*, 7 dhjetor 2006, GjEDNJ, paragrafi 27.

14 *Gjonboçari e të tjerë kundër Shqipërisë*, GjEDNJ, 23 tetor 2007, paragrafi 66, 67 dhe 77.

15 *Bucholz kundër Gjermanisë*, GjEDNJ, 6 maj 1981, paragrafi 51; *Horvat kundër Kroacisë*, GjEDNJ, 26 korrik 2001, paragrafi 59.

16 *Zimmerman dhe Steiner kundër Zvicrës*, GjEDNJ, 13 korrik 1983, paragrafi 27-32; *Guincho kundër Portugalisë*, GjEDNJ, 10 korrik 1984, paragrafi 40-41. Këtu përfshihen vonesa të tilla si gjatë transferimit të çështjeve midis gjykatave, në komunikimin e vendimit personit të akuzuar, edhe vonesat në përgatitjen dhe dëgjimin e ankesave. Shih edhe *Orchin kundër Mbretërisë së Bashkuar (1983)*, 6 E.H.R.R. 391 (*futja e një nolle prosequi*).

17 Shih D.J. Harris M. O’Boyle & Warbick, *Law of the European Convention on Human Rights* [Ligji i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut], (Oxford University Press, edicioni 2-të, 2009), faqe 280.

18 Shih *Capuano kundër Italisë*, GjEDNJ, 25 qershor 1987, paragrafi 30.

Si rezultat i gjetjeve të GjEDNj-së për zgjatjen e tepërt të proceseve gjyqësore, disa Shtete kanë ndryshuar rregullat e procedurës civile. Për shembull, në vitet '90, Italia krijoi një sistem afatesh kohore, p.sh., duke i kërkuar palëve t'i paraqisnin provat në seancën e dytë apo duke krijuar një autoritet të ri gjyqësor, atë të gjyqtarit të paqes (një gjyqtar i vetëm), i cili trajton, ndër të tjera, paditë me vlefte më të ulët. Ndërkohë në Kroaci, gjykatat mund t'i shtyjnë afatet vetëm një herë, për jo më shumë se 45 ditë.¹⁹

2.1.2 Përgjegjësia për sjelljen e palëve

Proceset civile zakonisht udhëhiqen nga iniciativa e palëve (parimi i autonomisë së palëve).²⁰ Kjo formë u jep atyre shumë më tepër ndikim mbi procesin në ndryshim me çështjet penale. Por sipas fjalëve të Lord Woolf, kjo mund të shkaktojë probleme të tjera përsa i përket të drejtës për një gjykim brenda një afati kohor të arsyeshëm:

[...] Në mungesë të ndonjë kontrolli efektiv nga vetë gjykata, [...] mungesa e mbikëqyrjes së rreptë u jep mundësi palëve t'i shfrytëzojnë rregullat në interes të tyre [...] duke e ngritur çështjen sipas disa pikave teknike dhe procedurale, të cilat janë periferike, në vend që të fokusohen në thelbin e vërtetë të çështjes. Shumë shpesh këto taktika përdoren për të trembur palën më të dobët dhe çojnë në zgjidhje të padrejta të çështjeve ose në zgjidhje më të kushtueshme sesa duhet, ose në vonesa të paarsyeshme²¹”.

Megjithatë, GjEDNj-ja ka theksuar vazhdimisht se parimi i autonomisë së palëve nuk e zhvesh gjykatën nga përgjegjësia për t'iu përmbajtur kërkesës së parashikuar nga neni 6, paragrafi 1, i KEDNj-së mbi afatin e arsyeshëm²².

Në përgjithësi, gjykatat mund të luajnë një rol pro-aktiv për të siguruar një mbarëvajtje të shpejtë të proceseve. Këshilli i Evropës rekomandon që gjykatat të ushtrojnë kompetencat e tyre, ndër të tjera, edhe për t'i urdhëruar palët të paraqiten personalisht, të ngrenë çështje të ligjit, të kërkojnë prova, të kontrollojnë marrjen e provave, si dhe të heqin dorë nga një numër panevojshëm apo i tepërt dëshmitarësh²³.

¹⁹ Komisioni Evropian për Eficiencën e Drejtësisë (CEPEJ) *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case-law of the European Court of Human Rights* [Kohëzgjatja e procedurave gjyqësore në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës në bazë të praktikës gjyqësore të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut], (Strasbourg, Këshilli i Evropës, 2007), faqe 72.

²⁰ Parimi i autonomisë së palëve në një gjykim civil tregon përgjithësisht se u takon palëve të deklarojnë fakte dhe t'i provojnë ato sipas nevojës, për të mbështetur këndvështrimin e vet ligjor. Në shumicën e juridiksioneve të cilat zbatojnë të drejtën kontinentale, gjykatat mund t'u tregojnë palëve se cilat prova shtesë të sjellin, ose mund të urdhërojnë me iniciativën e tyre prodhimin e provave përmes inspektimit gjyqësor apo mendimit të ekspertit. Ndryshe ndodh me Rregullat Federale të Procedurës Civile në SHBA dhe të drejtës së pjesës më të madhe të shteteve amerikane, ku marrja e provave me iniciativë të gjykatës bëhet vetëm në ato raste kur provat me ekspert rezultojnë kontradiktore, ndërkohë që janë thelbësore për zgjidhjen e çështjes. Shih USAID, *Analysis of the 1997 civil procedure rules for the Republic of the Philippines* [Analizë e rregullave të procedurës civile të vitit 1997 për Republikën Filipine], ABA Legal Assessment Series, 10 janar 2007, faqe 21.

²¹ Lord Woolf, *Access to Justice* [Aksesi në Drejtësi], 1995, pjesa II, kapitulli 5.

²² *Circosta dhe Viola kundër Italisë*, GjEDNj, 4 dhjetor 1995, paragrafi 30 (në këtë rast, GjEDNj-ja nuk konstatoi shkelje të KEDNj-së, neni 6 (1) nga ana e Shtetit).

²³ Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës, *Rekomandimi nr. R (84) 5 ndaj Shteteve Anëtare "Për parimet e procedurës civile hartuar për të përmirësuar funksionimin e drejtësisë"*, parimi 3.

2.1.3 Vlerësimi i respektimit të së drejtës për një gjykim brenda një afati të arsyeshëm

Dy janë pyetjet që bëhen për të vlerësuar nëse është plotësuar kushti për një gjykim brenda një afati kohor të arsyeshëm: së pari, kur ka filluar dhe kur ka mbaruar gjykimi i çështjes; së dyti, çfarë përbën një afat kohor “të arsyeshëm” për çështjen në gjykim?

2.1.3.1 Llogaritja e kohëzgjatjes së një gjykimi

Në çështjet civile, llogaritja fillon që nga çasti kur çështja i referohet autoritetit gjyqësor kompetent.²⁴ Në rast se nevojitet që fillimisht t'i bëhet një kërkesë një autoriteti administrativ, atëherë kohëzgjatja e gjykimit llogaritet që nga momenti i paraqitjes së kësaj kërkesë.²⁵ Gjykimi konsiderohet i përfunduar pas marrjes së një vendimi të formës së prerë.²⁶ Në disa raste, GjEDNj-ja mund të përfshijë brenda këtij afati edhe procedurat e ekzekutimit të vendimeve dhe formave të tjera të zbatimit të tyre.²⁷ Vlen për t'u theksuar se për të përcaktuar nëse ka shkelje të së drejtës për gjykim brenda një afati të arsyeshëm, siç mbrohet nga neni 6 i KEDNj-së, nuk mjafton të tregohet se ankuesi ka pësuar dëm ose është prekur negativisht nga vonesa procedurale.²⁸

2.1.3.2 Elementet e vlerësimit të afateve kohore të një gjykimi

Edhe pse e drejta për një gjykim brenda një afati kohor të arsyeshëm është shumë e rëndësishme për të siguruar një gjykim të drejtë, kjo e drejtë duhet të balancohet, siç përmendet edhe më sipër, me interesa të tjera të rëndësishme, si siguria që vendimet të jenë të sakta nga pikëpamja e faktit dhe ligjit dhe që palëve t'u respektohet e drejta për të pasur kohë të mjaftueshme për ta përgatitur çështjen. Kështu, as GjEDNj-ja dhe as KDNj-ja nuk kanë përcaktuar një kohë maksimale specifike për kohëzgjatjen e gjykimeve civile. Për të parë nëse kushti i afatit të arsyeshëm është respektuar, vlerësohen me rradhë rrethanat e çdo gjykimi.²⁹ Në mënyrë tipike, GjEDNj-ja dhe KDNj-ja kanë marrë në konsideratë faktorët në vijim (duhet patur parasysh se kjo listë nuk është shteruese):

²⁴ *Scopelliti kundër Italisë*, GjEDNj, 23 nëntor 1993, paragrafi 18, dhe *Deweer kundër Belgjikës*, GjEDNj, 27 shkurt 1980, paragrafi 42.

²⁵ *Jorg e të tjerë kundër Portugalisë*, GjEDNj, 19 shkurt 2004, paragrafi 30.

²⁶ *Deweer kundër Belgjikës*, GjEDNj, 27 shkurt 1980, paragrafi 46. Megjithatë, në çështjet lidhur me detyrimet civile, si datë përfundimtare merret data e vendimit që përcakton shkallën e dëmit që duhet shlyer dhe jo data e përcaktimit të detyrimit. Komisioni Evropian për Eficiencën e Drejtësisë (CEPEJ) *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case-law of the European Court of Human Rights* [Kohëzgjatja e procedurave gjyqësore në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës në bazë të praktikës gjyqësore të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut], (Strasbourg, Këshilli i Evropës, 2007), faqe 44.

²⁷ Në çështjen *Scordino kundër Italisë*, Gjykata theksoi se “ekzekutimi është faza e dytë e procedurës dhe se e drejta e pohuar realizohet vetëm në çastin e ekzekutimit”. *Scordino kundër Italisë*, GjEDNj, Gjykimi i Dhomës së Madhe (Grand Chamber), 29 mars 2006, paragrafi 197. Shih edhe *Jankovic kundër Kroacisë*, GjEDNj, 5 mars 2009 paragrafi 68; *Hornsby kundër Greqisë*, GjEDNj, 1 prill 1998, paragrafi 40; *Plazonić kundër Kroacisë*, GjEDNj, 6 mars 2008, paragrafi 47.

²⁸ *Jorge Nina Jorge dhe të tjerë kundër Portugalisë*, GjEDNj, 19 shkurt 2004 (teksti gjendet vetëm në gjuhën franceze).

²⁹ Komiteti për të Drejtat e Njeriut, Koment i Përgjithshëm nr. 32, *UN Doc CCPR/C/GC/32* (2007), paragrafi 35; *Obermayer kundër Austrisë*, GjEDNj, 28 qershor 1990, paragrafi 72; dhe *Angelucci kundër Italisë*, GjEDNj, 19 shkurt 1991, paragrafi 15.

Përcaktimi i kompleksitetit të çështjeve ligjore.³⁰ Këtu përfshihen ndryshimet në legjislacionin, periudhat tranzitore drejt një ekonomie tregu dhe ndërveprimi midis procedurave administrative dhe gjyqësore.

Nëse gjatë gjykimit dalin në pah çështje të cilat mund të kenë pasojë për legjislacionin vendës, si p.sh. çështje që sugjerojnë ndryshime të parimeve të përcaktuara më parë në kuadrin ligjor për urbanistikën, atëherë një proces më i gjatë gjyqësor do të ishte i pranueshëm.³¹

Kompleksiteti faktik i çështjes mund të lidhet, midis të tjerash³², me faktorë të tillë si volumi i provave, numri i dëshmitarëve³³ ose provat që duhen paraqitur nga ekspertët, madhësia e dosjes, prania e personit të tretë si dhe ekzistenca e çështjeve të lidhura me vetë çështjen në gjykim³⁴.

*Sjellja e palëve*³⁵, përfshirë edhe faktin nëse palët kanë kërkuar apo jo shtyrje të procesit ose nëse kanë përdorur taktika për të krijuar vonesa.³⁶ Në gjykimet civile, pritjet që palët të kenë një qëndrim më aktiv sesa palët në një proces penal. Për shembull, një palë nuk mund të presë deri në çastin e fundit për t'i dërguar një përgjigje gjykatës, dhe sjellja e kësaj pale gjatë procesit gjyqësor (përfshi edhe qëndrimin e saj ndaj veprimeve të një personi të tretë) merret parasysh për të përcaktuar se çfarë mund të konsiderohet vonesë e arsyeshme.³⁷ Përgjithësisht, ankuesi (paditësi) në një çështje civile duhet të tregohet i gatshëm për të ndërmarrë hapat procedurale përkatëse, për të mos përdorur taktika vonese, dhe për të përfutur nga hapësira që ofron legjislacioni vendas për shkurtimin e procedurave.³⁸ Vetëm vonesat që i atribuohen Shtetit

mund të merren parasysh për të përcaktuar nëse ka pasur shkelje të garancisë për gjykim brenda një afati kohor të arsyeshëm. Pra, autoritetet shtetërore nuk mbajnë përgjegjësi për vonesat që i atribuohen ankuesit (paditësit) apo avokatit të tij,³⁹ dhe as për vonesat që lindin si rrjedhojë e qëndrimit të të paditurit ndaj të cilit është ngritur padia civile.⁴⁰ Megjithatë, kjo nuk e zhvesh gjykatën nga detyrimi për të respektuar kushtin e përcaktuar në nenin 6, paragrafi 1, të KEDNj-së.

Numri i gjykimeve në gjykatat e niveleve të ndryshme është një nga elementet që merret në konsideratë nga GjEDNj-ja⁴¹.

Sa i përket qëndrimit të gjykatës, kjo e fundit duhet të ketë një qasje pro-aktive dhe të marrë hapat e nevojshme për të shmangur çdo vonesë të panevojshme apo abuzime procedurale nga palët e përfshira në proces. Kur vlerëson këtë sjellje, GjEDNj-ja merr në konsideratë atë çfarë rrezikon ankuesi.⁴² Autoritetet gjyqësore kanë për detyrë të tregojnë një gatishmëri të veçantë, ndër të tjerash, për çështjet që lidhen me marrëdhëniet e punës, me kujdesin për fëmijët dhe titujt e pronësisë së tokave.⁴³ Në përcaktimin e kushtit të afatit të arsyeshëm, GjEDNj-ja përpiket të zbulojë nëse koha është përdorur me mençuri në çdo fazë të procesit si dhe të censurojë periudhat pasive në rast se ato janë të pajustificueshme.⁴⁴

Ndonëse GjEDNj-ja nuk përcakton limite kohore specifike dhe merr në konsideratë rrethanat e çdo çështjeje për të vlerësuar vonesat, një studim i vitit 2006⁴⁵ i kryer nga CEPEJ (Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë) ka treguar se një kohëzgjatje deri në dy vjet e një çështjeje jo komplekse zakonisht konsiderohet nga GjEDNj-ja si e arsyeshme.⁴⁶ Për sa i përket çështjeve komplekse, studimi i përmendur më sipër vuri në dukje se për çështjet që kishin zgjatim të shumë se 8 vjet kishte shkelje, ndërkohë që çështjet që kanë zgjatim më shumë se

30 *Deisl kundër Austrisë*, HRC Communication 1060/2002, UN Doc CCPR/C/81/D/1060/2002 (2004), paragrafi 11.2-11.6.

31 *Katte Klitsche de la Grange kundër Italisë* GjEDNj, 19 shtator 1994, paragrafi 62.

32 Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ) *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case-law of the European Court of Human Rights* [Kohëzgjatja e procedurave gjyqësore në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës në bazë të praktikës gjyqësore të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut], (Strasburg, Këshilli i Evropës, 2007), faqe 24, gjendet në: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/Delais/Calvez_en.pdf (vizituar për herë të fundit në 30 janar 2012). Shih edhe *Triggiani kundër Italisë*, GjEDNj, 19 shkurt 1991, paragrafi 17.

33 *Angelucci kundër Italisë*, GjEDNj, 19 shkurt 1991, paragrafi 15.

34 *Boddaert kundër Belgjikës*, GjEDNj, 22 shtator 1992, paragrafi 39.

35 *Scordino kundër Italisë*, GjEDNj, 29 mars 2006, paragrafi 177.

36 *Unión Alimentaria Sanders SA kundër Spanjës* [1989] GjEDNj 16, paragrafi 35; *Eckle kundër Gjermanisë* [1982] GjEDNj 4, paragrafi 82; *Cagas kundër Ishujve Filipine*, HRC Communication 788/1999, UN Doc CCPR/C/73/D/788/1997 (2001), paragrafi 7.4; *Kely kundër Xhamajkës*, HRC Communication 253/1987, UN Doc CCPR/C/41/D/253/1987 (1991), paragrafi 5.11; *Johnson kundër Xhamajkës*, HRC Communication 588/1994, UN Doc CCPR/C/56/D/588/1994 (1996), paragrafi 8.9; *Yassen and Thomas kundër Guajanës*, HRC Communication 676/1996, UN Doc CCPR/C/62/D/676/1996 (1998), paragrafi 7.11; *Sextus kundër Trinidad dhe Tobago*, HRC Communication 818/1998, UN Doc CCPR/C/72/D/818/1998 (2001), paragrafi 7.3; *Hendricks kundër Guajanës*, HRC Communication 838/1998, UN Doc CCPR/C/76/D/838/1998 (2002), paragrafi 6.3; dhe *Sieepersaud, Sukhrum, dhe Persaud kundër Trinidad dhe Tobago*, HRC Communication 938/2000, UN Doc CCPR/C/81/D/938/2000 (2004), paragrafi 6.2

37 Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ) *Delay in Judicial proceedings: A preliminary inquiry into the relation between the demands of the reasonable time requirements of article 6 (1) ECHR and their consequences for judges and judicial administration in the civil, criminal and administrative justice chains* [Vonesat në procedurat gjyqësore: Një hetim paraprak i marrëdhënieve midis kërkesave për kushtet e afatit të arsyeshëm, neni 6, paragrafi 1 i KEDNj-së, dhe pasojave për gjyqtarët dhe administratën gjyqësore në drejtësinë civile, penale dhe administrative] (Strasburg, 10 nëntor 2003), faqe 5 gjendet në: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1031009&Site=DGHL-CEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntraNet=eff2fa&BackColorLogged=clcbef> (vizituar për herë të fundit në 30 janar 2012).

38 Shih *Sürmeli kundër Gjermanisë*, 2006, cituar në materialin D.J. Harris M. O'Boyle & Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights* [Ligji i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut], (Oxford University Press, edicioni 2-të, 2009), faqe 279. Shih edhe *Deisl kundër Austrisë*, HRC Communication 1060/2002, UN Doc CCPR/C/81/D/1060/2002 (2004), paragrafi 11.2-11.6.

39 *König kundër Republikës Federale të Gjermanisë*, GjEDNj, 28 qershor 1978. Shih edhe *Balliu kundër Shqipërisë*, GjEDNj, 16 qershor 2005.

40 Shih D.J. Harris M. O'Boyle & Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights* [Ligji i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut], (Oxford University Press, edicioni 2-të, 2009), faqe 280.

41 Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ) *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case-law of the European Court of Human Rights* [Kohëzgjatja e procedurave gjyqësore në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës në bazë të praktikës gjyqësore të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut], (Strasburg, Këshilli i Evropës, 2007), p. 24.

42 *König kundër Republikës Federale të Gjermanisë*, GjEDNj, 28 qershor 1978. Shih edhe *Deisl kundër Austrisë*, HRC Communication 1060/2002, UN Doc CCPR/C/81/D/1060/2002 (2004), paras 11.2-11.6.

43 Shih D.J. Harris M. O'Boyle & Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights* [Ligji i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut], (Oxford University Press, edicioni 2-të, 2009), faqe 281. Shih edhe *Tcholatsh kundër Kanadasë*, HRC Communication 1052/2002, UN Doc CCPR/C/89/D/1052/2002 (2007), paragrafi 8.9-8.11; *EB kundër Zelandës së Re*, HRC Communication 1368/2007, UN Doc CCPR/C/89/D/1368/2005 (2007), paragrafi 9.2-9.4; dhe *Hokkanen kundër Finlandës*, GjEDNj 23 shtator 1994, paragrafi 72.

44 Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ) *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case-law of the European Court of Human Rights* [Kohëzgjatja e procedurave gjyqësore në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës në bazë të praktikës gjyqësore të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut], (Strasburg, Këshilli i Evropës, 2007), faqe 16, gjendet në: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/Delais/Calvez_en.pdf (vizituar për herë të fundit në 30 janar 2012.). Shih edhe *Deisl kundër Austrisë*, HRC Communication 1060/2002, UN Doc CCPR/C/81/D/1060/2002 (2004), paragrafi 11.2-11.6.

45 Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ) *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case-law of the European Court of Human Rights* [Kohëzgjatja e procedurave gjyqësore në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës në bazë të praktikës gjyqësore të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut], (Strasburg, Këshilli i Evropës, 2007), faqe 16, gjendet në: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/Delais/Calvez_en.pdf (vizituar për herë të fundit në 30 janar 2012).

46 Shih edhe *Casanovas kundër Francës*, HRC Communication 441/1990, UN Doc CCPR/C/51/D/441/1990 (1994), paragrafi 7.3-7.4.

pesë vjet rralle kanë marë miratimin e Gjykatës.⁴⁷ Sa i përket “çështjeve me përparësi”,⁴⁸ ku bëjnë pjesë edhe ato të lidhura me gjendjen shëndetësore, kujdestarinë e fëmijëve dhe punësimin, gjykata ka gjetur shkelje edhe kur këto çështje kanë qenë komplekse dhe kanë zgjatuar vetëm dy vjet e shtatë muaj. Supozohet që çështjet që kanë përparësi jo komplekse të kenë afate edhe më të ngurta.

2.1.4 Dispozita të posaçme për shtyrjen e seancave

Shtyrjet e shumta të seancave (me iniciativë të vetë gjykatës apo me kërkesë të palëve) dhe intervalet e gjata midis tyre janë konsideruar nga GjEDNJ-ja si shkaqe për vonesa të paarsyeshme.⁴⁹ Veçanërisht, caktimi i seancave gjyqësore me diferencë kohore shumë të gjatë midis njëra tjetrës, mund të shkelë nenin 6, paragrafi 1, të KEDNJ-së, ku palëve do i kërkohej të përditësonin vazhdimisht informacionet faktike ose financiare të mbështetura në prova.⁵⁰ Roli i gjykatës për të menaxhuar në mënyrë aktive çështjen, është shumë i rëndësishëm për organizimin e efektshëm të proceseve dhe duhet të përfshijë, midis të tjerash, një marrëveshje paraprake mes gjithë pjesëmarrësve në lidhje me kalendarin procedural.⁵¹ Më specifikisht, gjatë ushtrimit të kompetencave të saj për drejtimin e proceseve, gjykata duhet të vendosë, pas konsultimeve të mëparshme me palët, “radhën në të cilën duhen zgjidhur çështjet, datat dhe afatet, si dhe kalendarin e seancave”.⁵² Ndërkohë që caktimi i afateve kohore realiste dhe të matshme është thelbësor për sigurimin e procedimit të çështjes në kohë, afatet kohore duhet të “projektohen dhe zbatohen” në këshillim me të gjithë aktorët kryesorë (personelin e gjykatave dhe avokatët, gjyqtarët, dëshmitarët, ekspertët, përdoruesit e gjykatave) për të qenë vërtetë

të efektshme.⁵³ Një “konsultim paraprak për menaxhimin e çështjes” midis palëve mund të jetë një mjet shumë i efektshëm për të shmangur shtyrjet dhe për t’i përqendruar seancat brenda një kohe të pranueshme. Për shembull, në Finlandë, palët në secilën çështje duhet të informohen paraprakisht se sa pritët të zgjasë si faza përgatitore e gjykimit, ashtu edhe faza e gjykimit, ndërkohë që atyre u dërgohet që në fillim kalendarit i detajuar i seancave.⁵⁴

Në Rekomandimin e tij “Për parimet e procedurës civile për të përmirësuar funksionimin e drejtësisë”, Këshilli i Evropës ka vënë në dukje se, normalisht, procedimet civile duhet të përbëhen nga “jo më shumë se dy seanca, nga të cilat e para mund të jetë një seancë paraprake me natyrë përgatitore dhe e dyta për të pranuar prova, për të dëgjuar argumente dhe, nëse është e mundur, për të dhënë vendimin. Gjykata duhet të sigurojë që të gjitha hapat e nevojshme për seancën e dytë të merren në kohë dhe, parimisht, të mos lejohen shtyrje përveç rasteve kur dalin në pah fakte të reja ose në rrethana të tjera përjashtimore dhe të rëndësishme”.⁵⁵ Kur shtyrjet janë të nevojshme, ato duhet të jenë të shkurtra.⁵⁶ Të gjithë pjesëmarrësit në proces e kanë për “detyrë të bashkëpunojnë” me gjykatën për respektimin e afateve kohore të caktuara.⁵⁷ Nëse një palë nuk ndërmerr një hap procedural brenda kufizimeve kohore të caktuara me ligj ose nga gjykata, duhen vendosur sanksione të përshtatshme.⁵⁸ Këta të fundit mund të përfshijnë pengimin për të ndërmarrë një hap procedural, dëmshpërblimin, mbulimin e shpenzimeve, vendosjen e një gjobe, deri heqjen e çështjes nga lista.⁵⁹ Në rast të mosparaqitjes së pajustificuar të një dëshmitari, gjykata jo vetëm që duhet të zbatojë sanksionet e përshtatshme (gjobën, dëmshpërblimin), siç bëhet në shumë juridiksione, por duhet gjithashtu të vendosë nëse procedurat e gjykimit mund të vazhdojnë edhe pa dëshminë e tij. Po kështu, mosparaqitja e aktit të ekspertimit prej ekspertit të caktuar nga gjykata, ose paraqitja e tij me vonesë pa dhënë asnjë lloj justifikimi do të nxishte vendosjen e sanksioneve të përshtatshme. Këto të fundit mund të jenë p.sh., ulje e pagesës për ekspertin, mbulim i shpenzimeve apo dëmshpërblim, si dhe masa disiplinore që mund të ndërmerrin nga gjykata ose një organizatë e krijuar në mbrojtje të interesave profesionale, si p.sh., dhoma e avokatisë, etj.⁶⁰ Së fundmi, kur një palë ose avokati përfaqësues “e

47 Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ) *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case-law of the European Court of Human Rights* [Kohëzgjatja e procedurave gjyqësore në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës në bazë të praktikës gjyqësore të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut], (Strasburg, Këshilli i Evropës, 2007), faqe 6, gjendet në: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/Delais/Calvez_en.pdf (vizituar për herë të fundit në 30 janar 2012).

48 Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ) *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case-law of the European Court of Human Rights* [Kohëzgjatja e procedurave gjyqësore në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës në bazë të praktikës gjyqësore të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut], (Strasburg, Këshilli i Evropës, 2007), faqe 95-96, gjendet në: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/Delais/Calvez_en.pdf

49 Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ) *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case-law of the European Court of Human Rights* [Kohëzgjatja e procedurave gjyqësore në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës bazuar në praktikën ligjore të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut], (Strasburg, Këshilli i Evropës, 2007), faqe 67, gjendet në http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/Delais/Calvez_en.pdf (vizituar për herë të fundit më 30 janar 2012).

50 *Kubiznaková kundër Republikës Çeke*, GjEDNJ, 21 qershor 2005, paragrafi 35 (GjEDNJ-ja konsideroi, ndër të tjera, intervalet ndërmjet seancave gjatë gjykimit në shkallë të parë të një çështjeje për pagim detyrimin për ushqim. Disa nga këto seanca u mbajtën në intervale prej pesë dhe gjashtë muajsh. Në total, proceset në të dyja shkallët e gjykimit kishin zgjatuar gjashtë vjet e katër muaj). (Teksti gjendet vetëm në frëngjisht)

51 *Udhëzimet SATURN për Menaxhimin e Kohës së Gjykimit*, Parimi III.B.2. Shih gjithashtu *ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure* [Parimet e Procedurës Civile Përtej Kufijve], <http://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/ali-unidroitprinciples-e.pdf>, pika 14.1 “gjykata duhet t’i menaxhojë proceset në mënyrë aktive, duke ushtruar maturi për të arritur zgjidhjen e konfliktit në mënyrë të drejtë, me efekt dhe me shpejtësi të arsyeshme”. Këto parime, të miratuara nga Instituti Amerikan i Ligjit (ALI) në maj të vitit 2004 dhe nga Instituti Ndërkombëtar për Unifikimin e të Drejtës Private (UNIDROIT) në prill të vitit 2004, janë standarde për gjykimin e mosmarrëveshjeve tregtare përtej kufirit (këtej e tutje “ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure”). Këto parime, të cilat nuk janë detyruese, mund të jenë po aq të përshtatshme për zgjidhjen e shumë llojeve të tjera të mosmarrëveshjeve civile dhe mund të shërbejnë si bazë për nisim të ardhshme për reformimin e procedurës civile.

52 Parimet e ALI/ UNIDROIT të procedurës civile përtej kufijve, parimi 9.3.

53 Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ) *Compendium of “best practices” on time management of judicial proceedings* [Përmbledhje e “praktikave më të mira” për menaxhimin e kohës në procese gjyqësore] (Strasburg, 8 dhjetor 2006) (1.5).

54 Po aty.

55 Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës, Rekomandimi Nr. R (84) 5 për Shtetet Anëtare “*On the Principles of Civil Procedure Designed to Improve the Functioning of Justice*” [Për parimet e procedurës civile të hartuara për të përmirësuar funksionimin e drejtësisë], parimi 1.1. (Këtu: Rekomandimi Nr. R (84) 5. i Këshillit të Evropës) Shih gjithashtu *Udhëzimet SATURN për Menaxhimin e Kohës së Gjykimit*, parimi 5.B.3 që thotë se devijimet nga kalendarit për të cilin është rënë dakord duhet të jenë minimale dhe të justifikuara, dhe që në parim, “zgjatja e kohës së caktuar duhet të jetë e mundur vetëm me pajtimin nga të gjitha palët, ose nëse kërkohet nga interesi i drejtësisë”.

56 Parimi 8, seksioni 2.

57 *Udhëzimet SATURN për Menaxhimin e Kohës së Gjykimit*, parimi V.C.1.

58 Po aty.

59 Rekomandimi Nr. R (84) 5 i Këshillit të Evropës, parimi 1.2. Udhëzimet SATURN rendisin midis sanksioneve të mundshme uljen e tarifave dhe heqjen nga lista e ekspertëve. *Udhëzimet SATURN për Menaxhimin e Kohës së Gjykimit*, parimi V.C. 3.

60 Rekomandimi Nr. R (84)5 i Këshillit të Evropës, parimi 1.3 & 1.4.

keqpërdor hapur procedurën” si taktikë vonese, “gjykata duhet të inkurajohet ose për të marrë një vendim mbi themelin e çështjes, ose për të vendosur sanksione të përshtatshme”.⁶¹

Parimet e sipërpërmendura në vetvete nuk janë ligjërish të detyrueshme, por ato reflektohen në praktikën gjyqësore të GjEDNj-së. Për shembull, në gjykimin *Tsirikakis kundër Greqisë* në vitin 2002, GjEDNj-ja konstatoi se edhe pse procedimet civile në përgjithësi udhëhiqen nga parimi i “nismës së palëve”, respektimi i një afati të arsyeshëm kërkon nga gjykatat që të shqyrtojnë administrimin e këtyre procedimeve dhe të ushtrojnë kujdes shumë të madh kur aprovohen shtyrje ose kërkesa për të dëgjuar dëshmitarë, si dhe për të siguruar që raportet e ekspertëve të dorëzohen në kohë.⁶²

2.2 E drejta shqiptare

2.2.1 Përgjithësisht për të drejtën e gjykimit brenda një afati të arsyeshëm

Në pasqyrim të standardeve ndërkombëtare, neni 42 (2) i Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë thotë se kushdo ka të drejtën e një gjykimi të drejtë dhe publik brenda një afati të arsyeshëm. Në mënyrë të ngjashme, neni 28 i KPrC-së thotë se gjykata duhet ta gjykojë çështjen brenda një “afati të arsyeshëm”.⁶³

Si pasojë, si gjyqtarët ashtu edhe stafi i një gjykate kanë përgjegjësi që të sigurohen se të gjithë ata që luajnë rol në procese të bëjnë maksimumin për të shmangur çdo shtyrje të panevojshme. Gjykata është ajo që vendos kohën e zhvillimit të seancave si dhe afatet kohore për kryerjen e veprimeve procedurale apo veprimeve të tjera të kërkuara prej saj.⁶⁴ Përpara kalimit të afateve, këto mund të shtyhen. Shtyrja nuk mund të kalojë kohëzgjatjen e afateve fillestare përveçse në situata “veçanërisht të rënda”.⁶⁵ Palët ndërgjyqëse që nuk u binden urdhrave të gjykatës ose që mungojnë në mënyrë të jashtëligjshme nga

seancat mund të gjobiten deri në shumën prej 30.000 leke.⁶⁶ Sidoqoftë, avokatët janë të përjashtuar nga qëllimi i këtyre rregullave.⁶⁷ Ndërkohë, nëse afati nuk respektohet, palët humbasin mundësinë e përcaktimit të fakteve dhe provave të tjera.⁶⁸

Palëve në një proces civil u kërkohet të kontribuojnë në zhvillimin normal të procesit dhe gjykata mund t’i ngarkojë ato me përgjegjësi për mosveprim apo pengim me faj të tyre, sipas nenit 15 të KPrC-së. KPrC-ja nuk përcakton se çfarë kuptohet me “ngarkimin e palëve me përgjegjësi”, edhe pse disa sanksione specifike për sjellje penguese përfshihen diku tjetër në Kod (shih më poshtë).

Proceset gjyqësore duhet të fillojnë në orarin e caktuar të vendosur edhe në listën e gjykimeve, listë e cila afshohet në ndërtesën e gjykatës me përjashtim të rasteve kur ka një arsye të justifikuar.⁶⁹ Fatkeqësisht, mungon një përcaktim i termit “arsye e justifikuar”. Megjithatë, siç nënvizohet nga Këshilli i Lartë i Drejtësisë, gjyqtarët duhet t’i planifikojnë veprimtaritë e tyre në mënyrën më të mirë të mundshme.⁷⁰

Rregullat e procedurës civile, ndryshe nga procedura penale,⁷¹ nuk përcaktojnë afate maksimale kohore ndërmjet seancave. Nga ana tjetër, Këshilli i Lartë i Drejtësisë i ka orientuar gjykatat lidhur me afatet kohore procedurale për disa lloj çështjesh.⁷² Këto afate kohore përdoren kur vlerësohet puna e gjyqtarëve. Afatet kohore, siç tregohet më poshtë, fillojnë që nga regjistrimi i çështjes në gjykatë.⁷³

Afatet e gjykimit në shkallën e parë

Gjykimet e mosmarrëveshjeve tregtare – maksimumi 6 muaj.

Gjykimet e mosmarrëveshjeve familjare – maksimumi 4 muaj.

Gjykimet e mosmarrëveshjeve administrative – maksimumi 1 muaj.

Gjykimet e mosmarrëveshjeve civile me karakter të përgjithshëm – maksimumi 6 muaj.

Të gjithë gjyqtarët e intervistuar nga OSBE-ja i kanë kritikuar këto afate kohore duke thënë se janë shumë të shkurtra dhe jorealiste, duke u ankuar se respektimi i tyre në praktikë do të ndikonte negativisht në rendimentin e tyre profesional.

61 Neni 165 deri 168 të KPrC-së.

62 Neni 165 deri 168 të KPrC-së.

63 Neni 180, paragrafi 5 i KPrC-së.

64 Neni 180, paragrafi 5 i KPrC-së.

65 Neni 180, paragrafi 5 i KPrC-së.

66 Neni 165 deri 168 të KPrC-së.

67 Neni 165 deri 168 të KPrC-së.

68 Neni 180, paragrafi 5 i KPrC-së.

69 Neni 180, paragrafi 5 i KPrC-së.

70 Neni 180, paragrafi 5 i KPrC-së.

71 Neni 180, paragrafi 5 i KPrC-së.

72 Neni 180, paragrafi 5 i KPrC-së.

73 Neni 180, paragrafi 5 i KPrC-së.

61 Po aty, parimi 2.1. Shih gjithashtu *Udhëzimet SATURN për Menaxhimin e Kohës së Gjykimit*, parimi V.d.

62 Cituar në Komisionin Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ) *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case-law of the European Court of Human Rights* [Kohëzgjatja e proceseve gjyqësore në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës bazuar në praktikën ligjore të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut], (Strasbourg, Këshilli i Evropës, 2007), faqe 71. Shih gjithashtu *Costa Ribeiro kundër Portugalisë*, 30 prill 2003, paragrafi 29-31. Në atë rast, në lidhje me procedimet për atësinë, qeveria portugeze kishte argumentuar se sjellja e avokatit të të paditurit ishte arsyeja kryesore për vonesat. Sidoqoftë, gjykata konstatoi, duke marrë parasysh edhe detyrën e qeverisë për kujdes të veçantë në këto lloj procedimesh, se kjo e fundit ishte përgjegjëse për vonesat e shkaktuara nga intervale të tepërta në procese, gjashtë të tilla, nëntë muaj dhe më shumë se një vit. Në lidhje me mbikëqyrjen e ekspertëve, Shih *Zappia kundër Italisë*, GjEDNj, 26 shtator 1996, paragrafi 25. Çështja në lidhje me një mospërbushje detyrimi kontraktor dhe procedimet zbatuese vijuese, të cilat filluan në 9 maj 1980. Seancat u shtynë disa herë, duke përfshirë datat 26 shkurt dhe 25 qershor 1986, për arsye të mosdorëzimit nga ana e ekspertit të raportit brenda afatit të dhënë prej 60 ditësh. Po aty, paragrafi 9. Gjithashtu, një raport shtesë i një eksperti i porositur më 31 dhjetor 1992, nuk ishte dorëzuar akoma në regjistër më 26 janar 1996 (certifikuar nga Gjykata e Rrehtit Reggio di Calabria në të njëjtën datë).

63 Neni 28 i KPrC-së parashikon që gjykatat duhet të shprehin për të gjitha kërkesat që parashtrihen në padi, duke realizuar një gjykim të drejtë, të pavarur dhe të paanshëm brenda një afati të arsyeshëm.

64 Neni 171/a, paragrafi 2 i KPrC-së.

65 Neni 147 i KPrC-së.

2.2.2 Letërthirrjet dhe njoftimi i dokumenteve ligjore

Thirrja e palëve dhe dëshmitarëve në gjyq bëhet normalisht me anë të një letërthirrjeje që njoftohet nga nëpunësi gjyqësor, por njoftimet mund të bëhen edhe me postë të regjistruar.⁷⁴ Përveç informacionit mbi natyrën e padisë, datën dhe vendin e seancës gjyqësore, letërthirrjet duhet të tregojnë pasojat ligjore nëse personi i thirrur nuk paraqitet në gjyq.⁷⁵

Si rregull i përgjithshëm, letërthirrjet dhe njoftimet e dokumenteve i dorëzohen marrësit në dorë “kudo” që ai ose ajo të jetë.⁷⁶ Kjo do të thotë që njoftimi mund të bëhet kudo që ndodhet marrësi në periudha të ndryshme kohore.⁷⁷ Nëse personi refuzon njoftimin, nëpunësi gjyqësor duhet ta regjistrojë këtë në letërthirrje dhe, kur është e mundur, e firmos atë nga një dëshmitar.⁷⁸

Kur nuk është e mundur të ndiqet procedura e përkrahur më lart, letërthirrja duhet të dorëzohet në vendbanimin apo vendqëndrimin e marrësit ose vendin e punës. Nëse marrësi nuk gjindet në vendbanimin, vendqëndrimin ose vendin e tij të punës, njoftimi i lihet një anëtar i familjes i cili është të paktën gjashtëmbëdhjetë vjeç, një fqinji ose portierit të banesës apo vendit të punës.⁷⁹ Në të gjitha rastet, individët që marrin njoftimin duhet të firmosin versionin original dhe të marrin përsipër dorëzimin e njoftimit tek marrësi i synuar.⁸⁰ Nëse askush nuk e pranon njoftimin, apo nuk është në gjendje ta firmosë, ky fakt shënohet tek kopja e letërthirrjes dhe njoftimi konsiderohet i kryer.⁸¹

Kur banesa e marrësit nuk dihet apo ai nuk ka caktuar një përfaqësues, njoftimi duhet të bëhet duke vendosur një kopje të aktit tek dera e gjykatës ku do të mbahet seanca gjyqësore (ndonjëherë referuar si “njoftim me shpallje”) dhe në vendin e banesës së fundit të ditur.⁸²

Në rast nevoje apo “rrethanash të tjera të veçanta”, gjykata mund të urdhërojë që njoftimi të bëhet me telegram, faks (duke u siguruar që dërgimi konfirmohet me shkrim), letër, ose rrugë të tjera të cilat garantojnë një njoftim të rregullt.⁸³

2.2.3 Pasojat e mosparaqitjes së palëve dhe pjesëmarrësve të tjerë në gjykim

Gjykatat shqiptare zotërojnë masa të caktuara për të siguruar që proceset të mos vonohen në mënyrë të tepruar. Sidoqoftë, këto masa kërkojnë që pjesëmarrësi në gjykim të jetë thirrur ligjërisht siç përshkruhet më lart. Nëse

një pjesëmarrës që mungon nuk është thirrur në mënyrë të duhur, seanca nuk mund të mbahet ligjërisht.⁸⁴ Në rast të tillë, gjykatës i duhet të bëjë përsëri përpjekje për ta thirrur pjesëmarrësin që mungon.

1) Nëse *paditësi* i thirrur ligjërisht *mungon*, gjykata “heton shkaqet” e mungesës,⁸⁵ prezumohet që kjo ndodh gjatë seancës. Procedura që duhet të ndiqet në këto raste nuk është e përcaktuar, ndërkohë që nuk parapshikohet ndonjë masë që do t'i lejonte paditësit të shpjegonte mungesën e tij. Në praktikë, siç është parë gjatë monitorimit të gjyqeve, ndonjëherë palët që mungojnë lënë një shënim për gjykatën përpara seancës për të shpjeguar mungesën, duke kërkuar që seanca të caktohet për një herë tjetër. Nëse mungesa vjen “për shkak të një sëmundjeje ose për ndonjë shkak tjetër të ligjshëm”, seanca shtyhet për një ditë tjetër.⁸⁶ Nga ana tjetër, nëse paditësi mungon “pa shkaqe të arsyeshme” edhe pse “është njoftuar siç duhet”, gjykata e pushon çështjen.⁸⁷ Fatkeqësisht, KPrC-ja nuk jep asnjë udhëzim se cilat shkaqe quhen të “ligjshme” (përveç “sëmundjes”) dhe cilat quhen “të arsyeshme”.⁸⁸ Pushimi i çështjes nuk e pengon paditësin ta rinisë edhe një herë çështjen⁸⁹ (nëse nuk ka kaluar afati i parashkrimit),⁹⁰ edhe pse do të aplikoheshin tarifa të reja gjyqësore.⁹¹

Gjithashtu, nëse paditësi është përgjegjës për një shtyrje të qëllimshme të pajustificuar që shkakton shtyrje të gjykimit, atij mund t'i ngarkohen shpenzimet e shkaktuara nga një vonesë e tillë.⁹²

2) Nëse *i padituri* i thirrur në mënyrë të ligjshme *mungon*, gjykata duhet gjithashtu të “hetojë shkaqet” e kësaj mungese.⁹³ Nëse nuk konstatohet “sëmundje apo ndonjë shkak tjetër i ligjshëm”⁹⁴, çështja zhvillohet në *mungesë*, nëse paditësi e kërkon një gjë të tillë.⁹⁵ Sidoqoftë, nuk ka asnjë dispozitë në legjislacionin shqiptar për procedura të shkurtuara nëse i padituri mungon pa të drejtë (shpesh referuar si “default judgement”).

Sikurse për paditësin, shtyrjet e pajustificuara të shkaktuara me qëllim i lejojnë gjykatës t'i ngarkojnë të paditurit shpenzimet e shtyrjes.⁹⁶

84 Nenet 122 dhe 175 të KPrC-së.

85 Neni 175, paragrafi 1 i KPrC-së.

86 Neni 175, paragrafi 2 i KPrC-së.

87 Neni 179, paragrafi 1 i KPrC-së. Aplikohet e njëjta gjë nëse mungojnë të dy, edhe paditësi edhe i padituri.

88 Supozohet se të gjitha shkaqet “e arsyeshme” mund gjithashtu të jenë “të përligjura” (edhe pse jo detyrimisht anasjelltas). Përndryshe gjykata do të vendoste një datë të re për zhvillimin e seancës dhe në të njëjtën kohë do të pushonte çështjen.

89 Neni 201(1), 299 dhe 300 të KPrC-së. E njëjta gjë aplikohet edhe nëse paditësi vullnetarisht heq dorë nga gjykimi i padisë: Ai ose ajo mund të zgjedhë nëse dëshiron pushimin e çështjes, shih nenin 201 të KPrC-së, paragrafi 1, duke rezervuar kështu të drejtën për ta rifilluar gjykimin e padisë.

90 Neni 300 i KPrC-së dhe Titulli IV, Kapitulli I i Kodit Civil.

91 Udhëzimi Nr. 13, i datës 12 Shkurt 2009 “Për përcaktimin e tarifës së shërbimit në lidhje me veprimet dhe shërbimet e Administratës Gjyqësore, Ministrisë së Drejtësisë, Prokurorisë, Zyrës së Noterit dhe Zyrës së Regjistrimit të Pasurive të Paluajtshme”, ndryshuar me udhëzimin Nr. 991/3, të datës 2 Mars 2010.

92 Neni 107 i KPrC-së.

93 Neni 175, paragrafi 1 i KPrC-së.

94 Neni 175, paragrafi 2 i KPrC-së.

95 Neni 179, paragrafi 3 i KPrC-së. Nëse paditësi nuk kërkon gjykim në mungesë, çështja pushohet nëse i padituri mungon në dy seanca.

96 Neni 107 i KPrC-së.

74 Në një rast të tillë, dëftesa e marrjes në dorëzim duhet t'i bashkëngjitet aktit origjinal, sipas nenit 143 të KPrC-së.

75 Neni 129 i KPrC-së.

76 Neni 130 i KPrC-së.

77 Sidoqoftë, vini re se nëpunësi gjyqësor mund t'i bëjë njoftimet vetëm brenda territorit të juridiksionit të asaj gjykate ku ai është i punësuar sipas nenit 130 i KPrC-së.

78 Neni 130 i KPrC-së.

79 Neni 130 paragrafët 2 dhe 3 të KPrC-së.

80 Kopja që mbahet nga nëpunësi gjyqësor duhet të tregojë marrëdhënien e personit që e merr njoftimin me marrësin e synuar. Neni 131 i KPrC-së.

81 Neni 132 i KPrC-së.

82 Neni 133 paragrafi 1 i KPrC-së.

83 Neni 144 i KPrC-së.

3) Nëse një dëshmitar ose ekspert i thirrur në mënyrën e duhur nuk paraqitet “pa shkaqe të arsyeshme”, gjykata mund ta gjobisë atë deri në 30,000 Lek dhe të urdhërojë paraqitjen e detyruar të tij.⁹⁷ Presumohet se gjoba jepet në seancë, por nuk parashikohet asnjë lloj procedure për hetimin e shkaqeve të mungesës apo për marrjen e një shpjegimi nga personi që mungon. Sidoqoftë, dëshmitari ose eksperti që është gjobitur mund t'i paraqesë gjykatës një kërkesë të motivuar për anulimin e gjobës brenda tre ditësh. Nëse gjykata e konstaton kërkesën si të bazuar, ajo anulon vendimin që cakton gjobën, si dhe urdhrin për paraqitje të detyruar.⁹⁸ Vendimi nuk mund të ankimohet.⁹⁹

3. Vonesat procedurale në gjykatat e shkallës së parë

3.1 Hyrje dhe të dhëna statistikore

“Cilido, që me anë të veprimit apo mosveprimit, shkakton vonesa dhe ndikon në mënyrë të pakthyeshme në respektimin e standardeve dhe synimeve të përcaktuara për menaxhimin e kohës, duhet të mbajë përgjegjësi. Veç përgjegjësisë individuale për menaxhimin jo të efektshëm të kohës, shteti mund të mbajë përgjegjësi, bashkërisht dhe në mënyrë të ndarë, për pasojat e shkaktuara tek përdoruesit nga kohëzgjatja e paarsyeshme e proceseve të gjykimit.”

Udhëzimet SATURN për Menaxhimin e Kohës së Gjykimit, Pjesa III.D¹⁰⁰

Gjatë veprimtarive të saj për monitorimin e seancave gjyqësore, Prezenca ka vërejtur një sërë problemesh që shkaktojnë ato çka mund të konsiderohen si vonesa të paarsyeshme gjatë fazës përgatitore dhe gjatë gjykimit në seancë gjyqësore¹⁰¹. Në varësi të rrethanave të çështjeve individuale, këto probleme mund të shkaktojnë vonesa procedurale që shkelin si të drejtën shqiptare dhe atë ndërkombëtare. Gjithashtu, ato rrisin kostot e gjykimit, sforcjnë burimet e gjykatave dhe zvogëlojnë besimin e publikut në sistemin gjyqësor.

Disa nga të dhënat statistikore më të rëndësishme evidentohen më poshtë, ndërsa problemet e vërejtura do të shpjegohen hollësisht në seksionet vijues.

97 Neni 165 i KPrC-së.

98 Neni 169, paragrafët 1 dhe 2 të KPrC-së.

99 Neni 169 i KPrC-së.

100 Komisioni Evropian për Efiçencën e Drejtësisë (CEPEJ), *Udhëzimet SATURN për Menaxhimin e Kohës së Gjykimit* (Këshilli i Evropës, Strasburg, 11 shtator 2009), gjendet në www.coe.int/cepej (vizituar për herë të fundit në 9 nëntor 2012).

101 E njëjta gjë është vënë re për gjykimet penale, shih *Analizën e sistemit të drejtësisë penale në Republikën e Shqipërisë*, (Tiranë, OSBE, 2006), faqe 179, përgatitur nga Prezenca e OSBE-së në Shqipëri. Shkaqet e vonesave për gjykimet penale të identikuara ishin: Mosgjatja/mosnjoftimi i personave të përfshirë; mosparaqitja e personave të njoftuar; mosjellja nga ana e policisë në gjykatë e personave në paraburgim; mosparaqitja e avokatit mbrojtës; mosparaqitja e prokurorëve; mungesa e planifikimit/përgatitjes; zgjatja e pajustificuar e hetimeve përpara fillimit të gjykimit. Shih gjithashtu, *Analizën e procedimeve të çështjeve penale në apel në Republikën e Shqipërisë* (Tiranë, OSBE, 2007), faqe 107, përgatitur nga Prezenca e OSBE-së në Shqipëri.

Vlerësimi nëse kohëzgjatja e gjykimeve të vëzhguara cenon të drejtën e gjykimit brenda një afati të arsyeshem e kapërcen qëllimin e këtij raporti. Siç u përmend edhe më sipër, arritja e një përfundimi të tillë do të kërkonte një analizë komplekse të shumë aspekteve. Ndërmjet të tjerave, do duhej të shiheshin kompleksiteti i çdo çështjeje individuale nga pikëpamja e faktit dhe ligjit, ndikimi i palëve tek vonesat, periudhat joproduktive dhe kohëzgjatja e vërtetë e proceseve (përfshirë procedimet në apel). Megjithatë, këtu mund të evidentohen disa nga shkaqet e përsëritura që sollën si pasojë vonesa lehtësisht të shmangshme dhe punë të panevojshme si për gjykatën, ashtu edhe për avokatët e palët.

Në këtë kapitull, që trajton kohëzgjatjen e procedimeve, do të identifikohen disa shkaqe thelbësore për vonesat procedurale -të vëzhguara nga Prezenca- dhe do të sugjerohen rrugëzgjidhje për to. Seksioni 3.3 do të përqendrohet në fazën përgatitore të gjykimit, duke trajtuar edhe procedurat për marrjen e provave, të cilat konsumojnë kohë të panevojshme; caktimin e seancave, i cili bëhet pa u siguruar për disponueshmërinë e pjesëmarrësve në gjykim, si dhe menaxhimin ndonjëherë të papërshtatshëm të procesit gjyqësor nga ana e gjykatave. Problemet specifike për njoftimin e seancave dhe mosparaqitjen e pajustificuar të pjesëmarrësve në gjykim do të trajtohen respektivisht në seksionet 3.2 dhe 3.4. Çështjet e lidhura me Statistikat Vjetore do të konsiderohen në seksionin 3.5, ndërkohë që disa raste studimore që ilustrjnë problemet e identifikuar do të paraqiten në seksionin 3.6. Ekzistojnë disa mbivendosi dhe ndërlikime mes seksioneve, si p.sh., pjesëmarrësit në gjykim nuk paraqiten si në seancat paraprake, ashtu edhe në ato gjyqësore. Gjithësesi, problemet që kanë të bëjnë me njoftimet dhe mosparaqitjen në seanca janë aq të rëndësishme sa meritojnë vëmendje të veçantë.

3.1.1 Kohëzgjatja e çështjeve të vëzhguara

Në periudhën 2010-2011, Prezenca vëzhgoi 21 çështje civile në katër gjykata rrethesh¹⁰². Kohëzgjatja mesatare e gjykimeve, e matur në numër ditësh nga regjistrimi i çështjes deri tek shpallja e vendimit, ishte 281.7 ditë. Gjykimi më i shpejtë kishte përfunduar për 65 ditë, ndërsa një çështje kishte zgjatur 653 ditë (çështja është ende në gjykim). Diferenca e përgjithshme e kohëzgjatjes ndërmjet çështjeve ishte çuditërisht e ulët: Nëse heqim pesë gjykimet më të shkurtra dhe pesë gjykimet më të gjata, kohëzgjatja mesatare e 11 gjykimeve “të mesit” të mbetura (kuartili i dytë dhe i tretë) është 262.4 ditë, d.m.th. vetëm 19.3 ditë më pak se mesatarja e përgjithshme. Kjo tregon se shumica e gjykimeve civile të shkallës së parë përfundojnë brenda nëntë muajve.

Sidoqoftë, një vëzhgim interesant ka të bëjë me faktin që në gjykimet e monitoruara nga Prezenca, seanca e parë zakonisht mbahej mesatarisht brenda 35.8 ditëve nga regjistrimi i çështjes. Kjo periudhë është çuditërisht e shkurtër në krahasim me kohëzgjatjen totale të gjykimeve.

102 Shih shtojcën 1

3.1.2 Kohëzgjatja e çështjeve të pushuara proceduralisht

Një numër i konsiderueshëm, 45 %, e gjykimeve të vëzhguara u pushuan për arsye procedurale, pra, pa u gjykuar në themel¹⁰³. Çështjet pushoheshin ose për shkak se paditësi nuk paraqitej, edhe pse i njoftuar sipas rregullave, ose kërkesëpadia ishte me të meta, ose për shkak se paditësi hiqte dorë nga gjykimi. Si të tilla, pushimet i ngarkohen të gjitha, pa përjashtim, paditësit. Një vëzhgim interesant është që gjykimet e pushuara zgjatën mesatarisht 216.4 ditë përpara se të pushoheshin, një kohëzgjatje jo shumë më e shkurtër sesa çështjet e gjykuara në themel (mesatarisht 278.8 ditë)¹⁰⁴. Vjetari Statistikor,¹⁰⁵ një botim i Ministrisë së Drejtësisë që përmban statistika zyrtare për gjyqësorin, tregon që në vitin 2009, 26 % e të gjithë gjykimeve civile në Shqipëri ishin pushuar për shkaqe procedurale¹⁰⁶, ndërsa 73.9 % ishin gjykuar në themel.¹⁰⁷ Duke qenë se pushimi nuk e pengon paditësin të rifillojë çështjen, kjo përbën një harxhim të konsiderueshëm burimesh për gjykatat dhe palët.

3.1.3 Numri i seancave në çdo çështje

Numri i seancave është një tjetër aspekt i rëndësishëm i gjykimeve të vëzhguara. Numri mesatar i seancave për të gjitha gjykimet, si atyre të gjykuara në themel dhe atyre të pushuara për arsye procedurale, ishte 10.5. Numri mesatar i seancave për çështje të gjykuara në themel ishte 10.6, ndërkohë që para pushimit procedural u zhvilluan mesatarisht 7.6 seanca. Ndryshe nga kohëzgjatja e gjykimeve të llogaritura në ditë, ndryshimet e vërejtura ndërmjet numrit të seancave ishin domethënëse. Nga çështjet e gjykura në themel, një gjykim mbaroi pas 4 seancash, ndërsa numri më i madh i seancave në një çështje ishte 23.

3.1.4 Numri i seancave joproductive

Numri i konsiderueshëm i “seancave joproductive” të vëzhguara, d.m.th. seancave ku nuk ka ndodhur asgjë thelbësore në lidhje me zgjidhjen e mosmarrëveshjes ndërmjet palëve, është me interes të veçantë. Rezultoi një shifër marramendëse seancash joproductive, 105 prej 220 seancash të vëzhguara gjithsej, duke arritur nivelin 47.7 %.¹⁰⁸ Këto seanca ishin shtyrë për arsye të ndryshme, p.sh. mungonin njëra ose të dyja palët edhe pse ishin njoftuar në mënyrë të rregullt; mungonte njëra palë sepse nuk ishte njoftuar në mënyrë të rregullt; avokatit i duhej të merrte pjesë në një gjyq tjetër; gjyqtari ishte sëmurë ose merrte pjesë në një trajnim/seminar; i jepej mundësi palëve për t’u njohur me aktin e hartuar nga një ekspert i caktuar nga gjykata; apo

pritej dhënia e vendimeve të gjykatave të nivelit më të lartë. Gjithashtu, në këto 105 seanca joproductive, nuk u vendos as edhe një sanksion i vetëm ndaj palëve ndërgjyqëse.

3.2 Problemet me thirrjen e palëve në seanca

3.2.1 Problemet e vërejtura

Thirrja jo e suksesshme e pjesëmarrësve në gjykim është një shkak i vazhdueshëm i shtyrjes së seancave dhe si rrjedhim rrit në mënyrë të panevojshme kohëzgjatjen e proceseve. Nga seancat e vëzhguara prej Prezencës, (duke përjashtuar seancën e fundit të dhënies së vendimit) 8,3% (9 nga 109 seanca) u shtynë për arsye se njëra palë nuk ishte njoftuar në përputhje me ligjin. Siç përmendet në seksionin 2.2.3, gjykimi mund të zhvillohet vetëm nëse të gjitha palët janë thirrur ligjërisht. Kjo do të thotë që të gjitha seancat e shtyra për shkak të problemeve në lidhje me thirrjet kanë qenë plotësisht joproductive.

Gjetje 1

Informacion i paplotë rreth adresës

Arsyeja kryesore e thirrjeve të pasuksesshme të palëve është informacioni i paplotë rreth adresës së marrësit. Normalisht, paditësit japin hollësi të mjaftueshme kontakti për veten e tyre tek padia fillestare, kështu që thirrja e paditësve zakonisht nuk është problematike. Nga ana tjetër, detajet për kontaktimin e të paditurve jepen nga paditësit. Në varësi të shkallës së njohjes së të paditurit nga paditësi, ky informacion ose mund të mos ketë qenë asnjëherë i saktë, ose i padituri ndërkohë mund të ketë ndryshuar adresë. Ftuesit e gjykatës kanë informuar Prezencën se në Tiranë, rreth 40 % e adresave të të paditurve janë të sakta, ndërsa 60 % janë të pasakta.

Gjetje 2.

Vështirësi për të gjetur adresën e saktë për shkak të sistemit të ri të adresave

Edhe nëse jepet një adresë e saktë, ftuesit e gjykatës mund të kenë vështirësi në gjetjen e adresës. Në Tiranë, shumë ndërtesave u janë caktuar adresa të reja, çka ka shkaktuar hutim të madh në procesin e thirrjeve. Për më tepër, jo të gjitha ndërtesave u janë shënuar qartësisht numrat e tyre të rinj. Gjithashtu, gjykatave nuk u janë dhënë harta të përditësuara që tregojnë adresat e reja. Kështu, mungesa e një sistemi të saktë adresash përbën një shqetësim, duke qenë se pengon thirrjen e rregullt të pjesëmarrësve në gjykim.

103 Shih shtojcën 1. Tri çështje që ishin në gjykim janë përjashtuar nga të dhënat statistikore.

104 Po aty.

105 Ministria e Drejtësisë, Vjetari Statistikor 2009 (Tiranë, Ministria e Drejtësisë, 2010) faqe 160.

106 Këto statistika përfshijnë gjykimet e çështjeve civile pa palë kundërshtare dhe gjykimet e çështjeve civile me palë kundërshtare, që mund të shpjegojnë frekuencën e ulët të çështjeve të pushuara proceduralisht.

107 Në mënyrë zhgënjyese, vetëm 0.25 % e gjykimeve civile përfunduan me pajtim në vitin 2009, shih Ministria e Drejtësisë, Vjetari Statistikor 2009 (Tiranë, Ministria e Drejtësisë, 2010) faqe 160.

108 Shih shtojcën 1

Gjetje 3.

Gjykatat nuk kanë mundësi të marrin dhe përdorin të dhënat e Regjistrit Kombëtar të Gjendjes Civile dhe Regjistrit Kombëtar të Adresave

Për të zgjidhur problemin e mungesës së përgjithshme të një regjistri të saktë civil si dhe të një sistemi adresash, Qeveria shqiptare krijoi në periudhën 2007-2010, një Regjister Kombëtar elektronik të Gjendjes Civile (RKGjC), që përmban të dhëna mbi gjendjen civile për të gjithë qytetarët si dhe një kuadër ligjor për mbrojtjen e të dhënave.¹⁰⁹ RKGjC-ja është tashmë funksional dhe përbën bazën për lëshimin e pasaportave biometrike për qytetarët shqiptarë dhe për të hartuar listën e votuesve për zgjedhjet e përgjithshme dhe vendore. Në të njëjtën kohë filloi edhe procesi për krijimin e një Regjistri Kombëtar të Adresave (RKA), por RKA-ja nuk është përfunduar. Një nga qëllimet e projektit ishte që, ndërmjet institucioneve të tjera, t'u jepej akses edhe gjykatave tek RKGjC-ja dhe RKA-ja e re, duke i pajisur ato me informacion të përditësuar rreth identitetit dhe adresës së të gjithë qytetarëve të Shqipërisë¹¹⁰. Duket se aktualisht, Ministria e Brendshme (MB) është subjekti i vetëm që ka akses tek të dhënat e RKGjC-së dhe RKA-së. Përveç kësaj, nuk është bërë ende një koordinim mes RKGjC-së dhe RKA-së që të lidhë secilin person me një adresë të përcaktuar. Ende nuk është krijuar as kuadri teknik dhe ligjor që do t'u jepte akses gjykatave tek të dhënat e identitetit dhe adresave.

Gjetje 4.

Gjykatat nuk kanë akses te RKGjC-ja dhe hartat bashkiake

Edhe pse lidhja ndërmjet RKGjC-së dhe RKA-së mund të mos ndodhë në të ardhmen e afërt, gjykatat mund të përfitojnë nga aksesit vetëm në RKGjC. Në RKGjC, secilit person i është caktuar një kod me 9 shifra që quhet Numri Zgjedhor. Ky numër identifikon ndërtesën specifike në të cilën personi ka jetuar në vitin 2006, kur është kryer studimi. Secila bashki ka harta që tregojnë vendndodhjen fizike të të gjitha ndërtesave dhe Numrit të tyre Zgjedhor. Efektivisht, kombinimi i Numrit Zgjedhor në RKGjC dhe hartave bashkiake identifikon rezidencën fizike të të gjithë qytetarëve të Shqipërisë në vitin 2006. Numrat Zgjedhorë dhe hartat përdoren ende për arsye zgjedhore, diku më shumë dhe diku më pak, përditësohen vazhdimisht. Aktualisht, nuk ekziston kuadri teknik dhe ligjor për t'i dhënë gjykatave akses tek Numrat Zgjedhorë në RKGjC dhe tek hartat bashkiake.

Ndonëse është shumë herët për të bërë parashikime, shpresohet se përmirësimi i aksesit të gjykatave tek RKGjC-ja dhe tek hartat bashkiake do të rrisë në mënyrë të dukshme mundësitë për të thirrur qytetarët në gjykatë.

109 Projekti u zbatua si pjesë e asistencës teknike për modernizimin e sistemeve të adresave dhe regjistrit civil, financuar nga BE-ja dhe zbatuar nga Prezenca e OSBE-së në Shqipëri, Qeveria e Norvegjisë (Statistics Norway), qeveria e Austrisë dhe Këshilli i Evropës.

110 Intervistë me Frank Nan, ish Menaxher i Projektit të Regjistrit Civil.

Gjetje 5.

Nëpunësit gjyqësor nuk mund të kontrollojnë identitetin e marrësit në letërthirrje

Një problem tjetër që u theksua nga ftuesit e gjykatave është që ata nuk mund të kontrollojnë dokumentet e identifikimit (ID) të individëve. Nëse një person nuk ka vullnetin për të konfirmuar identitetin e vet duke treguar kartën e identitetit, ftuesi i gjykatës nuk ka asnjë mënyrë për të vërtetuar nëse personi që merr letërthirrjen është personi i duhur. Ftuesit e gjykatave nënvizuan se ndihma nga ana e Policisë së Shtetit do të përmirësonte procedurat e thirrjes për marrësit që nuk tregohen të gatshëm për t'u vetë-identifikuar.

Gjetje 6.

Gjykatat nuk përdorin mjetet më të shpejta të njoftimit të lejuara nga legjislacioni

Në përgjithësi, gjykatat duket se nuk përdorin mundësinë e bërjes së njoftimeve me mjete të tjera, më të shpejta (p.sh. faks) siç lejohet nga ligji në rrethana të veçanta.¹¹¹

Gjetje 7.

Gjykatat qëndrojnë pasive nëse thirrja nuk është e suksesshme

Mosveprimi i gjykatave në rastet e thirrjeve të pasuksesshme mund të cenojë të drejtën për gjykim brenda një afati të arsyeshem. Në praktikën aktuale të gjykatave, mandatet e thirrjeve nga ftuesit e gjykatave ose zyra postare (të cilat dokumentojnë rezultatin e thirrjeve) vendosen në dosjen e çështjes. Për fat të keq, gjykatat nuk e vlerësojnë faktin nëse thirrjet kanë qenë të suksesshme apo jo që në momentin kur mandatet u dorëzohen nga nëpunësi apo shërbimi postar. Gjyqtari pret derisa të vijë momenti i seancës së planifikuar, kur vijnë në seancë të gjitha palët e tjera dhe dëshmitarët, për të vlerësuar nëse thirrja pati apo jo sukses. Vetëm në këtë moment, gjykata kupton nëse një palë nuk është njoftuar sipas ligjit dhe vendos ta thërrasë përsëri dhe të shtyjë seancën. Për pasojë, e gjithë seanca është joproduktive dhe si gjykata, ashtu edhe palët ndërgjyqëse harxhojnë kot kohën dhe paratë e tyre. Siç përmendet në seksionin 3.1.2, e drejta për gjykim brenda një afati të arsyeshem kërkon që gjyqtari të menaxhojë në mënyrë proaktive të gjithë procedurat në mënyrë që të parandalojë çdo vonesë të panevojshme. Kjo do të thotë se gjykata ka përgjegjësinë e plotë për të siguruar që dhe procesi i njoftimeve të jetë sa më i efektshëm që të jetë e mundur brenda një mase të arsyeshme. Prandaj, mosndjekja e rezultatit të njoftimeve duke mos ndërmarrë, nëse është e nevojshme, hapa shtesë për të thirrur palët, mund të jetë në kundërshtim me garantitë e shenjta të gjyqimit të drejtë.

111 Neni 144 i KPrC-së.

Gjetje 8.

Njoftimet me shpallje nuk bëhen publike online

Aktualisht, Shqipëria nuk ka një regjistër funksional adresash, gjë që krijon vështirësi për gjykatën dhe paditësin të gjejnë informacion të përditësuar për adresën e të paditurit. Një numër i konsiderueshëm shqiptarësh jetojnë jashtë vendit, pa një adresë të njohur, dhe kjo e ndërlikon edhe më tej procesin. Ndërkohë, KPrC-ja parashikon njoftimin e palëve me “afishim”, d.m.th, njoftimi i aktit bëhet duke afishuar një kopje të tij në gjykatë ose në vendin e afishimit të komunës së vendbanimit të fundit.¹¹² Nuk ekziston një sistem për të vendosur njoftime të tilla *online*. Pas afishimit të njoftimit në gjykatë dhe në vendbanimin e fundit, gjykimi mund të vazhdojë pa praninë e palës.

Nuk është praktike që njerëzit të kontrollojnë rregullisht vendbanimin e mëparshëm për të parë nëse u ka ardhur ndonjë njoftim. Ky sistem, edhe pse i domosdoshëm në rrethana të caktuara, i pengon palët që s`jane paraqitur të mbrojnë të drejtat e tyre.

3.2.2 Rrugëzgjdhjet

Sic u përmend më sipër, ky raport vetëm bën disa rekomandime të përgjithshme për të ndrequr problemet e konstatuara që përshkruhen më lart. Për rekomandime më specifike, sidomos lidhur me ndryshime legjislative, duhen bërë studime të mëtejshme, përfshirë këtu studime krahasuese dhe diskutime të thella me profesionistë të fushës ligjore.

Rekomandim 1

Pjesëmarrësit në gjyq duhet t`i japin gjykatës të dhëna të detajuara kontakti

Për të përmirësuar menjëherë kontaktimin e palëve ndërgjyqëse nga gjykata, mund të ndërmerren disa hapa.

Gjykata duhet t`u kërkojë palëve ndërgjyqëse që të paraqesin sa më shpejt që të mundën të gjitha adresat të cilat mund t`u dërgohen letërthirrjet, si edhe informacione të tjera që mund të shërbejnë për t`i kontaktuar ata¹¹³. Palët ndërgjyqëse duhet të paraqesin detaje kontakti jo vetëm për veten e tyre, por edhe për palët e tjera në gjyq për aq sa i zotërojnë këto kontakte. Paraqitja, mes të tjerash, e adresës së punës dhe e numrave të telefonave celularë, i jep mundësi nëpunësit të gjykatës që t`i marrë në telefon palët për të mësuar se ku ndodhen. Në këtë mënyrë letërthirrjet mund t`u dërgohen palëve ndërgjyqëse “kudo që ata gjenden”, shih KPrC-në, neni 130, duke i njoftuar palët në mënyrë të rregullt. Duhet të sigurohet gjithashtu edhe çdo adresë tjetër, ku mund të dërgohet ligjërisht letërthirrja, shih nenet 130 dhe 131 të KPrC-së.

¹¹² Shih seksionin 2.2.2.

¹¹³ Shih edhe *Analizën e procedimeve të cështjeve penale në apel në Republikën e Shqipërisë* (Tiranë, OSBE, 2007) të Prezencës së OSBE-së në Shqipëri, faqe 105. Për disa nga rekomandimet e tjera të dhëna në këtë pjesë, shih edhe *Analizën e sistemit të drejtësisë penale në Shqipëri* (Tiranë, OSBE, 2006) të Prezencës së OSBE-së në Shqipëri, faqet 179-180.

Në Shtojcën 3 të këtij raporti, përfshihen disa tipe formularësh që mund të përdoren për specifikimin e detajeve të kontaktit.

Palëve duhet t`u kërkojë që ta japin këtë informacion në kontaktin e parë që ata kanë me gjykatën. Nëse padia dorëzohet në gjykatë personalisht nga paditësi, personeli i gjykatës duhet t`i kërkojë paditësit që të plotësojë në gjykatë formularin me të dhënat e kontaktit. Përveç kësaj, kur nëpunësi i gjykatës dërgon letërthirrjen për seancën e parë të gjyqit, nëpunësi duhet të marrë me vete formularë për të dhënat e kontaktit dhe t`u kërkojë palëve që t`i plotësojnë dhe t`ia kthejnë ato menjëherë atij.

Një procedurë e tillë është brenda kuadrit ligjor aktual dhe, me përpjekje minimale, mund të zbatohet menjëherë.

Rekomandim 2

Të përmirësohen mundësitë e pjesëmarrësve në gjykim për të kontaktuar gjykatën

Përveç Rekomandimit 1, mund të merren edhe disa hapa të caktuar për të përmirësuar menjëherë mundësitë e pjesëmarrësve në gjykim për të kontaktuar gjykatën. Sic rekomandohet nga Misioni Evropian për Konsolidimin e Sistemit Shqiptar të Drejtësisë (EURALIUS II) tek vetë letërthirrjet mund të shënohen të dhënat e kontaktit, përfshirë adresën e emailit dhe numrin e telefonit të personave që duhen kontaktuar në rast vonesash apo pamundësisë për të marrë pjesë në seancat gjyqësore.¹¹⁴

Rekomandim 3

Kryetari i seancës është përgjegjës për garantimin e thirrjes së palëve në gjyq

Gjykatat duhet të sigurojnë, me iniciativën e vet, që të gjithë pjesëmarrësit në gjyq të jenë njoftuar sipas rregullave përpara se seanca të zhvillohet. Kjo do të thotë që kryetari i seancës (ose një person i deleguar prej tij) duhet të marrë iniciativën për të parë se çka ndodhur me njoftimin e palëve. Kjo duhet bërë kohë përpara fillimit të seancës në mënyrë që, nëse thirrja e parë ka dështuar, të bëhen përpjekje të tjera për njoftimin e palëve. Procesi i thirrjes së palëve duhet mbajtur vazhdimisht nën vëzhgim derisa gjyqtari të sigurohet që të gjitha palët u njoftuan sipas rregullave.

Në rast se një ose më shumë pjesëmarrës në gjykim nuk mund të njoftohen ligjërisht përpara zhvillimit të seancës së caktuar, gjyqtari duhet ta anulojë seancën dhe t`i informojë pjesëmarrësit e tjerë në gjykim. Duke qenë se kjo mund të ndodhë vetëm disa ditë përpara seancës së caktuar, gjyqtari duhet t`i kontaktojë pjesëmarrësit në gjykim nëpërmjet çdo mjeti teknik të mundshëm¹¹⁵ (celular,

¹¹⁴ EURALIUS, Studim Fizibiliteti për masat për shkurtrimin e kohëzgjatjeve të procedimeve gjyqësore (Tiranë, EURALIUS, 2006), faqe 64.

¹¹⁵ Shihni Rekomandimin 1 në lidhje me të dhënat e kontaktit për pjesëmarrësit në gjykim.

faks, email, sms, etj) për të siguruar që njoftimi për anulimin e seancës të merret në kohë. Meqenëse KPrC-ja nuk përcakton një procedurë për anulimin e seancave, gjykata mund t'i zgjedhë lirisht mjetet e komunikimit për të anuluar seancën. Pasojat ligjore që vijnë nga anulimi i një seance janë të kufizuara,¹¹⁶ kështu që edhe domosdoshmëria për të dokumentuar komunikimin është shumë e kufizuar.

Anulimi i seancave në rastet kur nuk konfirmohet njoftimi i palëve mund të reduktojë numrin e lartë të seancave joproduktive, megjithatë ai nuk redukton kohëzgjatjen totale të gjyqimit.

Kjo procedurë është brenda kuadrit ligjor ekzistues dhe, me pak përpjekje, mund të zbatohet menjëherë.

Rekomandim 4

Palët thirren ligjërisht duke përdorur të dhënat e kontaktit të lëshuara prej tyre

Në një këndvështrim perspektive afatmesme, nëse sistemi i përshkruar në Rekomandimin 1 vihet në zbatim dhe funksionon mirë, duhet konsideruar ndryshimi i KPrC-së në mënyrë të tillë që njoftimet e dërguara në adresat që kanë dhënë palët apo njoftimi i kryer me anë të mjeteve të ndryshme teknike në të dhënat e kontaktit të lëshuara nga vetë palët, të mjaftojë për t'i konsideruar ata si të njoftuar ligjërisht. Kjo do të bënte të mundur që p.sh. nëpunësi i gjykatës ta kryente njoftimin duke e dërguar njoftimin në adresën e dhënë vetë nga pala, pavarësisht nëse është apo jo e pranishme. Në këtë rast, duhen zbatuar sanksione ndaj pjesëmarrësve që mungojnë në gjykim.

Rekomandim 5

Kur është e mundur, gjykatat duhet t'i njoftojnë palët nëpërmjet mjeteve teknike

Aktualisht, gjykatat mund t'i njoftojnë pjesëmarrësit në proces me anë të çdo lloji mjeti komunikimi (duke përfshirë edhe telefonin, faksin, emailin dhe sms-të).¹¹⁷ Kjo procedurë kërkon që pjesëmarrësi në gjykim të konfirmojë marrjen e njoftimit me shkrim ose që njoftimi të jetë bërë në një mënyrë tjetër që siguron “njoftim të rregullt”, shih nenin 144 të KPrC. Fatkeqësisht, kjo procedurë njoftimi lejohet vetëm në “rrethana të veçanta”.

Përveç disa përjashtimeve të dukshme,¹¹⁸ gjykatat duket se nuk e përdorin këtë procedurë as në “rrethanat e veçanta”, edhe pse mund të shmangë një numër të lartë seancash joproduktive. Gjykatat duhet të marrin në konsideratë që të përdorin më shpesh procedurën e përcaktuar në nenin 144 të KPrC-së, sa herë që e kërkojnë “rrethana të veçanta ose nevoja e një njoftimi të shpejtë.”¹¹⁹

¹¹⁶ Teorikisht, pala që mungon mund të pretendojë se gjyqtari e ka anuluar seancën me anë të telefonit. Megjithatë, ky pretendim nuk duket dhe aq real sepse mund të hetohet lehtësisht dhe të merren masat përkatëse ndaj palës që ka gënjyer dhe avokatëve.

¹¹⁷ Shih seksionin 2.2.2.

¹¹⁸ Gjykata e Rrethit Gjyqësor Lezhë duket që ka përdorur rregullisht njoftimin me telefon në rastet kur palët jetojnë në zona të thella rurale, për të shmangur vështirësitë e krijuara nga njoftimi nëpërmjet rrugëve të zakonshme.

¹¹⁹ Rekomanduar edhe nga Euralius II, shihni “Dhënia prioritet masave për shkurtimin e kohëzgjatjes së procedimeve

Rekomandim 6

Njoftimet nëpërmjet mjeteve teknike dhe konfirmimi i marrjes së njoftimit duhet të jenë procedurë standarde

Siç përmendet edhe më sipër, procedura e njoftimit të palëve, përcaktuar në nenin 144 të KPrC-së, zbatohet vetëm në raste “rrethanash të veçanta”. Kjo është për të ardhur keq, sepse kjo procedurë mund të përmirësojë si shpejtësinë edhe besueshmërinë e procesit të njoftimit të palëve, dhe si rrjedhojë të ulë ngarkesën e gjykatave.

Duhet marrë në konsideratë ndryshimi i KPrC-së në mënyrë që procedura e përcaktuar në nenin 144 të KPrC-së të shndërrohet në një procedurë standarde njoftimi. Në këtë rast, përpjekja e parë e gjykatës për të thirrur palët në gjykim mund të jetë një njoftim i thjeshtë me postë (ose edhe me e-mail) i shoqëruar me një konfirmim marrjeje. Vetëm në rast se ky njoftim nuk konfirmohet me shkrim, gjykata mund të përdorë mënyrat e tjera të njoftimit.¹²⁰

Rekomandim 7

Gjykatat duhet të kenë akses në hartat ekzistuese të pushtetit qendror dhe atij vendor

Gjykatat duhet të kenë akses në hartat ekzistuese të pushtetit qendror dhe atij vendor. Këto harta përmbajnë, siç përmendet edhe më sipër, emrat e përditësuar të rrugëve dhe numrat e banesave të cilat aktualisht nuk zotërohen nga gjykatat. Kjo lloj mundësie për të konsultuar këto harta do të përmirësonte mundësinë e stafit të gjykatës për të gjetur adresën e përcaktuar në njoftim.

Rekomandim 8

Gjykatat duhet të kenë mundësi të përdorin Regjistrin Kombëtar të Gjendjes Civile dhe hartat me Numrat Zgjedhor

Gjykatat duhet të kenë mundësi të përdorin Regjistrin Kombëtar të Gjendjes Civile (RKGJC), i cili përmban informacion për identitetin dhe numrat zgjedhorë të qytetarëve. Për më tepër, gjykatat duhet të kenë mundësi të konsultojnë hartat bashkiake që përmbajnë numrat zgjedhorë të çdo godine. Kjo do të përmirësonte mundësinë e stafit të gjykatës për të gjetur vendbanimin e pjesëmarrësve në gjykim. Më tej, për të patur akses në to nevojitet një kuadër teknik dhe ligjor.

Rekomandim 9

Regjistri Kombëtar i Gjendjes Civile dhe Regjistri Kombëtar i Adresave duhet të jenë të lidhur

Brenda një periudhe afatmesme, Ministria e Brendshme duhet të finalizojë Regjistrin Kombëtar të Adresave (RKA) dhe të krijojë një lidhje të tij me RKGJC-në, që çdo personi t'i korrespondojë një adresë. Për këtë qëllim, gjykatat duhet të kenë mundësi ta përdorin informacionin në lidhje me

gjyqësore (Aktiviteti 8.3.2)”, faqe 6.

¹²⁰ Shih Rekomandimin 3 në lidhje me hapat pasues që ndërmerr gjykata kur njoftimi rezultojnë në pasuksesshëm.

identitetin dhe adresat në RGGJC. Kjo do t'i mundësonte stafit të gjykatës informacion të detajuar mbi adresën e çdo qytetari, duke përmirësuar ndjeshëm numrin e njoftimeve të suksesshme.

Rekomandim 10

Palët njoftohen ligjërisht nëpërmjet dërgimit të njoftimit në adresat e regjistruara

Në një plan afatgjatë, kur RKGJC dhe RKA-ja të përditësohen rregullisht, baza e tyre të të dhënave do të shërbejnë si burim informacioni shumë i saktë për identitetin dhe adresat. Atëherë do të duhet të merret në konsideratë ndryshimi i KPrC-së në mënyrë të tillë që njoftimi i dërguar në adresat e regjistruara të mjaftojë për t'i konsideruar pjesëmarrësit në gjykim si të njoftuar në mënyrë të rregullt. Në këtë rast, duhen zbatuar sanksione ndaj pjesëmarrësve që mungojnë në gjykim.

Këto sisteme duket se janë mënyra e zakonshme e thirrjes së palëve në vende ku regjistrat e gjendjes civile përditësohen rregullisht.¹²¹ Përfshirja e këtyre sistemeve në KPrC kërkon që të merren parasysh me kujdes përvojat ndërkombëtare dhe situata e veçantë në Shqipëri.

Rekomandim 11

Policia e Shtetit duhet të asistojë në njoftimin e palëve, kur është e nevojshme

Duhen marrë masa për të parandaluar që njerëzit të sabotojnë thirrjen duke mos pranuar të identifikohen. Një masë mund të jetë p.sh., të autorizohet Policia së Shtetit për të kontrolluar identitetin e marrësit si dhe të lejohet nëpunësi i gjykatës të kërkojë ndihmën e Policisë së Shtetit kur dërgon njoftimet për thirrje.

Rekomandim 12

Njoftimet publiket të publikohen online

Në disa rrethana, palët mund të thirren me anë të një njoftimi publik të afishuar në ambientet e gjykatës dhe në vendbanimin e fundit të njohur.¹²² Duhet marrë në konsideratë publikimi i këtyre njoftimeve *online*, në mënyrë që personat të informohen lehtësisht nëse janë thirrur apo jo në gjyq. Njoftimet duhen publikuar në një *website* kombëtar, për shembull në www.gjykata.gov.al, sepse kontrollimi i të gjithë *website*-ve të gjykatave nuk do të ishte i përshtatshëm.

¹²¹ Për shembull në Gjermani, Norvegji dhe Austri.

¹²² Shih seksionin 2.2.2.

3.3 Faza përgatitore që merr kohë të konsiderueshme

3.3.1 Problemet e vërejtura

Në gjykimet e vëzhguara nga Prezenca, faza përgatitore ishte shpesh më e gjatë sesa nevojitej dhe mbaheshin më shumë seanca përgatitore se sa ishte e nevojshme. Në fakt, 24.8 % e seancave të shtyra u ricaktuan për shkaqe të lidhura me provat (11.9% për të marrë prova shtesë dhe 12.9% të tyre për hapa procedurale në lidhje me ekspertët), duke e kthyer këtë në arsyen më të shpeshtë të shtyrjeve.

Gjetje 9

Aktet me shkrim qarkullohen vetëm në seancë gjyqësore

Procedurat për qarkullimin e dokumenteve të shkruara, si provat ashtu edhe argumentet e shkruara të palëve, përbëjnë një shqetësim të veçantë. Aktualisht, vetëm seancat verbale të zhvilluara në gjykatë përdoren për të qarkulluar dokumentet e shkruara ndërmjet gjykatës, palëve dhe ekspertëve.¹²³ Palët që marrin këto lloj dokumentesh zakonisht kërkojnë shtyrje në mënyrë që t'i vlerësojnë ato (d.m.th. të rishikojnë provat e shkruara dhe t'u përgjigjen argumenteve ligjore). Për pasojë, nuk është e pazakonshme që qarkullimi i një dokumenti të vetëm të jetë ngjarja e vetme që ndodh gjatë një seance. Sidoqoftë, Prezenca mendon se është tërësisht e panevojshme të mbahet një seancë fizike, ku të gjitha palët dhe gjyqtari/gjyqtarët duhet të jenë të pranishëm në të njëjtën kohë, për të qarkulluar dokumente të shkruara. Qarkullimi i dokumenteve mund të bëhet në mënyra të tjera, të cilat janë më pak të kushtueshme dhe shumë më të shpejta në krahasim me shpërndarjen gjatë seancave fizike gjyqësore. Qarkullimi i dokumenteve mund të bëhet në mënyra të tjera, të cilat janë më pak të kushtueshme dhe shumë më të shpejta në krahasim me shpërndarjen gjatë seancave fizike gjyqësore.

Gjetje 10.

Gjykatat nuk kontrollojnë për disponueshmërinë e pjesëmarrësve në gjykim përpara planifikimit të seancës

Kur seancat planifikohen, në përgjithësi gjykatat nuk shohin nëse pjesëmarrësit (palët ndërgjyqëse, avokatët, dëshmitarët dhe ekspertët) kanë mundësi të jenë të pranishëm në gjykim duke mos qenë kështu në gjendje të identifikojnë oraret që mund të konfliktojnë,¹²⁴ dhe duke shkaktuar kështu shtyrje që mund të shmangen. Në 10 nga 109 seanca të vëzhguara, Prezenca vuri re se avokatët kishin përplasje seancash.

¹²³ Ka një përjashtim: Kërkesëpadija i bashkëngjitet letërthirrjeve për në seancën e parë. Shih nenin 156 të KPrC-së.

¹²⁴ Kjo përbën problem vetëm kur seancat planifikohen pa praninë e të gjitha palëve. Nëse gjyqtari e cakton seancën e ardhshme në praninë e njëris prej palëve, kjo palë do të konsiderohet e njoftuar menjëherë në mënyrë formale dhe një njoftim i dytë nuk është i nevojshëm.

Gjetje 11.

Mangësi në planifikimin dhe administrimin e gjyqeve nga ana e gjyqtarëve

Praktika aktuale e gjykatave tregon se gjyqtarët rrallëherë e menaxhojnë procesin gjyqësor në mënyrë aktive.¹²⁵ Menaxhim aktiv i çështjes do të thotë që gjyqtari, në konsultim me palët, që në fazën e hershme të gjyqimit përpiqet së pari, të bëjë sqarimet përkatëse që lidhen me mosmarrëveshjen në fjalë dhe së dyti, të hartojë një plan për gjykimin e çështjes. Për të bërë sqarimet përkatëse mbi mosmarrëveshjen në gjykim, gjyqtari duhet të pyesë palët në mënyrë aktive për ato çështje thelbësore që do të debatohen si dhe për ato që nuk kërkojnë shqyrtim, duke evituar kështu që të shpenzohet kohë me këto të fundit. Një plan për procesin gjyqësor kërkon që palët të përcaktojnë se cilat çështje procedurale kërkojnë zgjidhje, cilat janë provat që kërkojnë, përfshirë këtu edhe provat me dëshmitarë, etj. Mbështetur në këto informacione, gjyqtari do të vendosë se sa seanca nevojiten, kur do të zhvillohen ato si dhe cilat prova dhe dëshmitarë do të lejohen. Me qëllim që plani të jetë i dobishëm, ai duhet të hartohet gjatë njërës prej seancave paraprahe. Një përkrahim i detajuar i konceptit të menaxhimit aktiv të çështjeve jepet në rekomandimet për këtë çështje (Shih Rekomandimin 15).

Fatkeqësisht menaxhimi aktiv i çështjeve mungon gjerësisht në praktikën aktuale të gjykatave shqiptare. Përkundrazi, gjykatat zakonisht miratojnë çdo kërkesë të palëve për seanca shtesë për paraqitje provash shtesë apo për të parashtruar argumente ligjore. Kjo mungesë planifikimi dhe strukture vonon në mënyrë të panevojshme gjykimet dhe rrit numrin e seancave.

Është vënë re se disa gjyqtarë përpiqen të planifikojnë dhe të programojnë parapraakisht seancat, në konsultim me përfaqësuesit e palëve,¹²⁶ por kjo nuk përbën një praktikë të zakonshme.

Gjetje 12.

Provat nuk paraqiten në mundësinë më të parë

Palët duket se nuk paraqesin të gjitha provat e tyre në mundësinë e tyre më të parë. Prezenca vuri re se dhënia e mundësisë palëve për të paraqitur prova shtesë (pa përfshirë thirrjen e ekspertëve) ka shkaktuar shtyrjen e 11.3% të të gjitha seancave për të cilat u caktuan seanca të reja. Kjo bëri që ky shkak të kthehej në arsyen më të zakonshme për shtyrje. Provat më tepër duket se paraqiten pjesë-pjesë dhe shpesh si reagim ndaj provave të paraqitura nga pala tjetër. Prezenca ka vëzhguar disa çështje, në të cilat janë paraqitur prova shtesë në seancë gjyqësore, d.m.th. pas përfundimit të fazës përgatitore. Mund të ketë arsye të ndryshme për këtë, duke përfshirë dhe elementet taktike dhe

¹²⁵ Nxitja e zbatimit të menaxhimit aktiv të çështjeve mbështetet nga disa organizata. Shih p.sh., Studimin mbi përdorimin e sallave të gjyqit si dhe Konferencën e Leadershit të Gjyqësorit në Shqipëri të Projektit Just të USAID-it (gjindur në <http://albania.usaid.gov/JuST>), Euralius III (<http://www.euralius.eu/>) dhe CEPEJ i Këshillit të Evropës (http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp)

¹²⁶ Kjo praktikë është përdorur nga disa gjyqtarë që punojnë në Gjykatën e Rrethit Tiranë. Në Gjirokastër, disa gjyqtarë zhvillojnë takime planifikuese me palët dhe avokatët e tyre, veçanërisht në çështje divorci.

mungesën e planifikimit nga ana e palëve dhe avokatëve të tyre. Përrjashtimi i provave apo sanksione të tjera nuk u përdorën në asnjë nga seancat e vëzhguara. Një arsye për këtë mund të jetë edhe fakti se kuadri ligjor për përrjashtimin e provave që paraqiten në një fazë të mëvonshme të gjyqimit nuk është i qartë në mënyrë të mjaftueshme, shih nenin 180 të KPrC-së.

Gjetje 13.

Procedura për caktimin dhe kryerjen e ekspertimit shpenzon kohë në mënyrë të panevojshme

Ekspertët e caktuar nga gjykata përdoren shpesh në gjykimet civile në Shqipëri (në gjashtë prej katërmëdhjetë çështjeve të vëzhguara, të cilat u gjykuan në themel, u thirrën ekspertë). Për fat të keq, caktimi dhe kryerja e ekspertimit shkaktuan shtyrje të pashmangshme të seancave. Nevojiten në fakt të paktën tre seanca fizike për të caktuar dhe për të dëgjuar një ekspert: Në një seancë të parë, një palë kërkon që të caktohet një ekspert dhe gjykata vendos për këtë kërkesë. Në një seancë të dytë, ekspertit i jepen detyrat nga ana e gjykatës (dhe ai i pranon ato). Në një seancë të tretë, eksperti i dorëzon aktin e ekspertimit me shkrim gjykatës dhe palëve dhe paraqet në mënyrë verbale gjetjet përpara gjykatës. Mjaft shpesh, meqë palët nuk e marrin parapraakisht aktin e ekspertit, ato kërkojnë shtyrje të gjyqimit për të analizuar aktin përpara se t'i bëjnë pyetje ekspertit. Një shtyrje e tillë për të lejuar një seancë të katërt, është gjithashtu e zakonshme. Të paktën 10.2 % e seancave të vëzhguara u shtynë për arsye që kanë të bëjnë me ekspertin. Në të vërtetë, problemi mund të jetë dhe më i madh, sepse disa seanca, përveç shkaqeve që kanë të bëjnë me ekspertin, u shtynë edhe për shkaqe të tjera.

3.3.2 Rrugëzgjdhjet

Rekomandim 13

Faza përgatitore me shkrim

Sistemi aktual i fazës përgatitore të një gjyqi, ku çdo veprim kryhet vetëm në seancë fizike, duhet të ndryshojë. Në një masë shumë më të madhe, përgatitja e gjyqimit duhet të bëhet me shkrim. Seancat fizike gjatë fazës përgatitore duhen zhvilluar vetëm nëse gjykata i çmon ato të nevojshme ose më përrshpejtuese në krahasim me veprimet përgatitore me shkrim. Kalimi nga një fazë përgatitore verbale në një fazë përgatitore me shkrim ka dy avantazhe të rëndësishme: Së pari, redukton ndjeshëm numrin e seancave gjyqësore dhe si rrjedhojë edhe koston dhe ngarkesën me punë të gjykatave, palëve dhe avokatëve. Së dyti, redukton kohëzgjatjen e proceseve gjyqësore sepse shmanget një numër i madh seancash joproduktive (shihni seksionin 3.2.1).

Më specifikuksht, një fazë përgatitore mund të përrshijë elementet e mëposhtme:

1. Së pari, gjykata i dërgon të paditurit padinë e paraqitur nga pala paditëse, shih nenin 153 të KPrC-së, duke kërkuar prej tij një përrgjigje me shkrim brenda një periudhe të caktuar kohore. Përrgjigja duhet të tregojë nëse i

padituri i pranon ose jo pretendimet e të paditësit dhe nëse ka kundërshtime rreth fakteve apo bazës ligjore. Pala e paditur duhet të përcaktojë gjithashtu edhe faktet si dhe bazën ligjore që do t'i shërbyjnë mbrojtjes së vet.¹²⁷

2. Nëse palët e shohin të përshtatshme, mund të dërgohen prapësimet shtesë me shkrim për të qartësuar dhe kondensuar mosmarrëveshjen në formën e pretendimeve, kundërpasive, bazës ligjore dhe fakteve të pretenduara.

3. Palët duhet të qarkullojnë me shkrim provat (në numër të mjaftueshëm kopjesh të noterizuara). Kjo masë ka gjasa që të reduktojë numrin e seancave, meqenëse se 24.8 % e seancave të monitoruara nga Prezenca janë shtyrë me arsyen e marrjes së provave shtesë (duke përfshirë edhe përdorimin e ekspertëve). Shih Rekomandimin 16 në lidhje me përjashtimin e provave që paraqiten me vonesë në procesin gjyqësor.

4. Palët duhet t'i sugjerojnë me shkrim dëshmitarët e tyre. Gjykata duhet të vendosë se cilët dëshmitarë do të dëgjojnë pa qenë nevoja e zhvillimit të një seance fizike për këtë vendim dhe t'ua dërgojë vendimin palëve.

5. Kërkesat e palëve për caktimin e ekspertëve si dëshmitarë, vendimi i gjykatës për caktimin e një eksperti dhe për caktimin e detyrave të e tij, pranimit të detyrës nga eksperti dhe qarkullimi i aktit të ekspertimit mund të bëhen me shkrim. Megjithatë, secila nga palët duhet të ketë të drejtën ta marrë në pyetje ekspertin në një seancë fizike që duhet të zhvillohet pasi raporti i shkruar t'u jetë shpërndarë palëve.

6. Palët duhet t'i prezantojnë me shkrim çështjet procedurale, për shembull kompetenca e gjykatës –nëse trupi gjykues duhet të përbëhet nga një gjyqtar i vetëm apo trup gjykues. Zakonisht, gjykata duhet të vendosë për këto çështje procedurale pas marrjes së përgjigjeve me shkrim nga të dyja palët, pa zhvilluar një seancë fizike. Duhet marrë në konsideratë mundësia që të gjitha palëve dhe gjykatës t'u jepet e drejta të kërkojnë zhvillimin e një seance fizike për të argumentuar verbalisht çështjet procedurale. Vendimet procedurale mund t'u dërgohen palëve me shkrim, pa zhvillimin e një seance fizike.

Në procedimet me shkrim ekziston risku që dokumentet të humbasin gjatë dërgimit me postë. Duhet gjetur procedura që sigurojnë se dokumentet e paraqitura me shkrim (kërkesat me shkrim, kopje të provave, etj) janë marrë. Për ta arritur këtë gjë u duhet kërkuar palëve që depozitojnë dokumente në gjykatë që të sjellin kopje të mjaftueshme edhe për palët e tjera. Gjykata bën dërgimin e këtyre dokumenteve te palët e tjera. Të gjitha dërgesat në gjykatë duhen bërë në mënyrë të tillë që të sigurohet se marrësi e ka marrë dokumentin dhe se marrja në dorëzim është dokumentuar siç duhet.

Sistemi i rekomanduar më sipër për kryerjen e njoftimeve (shih seksionin 3.2.2) mbart, midis të tjerash, edhe garanci të tilla si detyrimin e marrësit për t'i konfirmuar gjykatës marrjen. Duhet marrë parasysh që të përdoret i njëjti sistem edhe në rastet kur gjykatat u dërgojnë dokumentet pjesëmarrësve në gjykim.

127 Aktualisht supozohet që palët t'i sqarojnë kërkesat e tyre, deklarin e fakteve dhe provave në seancën e parë gjyqësore, shih nenin 180 të KPrC-së. Në gjykimet e monitoruara nga Prezenca, kjo gjë ka ndodhur rrallë, për arsye se procesi i marrjes së provave kërkonte një numër të madh seancash.

Përgatitja e çështjes duke qarkulluar dokumentet te palët duhet të aplikohet pasi të jetë krijuar një sistem që garanton dërgimin e dokumenteve.

Rekomandim 14

Gjykatat duhet të vërtetojnë disponueshmërinë e palëve përpara se të caktojnë seancën

Gjykata duhet të konfirmojë gjithmonë disponueshmërinë e palëve përpara se të caktojë seancën. Kjo duhet bërë pa asnjë përjashtim, pavarësisht nëse caktimi i seancës së radhës bëhet në seancë gjyqësore (d.m.th në prani të palëve) apo jo.

Aktualisht KPrC-ja nuk kërkon që gjykata të kontrollojë disponueshmërinë, që do të thotë se nuk ekzistojnë kritere për procedurën që duhet të ndjekë gjykata. Si rrjedhojë, gjykata mund të përdorë çfarëdolloj mjeti komunikimi që i duket i përshtatshëm për të kontrolluar nëse palët janë të disponueshme, veçanërisht duke përdorur të dhënat e kontaktit të depozituara nga vetë palët (shihni Rekomandimin 1).

Ky rekomandim mund të zbatohet menjëherë për shkak se nuk kërkon ndryshime legjislative.

Rekomandim 15

Menaxhim aktiv i çështjes dhe takim planifikimi para gjyimit

Gjykatat duhet t'i adresojnë shumë prej problemeve të hasura në fazën përgatitore nëpërmjet një përfaqëse menaxhimi aktiv të çështjes. Siç përmendet në seksionin 2.1, roli i gjykatës për të menaxhuar në mënyrë aktive çështjen është i rëndësishëm për të pasur një organizim efikas të procedimeve dhe duhet të përfshijë, midis të tjerash, konferenca të detyrueshme parapërgatitore, me qëllim përcaktimin e natyrës së gjyimit dhe kalendarit të tij. Këto “konferenca për menaxhimin e çështjes” duhen thirrur nga gjyqtari me pjesëmarrjen e të gjitha palëve dhe avokatëve.

Qëllimi i takimeve të planifikimit para gjyimit mund të jetë i dyfishtë:

Së pari, një takim i tillë shërben për të kondensuar procesin gjyqësor, ku përfshihet përcaktimi i çështjeve të faktit dhe të ligjit mbi të cilat ngrihen pretendime. Kjo redukton kohën e shpenzuar për të provuar dhe diskutuar çështjet për të cilat nuk janë ngritur pretendime. Takimi planifikues duhet të ketë efekt parandalues në mënyrë që të jenë shumë të kufizuara mundësitë për të ngritur pretendime të reja pas takimit.¹²⁸

Së dyti, pas konsultimit paraprak me palët gjykata duhet të përcaktojë një kalendar gjykimi me veprime dhe afate. Ky plan duhet të përfshijë se cilat prova do të paraqiten nga palët, cilët dëshmitarë do të dëgjojnë, nëse do të caktohen ekspertë, etj. Gjykata duhet të vendosë edhe afate për dorëzimin e provave¹²⁹ dhe

128 Kufizimet në lidhje me paraqitjen e provave në një fazë të mëvonshme të gjyimit sugjerohen në Rekomandimin 16.

129 Shih Rekomandimin 16

marrjen e hapave procedurale, radhën e dëgjimit të dëshmitarëve dhe ekspertëve, dhe, në mënyrë ideale, të caktojë datat e seancave gjyqësore që në takimin e planifikimit.¹³⁰ Ky takim i jep mundësi gjykatës të kontrollojë marrjen e provave dhe të përjashtojë dëshmitarët jo të rëndësishëm apo të tepërt. Sigurisht që ky plan duhet të diskutohet dhe të bihet dakord me palët dhe përfaqësuesit e tyre në mënyrë që të jetë realist. Duhet marrë në konsideratë parashikimi i sanksioneve në KPrC për mosrespektim të planit të rënë dakord në lidhje me gjykimin.

Këto “konferenca për menaxhimin e çështjes” midis palëve mund të përbëjnë një mjet efektiv për shmangien e shtyrjeve dhe për përqendrimin e seancave brenda një afati të pranueshëm kohor.

Kalendari nuk duhet të modifikohet përveçse për një arsye të fortë dhe me autorizim të gjykatës. Në përputhje me standardet ndërkombëtare, shtyrjet duhet të bëhen vetëm në rast rrethanash të veçanta dhe të rëndësishme.¹³¹

Shtyrjet jo vetëm që duhet të jenë të nevojshme, por edhe të shkurtra.¹³² Për të shmangur shtyrjet e seancave për periudha të gjata kohore, KPrC duhet të ndryshohet dhe të përfshijë një dispozitë që shpreh parimet e sipërpërmendura. Në mënyrë ideale, takimi i planifikimit mund të përdoret edhe për të gjetur një zgjidhje jashtë gjykate të mosmarrëveshjes.

Nëse në të ardhmen, takimet e planifikimit e arrijnë qëllimin e tyre, duhet të merret në konsideratë që njoftimi i palëve për të gjitha seancat e përcaktuara të bëhet që në takimin e planifikimit. Në këtë rast, palët që mungojnë mund të sanksionohen pa qenë nevoja që palët të thirren për çdo seancë.

Për të qenë efektiv, takimi i planifikimit duhet të zhvillohet që në fazën e hershme të gjykimit. Nga ana tjetër, meqenëse do të pritet që të dyja palët të paraqesin, midis të tjerash, listën e provave dhe të dëshmitarëve, të diskutojnë çështjet për të cilat ngrihen pretendime dhe të tregojnë kohën e nevojshme për çdo fazë të gjykimit, ato duhet të kenë pasur mundësinë që të paktën t'i dërgonin njëra-tjetrës dokumentet fillestare me shkrim.¹³³ Ideale do të ishte që palët të kenë pasur mundësi të këmbëjnë më shumë se një dokument me shkrim për të sqaruar më tej mosmarrëveshjen që përpara takimit të planifikimit. Një mundësi mund të jetë që vetë gjykata të thërrasë takimin e planifikimit disa javë pasi i padituri të ketë dërguar përgjigjen me shkrim. Një alternativë tjetër mund të jetë që gjykata ta thërrasë takimin vetëm kur kërkohet nga njëra nga palët.

130 ALI/UNIDROIT Parimet e procedurës civile trans-kombëtare, parimi 14, shih seksionin 2.1.4 më sipër.

131 Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës, Rekomandimi nr. R (84) 5 për Shtetet Anëtare “On the Principles of Civil Procedure Designed to Improve the Functioning of Justice” [Parimet e Procedurës Civile të Hartuara për Përmirësimin e Funkcionimit të Drejtësisë], parimi 1.1. Shih SATURN Guidelines for Judicial Time Management [Udhëzimet për Menaxhimin e Kohës Gjyqësore], parimi 5.B.3 që thotë se devijimet nga kalendari i caktuar duhet të jenë minimale dhe të justifikuar dhe se në parim, “shtyrja e afatëve kohore të përcaktuara duhet të bëhet vetëm me miratimin e të gjitha palëve, ose nëse është në të mirë të drejtësisë”.

132 Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës, Rekomandimi nr. R (84) 5 për Shtetet Anëtare “On the Principles of Civil Procedure Designed to Improve the Functioning of Justice” [Parimet e Procedurës Civile të Hartuara për Përmirësimin e Funkcionimit të Drejtësisë], parimi 8, seksioni 2.

133 Për sugjerimet mbi shkëmbimin e provave dhe të argumenteve me shkrim përpara seancës kryesore, shihni Rekomandimin 13.

Duhet të merret në konsideratë ndryshimi i KPrC-së në lidhje me zhvillimin e takimit të planifikimit. Një zgjidhje fleksibël do të ishte që gjykata të ketë mundësinë të zgjedhë mjetet më të përshtatshme të komunikimit. Kjo bën të mundur që shkëmbimi i informacionit të bëhet qoftë gjatë një seance fizike ose nëpërmjet një “takimi në distancë” me telefon, email, postë, seancë fizike apo në mënyrë tjetër, edhe pse zhvillimi i një ‘konferencë telefonike’ (conference call) midis palëve, avokatëve dhe kryetarit të grupit gjykues mund të zgjidhet shumë mirë si formë standarde. Në rast se përdoret telefoni, email-i apo ndonjë mjet tjetër komunikimi joformal, gjykatat duhet të sigurojnë që vendimi për planifikimin e gjykimit t’u shpërndalet palëve në mënyrën e duhur.¹³⁴

Shumë prej rekomandimeve të mësipërme në lidhje me takimin e planifikimit para gjykimit kërkojnë ndryshime të KPrC-së. Për hartimin e rregullave të detajuara për konferencën parapërgatitore duhen marrë parasysh përvoja ndërkombëtare dhe situata përkatëse në Shqipëri.

Takimet e planifikimit para gjykimit, të përmendura në seksionin 2.1.2, janë rekomanduar nga disa organizata ndërkombëtare që veprojnë në fushën e administrimit gjyqësor. Ato janë rekomanduar edhe nga Misioni i Asistencës Evropiane për Sistemin e Drejtësisë në Shqipëri (EURALIUS II).¹³⁵ Takimet e planifikimit para gjykimit zbatohen edhe në një sërë sistemesh ligjore.¹³⁶

Rekomandim 16

Detyrimi për të prezantuar provat sa më shpejt të jetë e mundur

Siç përmendet në seksionin 3.3.1, marrja e provave shtesë është një nga arsyet më të shpeshta të shtyrjeve. Duhet të merret në konsideratë t’i kërkohet palëve të prezantojnë të gjitha provat e tyre sa më shpejt të jetë e mundur. Me qëllim që të zbatohet një rregull i tillë, gjykatave duhet t’i jepet fuqia të përjashtojnë provat që prezantohen në kundërshtim me këtë rregull, në rrethana të caktuara, në veçanti kur prezantimi i provave është shtyrë pa ndonjë shkak të arsyeshëm. Gjykatave mund gjithashtu t’i jepet fuqia që të vendosin një afat për prezantimin e provave të reja. Mund të merren në konsideratë dhe

134 Shih Rekomandimin 13 në lidhje me sugjerimet për kontaktim me shkrim midis gjykatës dhe palëve.

135 Misioni i Asistencës Evropiane për Sistemin e Drejtësisë në Shqipëri (Euralius II) *Studim fizibiliteti për të shkurtuar kohëzgjatjen e procedimeve gjyqësore*, Tiranë, 12 qershor 2007 XIV (1) dhe *Dhënia prioritet masave për shkurtimin e kohëzgjatjes së procedimeve gjyqësore (Aktiviteti 8.3.2)* faqe 5.

136 Konferencat parapërgatitore janë procedurë rutinë në gjykatat federale në SHBA. Gjatë këtyre konferencave gjyqtarët përcaktojnë afate kohore për përfundimin e fazave të ndryshme të procesit, për t’u njohur me çështjen dhe për të përcaktuar kalendarin e gjykimit. Ato gjithashtu thjeshtojnë çështjet dhe lehtësojnë gjetjen e një zgjidhjeje jashtë gjykatës. Shtetet e Bashkuara, Fed. R. Civ. P. Rule 16. Konferencat parapërgatitore parashikohen edhe në procedurën civile angleze, shihni praktikën 29 për Rregullat e Procedurës Civile, që gjendet në <http://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part29> (vizituar për herë të fundit në 19 nëntor 2012).

Duke qenë se është një tipar i përbashkët i juridiksioneve me praktikë gjyqësore, marrëveshjet paraprake midis palëve dhe gjyqtarëve përdoren edhe në disa juridiksione evropiane të të drejtës civile. Për shembull, në Francë përdoret “kontrata procedurale” – teknika me anë të së cilës gjyqtarët dhe avokatët vendosin kalendarin e gjykimit që në seancën e parë dëgjimore, duke e bërë më të parashikueshme kohëzgjatjen e procesit. CEPEJ, *Administration and management of judicial systems in Europe* [Administrimi dhe menaxhimi i sistemeve gjyqësore në Evropë], faqe15, gjendet në http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/series/Etudes10Admin_en.pdf (vizituar për herë të fundit në 19 nëntor 2012). Konferencat parapërgatitore janë futur në procedurën civile të Norvegjisë me anë të reformës së procedurës civile të vitit 2005, shih § 9-4 Norwegian CPC [Kodi i Procedurës Civile të Norvegjisë], që gjendet në <http://lovdata.no/all/tl-20050617-090-019.html#9-4> (vizituar për herë të fundit në 19 nëntor 2012). Në Finlandë, palët duhet të informohen në lidhje me kohëzgjatjen e vlerësuar të fazës para gjykimit dhe gjykimit, dhe kalendari i detajuar i seancave gjyqësore u dërgohet paraprakisht.

sanksione më të lehta si p.sh. urdhërimi i palës që shkakton vonesë të mbulojë kostot shtesë (ose një tarifë e standardizuar) në lidhje me vonesën.

Rekomandim 17

Përfshirja e kohëzgjatjes së procedurave në vlerësimin e gjykatësve

Siç shpjegohet me hollësi në seksionin 2.2.1, Këshilli i Lartë i Drejtësisë ka krijuar udhëzime për kohëzgjatjen e llojeve të ndryshme të proceseve. Duhet të merret në konsideratë mundësia për të përfshirë vlerësimin e përputhjes me këto udhëzime kur Këshilli i Lartë i Drejtësisë vlerëson gjykatësit për ngritje në detyrë dhe transferim.

Disa nga rekomandimet në këtë raport mund të ndikojnë në kohëzgjatjen e gjyqimeve civile. Pasi të jenë zbatuar rekomandimet, udhëzimet duhen përditësuar në konsultim të ngushtë me aktorët përkatës, në veçanti me gjyqtarët, për të siguruar që ato të jenë realiste dhe të përmbushin standardet për një gjykim të drejtë. Vlerësimi i gjyqtarëve sipas udhëzimeve duhet bërë pasi këto të fundit të jenë përditësuar me pëlqimin e gjyqtarëve. Kjo masë ka gjasa të rrisë vëmendjen e vetë gjyqtarëve rreth përgjegjësisë së tyre për të menaxhuar gjykimet në mënyrë aktive.

3.4 Mosparaqitja e pjesëmarrësve në gjykim, qëndrimi ngurrues i gjykatave shqiptare për të ushtruar kompetenca sanksionuese si dhe kompetencat e pamjaftueshme për vendosjen e sanksioneve

Problemet dhe vonesat e shkaktuara nga thirrja e pasaktë e palëve shpjegohen me hollësi në seksionin 3.2. Sidoqoftë, problemet me thirrjet nuk janë e vetmja arsye e mungesës së pjesëmarrësve në gjykim. Gjatë vëzhgimit të gjyqeve nga ana e Prezencës, janë vërejtur gjithashtu vonesa të shkaktuara nga palë që mungonin e që në fakt ishin thirrur sipas ligjit.¹³⁷ Seksioni 3.4 përqendrohet në vonesat e shkaktuara nga pjesëmarrësit që nuk paraqiten në gjykim për arsye që nuk lidhen me njoftimet.¹³⁸

Mungesa e pjesëmarrësve në gjykim është një nga arsyet kryesore të shtyrjeve të seancave në gjykimet civile. Në fakt, nga 109 seanca të shtyra -të cilat u vëzhguan nga Prezenca-, 37 % e tyre u shtynë për arsye të mungesës së njërit prej palëve, mungesës së avokatit apo të gjyqtarit.¹³⁹ Të gjitha këto seanca u shtynë pa pasur asnjë kontribut për përfundimin e çështjes dhe si të tilla ato ishin plotësisht joproduktive. Shumë nga këto seanca, 12.8 % nga të gjithë

¹³⁷ Avokatët dhe gjyqtarët nuk njoftohen për seancat. Problemet me njoftimet lidhen vetëm me mungesën e paditësve, të paditurve, dëshmitarëve dhe personave të tretë.

¹³⁸ Statistika shtesë jepen në shtojcën 1.

¹³⁹ Kjo shifër nuk përfshin shtyrjet për shkak të problemeve me njoftimet, kështu që është shifër shtesë, shih seksionin 3.2.

seancat e vëzhguara, u shtynë për arsye se avokati apo gjyqtari ishte në një seancë tjetër ose sepse gjyqtari merrte pjesë në një seminar. Duke qenë kështu, këto vonesa ishin lehtësisht të shmangshme.

Palët që mungonin, edhe pse ishin njoftuar ligjërisht, ishin përgjegjëse për shtyrjen e 10.1 % të seancave të vëzhguara, të cilat mund të ishin shmangur që të gjitha.¹⁴⁰ Nga ana tjetër, 15.6 % e seancave u shtynë për arsye shëndetësore apo familjare të një gjyqtari apo avokati, të cilat patjetër që janë më të vështira për t'u shmangur.

Nuk u vendos asnjë sanksion ndaj pjesëmarrësve që mungonin në gjykimet e vëzhguara nga Prezenca. Ndërkohë, gjykimi vazhdoi në mungesë për të paditurit e njoftuar në mënyrë e rregullt.¹⁴¹

3.4.1 Problemet e vërejtura

Gjetje 14.

Pjesëmarrësve nuk u kërkohet të njoftojnë gjykatën nëse nuk mund të jenë të pranishëm

Duket se pjesëmarrësit në gjykim nuk e njoftojnë në momentin më të afërt gjykatën për pamundësinë e marrjes pjesë në gjykim, por e vënë atë në dijeni vetëm pak përpara seancës. Në këtë moment, gjykata nuk mund t'i njoftojë pjesëmarrësit e tjerë në gjykim për këtë fakt. Kjo e bën të pamundur ricaktimin e seancës. Kjo situatë sjell si pasojë një numër të madh seancash joproduktive të cilat mund të evitoheshin.

Gjetje 15.

Gjykatat në disa raste mbajnë qëndrim joaktiv kur njoftohen se një pjesëmarrës në gjykim apo një gjyqtar nuk mund të marrë pjesë

Prezenca ka vëzhguar disa raste ku gjykata është informuar rreth pamundësisë për të marrë pjesë në seancë të njërit palë apo të avokatit. Megjithatë, gjyqtari ka mbajtur një qëndrim pasiv. Arsyeja për këtë duket të jetë e njëjta me atë të njoftimeve që rezultojnë të pasuksesshme (shih seksionin 3.2): njoftimet e pjesëmarrësve në gjykim ndonjëherë nuk vlerësohen dhe nuk reagohej nga tyre në momentin që merren nga gjykata. Në vend të kësaj, ato lihen në dosje dhe merren parasysh vetëm në kohën kur zhvillohet seanca.

Ky problem nuk u vëzhgua vetëm kur palët dhe avokatët nuk mund të paraqiteshin. Pamundësia e gjyqtarëve për të qenë të pranishëm për arsye familjare/shëndetësore apo trajnime arriti në 16.5% të seancave të shtyra, duke bërë që ky shkak të renditej si një nga shkaqet kryesore për shtyrje.

¹⁴⁰ Neni 179 i KPrC-së, paragrafi i dytë.

¹⁴¹ Shih nenin 179 të KPrC-së.

Duket se ndodh rrallë që gjyqtarët të njoftojnë pjesëmarrësit në gjykim për pamundësinë e tyre përpara orarit të caktuar të seancës.

Pjesëmarrësit në gjykim shpesh u njoftuan për shtyrjen e seancës vetëm në momentin e zhvillimit të seancës, duke harxhuar kështu kohën dhe paratë e gjykatës dhe palëve

Ky qëndrim joaktiv nga ana e gjykatës mund, ashtu siç u përmend edhe në seksionin 2.1.3, cenojë të drejtën për një gjykim brenda një afati të arsyeshëm.

Gjetje 16.

Kodi nuk përcakton procedurën për hetimin e shkaqeve të mungesës

Edhe pse gjykatat duhet të hetojnë shkaqet e mungesës së një pjesëmarrësi në gjykim,¹⁴² KPrC-ja nuk përcakton procedurën që duhet ndjekur për hetimin e shkaqeve të mungesës. Siç është vërejtur gjatë vëzhgimit të gjykimeve, gjykatat duket se nuk vendosin në pikëpyetje saktësinë e njoftimeve nga ana e pjesëmarrësve në gjykim, kur ata thonë se janë sëmurë apo se po marrin pjesë në një tjetër gjykim, duke bërë për shembull verifikime me gjykatën tjetër apo duke marrë një mendim të dytë nga një mjek i caktuar nga gjykata. Gjithashtu, nëse pala që mungon nuk jep arsye për mungesën, KPrC-ja nuk përcakton asnjë masë që do t'i kërkonte palës që mungon të shpjegojë mungesën e saj, p.sh. duke i kërkuar palës që mungon të shpjegojë mungesën gjatë seancës së radhës. Procedura të qarta për një hetim të tillë mund të ishin të një rëndësie të veçantë në rastet kur dyshohet se pala që mungon po abuzon.

Gjetje 17.

Kriteret për të sanksionuar pjesëmarrësit në gjykim që janë në mungesë janë tepër të mjegullta

Përkufizimi ligjor i shkaqeve të ligjshme për mungesën, dhe raste se kur mund të vendosen disa sanksione janë tepër të mjegullta. Siç shpjegohet në mënyrë të hollësishme në seksionin 2.2.3 KPrC-ja përcakton se seanca shtyhet nëse mungesa bëhet për një shkak të ligjshëm. Nëse nuk ka një shkak të “arsyeshëm” për mungesën e paditësit, çështja pushohet. Nëse i padituri mungon pa një “shkak të ligjshëm”, gjykimi mund të vazhdojë në mungesë të tij. Sidoqoftë, as termi “i arsyeshëm” dhe as termi “i ligjshëm”, nuk sqarohen më tej nga KPrC-ja, komentaret e tij apo praktika e Gjykatës së Lartë. Kështu që është e vështirë për gjyqtarët që të përcaktojnë nëse përmbushet kërkesa ligjore për pushimin apo vazhdimin e gjyqimit në mungesë të të paditurit. Gjyqtarët i kanë treguar Prezencës se ata kanë frikë se mos vendimi i tyre hidhet poshtë nga një gjykatë më e lartë pas një paraqitjeje të mëvonshme të një raporti mjekësor nga e njëjta palë. Për pasojë, këto sanksione nuk përdoren aq shpesh sa mund të përdorehin.

142 Shih seksionin 2.2.3.

Gjetje 18.

Sanksionet aktuale ndaj palëve që mungojnë janë shumë të buta

Siç përmendet më lart, nëse *paditësi* mungon pa shkak të arsyeshëm, çështja mund të pushohet. Sidoqoftë, pushimi është vetëm një vendim procedural krahasuar me një vendim për themelin e çështjes në favor të të paditurit, kështu që paditësi mund ta rinisë çështjen në çdo kohë (nëse padisë nuk i ka kaluar afati i parashkrimit).¹⁴³ Duke qenë se një numër i madh e gjykimeve pushohen, shih seksionin 3.1.2, kjo përbën një shpenzim të konsiderueshëm kohe dhe burimesh. Rinisja e çështjes, sidoqoftë, shkakton tarifa të reja gjykimi për paditësin, shih seksionin 2.2.3.

Nëse i padituri mungon pa shkak të justifikuar, gjykimi mund të vazhdojë në mungesë të tij, siç përmendet më lart. Sidoqoftë, e drejta shqiptare nuk pëmban dispozita për proceset e përshpejtuara (të quajtura “default judgement”, shih Rekomandimet për këto lloj procesesh) në rast se i padituri mungon pa një shkak të arsyeshëm. Një proces i tillë i përshpejtuar zakonisht do të thotë që gjykata merr një vendim në bazë të paraqitjes së fakteve nga paditësi pa kryer një gjykim të plotë, pra duke iu nënshtruar vetëm një rishikimi sipërfaqësor.¹⁴⁴ Një vendim automatik (default judgement) do të shkurtonte ndjeshëm kohëzgjatjen e gjykimeve.

Gjithashtu, një palë që vonon qëllimisht dhe pa shkaqe të arsyeshme procesin mund të detyrohet nga gjykata të paguajë kosto shtesë për vonesën.¹⁴⁵ Megjithatë, gjyqtarët janë ankuar se një gjë e tillë nuk është praktike, sepse është ngarkesë e tepruar për gjykatat që të përllogarisin këto kosto në rastet konkrete. Gjyqtarët gjithashtu janë ankuar vazhdimisht se edhe kur gjykata vendos gjoba, ato rrallë herë ekzekutohen.

Gjetje 19.

Gjykatat nuk zbatojnë sanksionet më të larta që parashikohen për palët që mungojnë për shkaqe të paligjshme

Siç përmendet më lart, kuadri ligjor aktual për vendosjen e sanksioneve ndaj pjesëmarrësve në gjykim që mungojnë pa një shkak të justifikuar ka vend për përmirësim. Megjithatë, gjykatat duket se nuk zbatojnë sanksionet më të larta që parashikon kuadri ligjor aktual. Kryetari i një gjykate rrethi e ka informuar Prezencën se zbatimi nga ana e tyre e një politike strikte për gjobitjen e palëve që nuk veprojnë në përputhje me ligjin, ekspertëve dhe autoritetëve qeveritare, kishte kontribuar ndjeshëm në trajtimin e disa prej faktorëve që shkaktojnë vonesa të pajustificuara.

143 I njëjti problem vihet re edhe nëse paditësi në mënyrë aktive heq dorë nga gjykimi i padisë, shih seksionin 2.2.3.

144 Neni 182 i KPrC-së thotë se nëse një palë mungon pa shkaqe të ligjshme, gjykata vlerëson qëndrimin e saj në harmoni me provat e tjera. Sidoqoftë, duhet të bëhet një gjykim i plotë me të gjitha formalitetet për marrjen e provave dhe kështu që nuk lejohen procedurat e përshpejtuara.

145 Neni 107 i KPrC-së.

Në përgjithësi, mungesa e sanksioneve të efektshme për mosparaqitjen e palëve dhe avokatëve në seancat e caktuara nga gjykata, kontribuon në mosefektshmërinë e administrimit të drejtësisë, shkatërron autoritetin dhe besueshmërinë e gjykatës, dhe mundet, përfundimisht, të kontribuojë në shkeljen e garancive për një gjykim të drejtë sipas Nenit 6 të KEDNj-së.

Gjetje 20.

Sanksione ndaj avokatëve që mungojnë pa arsye të justifikuar

Në disa prej seancave të vezhguara, një ose disa avokatë nuk ishin të pranishëm në seancë. Prezenca nuk kishte informacion të mjaftueshëm për të vlerësuar nëse shkaku i mosparaqitjes së tyre ishte i arsyeshëm.

Për vite me rradhë, ka patur një kërkesë në rritje për të reformuar një sistem disiplinimi për avokatët, kryesisht për shkak të pretendimeve se mungesat e avokatëve në seanca ishin të qëllimshme. Në shtator 2012, Parlamenti miratoi disa ndryshime të ligjit për profesionin e avokatit që reformon aspekte të ndryshme të sistemit disiplinor. Në momentin që ky raport po publikohet, është shumë shpejt të bëhen vlerësime të sakta për efektin e këtyre reformave. Kështu që, këtu nuk do të bëhen rekomandime për reforma të mëtejshme në këtë fushë.

3.4.2 Rrugëzgjdhjet në lidhje me pjesëmarrësit në gjykim që mungojnë

Seksionet 3.2 dhe 3.3 sugjerojnë disa masa për të siguruar që avokatët dhe pjesëmarrësit në gjykim të jenë të informuar më parë, me qëllim që ata të jenë të disponueshëm në kohën kur zhvillohet seanca dhe për të zvogëluar në përgjithësi numrin e seancave në secilin rast. Për të zvogëluar problemin e mosparaqitjes së pjesëmarrësve në gjykim duhet të konsiderohen edhe disa rrugëzgjdhjet.

Rekomandim 18

Vendosja e një detyrimi ligjor për pjesëmarrësit në gjykim që të njoftojnë gjykatën në rast se nuk janë të disponueshëm

Duhet vendosur në KPrC një detyrim për pjesëmarrësit në gjykim që ata të informojnë gjykatën sa më shpejt të jetë e mundur për rastet kur nuk kanë mundësi të marrin pjesë në seancat gjyqësore.¹⁴⁶ Kjo siguron që palët, ekspertët, avokatët dhe dëshmitarët të njoftojnë menjëherë gjykatën nëse zbulojnë se nuk do të marrin pjesë në seancë, p.sh. për shkak të përplasjes së seancave apo të sëmundjeve. Duke qenë se kjo mund të ndodhë pak para seancës, pjesëmarrësit në gjykim duhet të përdorin një mënyrë të shpejtë komunikimi, p.sh. telefon, email, ose sms. Duhet të merret në konsideratë edhe kërkesa që pjesëmarrësi në gjykim të konfirmojë mesazhin me shkrim sa më shpejt të jetë e mundur.

Në qoftë se do të ketë raste abuzimi, d.m.th. një palë të mohojë komunikimin telefonik me gjykatën, duhet hapur një hetim penal. Kjo do të zvogëlonte rrezikun për abuzime në të ardhmen.

Rekomandim 19

Gjykatat duhet t'i njoftojnë pjesëmarrësit në gjykim sa më shpejt të jetë e mundur rreth anulimit të seancave gjyqësore

Gjykatat duhet të veprojnë menjëherë për të informuar pjesëmarrësit e tjerë në gjykim në rastet kur njoftohen që një seancë nuk do të mbahet, p.sh. për mungesën e arsyeshme të pjesëmarrësve në gjykim. Praktika që përdoret aktualisht duke pritur ardhjen e pjesëmarrësve të tjerë në gjykim përpara se të jepet njoftimi për anulim është shumë konsumuese dhe e shmangshme. Duhet që gjykatat, me çdo mjet në dispozicion, siç përkrahjet në Rekomandimin 3, të kontaktojnë pjesëmarrësit e tjerë në gjykim me qëllim që të shmangin ardhjen e këtyre të fundit kot në gjykatë. Kjo procedurë duhet ndjekur pavarësisht nga arsyeja e anulimit, p.sh. nëse avokatët ose gjyqtarët kanë një përplasje seancash, janë sëmurë apo nëse një gjyqtar merr pjesë në një seminar. Nëse gjyqtarët nuk e kanë mundësinë të njoftojnë pjesëmarrësit në gjykim, sekretari/sekretarja e gjykatës duhet të autorizohet për ta përcjellë këtë mesazh. Kjo praktikë lejohet nga kuadri ligjor aktual dhe mund të zbatohet menjëherë.

Rekomandim 20

Duhet të vendoset një procedurë për hetimin e arsyeve të mungesës

Duhet të vendoset një procedurë për hetimin e arsyeve të mungesës. Në fakt, një procedurë e tillë duhet të përmbajë dy komponentë të ndryshëm. Së pari, duhet të vendoset një procedurë e cila lejon gjykatën të kontrollojë vërtetësinë e çdo dokumentimi në lidhje me mungesën. Për shembull, në rastet kur dyshohet se ka abuzim, gjykata duhet të lejohet t'i kërkojë palëve të paraqesin raporte mjekësorë të dhëna nga një doktor i emëruar nga gjykata, dhe jo nga doktori i vetë palës, dhe gjykatat duhet të kontrollojnë në mënyrë të rregullt listën e gjyqëve të gjykatës tjetër në rastet kur avokatët pretendojnë se kanë përplasje të seancave. Së dyti, duhet të bëhen ndryshime në KPrC për t'i kërkuar një pjesëmarrësi që mungon të shpjegojë mungesën e tij/saj. Nëse shpjegimi nuk jepet në gjykatë përpara seancës (së anuluar), shpjegimi duhet të jepet sa më shpejt të jetë e mundur pas seancës, p.sh. në rastet e mungesës për arsye të aksidenteve në trafik gjatë rrugës për në seancë.

Disa nga këto procedura kërkojnë ndryshime në KPrC. Gjithashtu, për të zvogëluar frikën e hedhjes poshtë të vendimit nga një gjykatë më e lartë, duhet diskutuar interpretimi i këtyre dispozitave ndërmjet gjykatave të shkallës së parë, gjykatës së apelit dhe Gjykatës së Lartë.

¹⁴⁶ Shih rekomandimet e ngjashme të sugjeruara nga Euralius II në: *Dhënia e prioritetit masave për shkurtrimin e kohëzgjatjes së procedimeve gjyqësore (Aktiviteti 8.3.2)*, Tiranë, 23 Shkurt. 2009. faqe 5.

Rekomandim 21

Sqarimi i shkakut të ligjshëm për mosparaqitjen

Duhet të sqarohet në KPrC përcaktimi ligjor i shkakut të ligjshëm për mosparaqitje. Zvogëlimi i mjegullisë ligjore për përdorimin e sanksioneve ka gjasa të rrisë përdorimin e tyre duke zvogëluar rrezikun që një gjykatë më e lartë të hedhë poshtë vendimin.

Rekomandim 22

Vendosja e gjyimit automatik për të paditurin që mungon në mënyrë të pajustificuar

Duhet marrë në konsideratë vendosja e mundësisë për vendim automatik (default judgement) në KPrC. Në thelb, një vendim automatik do të thotë që gjykata mund të vendosë për çështjen në favor të palës së pranishme nëse pala tjetër mungon pa një shkak të ligjshëm.

Dispozitat për vendimin automatik ekzistojnë në shumë sisteme ligjore nëpër botë, përfshirë dhe legjislacionin e zbatuar në Kosovë/UNMiK,¹⁴⁷ Norvegji,¹⁴⁸ Gjermani,¹⁴⁹ Austri,¹⁵⁰ Danimarkë, Suedi dhe Angli.¹⁵¹ Projekti EURALIUS II gjithashtu ka rekomanduar që vendimi automatik të vendoset në procedurën civile shqiptare.¹⁵²

Vendimi automatik mund të shihet si një zgjerim i autonomisë së palës, d.m.th. një e drejtë e palës për të zgjidhur konfliktin duke rënë dakord me palën tjetër.¹⁵³ Mungesa e pajustificuar mund të shihet si një pranim i nënkuptuar i pretendimit të palës tjetër. Në një situatë të tillë, nuk do të kishte nevojë që gjykata të vazhdojë me një gjykim të kushtueshëm dhe që kërkon kohë dhe marrja e një vendimi automatik do të kursente në këtë mënyrë energji të të gjitha palëve. Vendimi automatik mund gjithashtu të shihet si një sanksion ndaj pjesëmarrësve në gjykim që mungojnë pa shkak të justifikuar. Për aq kohë sa përmbushen të gjitha garancitë dhe kushtet, ky lloj sanksioni mund të konsiderohet si i ekuilibruar me fajin e palës që mungon.

147 Ligji i vitit 2008 i Kosovë/UNMiK-ut për procedurat e kontestuara, Neni 151 (1) lejon nxjerrjen e vendimit automatik (default judgement) "me propozim nga paditësi ose sipas detyrës zyrtare [...] nëse këto kushte përmbushen: (a) nëse i padituri është thirrur rregullisht për në seancë; (b) nëse i padituri nuk e ka kontestuar kërkesëpadinë me anë të parashtimit; (c) nëse themelësia e kërkesëpadisë del nga faktet e treguara në padi; (d) nëse faktet në të cilat bazohet kërkesëpadia nuk janë në kundërshtim me provat e paraqitura nga vetë paditësi apo me faktet e ditura botërisht; (e) nëse nuk ekzistojnë rrethana notore nga të cilat del përfundim se të paditurin e kanë penguar që të vijë në seancë shkaqe të arsyeshme." Shih gjithashtu Nenin 150 (1) (a)-(c) për gjykim (default judgement) në rastet kur i padituri nuk i përgjigjet pretendimit të paditësit edhe pasi është thirrur për këtë qëllim nga gjykata.

148 Ligji Norvegjez i datës 17 qershor 2005 Nr. 90 për procedurën civile (referuar më poshtë si: Kodi i Procedurës Civile Norvegjeze) § 16-9 e në vijim, përkthim jozyrtar Anglisht: <http://www.ub.uio.no/ujur/ulovdata/lov-20050617-090-eng.pdf>, (vizituar për herë të fundit në datë 6 Nëntor 2012).

149 Kodi gjerman i procedurës civile §§ 330-347.

150 Kodi austriak i procedurës civile §§ 396-403.

151 Rregullat Daneze, Suedeze dhe Angleze siç raportohen nga punët përgatitore për kodin e procedurës civile Norvegjeze (Norges Offentlige Utredninger 2001:32, pika 22.3), shih <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/noucr/2001/nou-2001-32/52.html?id=379280> (vizituar për herë të fundit në datë 28 Shkurt 2012).

152 Shih Projektin e Binjakëzimit CARDS 2004 për Përmirësimin e sistemit gjyqësor për çështje tregtare, *Rekomandime për ndryshime në Kodin e Procedurës Civile, Nën-Rekomandimi 4.2*, faqe 19 dhe Euralius II: *Dhënia e prioritetit masave për shkurtimin e kohëzgjatjes së procedimeve gjyqësore (Aktiviteti 8.3.2)*, Tiranë, 23 Shkurt 2009, faqe 21.

153 Shih p.sh., Jo Hov *Rettergang III Sivilprosess*, Papinian, Oslo 2000, faqe 311.

Kushte dhe garanci të shumta dhe të ndryshme mund të vendosen në dispozitat për vendimin automatik, kështu që poshtë do të evidentohen vetëm disa nga këto mundësi. Përvojat e shteteve të tjera dhe rekomandimet ndërkombëtare duhet të merren në konsideratë kur hartohen rregulla, me qëllim që ato të jenë të përshtatshme për Shqipërinë.

Procedura për të marrë një gjykim automatik do të fillonte normalisht me hetimin e gjykatës për të parë nëse pala që mungon është thirrur sipas rregullave apo jo. Duhet të merret në konsideratë që vendimi automatik të aplikohet vetëm në rastet kur pala që mungon e ka konfirmuar marrjen e njoftimit. Siç përmendet më lart, në raste të caktuara, njoftimet mund të bëhen duke iu dhënë një anëtar të familjes, fqinji, administratori, apo me anë të afishimit. Në këto raste, gjykata nuk do të jetë plotësisht e sigurt që pala e ka marrë në fakt thirrjen. Duke qenë se vendimi automatik mund të kenë pasoja disi të rënda, marrja e tij pas metodave të tilla jo të drejtpërdrejta mund të mos jetë e përshtatshme.

Pasi gjykata përcakton që pala në mungesë është thirrur sipas rregullave, gjykata vlerëson çështjen e palës së pranishme në bazë të dokumenteve të qarkulluara¹⁵⁴ dhe i bën atyre vetëm një shqyrtim sipërfaqësor. Në këtë rast, gjykata do të marrë vendim në favor të palës së pranishme, në qoftë se, pas shqyrtimit sipërfaqësor, nuk arrin përfundimin që depozitimet e palës së pranishme nuk mund të mbështesin pretendimin e saj. Nëse është i pranishëm vetëm paditësi, gjykata pranon pretendimin, dhe, nëse vetëm i padituri është i pranishëm, gjykata hedh poshtë pretendimin.

Vendimi nuk duhet të jetë një vendim procedural për të ndaluar gjykimin – ai duhet të jetë një vendim në themel, pra duke e bërë vendimin *res judicata* dhe të zbatueshëm (d.m.th. të vendosur përfundimisht nga gjykata) i cili mund të jetë vetëm objekt anulimi ose apelimi siç përsëritet më poshtë. Si pasojë, palëve nuk duhet t'i lejohej të rifillojnë gjykimin në gjykatën e rrethit.

Duhet të ketë dhe disa mundësi të caktuara që pala të arrijë anulimin e vendimit automatik (default judgement) dhe vazhdimin e gjyimit. Sigurisht, ky lloj gjykimi duhet të anulohet nëse kushtet për marrjen e tij nuk janë përmbushur, p.sh., nëse mungesa është e justifikuar apo nëse pala nuk është thirrur sipas rregullave. Në sistemet e tjera ligjore ekzistojnë disa arsye të tjera për anulim, përfshirë (a) të pasurit e një të drejte të pakushtëzuar për rifilluar gjykimin një herë (por vetëm një herë) dhe (b) rifillimi i gjyimit vetëm nëse vendimi automatik është i padrejtë duke marrë parasysh interesat e palëve, fajin e palës në mungesë dhe natyrën e çështjes në përgjithësi. Në vendosjen e kushteve për anulimin e vendimit automatik duhet marrë në konsideratë në mënyrë të kujdesshme realiteti shqiptar.

Është e rëndësishme të kufizohet mundësia e ankimit ndaj një vendimi automatik për të parandaluar që çështja të hetohet e tëra nga e para në gjykatën e apelit. Gjykata e apelit duhet të kufizohet në shqyrtimin nëse kërkesat

154 Shih Rekomandimin 13

për marrjen e një vendimi të tillë nga pikëpamja e faktit dhe e ligjit janë përmbushur dhe nëse procedura ka qenë korrekte.

Duhet marrë në konsideratë që gjykimi automatik të përdoret në disa lloje të caktuara çështjesh, p.sh., mosmarrëveshje që mund të zgjidhen jashtë gjykatës nga palët, siç janë mosmarrëveshjet tregtare dhe ato që lidhen me pasuritë e paluajtshme.¹⁵⁵ Në llojet e tjera të çështjeve, p.sh., në disa çështje administrative të caktuara, legjislacioni shqiptar nuk i lejon palët që ta zgjidhin çështjen siç e shohin ata të përshtatshme. Duke qenë se arsyetimi pas vendimit automatik kështë autonomia e palës dhe liria e veprimit të palëve për të zgjidhur pretendimet e tyre, zbatimi i gjykimit automatik duhet të kufizohet te llojet e çështjeve që sipas legjislacionit shqiptar mund të arrihet pajtimi mes palëve.

Rekomandim 23

Kufizimi i mundësisë për paditësin për t'u tërhequr nga çështja

Vendosja e gjykimit automatik, siç u përshkrua më lart, mund të kufizojë të drejtën e paditësit të për të rifilluar një gjykim i cili është pushuar mbi baza procedurale për arsye të mungesës së paditësit. Gjithashtu, duhet marrë në konsideratë kufizimi i të drejtës së paditësit për të rifilluar një gjykim i cili është pushuar mbi baza procedurale për arsye të tërheqjes së vullnetshme të paditësit nga gjykimi, shih Seksionin 3.1.2. Një mundësi mund të jetë bërja e ndryshimeve në KPrC me qëllim që paditësi të mund të heqë dorë nga gjykimi duke i kërkuar gjykatës që të vendosë në favor të të paditurit. Në këtë rast, vendimi i gjykatës do të zgjidhte përfundimisht çështjen në themel, duke e bërë vendimin *res judicata*. Kjo nuk do ta lejonte paditësin të rifillonte çështjen.

Rekomandim 24

Llogaritja e kostove për vonesat e pajustificuara duhet të standardizohet

Siç u përmend edhe në sesionin 3.4.1, ngarkimi i palës që mungon me koston shtesë të vonesës pengohet nga vështirësitë për llogaritjen e kostove aktuale. Për ta zgjidhur këtë problem, duhet të merret në konsideratë përcaktimi i një kostoje të standardizuar duke u bazuar ndër të tjera tek kohëzgjatja e vonesës, fakti nëse gjykata apo pjesëmarrësit e tjerë janë informuar apo jo përpara seancës, shkalla e fajit dhe numri i pjesëmarrësve në gjykim.¹⁵⁶

Rekomandim 25

Ngarkimi i dëshmitarëve dhe ekspertëve me kostot e vonesës

Në legjislacionin aktual, vetëm palët mund të ngarkohen me kostot e shkaktuara nga mungesa e tyre e pajustificuar, shih sesionin 3.4.1. Duhet të merret në konsideratë edhe parashikimi i dispozitave që e lejojnë gjykatën t'i

¹⁵⁵ Hollësi të mëtejshme rreth çështje të cilat mund të zgjidhen me pajtim sipas legjislacionit shqiptar, shih Alban Abaz Brati: *Procedura civile*, Botimet Dudaj, Tiranë 2008, faqe 270.

¹⁵⁶ Një masë e tillë është sugjeruar nga gjyqtarët që morën pjesë në seminarin e EURALIUS II "Masa për shkurtimin e procedimeve gjyqësore" Tiranë, 6 maj 2009.

ngarkojë dëshmitarëve dhe ekspertëve që mungojnë pa u justifikuar kostot që shkaktohen nga mungesa e tyre.¹⁵⁷ Siç u përmend edhe në Rekomandimin 24, kosto të tilla duhet të standardizohen.

Rekomandim 26

Vendosja e gjobave për palët që mungojnë

Siç u përmend në sesionin 2.2.3, sipas legjislacionit aktual gjykata mund të gjobisë dëshmitarët dhe ekspertët që mungojnë pa shkaqe të justifikuara, por jo palët që mungojnë pa shkaqe të justifikuara. Duhet të konsiderohet lejimi i gjykatave që të gjobisin palët që mungojnë në mënyrë të pajustificuar nën të njëjtat kushte si ekspertët dhe dëshmitarët. Kjo do t'i lejojë gjykatat të zbatojnë një sanksion më të ulët se vendimi automatik, duke mundësuar një reagim më fleksibël ndaj mosparaqitjes për shkaqe të pajustificuara.

Rekomandim 27

Korrespondenca e gjykatës me pjesëmarrësit në gjykim duhet të përfshijë informacion mbi të drejtat, detyrat dhe sanksionet

Ky raport jep rekomandime të ndryshme për një përdorim më strikt të sanksioneve kundër pjesëmarrësve që mungojnë në mënyrë të pajustificuar në gjykim. Masa të tilla shtojnë rëndësinë e informimit siç duhet të pjesëmarrësve në gjykim për detyrimet e tyre dhe pasojat e mungesës së pajustificuar.

Në përputhje me praktikën e ndjekur në juridiksione të tjera, pjesëmarrësit në gjykim duhet të informohen për të drejtat e tyre gjatë gjykimit, p.sh. në cilën situatë një dëshmitar mund të refuzojë të dëshmojë dhe të drejtën për kompensim të dëshmitarëve.

Duhet të merret në konsideratë sigurimi që të gjitha mënyrat e komunikimit, përfshi thirrjet dhe njoftimet nga gjykatat, duhet të tregojnë të drejtat dhe detyrat e pjesëtarit të thirrur në gjykim dhe sanksionet për mosparaqitje. Kjo mund të arrihet duke bashkangjitur një lajmërim të printuar që rendit të drejtat dhe detyrimet e palës së thirrur ndaj thirrjes, përfshi këtu të dhëna për pasojat dhe sanksionet e mundshme (p.sh., gjobat, kostot procedurale) për mosparaqitje në seancën dëgjimore pa shkak.¹⁵⁸

Rekomandim 28

Gjykatat duhet të aplikojnë sanksionet e disponueshme në kuadrin aktual ligjor

Për të përmirësuar procedurat dhe rregullat thelbësore për sanksionimin e pjesëmarrësve në gjykim që mungojnë në mënyrë të pajustificuar, gjykatat duhet gjithashtu të marrin në konsideratë zbatimin më strikt të kornizës aktuale ligjore. Disa gjykata e kanë provuar këtë dhe, në bazë të informacionit

¹⁵⁷ Një masë e tillë është sugjeruar gjithashtu nga Euralius II: *Dhënia e prioritetit masave për shkurtimin e kohëzgjatjes së procedimeve gjyqësore (Aktiviteti 8.3.2)*, Tiranë, 23 shkurt 2009. Faqe 23.

¹⁵⁸ Në praktikat aktuale, thirrjet evidentojnë në përgjithësi se mosparaqitja e paditësit sjell pushim të pretendimit të tij. Thirrjet për të paditurin evidentojnë që mos paraqitja e tij/saj mund të sjellë një gjykim në mungesë, pa përcaktuar që kjo mund të deklarohet vetëm (me kërkesë nga paditësi) pasi ai mungon dy herë rresht.

të marrë nga Prezenca, shiko Gjetjen 19, kjo kishte një ndikim të dukshëm mbi rastet e mosparaqitjeve. Veçanërisht, sanksionimi i agjencive të ndryshme qeveritare për mungesë bashkëpunimi, p.sh., në mosmarrëveshjet në lidhje me pronat, u raportua frytdhënës.

Gjykatat e Apelit dhe Gjykata e Lartë duhet të japin një shembull, duke interpretuar në mënyrë strikte rregullat e procedurës civile që kanë lidhje me vonesat e shkaktuara nga pjesëmarrësit në gjykim, dhe zbatimin e sanksioneve të përshtatshme kur është e nevojshme. Gjykatat e niveleve më të larta duhet të formulojnë një praktikë më të qartë në lidhje me këtë çështje, gjë që duhet të çojë menjëherë në mbështetjen e vendimeve të gjykatave të niveleve më të ulëta në lidhje me zbatimin e sanksioneve si reagim ndaj vonesave (të pajustificuara).

Nëse gjykata dyshon se një pjesëmarrës në gjykim ka kryer një vepër penale, p.sh. ka dhënë një dëshmi të rreme¹⁵⁹ apo ka përdorur certifikata mjekësore të falsifikuara¹⁶⁰, gjykatësi duhet t'i raportojë këto vepra penale në mënyrë rutinë tek prokuroria.

Rekomandim 29

Diskutime në gjyqësor mbi shkaqet dhe reagimet ndaj mungesës

Duhet të organizohen rregullisht diskutime mes gjykatave të nivelit të parë, gjykatave të apelit dhe Gjykatës së Lartë mbi shkaqet e vonesave, përfshi këtu vonesat që janë shkaktuar nga mungesa e pajustificuar e pjesëmarrësve në gjykim. Duhet të gjendet një përqasje e njëjtë ndaj shkaqeve më të shpeshta të shtyrjes së gjyqimit, p.sh. në lidhje me praktikën e avokatëve që dorëzojnë justifikime të shkruara ku flasin për përplasje axhendash në gjykim. Një përqasje e përbashkët për këto çështje do të zvogëlojë problemin e sanksioneve të vendosura nga gjykatat e niveleve të ulëta të kthyer nga gjykatat e niveleve të larta.

3.5 Statistika zyrtare të pamjaftueshme

3.5.1 Problemet e vërejtura

Gjetje 21.

Statistikat vjetore për kohëzgjatjen e proceseve gjyqësore nuk bëjnë dallim mes çështjeve me një palë dhe atyre me palë kundërshtare

Vjetari Statistikor i Ministrisë së Drejtësisë është në përgjithësi, siç u përmend, një burim i mirë informacioni rreth gjyqësorit. Sidoqoftë, disa nga statistikat e dhëna lenë vend për përmirësim. Të dhënat statistikore për kohëzgjatjen e gjykimeve nuk bëjnë dallimin midis çështjeve civile pa palë kundërshtare dhe çështjeve civile me palë kundërshtare, edhe pse një dallim i tillë bëhet

për të dhënat të tjera statistikore. Kjo është për të ardhur keq, sepse këto dy kategori mbulojnë lloje shumë të ndryshme procesesh, duke ulur në këtë mënyrë ndjeshëm vlerën e statistikave zyrtare rreth kohëzgjatjes së proceseve. Çështjet pa palë kundërshtare janë kryesisht detyra administrative, jo gjykime në kuptimin tradicional, dhe përfshijnë, ndër të tjera, lëshimin e certifikatave të trashëgimisë, urdhrat e ekzekutimit, vërtetimin e vjetërsisë së punës, kërkesat për të ndryshuar emrin ose drejtuesin e kompanisë apo numrin e aksioneve, etj. Çështje të tilla zakonisht janë një formalitet i thjeshtë dhe mbyllen shumë shpejt. Numri i çështjeve pa palë kundërshtare është edhe më i madh në krahasim me çështjet me palë kundërshtare: Në vitin 2009, gjykatat shqyrtuan 36.437 çështje pa palë kundërshtare dhe 22.623 me palë kundërshtare. Duke përfshirë kohëzgjatjen e çështjeve pa palë kundërshtare në statistikën për kohëzgjatjen e gjykimeve, kohëzgjatja mesatare nuk reflekton periudhën e vërtetë të kohës për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve civile.

Gjetje 22.

Të dhëna statistikore të pamjaftueshme për çështjet që zgjasin më tepër se gjashtë muaj

Në Vjetarin Statistikor çështjet ndahen sipas kohëzgjatjes së tyre në tri grupe: Grupi i parë përfshin çështje që kanë përfunduar për më pak se dy muaj, ndërsa grupi i dytë ato që kanë përfunduar nga dy deri në gjashtë muaj. Më tej, grupi i tretë përfshin çështje për të cilat është dashur më tepër se gjashtë muaj. Për fat të keq, grupi i tretë (d.m.th. për çështje që zgjasin më tepër se gjashtë muaj) nuk ndahet në kategori më të hollësishme dhe Prezenca nuk ka arritur t'i marrë këto detaje nga Ministria e Drejtësisë. Duke marrë parasysh se gjykimet e vëzhguara nga Prezenca tregojnë që shumica e gjykimeve me palë kundërshtare që gjykohen në themel (d.m.th. jo të pushuara) zgjasin më shumë se gjashtë muaj, statistikën e Ministrisë së Drejtësisë nuk janë të hollësishme mjaftueshëm për të dhënë informacion të dobishëm për ato çështje që zgjasin më shumë se gjashtë muaj.

Gjetje 23.

Mungojnë të dhënat statistikore mbi mesataren e numrit të seancave

Siç shpjegohet me hollësi më poshtë, numri i lartë i seancave për çdo rast është shumë shqetësues. Për fat të keq, Vjetari Statistikor nuk jep asnjë statistikë për numrin mesatar të seancave, duke zvogëluar në këtë mënyrë aftësinë e autoriteteve përkatëse për të identifikuar dhe për të zgjidhur siç duhet problemet në lidhje me seancat joproduktive.

Gjetje 24.

Të dhënat statistikore mbi kohëzgjatjen e procedimeve nuk kanë të ndara sipas mënyrës së përfundimit të çështjes

Vjetari Statistikor jep informacion në mënyrë të ndarë rreth kohëzgjatjes së gjykimeve dhe shkaqeve të përfundimit të tyre (d.m.th. nëse janë gjykuar në themel apo janë pushuar për arsye procedurale). Për fat të keq, këta dy

159 Shih nenin 306 të Kodit Penal.

160 Shih nenin 186 të Kodit Penal.

faktorë nuk janë të ndër-tabuluar, kështu që statistikak rreth kohëzgjatjes nuk ndahen sipas mënyrës së përfundimit. Kjo është për të ardhur keq. Gjykimet e vëzhguara nga Prezenca tregojnë se ndryshe nga gjykimet që zgjasin më tepër, shumica e çështjeve që zgjasin më pak përbëhet nga ato që mbyllen për shkak proceduralë.¹⁶¹ Për palët dhe autoritetet gjyqësore, informacioni rreth kohëzgjatjes së gjykimeve që në fakt çojnë në gjykim në themel është me më shumë interes sesa informacioni rreth gjykimeve që përfundojnë për arsye procedurale. Prandaj, ky informacion duhet të jepet duke ndër-tabuluar statistikak rreth kohëzgjatjes së gjykimeve dhe arsyeve të përfundimit të tyre.

3.5.2 Rrugëzgjidhjet

Rekomandim 30

Të dhënat statistikore për kohëzgjatjen e gjykimeve duhet të dallojnë çështjeve civile pa palë kundërshtare nga ato me palë kundërshtare.

Të dhënat zyrtare statistikore rreth kohëzgjatjes së gjykimeve duhet të bëjnë dallimin ndërmjet çështjeve civile pa palë kundërshtare dhe çështjeve civile me palë kundërshtare. Kjo do t'i japë politikbërësve dhe administratorëve të gjykatës më shumë informacion të saktë rreth kohëzgjatjes së vërtetë të gjykimeve civile.

Rekomandim 31

Statistikak rreth kohëzgjatjes së gjykimeve duhet të ndahen në kategori më të detajuara

Ashtu siç u përmend, aktualisht Statistikak Vjetore përcaktojnë përqindjen e gjykimeve që zgjasin 6 muaj ose më shumë por pa e detajuar më tej këtë kategori. Kjo mungesë duhet marrë në konsideratë dhe duhet dhënë informacion më i detajuar për kohëzgjatjen e këtyre gjykimeve, p.sh., duke treguar numrin e gjykimeve të përfunduara nga 6 deri në 9 muaj, nga 9 deri në 12 muaj dhe gjykime që kanë zgjatuar më tepër se 12 muaj.

Rekomandim 32

Duhen të jepen të dhëna statistikore rreth numrit të seancave për secilin gjykim

Statistikak Vjetore duhet të përfshijnë të dhëna statistikore rreth numrit të seancave në secilin gjykim, të ndara, p.sh., sipas llojit të mosmarrëveshjes dhe gjykatës. Për më tepër, numri mesatar i seancave për gjykimet e çdo gjyqtari duhet të reflektohet. Këto statistika mund të përdoren për kryetarët e gjykatave kur vlerësojnë ngarkesën e punës së gjyqtarëve dhe për Inspektoratet e Këshillit të Lartë të Drejtësisë dhe të Ministrisë së Drejtësisë

Rekomandim 33

Kohëzgjatja e gjykimeve dhe arsyet e ndërprerjes duhet të ndër-tabulohen

Statistikak Vjetore duhet të ndër-tabulojnë kohëzgjatjen e gjykimeve dhe arsyet e ndërprerjes, pra, duke specifikuar nëse gjykimet me kohëzgjatje të ndryshme janë shqyrtuar në themel (dmth. pranuar apo rrëzuar) ose janë pushuar për arsye procedurale.

3.6 Raste studimore

Seksioni vijues jep disa shembuj në të cilat programimi dhe planifikimi i papërshtatshëm, së bashku me mosparaqitjen e pajustificuar të palëve dhe përfaqësuesve të tyre, kanë shkaktuar vonesa të panevojshme në procesin e gjyqimit. Të dhënat janë marrë nëpërmjet konsultimit të dosjeve gjyqësore dhe jo nëpërmjet vëzhgimit të seancave.

Çështja nr.1

Padi e kësaj çështjeje u regjistrua në Gjykatën e Rrethit më 18 maj 2006. Më 7 prill 2006, kërkesa e paditësit për marrjen e masës së sigurimit të padisë u pranua nga gjykata. Më 25 prill 2006, paditësi depozitoi një padi kundër të paditurit duke kërkuar zgjidhjen e kontratës për shkak të mospërbushjes së detyrimeve kontraktuale dhe shpërblimin e dëmit.¹⁶² Pas kësaj date, nga dosja e çështjes duket se seancat u shtynë gjashtë herë për shkaqe që nuk kuptohen drejt. Kështu, më 8 qershor 2006, seanca paraprake u shty për në datën 29 qershor për të verifikuar prokurën e njërit prej palëve. Më 5 tetor 2006, seanca u shty për shkak të mungesës së të dy avokatëve të paditësit (njëri prej tyre ishte në një udhëtim jashtë shtetit, kurse i dyti i angazhuar në një gjyq tjetër), të cilët kishin njoftuar me shkrim për këtë qëllim. Këto lloj justifikimesh duket se ishin pranuar nga gjykata pa bërë asnjë pyetje. Më 24 tetor 2006, seanca u shty pasi gjyqtari mungonte “për arsye objektive”, arsye që nuk u përmendën në procesverbal. Më 13 nëntor 2006, seanca u shty pasi gjyqtari ishte i zënë me gjykimin e një çështjeje penale. Më 15 dhjetor 2006, gjashtë muaj pas seancës së parë të çështjes, i padituri kërkoi shtyrje, pasi paditësi nuk kishte paguar ende tarifën e regjistrimit të padisë. Kjo pavarësisht faktit se kjo tarifë duhet të ishte paguar qysh në kohën kur ishte regjistruar padia.¹⁶³ Më 23 janar 2007, shtatë muaj pas mbajtjes së seancës së parë, çështja u dëgjua nga një trup gjykues prej tre gjyqtarësh. Më 6 mars 2007, seanca u shty për shkak të mungesës së avokatit të të paditurit, i cili ishte jashtë shtetit sipas një njoftimi me shkrim paraqitur gjykatës. Më 12 qershor 2007, seanca u shty me kërkesë të një eksperti, të cilit i

¹⁶² Në të njëjtën datë u hodh shorti për caktimin e një gjyqtari të vetëm për gjykimin e çështjes.

¹⁶³ Shih nenin 158/a, paragrafi 2, të KPrC-së. Shih edhe nenin 65 të KPrC-së, sipas të cilit vifta e padisë mbi bazën e të cilës logaritet taksa, duhet të llogaritet në kohën që padia depozitohet në gjykatë.

duhej më shumë kohë për të kryer detyrën e tij. Më 3 korrik 2007, i njëjti ekspert kërkoi (për të dytën herë) shtyrje për të njëjtën arsye, ndërkohë që i padituri kërkoi përjashtimin e trupit gjykues.¹⁶⁴ Më 9 korrik 2007, gjykata e shtyu seancën për ta njoftuar paditësin rreth kërkesës së të paditurit për përjashtimin e trupit gjykues. Më 16 korrik 2007, seanca nuk u mbajt për shkak të sëmundjes së njërit prej gjyqtarëve. Më 11 shtator 2007, trupi gjykues pranoi kërkesën e të paditurit dhe u tërhoq.¹⁶⁵

Më 2 tetor 2007, seanca paraprake u zhvillua para një trupi të ri gjykues. Më 29 tetor 2007, seanca u shty për shkak se një nga gjyqtarët e trupit gjykues u tha se po merrte pjesë në një seminar. Më pas, seancat u mbajtën në datat 19 nëntor, 17 dhjetor 2007, dhe më 7 shkurt 2008, kur i padituri i kërkoi gjykatës që të caktonte një ekspert kontabël për të shqyrtuar regjistrat financiarë të shoqërisë.¹⁶⁶ Më 10 mars 2008, gjyqi u shty edhe një muaj, deri më 10 prill 2008, për t'i dhënë mundësi ekspertit që të përgatiste aktin e ekspertimit. Më 10 prill 2008 dhe 15 maj 2008, seancat u shtynë përsëri për të njëjtën arsye. Më 5 qershor 2008, trupi gjykues vendosi *ex officio* të thërriste një subjekt si person të tretë, dhe e shtyu gjyqin deri më 3 korrik 2008, datë në të cilën i gjithë diskutimi u përqendrua tek tarifa që palët duhet të paguanin për ekspertët e gjykatës.¹⁶⁷ Më 18 shtator 2008, në një seancë që u mbajt në zyrën e gjyqtarit, i padituri kërkoi që trupi gjykues të hiqte dorë dhe ta pushonte gjykimin për shkak të mungesës së juridiksionit për çështjen në fjalë, pas riorganizimit të seksioneve të gjykatës në mars të vitit 2008.¹⁶⁸ Në të njëjtën datë, trupi gjykues e pranoi kërkesën¹⁶⁹ (ndonëse, për mendimin e Prezencës, trupi gjykues duhet të kishte vazhduar gjykimin, pasi riorganizimi normalisht nuk duhet të kishte efekte prapavepruese). Pas ankimit të paditësit ndaj këtij vendimi, më 25 nëntor 2008, Gjykata e Lartë e ktheu vendimin e Gjykatës së Rrethit dhe ia ktheu çështjen për gjykim të njëjtës trupë gjyqësore. Më 2 prill 2009, seanca u shty për shkak se një nga gjyqtarët u raportua se mungonte për arsye shëndetësore. Më 16 prill, një gjyqtar stazhier zëvendësoi një nga anëtarët e trupit gjykues, i cili u raportua se ishte i zënë me “një tjetër detyrë”, duke i bërë palët që të kërkonin shtyrje deri më 7 maj 2009. Më 4 qershor 2009, gjyqi u shty deri më 2 korrik 2009, pas vdekjes së paditësit dhe me kërkesë të përfaqësuesve të tij.¹⁷⁰

164 Kërkesa bazohej në faktin se gjykata kishte zëvendësuar ekspertin me iniciativën e saj më 3 korrik 2007, dhe se kishte pranuar të merrte në shqyrtim prova të marra me faks dhe email nga paditësi, por jo nga i padituri.

165 Ndonëse trupi gjykues nuk ra dakord me argumentet që i padituri parashtroi si bazë për kërkesën e përjashtimit të tij, ai vendosi gjithsesi të hiqte dorë për të garantuar përshtypjen e paanshmërisë.

166 Objekti i kërkesës ishte përcaktimi i: (a) shpenzimeve të shoqërisë (të cilat presupozohet se duhet të paguheshin nga i padituri), dhe (b) detyrimet kontraktuale të përbushura (por që presupozohet të mos ishin përbushur) nga i padituri.

167 Gjykata vlerësoi se secila palë duhet të paguante 50% të kostos totale të ekspertizës.

168 I padituri ngriti pretendimin se trupi gjykues nuk kishte më kompetencën e gjyqimit të çështjeve tregtare dhe rrjedhimisht as të çështjes në fjalë pas riorganizimit të seksioneve të Gjykatës së Rrethit. Kjo kërkesë bazohej në nenin 61 dhe 334 të KPrC-së si dhe në urdhrin e lëshuar në mars 2008 nga Kryetari i Gjykatës së Rrethit për riorganizimin e dhomave dhe seksioneve.

169 Trupi gjykues e bëri këtë në bazë të Nenit 61 të KPrC-së.

170 Përfaqësuesi i paditësit kërkoi shtyrjen e gjyqit për disa muaj mbi bazën e nenit 297/c të KPrC-së për të lejuar zhvillimin e procedurave të trashëgimisë dhe për të caktuar përfaqësuesin e ri të shoqërisë.

Në të paktën katër raste, seancat u shtynë për shkak të mungesave të pajustificuara të palëve ose përfaqësuesve të tyre (këta të fundit të zënë me gjyqe të tjera ose jashtë shtetit ndërkohë që gjykata nuk ndërmoi asnjë lloj sanksioni për palët që mungonin për shkaqe të pajustificuara). Në katër raste, seancat u shtynë për shkak të menaxhimit jo të mirë të axhendës së gjyqtarëve. Për shkak se mungesa e gjyqtarëve (të cilët siç u raportua kishin qenë të angazhuar në gjykime të tjera apo trajnime profesionale) mund të ishte parashikuar me siguri, gjykata mund t'i kishte informuar palët kohë para seancës se seanca nuk do të zhvillohej dhe të caktonte një datë tjetër. Një sërë seancash u shtynë edhe për shkak të vonesave të ekspertëve në dorëzimin e akteve të ekspertimit, ndërkohë që gjykata nuk tregoi asnjë lloj interesimi për të mësuar rreth shkaqeve të vonesave nga ekspertët në dorëzimin e akteve apo për të vendosur ndonjë sanksion ndaj tyre.

Çështja nr.2

Kërkesëpadia për këtë çështje ishte depozituar në Gjykatën e Rrethit më 28 qershor 2005 dhe lidhej me përbushjen e detyrimeve kontraktuale në një kontratë huaje midis dy vëllezërve. Nga data 4 tetor 2005 deri më 8 maj 2006 u zhvilluan 17 seanca, 14 prej të cilave mund të ishin shmangur.

Seanca e parë e mbajtur më 4 tetor 2005, e cila iu kushtua shqyrtimit të provave të paditësit, u shty për shkak të kërkesës së të paditurit për t'u përfaqësuar nga një avokat (pavarësisht faktit që në fillim të seancës dhe me kërkesë të gjykatës, i padituri nuk e kishte përmendur një kërkesë të tillë). Seanca e dytë, më 26 tetor 2005, u shty sepse i padituri nuk ishte i pranishëm dhe paditësi kërkoi praninë e tij edhe pse paditësi, në seancën paraprake të datës 9 shtator 2005, kishte kërkuar që të procedohej në mungesë të të paditurit, sipas ligjit.¹⁷¹ Seanca e tretë, më 10 nëntor 2005, u shty me kërkesë të avokatit të të paditurit për t'u njohur me dosjen e çështjes, megjithëse ai presupozohet ta kishte bërë këtë para seancës gjyqësore. Më 22 nëntor 2005 (pas një kërkesë paraprake të të paditurit për ekspertizë), seanca u shty për t'i dhënë kohë ekspertit (i cili ishte i pranishëm në seancë) që të përgatiste raportin e tij. Pas kësaj date, tre seanca u shtynë njëra pas tjetrës, pa kryer asnjë lloj veprimi, siç duket nga procesverbali i seancave gjyqësore. Seanca gjyqësore e planifikuar më 15 dhjetor 2005 nuk u zhvillua për shkaqe që nuk u bënë të ditura¹⁷², kurse seancat e datave 23 janar dhe 7 shkurt 2006 u shtynë sepse gjyqtari ishte me leje për arsye shëndetësore, një fakt që mund t'u ishte komunikuar palëve ndërgjyqësore. Më 22 shkurt 2006, seanca u shty për shkak të mungesës së të paditurit dhe gjykata nuk kërkoi të dinte nëse kjo mungesë ishte

171 Neni 170, pjesa 3 e KPrC-së.

172 Në procesverbalin e gjyqit nuk shënohet asgjë në lidhje me arsyet e shtyrjes.

apo jo e justifikuar. Më 2 mars 2006, seanca u shty pasi gjyqtari u tha se po merrte pjesë në Konferencën Kombëtare Gjyqësore. Më 8 mars 2006, seanca u shty për të njoftuar të paditurin, i cili nuk ishte i pranishëm. Më 13 prill 2006, pas një vlerësimi që u duk se iu bë provave, gjykata e shtyu çështjen deri më 25 prill për t'i dhënë mundësi të paditurit që të prodhonte një akt ekspertimi, ndonëse gjatë seancës nuk u përmend asnjë akt i tillë. Më në fund, më 8 maj 2006, gjykata vendosi në favor të paditësit.

Pas rrëzimit të këtij vendimi nga Gjykata e Apelit më 3 korrik 2007¹⁷³, në Gjykatën e Rrethit u bë rigjykimi i së njëjtës çështje. U zhvilluan gjithsej 3 seanca paraprake dhe 13 seanca gjyqësore, nga të cilat gjashtë u shtynë pa ndonjë arsye të fortë për mendimin e Prezencës. Gjatë fazës paraprake, dy seanca (të datës 5 dhe 15 maj 2008) u shtynë për arsye që nuk u bënë të ditura. Seanca e tretë e datës 9 korrik 2008 u shty me kërkesë të paditësit për t'i siguruar të paditurit një kopje të aktit të ekspertimit, të kërkuar më parë. Megjithatë, seanca e mbajtur më 2 shtator 2008, pothuajse dy muaj më vonë, çuditërisht u shty përsëri, kësaj radhe me kërkesë të palëve për t'u informuar rreth rezultateve të këtij ekspertimi. Duke qenë se i padituri kishte kërkuar më parë kryerjen e një ekspertimi tjetër¹⁷⁴, seanca e datës 24 tetor 2008 u shty për t'i dhënë ekspertit më shumë kohë për të përmbushur detyrën e tij, kurse seanca e datës 4 nëntor u shty për shkak të mungesës së ekspertit (mungesë që u raportua se ishte për arsye shëndetësore, megjithëse nuk u duk se u paraqit ndonjë raport mjekësor), ndërkohë që seanca e datës 18 nëntor u shty për shkak të mungesës së avokatit të paditësit, ndërkohë që gjykata nuk u duk se u përpoq të mësonte arsyet e kësaj mungese. Gjyqi përfundoi më 19 janar 2009, ku Gjykata e Rrethit vendosi në favor të paditësit.

Çështja nr.3

Kjo çështje, e cila ka të bëjë me një mosmarrëveshje mbi pronësinë e tokës, u depozitua në Gjykatën e Rrethit më 22 gusht 2008 nga paditësi kundër Drejtorisë së Agjencisë së Kthimit dhe Kompensimit të Pronave (AKKP). Në padinë e tij, paditësi i kërkoj gjykatës ta shpallte të pavlefshëm vendimin e Drejtorisë së AKKP-së me argumentimin se ky vendim nuk ishte lëshuar brenda afateve ligjore, dhe i kërkoj gjykatës të konfirmonte titullin e tij të pronësisë në përputhje me një vendim të korrikut 2007 të Zyrës rajonale të AKKP-së.

Seanca e parë u mbajt më 11 tetor 2008 dhe u shty për një muaj, deri më 12 nëntor 2008, pasi gjyqtari i vetëm kërkoj që çështja të gjykohej nga

173 Ankimi i të paditurit ndaj vendimit të gjykatës së shkallës së parë u depozitua në Gjykatën e Rrethit më 15 maj 2006, dhe Gjykata e Apelit e anuloi vendimin e shkallës së parë me arsyetimin se ishte cenuar parimi i një gjykimi të drejtë për shkak të parregullsisë në mbajtjen e procesverbalit.

174 Në seancën e mbajtur më 3 tetor 2008.

një trup gjykues në përputhje me ligjin.¹⁷⁵ Më 12 nëntor 2008, seanca u shty për në 2 dhjetor 2008, pra tre javë më vonë, pasi gjykata u kërkoj palëve të paraqisnin prova të tjera. Në atë datë, seanca u shty për në datën 17 dhjetor 2008 për shkak të mungesës së Avokatit të Shtetit. Dy herë radhazi, në datat 17 dhe 24 dhjetor 2008, seanca u shty për shkak të mungesës së kryetarit të trupit gjykues, i cili u tha se ishte në një takim të Këshillit të Lartë të Drejtësisë. Më 14 janar 2009, seanca u shty deri në 4 shkurt 2009 (shtyrje prej 3 javësh) pasi kryetari i trupit gjykues u tha se ishte i sëmurë. Më 4 shkurt 2009, nuk u mbajt asnjë seancë dhe seanca u shty *sine die* pasi mungonte Kryetari i trupit gjykues, pas emërimit të tij në një gjykatë tjetër (ndonëse po i njëjti gjyqtar bëri betimin para gjykatës së re disa ditë më vonë). Seanca tjetër u mbajt pothuajse dy muaj më vonë, më 24 mars 2009, para një trupe gjyqësore pjesërisht të re.¹⁷⁶ Ajo seancë u shty deri në 14 prill 2009 për shkak të mungesës së Avokatit të Shtetit (u paraqit një shënim për mungesë në punë për arsye shëndetësore, por nuk është e qartë nëse ishte një raport mjekësor). Më 14 prill 2009, seanca u shty për 5 maj, me kërkesën e gjyqtarit të ri për t'u njohur me çështjen dhe gjykata mori vendim për t'i filluar punimet nga fillimi (edhe pse gjyqtari i ri ishte bërë pjesë e trupit gjykues dy seanca më parë, më 24 mars 2009). Më 5 maj, seanca u shty deri më 18 maj për t'u dhënë mundësi palëve të siguronin prova shtesë.¹⁷⁷ Në një seancë të mëvonshme, më 26 maj 2009, paditësi kërkoj të ndryshonte padinë duke i kërkuar Zyrës së Regjistrimit të Pasurive të Paluajtshme (ZRPP) që të anulonte regjistrimin e pronës në favor të Shtetit dhe ta kthente atë ashtu siç ishte bërë në bazë të vendimit të kontestuar të Drejtorisë së AKKP-së të vitit 2008. Gjyqi u shty deri më 9 qershor 2009, me kërkesën e paditësit për të thirrur ZRPP-në si person i tretë në gjyq. Më 9 qershor 2009, gjyqi u shty për në datën 16 qershor për t'i dhënë ZRPP-së kohë për të verifikuar vërtetësinë e certifikatës që ia atribuonte pronësinë Shtetit.

Gjithsej, u zhvilluan 13 seanca gjykimi në shkallën e parë nga data 11 tetor 2008 deri më 9 qershor 2009. Nga këto, të paktën katër u shtynë për shkak të mungesës lehtësisht të parashikueshme të një prej gjyqtarëve (sidomos kur gjyqtari u raportua se ishte duke marrë pjesë në mbledhjet e Këshillit të Lartë të Drejtësisë). Vonesa të tilla të pajustificuara duhet të ishin parandaluar nga gjykata, përfshirë shtyrjen me qëllim që gjyqtari i ri të njihet me çështjen.

Çështja nr. 4

Çështja e mëposhtme është një çështje në të cilën mosparaqitja e përsëritur e të paditurit/avokatit të tij dhe tolerimi nga ana e gjykatës

175 KPrC-ja përcakton se çështjet gjykohe me trup gjykues të përbërë nga tre gjyqtarë për paditë që kalojnë një vlefë të caktuar.

176 Trupit gjykues iu bashkua një gjyqtar i ri, kurse një prej gjyqtarët që ishin pjesë e tij zëvendësoi kryesuesin.

177 Veçanërisht për t'i dhënë mundësi Avokatit të Shtetit që të siguronin prova në lidhje me pronësinë nga Zyra e Regjistrimit të Pasurive të Paluajtshme.

i kësaj praktike, si dhe kërkesat e përsëritura të paditësit për shtyrjen e seancës për të nxitur paraqitjen e të paditurit, kanë shkaktuar vonesa të pajustificueshme.

Në këtë çështje, që lidhet me kërkesën për t'i dhënë fund zënies së paligjshme të tokës dhe shpërblimin e dëmit, u mbajtën njëzet e gjashtë seanca dëgjimore në periudhën shkurt 2006 - 9 maj 2007. Nga këto, dhjetë seanca u shtynë për shkak të mungesës së të paditurit, shumica e të cilave të mbështetura me paraqitjen e një raporti mjekësor. Në datat 8 dhe 24 nëntor 2006, avokati i të paditurit nuk u paraqiti – herën e parë për shkak se kishte një gjyq në të njëjtën datë, herën e dytë “për arsye objektive”. Më 27 shkurt 2006, gjyqi u shty përsëri me kërkesë të paditësit që i padituri, i cili mungonte për arsye të paditura, të paraqitej në seancën tjetër. Në asnjë nga rastet gjykata nuk reagoi duke pyetur apo duke kundërshtuar shkaqet e shtyrjes dhe duke vendosur një sanksion (p.sh. duke i kërkuar palës përkatëse të paguajë kostot procedurale, siç lejohet me ligj).

4. Vonesat dhe problemet e tjera në paraqitjen e vendimeve të arsyetuara me shkrim

Një nga mangësitë e vërejtura në çështjet civile janë vonesat e shpeshta dhe mungesa e konsistencës në praktikë në lidhje me paraqitjen e vendimeve me shkrim nga gjykatat e shkallës së parë.

4.1 Kuadri ligjor ndërkombëtar dhe rekomandimet

Siç përmendet në seksionin 2.1.3, për të vlerësuar nëse kohëzgjatja e një gjyqi është apo jo e arsyeshme, duhet të merret parasysh e gjithë periudha nga momenti i depozitimit të kërkesëpadisë derisa vendimi merr formë të prerë. Kështu, një zgjatje e tepruar nga seanca e fundit deri në nxjerrjen e një vendimi të arsyetuar mund të cenojë të drejtën e gjykimit pa vonesa të panevojshme. Një vonesë e tepruar në shpalljen e vendimeve të arsyetuara mundet gjithashtu të pengojë mundësinë e një pale (qoftë kjo paditësi apo i padituri) për të ushtruar në mënyrë të efektshme të drejtën e saj kushtetuese të ankimit, shih nenin 43 të Kushtetutës. Pa një vendim plotësisht të arsyetuar, palët do të kenë mundësi të kufizuara për t'u njohur me vlerësimin e gjykatës nga pikëpamja e faktit dhe ligjit dhe për të ngritur argumente me shkrim kundër tyre. E drejta e ankimit nuk përbën në vetvete një nga të drejtat e njeriut brenda kuadrit të gjyqimeve civile,¹⁷⁸ por, kur legjislacioni vendos e parashikon të drejtën e ankimit, si GjEDNj-ja, ashtu edhe KDNj-ja kanë përcaktuar se procedurat ankimore duhet të përmbushin standardet e një gjykimi të drejtë. Në çështjen *Hadjianastassiou kundër Greqisë*, GjEDNj-ja doli në përfundimin se

¹⁷⁸ PNDPC, neni 14, paragrafi 5 u garanton vetëm personave “të dënuar për krime” të drejtën e rishikimit nga një gjykatë më e lartë.

mosdhënia e një vendimi të arsyetuar për të akuzuarin në kohën e duhur në mënyrë që ai të kishte mundësi të shtronte argumentet e tij për t'u ankuar në Gjykatën e Kasacionit nuk i la atij kohë dhe mjete të mjaftueshme për të përgatitur ankimin e tij.¹⁷⁹ Gjykata doli në përfundimin se kjo cenoi të drejtën e z. Hadjianastassiou për një gjykim të drejtë. Po kështu, KDNj-ja vlerëson se mosdhënia nga ana e gjykatës e vendimit të arsyetuar me shkrim brenda një kohe të arsyeshme solli si pasojë moslejimin e të paditurit për të ushtruar në mënyrë të efektshme të drejtën e tij sipas legjislacionit vendas për rishikimin e vendimit nga një gjykatë më e lartë.¹⁸⁰

Përveç mosdhënies së vendimit të arsyetuar, ekzistenca e afateve jashtëzakonisht të shkurtra për paraqitjen e ankimit mund të përbëjë pengesa për realizimin e së drejtës së ankimit.¹⁸¹ Ndonëse çështjet e diskutuara më sipër lidhen me gjykimin e çështjeve penale, të njëjtat parime mund të zbatohen, për analogji, edhe për gjykimin e çështjeve civile duke qenë se e drejta për ankim garantohej nga e drejta vendase (shih më sipër). Në këtë kontekst specifik, Rekomandimi Nr. R (84) 5 i Komitetit të Këshillit të Evropës mbi Parimet e Procedurës Civile ka theksuar se duhet dhënë një vendim konciz “në fund të procesit ose sa më shpejt që të jetë e mundur pas tij”.¹⁸²

4.2 E drejta shqiptare

Kodi shqiptar i Procedurës Civile parashikon që pas dëgjimit të pretendimeve përfundimtare të palëve, gjykata duhet të tërhiqet në dhomën e këshillimit dhe të vendosë për çështjen, me sa kuptohet në të njëjtën seancë. Neni 308 i KPrC-së parashikon që në çështje të ndërlikuara gjykata ose mund të shpallë vetëm dispozitivin e vendimit, ndërkohë që i dorëzon sekretarisë vendimin e plotë të arsyetuar brenda dhjetë ditëve, ose e shtyn shpalljen e vendimit të plotë të arsyetuar deri në pesë ditë.¹⁸³ Meqenëse kjo dispozitë e fundit duket sikur është formuluar si një përjashtim nga rregulli i përgjithshëm, është e arsyeshme të mendohet se gjykata normalisht duhet të shpallë vendimin e saj të arsyetuar plotësisht dhe të depozitojë një kopje të tij në sekretarinë e gjykatës menjëherë pas shpalljes së tij në një seancë në fund të gjyqit.¹⁸⁴

¹⁷⁹ *Hadjianastassiou kundër Greqisë*, GjEDNj, 16 dhjetor 1992. Në këtë rast, Gjykata Ushtarake greke e Apelit e kishte dhënë gjykimin e saj me gojë në prani të të akuzuarit, por vetëm në mënyrë të përmblendhur dhe pa u shprehur për një sërë çështjesh që ishin marrë parasysh në marrjen e atij vendimi. Deri në kohën që i akuzuari mori vendimin e plotë të zbardhur të gjykatës, atij nuk i ua mundësi që të parashtronte shkaqet e tij për t'u ankuar kundër atij vendimi në Gjykatën e Kasacionit.

¹⁸⁰ Shih Raportin e Komitetit për të Drejtat e Njeriut në çështjen *Currie kundër Xhamaikës*, 29 mars 1994 (Komunikimi Nr. 377/1989). Çështja lidhet me ankesën ndaj një vendimi të gjykatës së apelit. Ankime të tilla të nivelit të dytë nuk garantohej nga PNDPC-ja, por kjo e drejtë parashikohet nga legjislacioni vendas.

Shih gjithashtu çështjen *Victor Francis kundër Xhamaikës*, Komiteti për të Drejtat e Njeriut, 24 mars 1993 (Komunikimi Nr. 320/1988); *Little kundër Xhamaikës*, Komiteti për të Drejtat e Njeriut, 1 nëntor 1991 (Komunikimi Nr. 283/1988).

¹⁸¹ Report on the Situation of Human Rights in Panama [Raport për Situatën e të Drejtave të Njeriut në Panama.] OEA/Ser. L/V/II.44, doc. 38, rev. 1, 1978. Shih edhe *Hadjianastassiou kundër Greqisë*, GjEDNj, 16 dhjetor 1992.

¹⁸² Rekomandimi Nr. R (84) 5 i Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës për Shtetet Anëtare lidhur me Parimet e Procedurës Civile projektuar për përmirësimin e Funksionimit të Drejtësisë, Parimi 6.

¹⁸³ Neni 308, paragrafi 2 i KPrC-së. Më pas, KPrC-ja shprehet se palët mund të kërkojnë plotësimin e vendimit brenda tridhjetë ditëve nga shpallja në rast se gjykata nuk është shprehur në lidhje me të gjitha kërkesat për të cilat palët kanë paraqitur prova. Neni 313 i KPrC-së.

¹⁸⁴ Vendimet përfundimtare duhet t'u njoftohen palëve ose pjesëmarrësve të tjerë në proces kur gjykimin është zhvilluar në mungesë të tyre, (megjithëse ligji nuk tregon se si duhet bërë ky njoftim), shih nenin 316 të KPrC-së.

E drejta për t'u ankuar kundër vendimeve gjyqësore mbrohet me Kushtetutë¹⁸⁵. Afati i ankimit kundër gjykimeve civile është 15 ditë¹⁸⁶ dhe fillon të nesërmen e shpalljes së tij dhe, kur pala është në mungesë, nga dita që asaj i është njoftuar vendimi¹⁸⁷. Shpallja e dispozitivit të vendimit presupozohet të jetë e mjaftueshme për fillimin e afatit kohor për ankim, pavarësisht momentit kur palëve u vihet në dispozicion vendimi i arsyetuar.

4.3 Problemet e vërejtura

Siç u përmend në seksionin 4.2 më sipër, e drejta shqiptare duket sikur nënkupton se vendimet e shkruara dhe të arsyetuara dorëzohen në sekretarinë e gjykatës pas shpalljes së tyre.¹⁸⁸ Vetëm në çështjet e ndërlikuara, gjykata mund të shpallë dispozitivin e vendimit dhe të shpallë më vonë me gojë vendimin e arsyetuar brenda pesë ditëve, ose ta depozitojë atë me shkrim brenda dhjetë ditëve.¹⁸⁹ Megjithatë, të gjitha vendimet në çështjet e vëzhguara nga Prezenca u shpallën me gojë nga gjyqtari duke lexuar me zë të lartë dispozitivin, d.m.th. përfundimin e vendimit, pa dhënë arsytet dhe mbi bazën e shënimeve të bëra nga gjyqtari që kryesonte trupin gjykues. Vendimi i arsyetuar me shkrim u dorëzua më vonë në sekretarinë e gjykatës. Nëpërmjet një kërkimi të rastësishëm në faqjen e internetit të Gjykatës së Rrethit Tiranë, Prezenca gjeti se nga tridhjetë vendime civile të ankimuara, vendime të cilat ishin shpallur gjatë periudhës 18-26 qershor 2012, shtatëmbëdhjetë prej tyre ishin publikuar të arsyetuara në faqjen e gjykatës deri në datën 11 korrik 2012.¹⁹⁰

Prezenca ka intervistuar edhe zyrtarë të gjykatës mbi kohën e dorëzimit të vendimeve të shkruara. Nga zyrtarë të Këshillit të Lartë i Drejtësisë është thënë se, gjyqtarët zakonisht i dorëzojnë vendimet e arsyetuara brenda pesë deri dhjetë ditësh (duke e shndërruar kështu rastin përjashtues për çështjet e ndërlikuara në një rregull të përgjithshëm) dhe ndonjëherë edhe pas afatit maksimal prej dhjetë ditësh të parashikuar ligjrisht. Në disa raste, vendimet e arsyetuara mund të dorëzohen edhe disa muaj më vonë. Ndonëse, vonesa të tilla duhet të merren parasysh në vlerësimin e punës së një gjyqtari, vetëm vonesat prej më shumë se pesëmbëdhjetë ditësh konsiderohen nga inspektorët e Këshillit të Lartë të Drejtësisë. Ndërkohë, vonesat në dorëzimin e vendimeve për çështjet civile, pavarësisht se sa zvarriten ato, nuk do të përbënin kurrë shkak për ndërmarrjen e ndonjë veprimi disiplinor.

Sipas kryetarëve të gjykatave, gjyqtarëve dhe avokatëve vendimet me shkrim për çështje që nuk janë të ndërlikuara jepen zakonisht brenda dhjetë ditëve. Arsyetimi i vendimeve në çështjet e ndërlikuara mund të kërkojë mesatarisht rreth njëzet ditë.

185 Neni 43 i Kushtetutës.

186 Neni 443 i KPrC-së.

187 Neni 444 i KPrC-së. Nëse pala është gjykuar në mungesë, afati fillon nga dita e njoftimit të vendimit.

188 Neni 308 i KPrC-së.

189 Neni 308, paragrafi 2 i KPrC-së.

190 Tridhjetë vendimet u përzgjedhën në mënyrë të rastësishme nga Prezenca në faqjen e internetit dhe ishin vendime të çështjeve me palë kundërshtarë.

Gjyqtarë dhe zyrtarë të Këshillit të Lartë të Drejtësisë janë ankuar se është e vështirë të sigurohet një cilësi e mirë arsyetimi kur vendimi duhet të dorëzohet me shkrim në më pak se pesëmbëdhjetë ditë.

Në disa gjykata, të dhënat informale që kancelarët i dërgojnë kryetarëve bëjnë të mundur, edhe pse në mënyrë josistematike, një farë kontrolli mbi periudhën kohore prej shpalljes së vendimit të dorëzimit të tij me shkrim në formë të arsyetuar.

Gjetje 25.

Afati ligjor për dorëzimin e vendimit të arsyetuar me shkrim është i shkurtër dhe i pamundur për t'u respektuar

Afatet e parashikuara nga KPrC-ja për dorëzimin e vendimeve të arsyetuara duket të jetë tepër i shkurtër. Rregulli i përgjithshëm, d.m.th. dorëzimi i vendimit të arsyetuar gjatë të njëjtës seancë ku palët paraqesin konkluzionet përfundimtare, vështirë se mund t'i mundësojë gjyqtarëve kohë për ta diskutuar dhe formuluar vendimin në mënyrë të arsyetuar. Edhe procedura që i rezervohet çështjeve të ndërlikuara, d.m.th. dorëzimi i vendimit me shkrim brenda dhjetë ditëve, mund të kompromentojë të drejtën për një gjykim të drejtë.

Do të rekomandohej që gjykatat të shihnin mundësinë për të evituar dorëzimin e vendimeve të arsyetuara në të njëjtën seancë me atë të paraqitjes së konkluzioneve përfundimtare nga palët, por të merrnin më tepër kohë (brenda mundësive ligjore) për të aryetuar siç duhet vendimet e tyre.

Gjetje 26.

Kohë e shkurtër mes momentit kur vendimi bëhet i disponueshëm në formë të arsyetuar dhe afatit të ankimit

Mundësia e palëve për të nxjerrë argumente kundër vendimit dhe për të gjetur mangësi në interpretimin e ligjit nga gjyqtarët kompromentohet nëse palët nuk kanë akses në vendimin e arsyetuar me shkrim. Megjithatë, siç u përmend më sipër, afati i ankimit është 15 ditë dhe fillon pas shpalljes së dispozitivit të vendimit në gjykatë, por jo atëherë kur dorëzohet vendimi i arsyetuar me shkrim. Kështu që, nuk është e pazakontë për avokatët që të depozitojnë ankime (ta "rezervojnë ankimin", siç quhet nga gjyqtarët dhe praktikantët) pa e patur fillimisht kopjen e plotë e të arsyetuar të vendimit. Disa avokatë i thanë Prezencës së shpesh atyre u duhet të dorëzojnë një njoftim "të thjeshtuar ankimi" të hartuar mbi bazën e atyre çka mund të mbajnë mend nga vendimi kur ai shpallet verbalisht me qëllim që të ushtrorjnë të drejtat e parashikuara brenda afateve ligjore. Ndonëse ata shpesh marrin kopje të vendimit para gjykimit në apel, nuk ndodh gjithmonë kështu. Nëse arrin ta marrë vendimin e arsyetuar, sekretarja njofton avokatin përkatës dhe i lë një afat prej pesë ditësh brenda të cilit ai duhet të plotësojë ankimin¹⁹¹, afat që disa avokatë dhe

191 Neni 454, gërma b, i KPrC-së.

vëzhgues¹⁹² e vlerësojnë si tepër të shkurtër. Ndryshe nga Kodi i Procedurës Penale,¹⁹³ Kodi i Procedurës Civile nuk parashikon mundësinë e ndryshimit të njoftimit të ankimit nga momenti që ai depozitohet. Vonesat në dhënien e vendimeve të arsyetuara kombinuar me afatet e shkurtra për ankim mund të cenojnë kështu të drejtën kushtetuese të palëve për ankim. Siç përmendet në kapitullin 5.1, koha e pamjaftueshme për rishikimin e vendimeve të arsyetuara me shkrim para afatit për ankim komprometon më tej të drejtën për një gjykim të drejtë në gjykatën e apelit.

Gjetje 27.

Data e dorëzimit të vendimit të arsyetuar nuk regjistrohet

Ashtu siç përmendet edhe në seksionin xxx, për të vlerësuar kohëzgjatjen e një gjykimi merret në konsideratë periudha kohore që nga momenti i paraqitjes së padisë e deri atëherë kur vendimi gjyqësor merr formë të prerë. Një kohëzgjatje e tepruar që prej seancës së fundit e deri në momentin kur vendimi i arsyetuar publikohet mund të përbëjë kështu shkëlqje të së drejtës për një gjykim pa vonesa. Në gjykatat shqiptare, kjo periudhë kohore është e vështirë të vlerësohet duke qenë se duket se *data e dorëzimit të vendimit të arsyetuar nuk shënohet askund*.

4.4 Rrugëzgjdhjet

Rekomandim 34

Vendimet duhet të shpallen vetëm duke nxjerrë edhe vendimin e arsyetuar

Duhet marrë parasysh shfuqizimi i mundësisë së tanishme për nxjerrjen verbalisht të dispozitivit të gjyqimit përpara vendimit të arsyetuar me shkrim. Në vend të kësaj, vendimi i arsyetuar plotësisht duhet të prezantohet brenda një afati fiks, p.sh., tri javë pas seancës së fundit gjyqësore. Afati duhet vendosur pas një vlerësimi të kujdesshëm të afateve përkatëse në shtete të tjera si dhe të situatës së veçantë në Shqipëri¹⁹⁴. Së pari, kjo do t'i jepte kohë të mjaftueshme gjyqtarëve për ta vlerësuar çështjen në mënyrën e duhur dhe për të shkruar një vendim të arsyetuar siç duhet. Së dyti, dhënia e arsyeve të plota bashkë me vendimin siguron që përpara se vendimi të shpallet, gjyqtari të ketë bërë një vlerësim të plotë nga pikëpamja e faktit dhe ligjit për çështjen. Së treti, do të ishte më e lehtë të përcaktohej data e përfundimit të gjyqimit (dmth. data

192 Sipas të njëjtëve vëzhgues, afati për depozitimin e ankimeve dhe kundër ankimeve duket të jetë tepër i shkurtër dhe duhet të zgjatet deri në tridhjetë ditë në të dyja rastet. Shih *Rekomandimet për Kodin e Procedurës Civile të Projektit të Binjakëzimit CARDS 2004 për Forcimin e Sistemit Gjyqësor në Çështjet Tregtare, Komponenti B*, rekomandimet për ndryshime të nenit 443, faqe 39.

193 Neni 415, paragrafi 2.

194 Në Itali, afati për dhënien e një vendimi të plotë e të arsyetuar është 30 ditë në rastet e gjykuara nga një gjykatës i vetëm, shih Kodin Italian të procedurës Civile, neni 281 i pesti, dhe 60 ditë për çështjet e dëguara me trup gjyqësor, po aty neni 275. Sipas §19-4(5) të Kodit norvegjez të Procedurës Civile vendimi i arsyetuar me shkrim duhet të jepet brenda dy javëve në çështjet e shqyrtuara nga një gjyqtar dhe brenda katër javëve në çështjet e shqyrtuara me trup gjyqësor.

kur palët marrin vendimin) duke qenë se kjo datë do të shënohej. Kjo do të mundësonte një sistem të unifikuar për regjistrimin e datës të përfundimit të gjyqimit; shih Recommendation 36.

Rekomandim 35

Vendimet duhet t'u njoftohen palëve duke i pajisur ato me një kopje të shkruar

Duke qëndruar në linjë me rekomandimet për një fazë përgatitore me shkrim, shih Rekomandimin 13 më sipër, duhet marrë në konsideratë ndryshimi i sistemit të shpalljes së vendimit. Aktualisht, vendimet shpallen në seancë gjyqësore. Megjithatë, shpallja e gjyqimit përfaqëson një komunikim të njëanshëm që gjykata i bën palëve dhe nuk kërkon komunikim ndërveprues mes të gjithë aktorëve. Prandaj, vendimi mund të shpallet në mënyrë të suksesshme duke i dërguar palëve një kopje me shkrim. Kalimi nga një shpallje verbale në një shpallje me shkrim, ashtu si edhe faza përgatitore me shkrim, do të zvogëlonte numrin e seancave dhe kohëzgjatjen e gjykimeve.

Shpallja e vendimit me shkrim kërkon natyrisht që vendimi të bëhet në atë mënyrë që nga njëra anë, të sigurojë që marrësi ta marrë atë në të vërtetë dhe nga ana tjetër, që marrja të dokumentohet në mënyrën e duhur. Sistemi i sugjeruar për dërgimin e njoftimeve, shih Rekomandimin 1, përmban këto garanci, pikërisht duke kërkuar që marrësi t'i konfirmojë gjykatës marrjen. Duhet marrë në konsideratë që të përdoret i të njëjti sistem edhe kur gjykatat njoftojnë vendimet. Përveç shpalljes me gojë të vendimit është gjithashtu i rëndësishëm fakti që palëve t'u vihet në dispozicion teksti i plotë i vendimit. Rekomadime lidhur me këtë janë bërë në kapitullin 3 "Transparenca e procedimeve gjyqësore".

Rekomandim 36

Afatet e ankimit nuk duhet të fillojnë përpara se pala të ketë marrë vendimin e arsyetuar me shkrim

KPrC-ja duhet të ndryshohet në mënyrë që afatet kohore të ankimit të fillojnë vetëm kur palët të marrin (ose mendohet të kenë marrë) vendimin e arsyetuar me shkrim.¹⁹⁵ Kjo do të siguronte që pala të njihej me vlerësimin e fakteve dhe ligjit të bërë nga gjykata përpara se të përgatisë ankimin.

Rekomandim 37

Afati i ankimit duhet rivlerësuar

Afati kohor për ankim duhet gjithashtu të rishikohet për të siguruar që i jep palëve kohën e mjaftueshme për të përgatitur ankimin. Afati kohor duhet vendosur pas një vlerësimi të kujdesshëm të afateve kohore përkatëse në shtete të tjera dhe të situatës së veçantë në Shqipëri.¹⁹⁶

195 Ky sistem përdoret në një numër sistemesh ligjore, duke përfshirë Italinë (Kodi italian i Procedurës Civile, neni 326, seksioni 1), dhe Norvegjinë (§147 E drejta e Gjykatave).

196 Në Itali, një ankim ndaj një vendimi të shkallës së parë duhet të paraqitet normalisht brenda tridhjetë ditëve nga njoftimi sipas ligjit. Afati për ankimin në Norvegji dhe Gjermani është normalisht një muaj pasi pala ka marrë vendimin e arsyetuar, shih §29-5 të Kodit norvegjez të Procedurës Civile dhe 517 dhe 548 të Kodit gjerman të Procedurës Civile.

Rekomandim 38

Duhet krijuar një sistem për regjistrimin e datës kur palët marrin vendimin

Duhet të krijohet një sistem i unifikuar për të regjistruar datën kur vendimi i arsyetuar me shkrim i jepet palëve dhe sekretarisë së gjykatës. Kjo datë duhet të përdoret nga institucionet gjyqësore për të llogaritur kohëzgjatjen e proceseve.

KAPITULLI II

TRANSPARENCA E PROCEDIMEVE GJYQËSORE

“Të diturit se një gjyq penal është objekt në të njëjtën kohë i shqyrtimit në forumin e opinionit publik përbën një frenim efikas të abuzimit të mundshëm me pushtetin ...Pa publicitet, të gjitha kontrollat e tjera janë të pamjaftueshme”.
In re Oliver, 333 U.S. 257, 68 S. Ct. 499 (1948)

1. Hyrje

Transparenca e veprimtarisë së gjykatave dhe procedimeve gjyqësore përbën një parim të rëndësishëm që mbështet shumë vlera themelore, përfshirë besimin e publikut te sistemi gjyqësor, të kuptuarin e administrimit të drejtësisë dhe përgjegjshmërinë gjyqësore. Aksesi në informacion nga gjykatat dhe administratat e gjykatave është i domosdoshëm për të parandaluar praktikat korruptive dhe për të garantuar realizimin e të drejtës për një gjykim të drejtë. Qëllimi i të drejtës për një gjykim publik është që t’i “mbrojë palët ndërgjyqëse nga administrimi i drejtësisë në mënyrë të fshehtë pa mbikëqyrjen e publikut”, duke rritur kështu besimin e publikut te gjykatat dhe duke kontribuar në arrijtjen e një gjykimi të drejtë.¹⁹⁷

Sipas studimit të Freedom House të vitit 2012 “Kombe në Tranzicion” (“Nations in Transit”), sistemi shqiptar i drejtësisë nuk ka transparencë të mjaftueshme dhe është shpesh objekt i ndërhyrjeve të jashtme.¹⁹⁸ Më tej, në Indeksin e Perceptimit të Korrupsionit të Transparency International për vitin 2011, gjyqësori u vlerësua me 3.0 nga 7 pikë, një shifër që tregon se gjyqësori perceptohet ende si një sistem i ndikuar nga ekzekutivi, biznesi dhe qytetarët.¹⁹⁹ Në vitin 2010, USAID-i financoi një sondazh, i cili tregoi se besimi i qytetarëve në gjyqësor në të vërtetë ishte ulur qysh në vitin 2009²⁰⁰ dhe se një pjesë e madhe e qytetarëve (64.1%) kishin pak ose aspak besim te gjyqësori. Më tej, ky studim i renditi gjykatat të dytat në listën e institucioneve me pak transparente sipas perceptimit të përgjithshëm të publikut.²⁰¹

197 *Pretto e të tjerë kundër Italisë*, GJEDNJ, 8 dhjetor 1983, paragrafi 21. Komiteti i të Drejtave të Njeriut ka gjykuar se “bërja publike e seanceve përbën një garanci të rëndësishme në interes të individit dhe shoqërisë në tërësi.” Komenti i Përgjithshëm 32, paragrafi 28.

198 Freedom’s House, *Nations in Transit 2012*, <http://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2012> (vizituar për herë të fundit më 10 tetor 2012).

199 Mund të gjendet në <http://www.transparency.org/country#ALB>, vizituar për herë të fundit më 15 tetor 2012. Shkalla e vlerësimit të Transparency International për gjyqësorin varion nga 1 (shumë i influencuar) deri në 7 (plotësisht i pavarur).

200 Krahasuar me vitin 2009, numri i atyre që besojnë te sistemi gjyqësor është ulur me 10.7 %, nga 34.6% në 46.6% që prej vitit 2009. Shih Instituti për Kërkime dhe Alternativa Zhvillimi, *Corruption in Albania-Perception and experience survey 2010* [Korrupsioni në Shqipëri-Sondazh mbi perceptimin dhe përvojat], faqe 22.

201 Sipas të njëjtit burim, publiku, në përgjithësi, beson se faktorët që ndikojnë në rezultatet e gjyqeve lidhen më shumë me korrupsionin sesa me drejtësinë, ku interesat monetare dhe lidhjet personale e ato të biznesit luajnë një rol të konsiderueshëm.

Përveç kësaj, studimi tregoi se marrja e informacioneve nga gjykatat perceptohej si më e vështirë krahasuar me një vit më parë.

Ky kapitull përshkruan shkurtimisht kuadrin ligjor vendas dhe atë ndërkombëtar përsa i përket të drejtës për gjykime të hapura për publikun dhe informimit rreth aktivitetit gjyqësor. Më tej, në të diskutohet se si pasqyrohen këto të drejta në praktikën shqiptare në lidhje me të drejtën e aksesit të publikut në procedurat gjyqësore. Në fund jepen disa rekomandime për të trajtuar problemet e vërejtura në këto fusha.

2. Kuadri ligjor

2.1 E drejta dhe rekomandimet ndërkombëtare

2.1.1 Instrumentet ndërkombëtare

Neni 10 i DUDNj-së

“Gjithkush gëzon një lloj të drejtën për një proces gjyqësor objektiv e **publik** para një gjykate të pavarur e të paanshme, në përcaktimin e të drejtave dhe detyrimeve të veta dhe për vendimin mbi çfarëdo lloj akuze penale”

Neni 14 paragrafi 1 i PNDCP-së

“[...] Në përcaktimin e cfarëdo lloj akuze penale ndaj tij, apo të të drejtave dhe detyrimeve të tij në një çështje në gjykim, kushdo duhet të ketë të drejtën e një **gjykimi** të drejtë dhe të **hapur** [...]”

Neni 6 paragrafi 1 i GjEDNj-së

“Në përcaktimin e të drejtave dhe detyrimeve civile apo të dënimit penal ndaj një njeriu, secili ka të drejtën e një **gjykimi** të drejtë dhe të **hapur**[...] **Vendimi duhet të shpallet publikisht** [...]”

Neni 47 paragrafi 2 Karta e të Drejtave Themelore e Bashkimit Evropian

“Çdo njeri ka të drejtën e një **gjykimi** të drejtë dhe **publik** brenda një afati të arsyeshëm nga një gjykatë e pavarur dhe e paanshme e ngritur më parë me ligj [...]”

(Fjalët janë theksuar qëllimisht nga autorët)

Të gjitha Shtetet pjesëmarrëse të OSBE-së janë angazhuar më tej për të drejtën e një procesi gjyqësor publik. Dokumenti Përmbyllës i Takimit të Vjenës në vitin 1986 thekson se “Shtetet pjesëmarrëse duhet të [...] garantojnë që për ata që pretendojnë se u janë shkelur të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, të ketë rrugëzgjidhje efikase dhe informim të plotë rreth tyre; ato, ndër të tjera [...] duhet të zbatojnë me efikasitet këto rrugëzgjidhje: të drejtën për një proces të drejtë dhe publik [...]”²⁰²

Kjo e drejtë vlen jo vetëm për palët ndërgjyqësore në një çështje gjyqësore, por edhe për publikun e gjerë, përfshirë përfaqësuesit e mediave, të gjithë ata që kanë të drejtë të paraqiten në gjykime verbale të çështjeve në themel. Kjo e drejtë nuk mund të kufizohet në një kategori të caktuar personash.²⁰³

Parimi i përgjithshëm i seancave publike ka edhe disa përjashtime kufizuese. Gjykatat mund ta përjashtojnë publikun ose një pjesë të tij nga pjesëmarrja në gjykim në interes të drejtësisë, moralit, rendit publik, sigurisë kombëtare ose privatësisë së palëve.²⁰⁴ GjEDNj-ja e ka lejuar përjashtimin e publikut nga procedurat e divorcit dhe nga procedurat e marrjes së masave disiplinore mjekësore për mbrojtjen e jetës private të palëve dhe ka gjykuar se “interesi i drejtësisë” mund të justifikojë dëgjimin e dëshmitarëve *in camera* për të garantuar sigurinë e tyre.²⁰⁵ Këto përjashtime pasqyrohen në angazhimet e OSBE-së. Dokumenti i vitit 1990 i Takimit të Kopenhagës të Konferencës për Dimensionin Njerëzor të OSBE-së theksoi se “... kuptohet që procedurat mund të zhvillohen me dyer të mbyllur në rrethanat e parashikuara me ligj dhe në përputhje me detyrimet që rrjedhin nga e drejta ndërkombëtare dhe angazhimet ndërkombëtare.”²⁰⁶

Për të garantuar të drejtën e seancave publike, gjykatat duhet të sigurojnë që informacioni rreth seancave verbale të mund të gjendet lehtësisht e shpejt, si dhe të lehtësojnë pjesëmarrjen e publikut në to.²⁰⁷

2.1.2 Aksesi në kalendarin e gjykimeve

GjEDNj-ja ka theksuar se “një gjyq e përmbush kriterin e të qenit publik vetëm nëse publiku ka mundësi të marrë informacion rreth datës dhe vendit ku ai do të zhvillohet”.²⁰⁸ Ajo vazhdon, duke shpjeguar se si pjesë të detyrimit të tyre për të garantuar zhvillimin e seancave gjyqësore të hapura për publikun, autoritetet duhet t'i bëjnë këto informacione gati për t'ia vënë në dispozicion publikut.

202 Dokumenti Përmbyllës i Takimit të Vjenës në vitin 1986. Takim i Përfaqësuesve të Shteteve Pjesëmarrëse, Vjenë 1989, Parimi 13.9, <http://www.osce.org/mc/16262> (vizituar për herë të fundit më 1 shtator 2012).

203 Komiteti për të Drejtat e Njeriut, Komenti i Përgjithshëm 32 UN Doc CCPR/C/GC/32 (2007), paragrafi 29.

204 Shih nenin 6, paragrafi 1 i KEDNj-së; Neni 14, paragrafi 1 i PNDCP-së.

205 Shih D.J. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights* [Ligji i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut] (Oxford: Oxford University Press, 2009), faqe 272.

206 *Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE* (Dokument i Takimit të Kopenhagës së Konferencës për Dimensionin Njerëzor të OSBE-së), *Kopenhagë 1990*, paragrafi 12, vizitoni <http://www.osce.org/odihr/elections/14304> (vizituar për herë të fundit më 1 shtator 2012). Konferenca e vitit 1975 për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Evropë (KSBE) më vonë u shndërruar në Organizatën për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Evropë (OSBE). Shih <http://www.osce.org/who/timeline>.

207 *Van Meurs kundër Mbretërisë së Vendeve të Ulëta* (215/1986), 13 korrik 1990, Raport i Komitetit për të Drejtat e Njeriut, (A/45/40), 1990, paragrafi 6.2.

208 Shih *Riepan kundër Austrisë*, GjEDNj, 14 nëntor 2000, paragrafi 29.

2.1.3 Aksesi në godinat e gjykatave dhe në sallat e gjyqeve

Seancat gjyqësore duhet të jenë të hapura dhe publike edhe nga një këndvështrim ligjor. Në fakt, e drejta për një seancë gjyqësore publike kërkon edhe që autoritetet përkatëse të sigurojnë, deri në një masë të arsyeshme, godina të përshtatshme, në mënyrë që anëtarët e interesuar të publikut të mund të marrin pjesë në gjyq.²⁰⁹ Në çështjen *Riepan kundër Austrisë*, GjEDNJ-ja vendosi se për të përmbushur Nenin 6 të KEDNJ-së, vendi ku zhvillohen seancat gjyqësore duhet të jetë “lehtësisht i aksesueshëm për publikun”²¹⁰ që normalisht kërkon mbajtjen e seancave gjyqësore në “salla normale gjyqi që të mëdha sa të mund të zërë vend publiku”.²¹¹

Më tej, aksesi i publikut në godinat e gjykatave dhe sallat e gjyqit u takon edhe personave me aftësi të kufizuara, të cilët duhet të kenë akses në seancat gjyqësore “njëlloj si të tjerët”.²¹² Aksesi fizik i personave me aftësi të kufizuara në gjykata ka një rëndësi thelbësore, ndonëse siç përmendet në Kapitullin “Aksesi në Drejtësi”, jurisprudenca në këtë fushë ka qenë jo shumë e vendosur.²¹³ Sipas Konventës Ndërkombëtare për Mbrojtjen dhe Nxjitjen e të Drejtave dhe Dinjitetit të Personave me Aftësi të Kufizuara, personat me aftësi të kufizuara kanë të drejtën e “aksesit të efektshëm” në seancat gjyqësore “njëlloj me të tjerët”.²¹⁴

2.1.4 Aksesi në vendimet e gjykatave

E drejta për seanca publike vlen jo vetëm për procedurat, por edhe për vendimet e gjykatave. Një akses i gjerë në vendimet e gjyqësorit i jep mundësi publikut që të monitorojë nga afër punën e gjyqësorit, duke forcuar ndërkohë transparencën dhe përgjegjshmërinë e gjyqësorit. Publikimi i vendimeve të gjykatave i jep informacion komunitetit të juristëve dhe publikut të gjerë mbi çështjet ligjore dhe gjyqësore, duke favorizuar në të njëjtën kohë edhe zhvillimin e jurisprudencës së vendit. Të gjitha gjykimet e gjykatave duhet të bëhen publike me përjashtim të rrethanave të përkufizuara me kujdes²¹⁵ dhe duhet të jenë të disponueshme për çdo palë të interesuar.

Gjykimet konsiderohen të bëra publike nëse janë shprehur me gojë në një seancë gjyqësore të hapur për publikun, ose nëse është afishuar vendimi i shkruar. Kërkesa për bërjen publike të gjyqësorëve vlen edhe për rastet kur publiku është përjashtuar nga i gjithë gjyqi, ose nga një pjesë e tij.²¹⁶ GjEDNJ-ja ka vendosur se e drejta për një gjykim publik cenohet nëse gjykimet janë të aksesueshme vetëm për një grup të caktuar njerëzish ose kur për të parë një gjykim lejohen vetëm njerëz që kanë një interes të veçantë në të.²¹⁷ Përveç kësaj, Rekomandimi R (2001) 3 i Këshillit të Evropës për vendimet gjykatave dhe shërbimeve të tjera ligjore përmes përdorimit të teknologjisë kërkon që sistemet gjyqësore të Shteteve anëtare që t’i bëjnë publike këto informacione, duke përfshirë edhe praktikën e gjykatës.²¹⁸

2.1.5 Ruajtja e përshtatshme e procesverbaleve të seancave gjyqësore dhe dosjeve të çështjeve

Procesverbalet e sakta të gjykatave duhet të dëshmojnë mundësinë për t’i ndjekur proceset e vendimmarrjes me qartësi e për të identifikuar lehtësisht çdo hap procedural. Një dosje gjyqësore e mbajtur mirë përmban të gjithë dokumentet e nevojshme dhe të përshtatshme për marrjen e një vendimi për çështjen përkatëse. Për këtë arsye, procesverbalet dhe dosjet gjyqësore mund të konsiderohen “prova të provave” dhe përfaqësojnë bazën e parë, në mos të vetme, mbi të cilën merret vendimi përfundimtar për një çështje.²¹⁹ Procesverbalet dhe dosjet e sakta gjyqësore u japin palëve dhe publikut një mjet për të mbikëqyrur punën e gjyqësorit, si dhe një mundësi gjykatave të apelit për të bërë një rishqyrtim efikas të çështjeve. Procesverbalet e qarta e të dokumentuara mirë janë edhe një “element bazë për çdo politikë kundër korrupsionit”, pasi ato e bëjnë gjyqësorin më “të parashikueshëm e transparent”,²²⁰ dhe janë një shprehje e efikasitetit të përgjithshëm gjyqësor. Si të tilla, procesverbalet dhe dosjet gjyqësore janë thelbësore për garantimin e një gjykimi të drejtë e të paanshëm. Prandaj, Këshilli i Evropës rekomandon që “autoriteteve gjyqësore t’u vihen në dispozicion mjetet më moderne teknike”, në mënyrë që ato të kenë mundësi të japin drejtësi në mënyrë të shpejtë dhe eficiente.²²¹

209 *Van Meurs kundër Mbretërisë së Vendeve të Ulëta* (215/1986), 13 korrik 1990, Raport i Komitetit të të Drejtave të Njeriut, (A/45/40), 1990, paragrafi 6.2.

210 *Riepan kundër Austrisë*, GjEDNJ, 14 nëntor 2000, paragrafi 29.

211 Po aty.

212 Konventa e OKB-së për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara, Neni 13 (Aksesi në Drejtësi). Shqipëria e nënshkroi këtë konventë në vitin 2009, por nuk e ka ratifikuar ende.

213 Judge Loukis Loucadis, “Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe për të drejtat e personave me aftësi të kufizuara”, e cila gjendet në http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/text_LoucaidesE.pdf (vizituar për herë të fundit më 1 shtator 2012), p.5; *Farcas k. Rumanisë*, GjEDNJ, 14 shtator 2010 (vendimi për pranimin e padisë).

214 Konventa e OKB-së për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara, Neni 13 (Aksesi në Drejtësi). Shqipëria e nënshkroi këtë konventë në vitin 2009, por nuk e ka ratifikuar ende.

215 Neni 14, seksioni 1 i PNDPC-së; Neni 6, seksioni 1 i GjEDNJ-së. Përjashtimet nga kërkesa e një gjykimi publik sipas nenit 14, seksioni 1 i PNDPC-së, janë çështje që përfshijnë të mitur, privatësia e të cilëve duhet mbrojtur, konflikte martesore dhe çështje rreth kujdestarisë së fëmijëve. Shih Komiteti për të Drejtat e Njeriut, Komenti i Përgjithshëm 32 UN Doc CCPR/C/GC/32 (2007), paragrafi 29.

216 Komiteti për të Drejtat e Njeriut, Komenti i Përgjithshëm 32 UN Doc CCPR/C/GC/32 (2007), paragrafi 29.

217 Për çështjen e *Sutter-it*, në të cilën vendimi nuk u lexua me zë të lartë në një seancë të hapur, por palët ndërgjyqëse morën kopjet dhe vendimi u depozitua në sekretarinë e gjykatës, në dispozicion të kujtdo që vërtetonte një interes. GjEDNJ-ja përcaktoi se nuk kishte shkelje të nenit 6, paragrafi 1 i KEDNJ-së. *Sutter k. Zvicrës*, GjEDNJ, 22 shkurt 1984, paragrafi 34.

218 Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës, Rekomandimi Nr. R (2001) 3 për Shtetet Anëtare “Për ofrimin e shërbimeve të gjykatave dhe shërbimeve të tjera për qytetarët me anë të përdorimit të teknologjisë”, neni 3.

219 Carpi, Taruffo, *Commentario breve al Codice di Procedura Civile* [Komentari i shkurtër i Kodit të Procedurës Civile] (Padova: CEDAM, 2006), faqe 207 (koment për nenin 207 të KPC-së Italiane CPC – Procesverbali për marrjen e provave).

220 Përbajtja e dosjeve gjyqësore “formon bazën dhe thelbin e menaxhimit të çështjeve. Ajo përcaktton ngarkesën dhe ecurinë e çështjeve. Të dhënat statistikore të mbledhura nga materialet gjyqësore shërbejnë si hartë si për administratorët e kryetarët gjykatave”. Banka Botërore, Manual i Vlerësimit të Materialeve Gjyqësore (Washington, 2003), faqe 2.

221 Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës, Rekomandimi Nr. R (84) 5 për Shtetet Anëtare “Për parimet e procedurës civile të hartuara për të përmirësuar funksionimin e drejtësisë”, parimi 9.

2.2 E drejta shqiptare

2.2.1 Mundësia e hyrjes së publikut në godinat e gjykatave dhe sallat e gjyqit

E drejta për një gjykim publik parashikohet nga neni 42(2) i Kushtetutës së Shqipërisë. Ndërkohë, KPrC-ja përcakton se gjykimet civile, si rregull, janë të hapura për publikun.²²² Sipas këtij Kodi, gjykatat mund të përjashtojnë publikun ose median nga i gjithë procesi gjyqësor ose nga një pjesë e tij vetëm në interes të moralit, të rendit publik, të ruajtjes së informacionit të klasifikuar ose sigurisë kombëtare, si dhe kur e kërkojnë interesat e të miturve ose mbrojtja e jetës private të palëve dhe pjesëmarrësve në gjyq.²²³ Ato mund të urdhërojnë zhvillimin e seancës gjyqësore me dyer të mbyllura edhe kur përmenden sekrete tregtare ose shpikje industriale, nga bërja publike e të cilave mund të cenohen interesa që mbrohen me ligj, si dhe në rrethana të veçanta, atëherë kur bërja publike e të dhënave mund të paragjykojë interesat e drejtësisë.²²⁴

Duhet thënë se, një rregullore e Ministrisë të Drejtësisë mbi marrëdhëniet e gjykatës me publikun²²⁵ [këtej e tutje referuar si Rregullorja për Marrëdhëniet e Gjykatës me Publikun] u lejon gjykatave të përjashtojnë përfaqësues të publikut dhe medias në rast se salla e gjyqit nuk është aq e madhe saqë të qëndrojnë brenda të gjithë. Kur ndodh kjo, kryetari i gjykatës lejon të hyjnë dhe ulen, së pari, palët dhe avokatët e tyre, së dyti, familjarët dhe të afërmit dhe së fundi, përfaqësuesit e medias. Atëherë kur numri i familjarëve e tejkalon numrin e vendeve të lira, kryetari bën një zgjedhje proporcionale, por gjithmonë duke ruajtur një kuotë përfaqësuese edhe për gazetaret.²²⁶ Ndonëse ky rregullim tregon vullnetin për të zgjidhur një gjendje praktike, ai duket sikur bie ndesh me parashikimet e KPrC-së që mundësojnë pjesëmarrjen e publikut në seanca gjyqësore dhe kjo e bën këtë rregullim të pavlefshëm.

Ashtu siç vihet në dukje edhe në seksionin 3.2, një pjesë e madhe e seancave të vëzhguara nga Prezenca zhvillohej në zyrat e gjyqtarëve. Për t'i vënë kufij këtij problemi, Këshilli i Lartë i Drejtësisë ka urdhëruar që të gjitha proceset gjyqësore, për sa është e mundur, të zhvillohen në salla gjyqi të përshtatshme për natyrën e çështjes konkrete.²²⁷

222 Neni 26 i KPrC-së.

223 Neni 26 i KPrC-së, paragrafi 2 dhe neni 173, germa d deri ç

224 Po aty, germa d dhe dh.

225 Urdhri i Ministrisë të Drejtësisë nr.6777/5, datë 30 shtator 2010 për miratimin e Rregullores "Për marrëdhënien e gjykatës me publikun".

226 Urdhri i Ministrisë të Drejtësisë nr.6777/5, datë 30 shtator 2010 për miratimin e Rregullores "Për marrëdhënien e gjykatës me publikun", titulli IV, seksioni 2.2.

227 Vendim nr. 238/1/b, datë 24 dhjetor 2008 "Për solemnitetin e gjyqimit dhe veshjen e posaçme të gjyqtarit", neni 2.

2.2.2 Akses i publikut në listat e gjyqeve

Publiku ka të drejtë të marrë informacion mbi listat e seancave gjyqësore.²²⁸ Madje, gjykatave u kërkohet që ta vendosin këtë informacion edhe në faqen e tyre të internetit.²²⁹ Zyrat e marrëdhënies me publikun pranë çdo gjykate janë përgjegjëse për të përgatitur dhe bërë publike listat e gjyqeve, si dhe për të vendosur kalendarin e gjykimeve në faqet e internetit të gjykatave.²³⁰

2.2.3 Mundësia për të marrë vendimet gjyqësore

Kushtetuta parashikon që vendimet gjyqësore duhet të shpallen publikisht.²³¹ Gjithashtu, Ligji për të drejtën e informimit mbi dokumentet zyrtare përcakton se individët mund të kërkojnë informacion mbi dokumentet zyrtare që kanë të bëjnë me veprimtarinë e organeve shtetërore pa qenë të detyruar të shpjegojnë motivet për kërkesat e tyre.²³²

Sipas Rregullores për Marrëdhëniet e Gjykatës me Publikun, vendimet gjyqësore të gjykatave të çdo niveli bëjnë pjesë në kategorinë e informacionit që mund të merret pakufizim dhe si rrjedhojë janë lehtësisht të përdorshme nga publiku. Rregullorja përcakton se vendimet e dhëna nga gjykatat, pavarësisht nëse kanë marrë apo jo formë të prerë, duhet të publikohen në faqen e internetit të çdo gjykate.

Duhet theksuar se në vitin 2011 Komisionerja për Mbrojtjen e të Dhënave miratoi një udhëzim që ka lidhje me publikimin e vendimeve gjyqësore.²³³ Ky udhëzim përcakton se gjatë publikimit të vendimeve penale dhe civile në faqen e internetit gjykatat duhet të kujdesen që të dhëna të caktuara si p.sh. gjeneralitetet e palëve, personave të tretë, dëshmitarëve dhe ekspertëve, të paraqiten me iniciale ose të kodohen.²³⁴

2.2.4 Mbajtja e dosjes gjyqësore dhe akses i në të

Përmbajtja e dosjes gjyqësore është shumë e rëndësishme për gjykimin me qëllim garantimin e një procesi të drejtë. Përgjegjësinë për mbajtjen e dosjes e ka gjyqtari dhe një nga kriteret e vlerësimit të Këshillit të Lartë të Drejtësisë është edhe aftësia e gjyqtarit për të strukturuar përmbajtjen e dosjes që ta bëjë atë lehtësisht të shfrytëzueshme.²³⁵ Sekretari i seancës është gjithashtu përgjegjës për të lidhur dhe numëruar faqet në përfundim të çdo

228 Urdhri i Ministrisë të Drejtësisë nr.1830, datë 3 prill 2001 për miratimin e Rregullores "Për organizimin dhe funksionimin e administratës gjyqësore", neni 24, seksioni 8.5; Urdhri i Ministrisë të Drejtësisë nr.6777/5, datë 30 shtator 2010 për miratimin e Rregullores "Për marrëdhënien e gjykatës me publikun", titulli VI, seksioni 3.3.

229 Urdhri i Ministrisë të Drejtësisë nr.6777/5, datë 30 shtator 2010 për miratimin e Rregullores "Për marrëdhënien e gjykatës me publikun", titulli III, seksioni 4.1, germa d

230 Po aty, titulli III, seksioni 4.1, germa d

231 Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë, neni 146, seksioni 2.

232 Ligji nr. 8503, datë 30 qershor 1999, "Për të drejtën e informimit mbi dokumentet zyrtare", neni 3.

233 Udhëzimi nr.15, datë 23.12.2011 "Për përpunimin dhe publikimin e të dhënave personale në sistemin gjyqësor".

234 Udhëzimi nr.15, datë 23.12.2011 "Për përpunimin dhe publikimin e të dhënave personale në sistemin gjyqësor", seksioni 4.

235 Vendimi i KLD-së nr. 261/2, datë 14 prill 2010 që miraton "Sistemin e vlerësimit të gjyqtarëve", kreu II, seksioni 1, neni 12.

seance gjyqësore, apo sa herë paraqitet një akt i ri,²³⁶ ndërkohë që, sekretari gjyqësor duhet të kontrollojë numërtimin e fletëve dhe plotësimin e inventarit të dosjes.²³⁷

Në bazë të KPrC-së, gjykata duhet të mbajë procesverbale për seancën gjyqësore.²³⁸ Në procesverbal duhet shënuar, ndër të tjera, vendi, data dhe ora në të cilën zhvillohet seanca gjyqësore apo veprimet gjyqësore; përbërja e trupit gjykues; gjeneralitetet e palëve dhe përfaqësuesve të tyre; nëse personat e njoftuar janë paraqitur apo jo. Ai duhet të përfshijë gjithashtu “një përmbledhje të saktë” të kërtimeve, kundërshtimeve të palëve dhe të personave të tretë, të thënieve të dëshmitarëve dhe të ekspertëve, akteve që përbëjnë provë, përmbajtjet e regjistrimeve të kasetave dhe filmimeve; të gjitha vendimet e ndërmjetme të gjykatës, si dhe parashtrimet përfundimtare (me shkrim) të palëve.²³⁹ Procesverbalet duhet të pasqyrojnë “shpjegimet e palëve, provat që merren, si dhe vendimet e urdhrat që shpall gjykata”.²⁴⁰ Gjithashtu, procesverbali duhet të mbahet për çdo këqyrje jashtë gjykatës²⁴¹ dhe duhet të nënshkruhet nga gjykatësi, palët dhe çdo person tjetër i pranishëm në shqyrtim.²⁴² Duhet theksuar se ndryshe nga sa parashikohet në disa juridiksione të tjera, në KPrC nuk ka parashikime që ta detyrojnë palët apo dëshmitarët që bëjnë deklaratat ta lexojnë përmbajtjen e saj dhe ta nënshkruajnë atë kur ajo pasqyrohet në procesverbalin e seancës gjyqësore.²⁴³

Së fundi, KPrC-ja nuk arrin të parashikojë shprehimisht cili është autoriteti përgjegjës për mbajtjen e saktë të procesverbalit gjyqësor. Në ndryshim nga Kodi i Procedurës Civile, Kodi i Procedurës Penale parashikon se kryetari i trupit gjykues ka përgjegjësi të sigurojë që procesverbalet të mbahen në një formë të qartë e të saktë.²⁴⁴ Megjithatë, KPrC-ja përcakton se kur mungon, ose është i pavlefshëm procesverbali gjyqësor, Gjykata e Apelit e prish vendimin e shkallës së parë dhe e dërgon çështjen për rigjykim.²⁴⁵

Këshilli i Lartë i Drejtësisë në një vendim të vitit 2006 për menaxhimin e veprimtarisë së gjykatës bën thirrje për përdorimin e “teknikës më të përparuar” për të garantuar mbajtjen në kohë dhe me saktësi të procesverbalit.²⁴⁶

236 Urdhri i Ministrisë të Drejtësisë nr.1830, datë 3 prill 2001 për miratimin e Rregullores “Për organizimin dhe funksionimin e administratës gjyqësore”, neni 21, seksioni 15.

237 Po aty, neni 19, seksioni 12

238 Neni 118 i KPrC-së.

239 Neni 118 i KPrC-së. Ndryshe nga kërkesa e këtij neni për të mbajtur shënim një “përmbledhje të saktë” të deklarimeve të palëve në gjykim, shih nenin 21, pika 12 të Rregullores “Për marrëdhënien e gjykatës me publikun” miratuar me Urdhri i Ministrisë të Drejtësisë nr.6777/5, datë 30 shtator 2010, (që parashikon se sekretarja “me besnikëri duhet të pasqyrojë” çfarë kanë deklaruar pjesëmarrësit në gjykim).

240 Neni 172 i KPrC-së.

241 Procesverbali duhet të përmbajë të dhëna mbi palët që kanë marrë pjesë në shqyrtim, pretendimet dhe vërejtjet e tyre, si dhe përfundimi i kqyrjes. Neni 291 i KPrC-së.

242 Po aty.

243 Neni 216 i KPrC-së, i cili parashikon se deklaratat e palëve dhe dëshmitarëve duhet të mbahen në procesverbal në vetën e parë dhe pastaj të lexohen dhe të nënshkruhen nga personi që bën deklarinimin, i referohet vetëm provave të marra jashtë territorit të gjykatës. Shih edhe nenet 171 dhe 172 të KPrC-së. Ndryshe nga ky parashikim, Kodi italian i Procedurës Civile, neni 207 parashikon se deklarinimet e palëve dhe dëshmitarëve duhet të shkruhen në procesverbal në vetën e parë, duhet t’u lexohen personave që bëjnë deklarinimet dhe më pas të nënshkruhen po prej tyre.

244 Neni 345, paragrafi 2, i KPrC-së.

245 Neni 467, germa ‘e’ e KPrC-së.

246 Vendimi nr. 202/1, datë 2 nëntor 2006 i Këshillit të Lartë të Drejtësisë “Për organizimin dhe funksionimin e gjykatave

Përmbajtja e dosjes gjyqësore, përfshirë edhe procesverbalet, konsiderohen si informacion me akses të kufizuar, i cili përkufizohet si “e dhënë që gjendet në dokumentet e administruara nga gjykata, dhënia e të cilit për publikun mund të refuzohet”.²⁴⁷ Publiku mund të mos i jepet akses në informacionin që përmban dosja gjyqësore nëse përmbajtja e saj është konfidenciale sipas ligjit apo nëse cenohet ecuria e procesit gjyqësor. Vendimin për të dhënë akses e merr kryetari i gjykatës ose trupi gjykues, sipas rastit.²⁴⁸

3. Mundësia e publikut për të marrë pjesë në seancë gjyqësore

3.1 Akses në listat e gjyqeve: të dhënat mbi datën dhe vendin e seancës

3.1.1 Problemet e vërejtura

Gjetje 28.

Mundësi të pamjaftueshme për të marrë informacion mbi datat e seancave

Aktualisht,²⁴⁹ gjykatat e rretheve gjyqësore Tiranë, Shkodër, Vlorë dhe Fier kanë faqe funksionale interneti ku jepet informacion mbi seancat gjyqësore (edhe pse për momentin, listat e gjyqeve nuk janë afishuar në faqet e gjykatave të Shkodrës dhe Vlorës). Megjithatë, Prezenca ka vërejtur se faqet e këtyre katër gjykatave nuk paraqesin gjithmonë në kohë informacion mbi seancat e ardhshme. Në disa raste, faqet e internetit të cilat i përmbajnë datat e zhvillimit të seancave nuk funksiononin.

Pothuajse në të gjitha gjykatat e vëzhguara, lista e datave të seancave të gjykimit gjendet në hyrjen e godinës së gjykatës, e printuar dhe në ekrane elektronike. Megjithatë, në një prej gjykatave të vëzhguara, në kohën e kryerjes së këtij vëzhgimi, lista e gjyqeve nuk ishte e publikuar as në formë të printuar, as elektronike.

Si tipar pozitiv duhet përmendur se stafi i gjykatës është mjaft i gatshëm për t’iu përgjigjur publikut në hyrjen e të gjitha godinave. Kështu, lista e datave

të shkallës së parë dhe të apelit”, faqe 4.

Duhet të përmendim se ndryshe nga sa parashikohet në Kodin e Procedurës Penale për çështjet penale, rregullat e proceseve gjyqësore civile nuk parashikojnë nëse procesverbali duhet të mbahet duke përdorur mjete teknike, duke zëvendësuar mbajtjen e shënimeve me shkrim dore, nëse këto mjete zotërohen. (Shihni nenet 112 dhe 114 të Kodit të Procedurës Penale që parashikon se procesverbali mund të mbahet me shkrim dore në mungesë të mjeteve të tjera teknike).

247 Urdhri i Ministrisë të Drejtësisë nr.6777/5, datë 30 shtator 2010 për miratimin e Rregullores „Për marrëdhënien e gjykatës me publikun”, seksioni III, 4.1, germa f.

248 Id., titulli III, seksioni 4.1

249 Vizituar për herë të fundit më 21 nëntor 2012.

të seancave gjyqësore gjendet e afishuar për publikun, kurdoherë që ata të paraqiten personalisht në gjykatë.

Ministria e Drejtësisë po punon për të ngritur një portal interneti për të gjitha gjykatat e të gjitha niveleve në Shqipëri, në të cilin do të klikohet për të gjendur informacion mbi secilën gjykatë dhe datat e zhvillimit të seancave gjyqësore.

Më poshtë vijojnë disa shembuj ku u vëzhguan gjetjet e mësipërme:

Në përgjithësi, në faqen e internetit të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë publikohen edhe datat e zhvillimit të seancave gjyqësore. Të dhënat janë të qarta dhe përmbajnë lidhje të veçanta ku mund të klikosh për të parë kalendarin e çështjeve civile dhe penale. Megjithatë, këto të dhëna nuk janë gjithmonë të përditësuara dhe kjo bën që të mos evidentohen të gjitha shtyrjet e seancave. Në mjaft raste data e seancës së radhës nuk publikohet në kohë, por vetëm disa ditë pasi ajo është zhvilluar faktikisht.

Krahas faqes së internetit, informacion mbi datat e zhvillimit të seancave gjyqësore jepet edhe në ekranet elektronike në hyrje të godinës së gjykatës. Duke qenë se në këto ekrane jepet i njëjti informacion si në faqen e internetit, problemet e përmendura më sipër vlejnjë edhe për këtë të fundit. Kështu, përdoruesve mund t'u duhet ta verifikojnë informacionin mbi datat e zhvillimit të seancave gjyqësore tek sekretaria e gjykatës.

Në mënyrë të ngjashme me Tiranën, në faqen e Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Shkodër klikohet tek "Kalendari i çështjeve", ku presupozohet të shfaqet informacion mbi çështjet civile në gjykim. Duke klikuar hapet një faqe e cila nuk tregon asnjë të dhënë, por një mekanizëm kërkimi. Për fat të keq, mekanizmi i kërkimit shfaq seancat që janë zhvilluar më tepër se 6 muaj më parë. Aty mungojnë të dhënat mbi seancat e ardhshme, apo aktuale.

Krahas publikimit elektronik të listave, Gjykata e Rrethit Gjyqësor Shkodër publikon dhe përditëson një kopje të printuar të listës javore të datave të seancave gjyqësore. Lista afishohet në një tabelë të pozicionuar pas vendit ku ndodhet recepsioni dhe roja e sigurisë. Kjo e bën më të vështirë për publikun që të shohë dhe konsultojë listën. Shtyrjet e seancave gjyqësore paraqiten në ekranin kompjuterik në hyrje të godinës së gjykatës, por ky ekran nuk funksiononte në kohën kur u krye vëzhgimi. Prezencës iu tha që kjo ndodhte për shkak të problemeve me sistemin e ri të teknologjisë dhe informacionit të gjykatës.²⁵⁰

Gjetje 29.

Seanca të zhvilluara para datës së caktuar

Prezenca vuri re se seanca gjyqësore në njërin prej çështjeve u zhvillua përpara datës së caktuar për zhvillimin e saj. Në dukje, gjyqtarët dhe palët kishin rënë dakord mes tyre për të ndryshuar datën e zhvillimit të seancës, por ky ndryshim nuk u bë i ditur publikisht.

Gjetje 30.

Mungesa e informacionit për vendin e zhvillimit të seancës

Në pjesën më të madhe të gjykatave të vëzhguara,²⁵¹ në listën e gjyqeve nuk tregohet vendi se ku do të zhvillohet seanca. Palët njoftohen për vendin ku do të bëhet seanca vetëm atëherë kur ajo fillon.

Në prill 2012, Gjykata e Rrethit Gjyqësor Tiranë filloi të vendosë në kalendarin e çështjeve vendin e zhvillimit të seancës gjyqësore në prill të vitit 2012.²⁵² Së fundmi, Gjykata e Rrethit Krujë ka vënë në përdorim një ekran elektronik në hyrje të gjykatës ku tregohet vendi ku do të mbahet e seancës.

Gjetje 31.

Mundësi të pamjaftueshme për të kontaktuar gjykatën

Në gjykatat e vëzhguara numrat e telefonit nuk bëhen të ditur në shkallë të mjaftueshme. Asnjë prej gjykatave të vëzhguara nuk ka vendosur numër telefoni në faqen e internetit. Disa prej tyre kanë vendosur një formular elektronik për të kontaktuar me kryetarin ose kancelarin. Ky mjet duhet përkrahur, por nuk është shumë e dobishme për ata qytetarë që nuk e përdorin internetin.

Aktualisht, e vetmja mënyrë praktike për të kontaktuar me gjykatën mbetet shkuarja fizikisht në gjykatë. Kjo alternativë nuk duket shumë e dobishme për qytetarët nga zona të largëta apo personat me aftësi të kufizuara.

3.1.2 Rrugëzgjdhje dhe rekomandime

Rekomandim 39

Orari i seancave gjyqësore duhet publikuar në mjediset e gjykatës dhe *online*.

Të gjitha gjykatat duhet të sigurojnë që oraret e seancave gjyqësore të jenë të publikuara në hyrje të gjykatës, qoftë në letër ose në ekran. Gjithashtu, të gjitha gjykatat duhet të sigurojnë që oraret e seancave gjyqësore të publikohen edhe *online*.

²⁵¹ Gjykatat e rretheve gjyqësore Elbasan, Durrës, Sarandë, Shkodër, Gjirokastrë dhe Pukë.

²⁵² Projekti i USAD-it JuST e ka ndihmuar gjykatën për instalimin e një kalendarit elektronik për sallat e gjyqit duke bërë të mundur që lista e gjyqimeve të përmbajë edhe vendin e zhvillimit të seancave.

Në rast ndryshimi të orarit të seancave gjyqësore, informacioni i përditësuar duhet të publikohet bashkë me orarin fillestar. Ndryshimet në orar duhet të vihen në dispozicion të publikut sa më shpejt të jetë e mundur në mënyrë që ata të kenë mundësi të marrin pjesë në seancë.

Rekomandim 40

Informacion mbi vendin e mbajtjes së seancës gjyqësore

Të gjitha gjykatat duhet të publikojnë vendndodhjen e sallës për seancën gjyqësore – sallën e gjyqeve, apo zyrën e gjyqtarit. Gjykatat e tjera mund të ndjekin shembullin e Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë, e cila e paraqet këtë informacion në orarin e seancave gjyqësore.

Rekomandim 41

Publiku duhet të ketë mundësi të kontaktojë gjykatën me telefon

Gjykatat duhet të publikojnë gjerësisht numrat zyrtarë të telefonave. Numri i telefonit duhet publikuar minimalisht në faqen e internetit dhe në mjediset e gjykatës, në të gjithë korrespondencën dhe në numërorin telefonik. Gjatë orarit zyrtar të gjykatës duhet të ketë gjithmonë një punonjës që iu përgjigjet telefonatave dhe që mund të japë informacion në lidhje me orarin e seancave gjyqësore.

3.2 Mundësia e hyrjes së publikut në godinat e gjykatave dhe sallat e gjyqit

3.2.1 Problemet e vërejtura

Kapitulli “Aksesi në Drejtësi” paraqet në hollësi disa probleme të palëve në lidhje me aksesin në gjykatë, si p.sh., aksesin fizik të personave me aftësi të kufizuara. Të njëjtat probleme që kanë të bëjnë me aksesin e palëve qëndrojnë edhe për aksesin e publikut në gjykatë, por ato nuk do të trajtohen këtu për të evituar përsëritjen.

Gjetje 32.

Mungesa e ambienteve të pritjes

Prezenca ka vënë re se palët dhe dëshmitarët presin jashtë sallave të gjyqit ose zyrave të gjyqtarëve përpara fillimit të seancës. Në këto ambiente janë të vendosura karrige. Ndërkohë që kjo situatë mund të jetë e pranueshme në shumicën e rasteve, mund të përbëjë problem në rastet kur ka tension të lartë mes pjesëmarrësve. Në këto raste, palët dhe dëshmitarët rrezikojnë t'u nënshtrihen presionit të palëve të tjera ose mund ta konsiderojnë ofendues kontaktin e afërt me to. Duke patur parasysh burimet e kufizuara të gjyqësorit është e kuptueshme që shumë nga gjykatat e shkallëve të para nuk kanë dhoma ku pjesëmarrësit mund të presin.²⁵³

²⁵³ Prezenca ka konstatuar se gjykatat e rretheve gjyqësore në Tiranë, Shkodër, Kavajë, Elbasan, Laç, Pukë, Pogradec dhe Sarandë nuk kanë ambiente të posaçme të pritjes.

Gjetje 33.

Aksesi i publikut në seancë pengohet kur ato zhvillohen në zyrat e gjyqtarëve

Ashtu siç jepet në mënyrë të detajuar në Kapitullin “Aksesi në Drejtësi”, një pjesë e madhe e seancave gjyqësore civile bëhen në zyrat e gjyqtarëve dhe jo në sallat e gjyqit. Krahas problemeve që krijohen me palët, ky është një shqetësim edhe përsa i përket mundësisë së publikut për të marrë pjesë në gjykim. Publiku mund të dekurajohet për të ndjekur seancat për shkak të mungesës së vendeve për tu ulur. Gjithashtu, ka më pak mundësi që publiku të marrë pjesë në seancat që zhvillohen në zyrat e gjyqtarëve sesa në ato që bëhen në salla gjyqi. Rrugëzgjdhjet e sugjeruara në Kapitullin “Transparenca e procedimeve gjyqësore” për rritjen e përdorimit të sallave do të përmirësonin edhe mundësinë e publikut për të marrë pjesë në gjykim.

3.2.2 Rrugëzgjdhjet

Rekomandim 42

Sallat e pritjes

Në planin afatgjatë, duhet menduar që të gjitha gjykatat në Shqipëri të pajisen me salla të përshtatshme pritjeje. Duhet të merret në konsideratë që për çështjet gjyqësore të tensionuara, pjesëmarrësit në gjykim dhe pjesëtarët e publikut të mos presin në të njëjtin ambient.

4. Aksesi i publikut në të dhënat dhe dosjet gjyqësore

4.1 Mbajtja e rregullt e procesverbalit

4.1.1 Problemet e vërejtura

Gjetje 34.

Pasaktësi në procesverbale

Në fazat e para të vëzhgimit, Prezenca vërejtë një numër të vogël parregullsish në mbajtjen e procesverbalit të seancave nga ana e gjykatave.²⁵⁴ U vërejtën disa raste kur gjykatat nuk kishin shënuar në procesverbalet e seancave veprime thelbësore, si për shembull ishte shënuar fakti që paditësi/i padituri kishte dorëzuar prova, por pa përcaktuar në ndonjë mënyrë se për çfarë lloj provash bëhej fjalë. Në disa raste, procesverbalet e mbajtura nuk përmbanin pyetjet që iu ishin bërë dëshmitarëve nga palët, apo nuk tregonin palën që

²⁵⁴ Vëzhgimi i 8 dosjeve gjyqësore i kryer në mars të vitit 2008.

kishte bërë pyetje (p.sh. paditësin, avokatin e palës së paditur). Në raste të tjera, ndërsa në procesverbal ishte shënuar që pala kishte kërkuar ekspert, nuk përcaktohej lloji i ekspertimit të kërkuar, as vendimi i gjykatës në lidhje me të, si dhe as raporti me shkrim dhe dëshmia e ekspertit. Në mënyrë të papritur, kur procesverbali përmendte praninë e një eksperti në gjykim, shpesh nuk paraqiste përmbajtjen e deklaratave të tij në seancë. Shpesh procesverbali nuk pasqyronte në mënyrë të saktë dhe të plotë rrethanat që lidheshin me shtyrjen e seancave për shkak të mosparaqitjes së palëve. Dosjet e çështjeve zakonisht përmbanin të gjitha provat shkresore të dorëzuara gjatë gjykimit të lidhura së bashku dhe të bashkëngjitura në fillim të saj.

Këto mangësi e pakësojnë mundësinë e publikut dhe palëve për të kuptuar se si është zhvilluar procesi, cilat prova janë paraqitur, cila është përmbajtja e deklaratave, si dhe së fundi, nëse gjykata e ka hetuar çështjen në mënyrë të drejtë, të plotë dhe të paanshme. Procesverbali gjyqësor i saktë dhe i plotë është i nevojshëm jo vetëm për t'u siguruar që gjykata e gjykon çështjen në themel me drejtësi dhe paanshmëri, por edhe për të garantuar zbatimin e duhur të rregullave procedurale, si për shembull ato që kanë të bëjnë me pasojat që bien mbi palët që nuk paraqiten në seancë.

Duhet theksuar që numri i dosjeve të shqyrtuara nga Prezenca ishte i kufizuar, ndaj është e vështirë të përcaktohet nëse praktikata e sipërpërmendura përbënin veprime gjerësisht të përhapura.

Në vijim silllet shembulli i një çështjeje, tek e cila janë vërejtur të gjitha mangësitë e sipërpërmendura.

Në njërin nga çështjet e vëzhguara, që kishte të bënte me përmbushjen e detyrimeve kontraktuale të lindura nga një kontratë huaje, në periudhën nga tetori 2005 deri në maj 2006 ishin zhvilluar 17 seanca gjyqësore në një gjykatë të një rrethi gjyqësor. Procesverbali i seancës së parë pasqyron se paditësi kishte dorëzuar si provë kontratën. Më tej, ndërsa përmendet kërkesa e paditësit për akt ekspertimi, në procesverbal nuk përmendet asgjë mbi natyrën dhe objektin e vlerësimit të ekspertit, si dhe as mbi vendimin e gjykatës në lidhje me kërkesën. Në seancën e katërt paditësi kërkoi një ekspert për përlllogaritjen e interesit që duhej paguar për huanë. Në seancën e gjashtë, procesverbali përmend vetëm që eksperti lexoi raportin e tij/saj. Ndërsa për seancën e shtatë nuk u mbajt procesverbal. Seanca e tetë u shty me kërkesë të njërit prej avokatëve mbrojtës (por në procesverbal nuk përcaktohet nëse ishte avokati i palës paditëse apo të paditur). Në seancën e katërmëdhjetë, me kërkesë të palëve, gjykata vendosi kryerjen e një akti ekspertimi teknik, pa përcaktuar në procesverbal objektin e tij. Procesverbali përcaktonte gjithashtu që gjykata “administroi provat”, dhe rendit katërmëdhjetë prova (përfshirë kundërpandinë, e cila nuk përbën provë). Kjo seancë u shty për t'i krijuar mundësinë të paditurit të paraqiste një akt ekspertimi, pa përmendur natyrën apo objektin e këtij akti. Në procesverbalet e dy seancave vijuese nuk përmendet më akti i ekspertimit. Në përfundim, Gjykata e Rrethit mori vendim në favor të paditësit.

Pas ankimimit të vendimit në gjykatën e apelit nga i padituri, kjo e fundit e prishi vendimin e gjykatës së shkallës së parë duke arsyetuar se ishte shkelur e drejta për një proces të rregullt ligjor për shkak të parregullsive në mbajtjen e procesverbalit të gjykimit. Në mënyrë të habitshme, në vend që të vërente mosmbajtjen e përsëritur nga ana e gjykatës të një procesverbali të saktë dhe të plotë, (përfshirë mosparaqitjen e përmbajtjes specifike të kërkesave të palëve gjatë gjykimit, si për shembull kërkesat për ekspertim teknik), gjykata e apelit vëren që mungonin procesverbalet e seancave në tre data të veçanta. Në fakt, në këto data nuk është zhvilluar seanca për shkak të mosparaqitjes së gjyqtarit për arsye shëndetësore dhe për shkak të mosparaqitjes së palës së paditur. Ndërsa duket se vendimi i Gjykatës së Apelit e ka vënë theksin mbi disa parregullsi në mbajtjen e procesverbaleve (duke theksuar faktin që procesverbalet duhet të tregojnë datën, vendin, palët ndërgjyqëse dhe trupin gjyqësor, dhe të nënshkruhen nga kryetari i seancës gjyqësore dhe sekretari), nuk shfrytëzohet rasti për të theksuar ndoshta nevojën më të madhe që ato të paraqesin një përmbledhje të plotë të hetimit gjyqësor, ku të përfshihen deklaratat e dëshmitarëve dhe ekspertëve.

Gjatë rigjykimit të çështjes nga e njëjta Gjykatë Rrethi në vitin 2008, në procesverbalin e njërit prej seancave përgatitore përmendet që gjyqtari u tërhoq nga gjykimi i çështjes, pa u shënuar arsyet dhe baza përkatëse ligjore. Në procesverbal nuk përmenden gjithashtu veprimet e gjyqtarit gjatë dy seancave përgatitore pasuese. Për sa i përket seancave gjyqësore, në procesverbalin e njërit prej tyre thuhet që i padituri kërkoi kryerjen e hetimit gjyqësor, pa përcaktuar më tej llojin e hetimit dhe vendimin që mori gjykata për këtë. Në të njëjtën seancë, procesverbali përmend që gjykata “administroi provat”, që do të thotë dosjen e çështjes nga gjykimi i parë në shkallë të parë, si dhe “të gjitha aktet e renditura në atë gjykim” (pa treguar në mënyrë specifike se cilat akte). Në procesverbalin e një seance të mëvonshme thuhet se në atë datë eksperti lexoi raportin, pa identifikuar ekspertin dhe pa përcaktuar natyrën dhe objektin e raportit. Gjatë një seance tjetër, i padituri kërkoi një akt ekspertimi shtesë, pa u përcaktuar lloji i saktë i kërkesës. Seanca e radhës u shty për shkak se eksperti mungonte për arsye shëndetësore, por në procesverbal nuk përmendet nëse u dorëzua raport i vlefshëm mjekësor. Dy seancat në vijim u shtynë për shkak të mosparaqitjes respektivisht të ekspertit dhe të avokatit mbrojtës të të paditurit, pa u përmendur arsyet e mosparaqitjes, apo nëse gjykata i kishte konsideruar ato për shkaqe të justifikuara.

Në shembullin e mëposhtëm, përveç këtyre pasaktësive, Prezenca vërejt që në mënyrë të përsëritur procesverbali nuk pasqyronte në mënyrë të saktë dhe të plotë rrethanat që lidhen me shtyrjen e seancave për shkak të mosparaqitjes së njërit nga palët.

Pala paditëse e çështjes në fjalë kërkoi deklarinimin të pavlefshëm të një vendimi administrativ të nxjerrë nga Policia e Ndërtimit në qark, me anën e të cilit urdhërohej prishja e pronës së tij.²⁵⁵ Çështja u gjykua nga Gjykata kompetente e Rrethit në vitin 2005. Seancat e para u shtynë tre herë për shkak të mosparaqitjes së avokatit mbrojtës të palës paditëse. Megjithatë, në procesverbalin e seancës së parë nuk përmenden arsyet e shtyrjes, ndërsa në procesverbalin e seancës së dytë thuhet se avokati ishte i zënë me një gjyq tjetër. Në seancën e tretë gjykata vendosi pushimin e çështjes për shkak të mosparaqitjes si të paditësit, ashtu edhe të avokatit të tij mbrojtës, me arsyetimin se ajo nuk ishte njoftuar për mosparaqitjen tyre. Megjithatë, si Prezenca, ashtu edhe Gjykata e Apelit (në shqyrtimin e saj gjyqësor) gjetën në dosjen e çështjes një shënim për këtë qëllim. Edhe pse mosparaqitja mund të ketë ndodhur për shkaqe të pajustificuara (njoftimi me shkrim nuk i çliron nga detyrimi palët që nuk paraqiten), Gjykata e Apelit vërejti se Gjykata e Shkallës së Parë kishte kryer shkelje procedurale për shkak se nuk e kishte shënuar këtë njoftim (të bërë me vonesë), ndaj ajo e prishi vendimin dhe e dërgoi për çështjen për rigjykim në Gjykatën e Shkallës së Parë. Gjatë rigjykimit, katër seanca të njëpasnjëshme u shtynë përsëri për shkak të mosparaqitjes së avokatit të paditësit për arsye të ndryshme, përfshirë angazhimin në një gjyq tjetër dhe ndjekjen e një kursi profesional. Ndërkohë, pavarësisht se nga shqyrtimi i dosjes së çështjes, rezultoi se avokati mbrojtës i kishte dërguar gjykatës njoftim me shkrim në tre raste, në procesverbal nuk jepet asnjë shpjegim mbi përmbajtjen e tyre, çka nuk e lejon një vëzhgues të kuptojë nëse vendimet për shtyrjen e seancave ishin me të vërtetë në përputhje me ligjin apo nëse në fakt gjykata duhej ta kishte pushuar çështjen.

Në vitin 2011, u konsultuan dosjet gjyqësore të çështjeve të vëzhguara në vitin 2010 dhe 2011. Disa nga çështjet e vëzhguara në vitin 2008 u konstatuan edhe në vitin 2011, si p.sh. rrethanat që lidhen me mosparaqitjen e palëve dhe me shtyrjet e seancave shpesh mungonin në procesverbale. Megjithatë, në vitin 2011 ato nuk përsëriteshin aq shpesh, gjë që mund të tregojë një tendencë pozitive. Duhet thënë gjithashtu se konsultimi i dosjeve ishte mjaft i kufizuar për të arritur në përfundime të sigurta.

Gjetje 43.

Seancat paraprake zhvillohen ngandonjëherë pa praninë e sekretares

Sekretaret e seancave nuk ishin të pranishme në shumë prej seancave paraprake të vëzhguara, gjatë së cilave procesverbalet u mbajtën nga vetë gjyqtarët. Gjatë seancave gjyqësore, praktika e ndjekur dukej se ishte ajo sipas së cilës sekretaret merrnin pjesë dhe mbanin procesverbalet.²⁵⁶ Mund të

shtrohet pyetja nëse praktika e përjashtimit të sekretarit gjyqësor nga seanca përgatitore vjen në kundërshtim me nenin 77 të KPrC-së, i cili duket se kërkon që sekretari të marrë pjesë²⁵⁷ në të gjitha veprimet e gjykatës, për të cilat duhet të mbahet procesverbal²⁵⁷.

Gjetje 44.

Procesverbale të palexueshme

Prezenca shqyrtoi në vitin 2008 dosje të çështjeve të gjykuara në periudhën nga viti 2005 deri në 2008 dhe për të cilat gjykata kishte dalë me vendim në vitin 2008. Nga ky shqyrtim rezultoi që në shumë raste procesverbalet e mbajtura me shkrim dore ishin të paqarta. Kjo pengon ushtrimin efektiv të të drejtës së çdo pale për t'i disponuar këto procesverbale dhe për t'i shqyrtuar ato. Për fat të mirë, shqyrtimet e bëra në vitin 2011 të çështjeve të gjykuara në periudhën 2009-2011 dhe për të cilat ishte marrë vendim në 2011, treguan një gjendje të përmirësuar. Përveç procesverbaleve pjesërisht të paqarta të mbajtura, me sa duket, nga gjyqtarët gjatë fazës përgatitore, procesverbalet e seancave gjyqësore ishin të shtypura në kompjuter dhe lehtësisht të lexueshme.

Me asistencën e Projektit JuST të USAID, gjykatat do të pajisen me sistem regjistrimi audio për seancat e zhvilluara në sallat e gjyqit. Sistemi u provua fillimisht në mars të vitit 2012 në Gjykatën e Rrethit Gjyqësor Lezhë dhe rezultoi i suksesshëm. Gjykatat e tjera të shkallës së parë dhe të apelit, si dhe gjykatat e krimeve të rënda, do ta kenë sistemin e ri me radhë deri në dhjetor 2013. Sistemi garanton regjistrim fjalë për fjalë të seancave. Kështu, sekretarët do kenë më tepër rolin e moderatorit duke njoftuar me zë të lartë se kush e merr radhën, pa përpjekje të tepërta për të mbajtur procesverbal me shkrim apo për të shtypur përmbajtjen e deklarimeve.

4.1.2 Rrugëzgjdhjet

Rekomandim 43

Të gjitha gjykatat të jenë të pajisura me sistem regjistrimi audio

Sistemi i regjistrimit audio që po instalohen aktualisht duhet të aplikohet në të gjitha gjykatat në mënyrë që të sigurohet mbajtja e një procesverbali të saktë.

Rekomandim 44

Procesverbale të sakta të mbajtura me dorë

Për seancat që nuk regjistrohen me sistem audio duhet përmirësuar cilësia e mbajtjes së procesverbalit me dorë. Më konkretisht, procesverbali i një seance gjyqësore duhet të përmbajë gjithmonë:

²⁵⁵ Në kërkesëpadi pretendohet se Policia e Ndërtimit kishte tejkuluar kompetencat e saj me nxjerrjen e atij vendimi.

²⁵⁶ Një projekt i financuar nga USAID i periudhës 2007-2011 trajnoi për shtypje të shpejtë në kompjuter fillimisht sekretaret e nëntë gjykatave pilote dhe më pas u zgjerua edhe në gjykatat e tjera. Projekti i pajisi gjykatat me kompjutera dhe monitoret për sallat e gjyqit, çka u krijon mundësinë palëve në gjykim dhe publikut të shohë procesverbalin teksa përpilohet. I njëjti projekt ka ofruar gjithashtu asistencë për mirëmbajtjen e dosjeve të çështjeve dhe arkivimin në të gjitha gjykatat pilote, si dhe

ka mbështetur Ministrinë e Drejtësisë për hartimin e një rregulloreje për përmirësimin e sistemit të arkivave gjyqësorë. Përveç këtyre, në sallat e gjyqit janë instaluar pajisje për regjistrimin audio.

²⁵⁷ Neni 77, paragrafi 2 i KPrC-së

- Pyetjet specifike të bëra nga gjyqtarët, palët, përfaqësuesit e tyre, si dhe një përmbledhje të plotë e të besueshme të përgjigjeve të dhëna për këto pyetje;
- Të gjitha kërkesat procedurale të bëra nga palët dhe vendimin përkatës të gjykatës, p.sh:
 - parashtrimet e palëve për pranim/përjashtim të provave, duke specifikuar palën pretenduese dhe llojin e provës në fjalë; dhe
 - në rast se është kërkuar përjashtimi i një prove, të përfshihet vendimi i gjykatës, i arsyetuar në mënyrë të përmbledhur;
- Pyetjet specifike që duhet të marrin përgjigje nga një ekspert i caktuar.
- Vendimin e gjykatës, të arsyetuar në mënyrën e duhur, për shtyrjen e seancave gjyqësore.

Rekomandim 45

Parashikimet e reja procedurale për mbikëqyrjen e mbajtjes së procesverbalit

KPrC-ja mund të ndryshohet në mënyrë të tillë që të shprehë më qartë se kryetari i trupit gjyqësor është përgjegjës për mbajtjen e saktë të procesverbalit.

Rekomandim 46

Sekretarët duhet të jenë të pranishëm në të gjitha seancat gjyqësore

Gjykatat duhet të sigurojnë që sekretari i gjykatës të jetë i pranishëm në të gjitha llojet e seancave, duke përfshirë edhe seancat paraprake, siç përcaktohet në KPrC.

4.2 Mirëmbajtja e nevojshme e dosjeve të çështjeve

4.2.1 Problemet e vërejtura

Gjetje 45.

Dosje të çorganizuara gjyqësore

Nga shqyrtimi i disa dosjeve gjyqësore në Gjykatën e Rrethit Gjyqësor Tiranë,²⁵⁸ u vërejt se shpesh dosjet mbahen në mënyrë të çorganizuar, me fletë të pambledhura dhe dokumente të parenditura siç duhet. Për shembull, dokumente të ndryshme (prova shkresore, deklarata të dëshmitarëve) i bashkëngjiten dosjes së çështjes pa ruajtur rendin kronologjik, duke krijuar paqartësi në shtjellimin e çështjes. Të gjitha provat shkresore i bashkëngjiten dosjes dhe vendosen në fillim të saj, pas kërkesë-padisë. Megjithatë, në

mënyrë të përsëritur nuk paraqitet data e dorëzimit të provave të ndryshme, palët që i kanë dorëzuar apo numërtimi progresiv i tyre. Dosja zakonisht përmban të gjitha dokumentet që konsiderohet se i janë dorëzuar gjyqtarit nga palët, dhe ka raste që dosja përmban prova të cilat duket se nuk kanë lidhje me shqyrtimin e çështjes në themel.

Në vijim paraqiten shembuj të rasteve ku janë vërejtur mangësitë e sipërpërmendura:

Për shembull, në njërin nga rastet e sipërpërmendura (që ka të bëjë me përmbushjen e detyrimit kontraktual në përputhje me kontratën e huasë) në dosjen e çështjes ndodheshin trembëdhjetë dokumente (që konsiderohet se janë dorëzuar nga palët si prova shkresore). Aty përfshiheshin kontrata e huasë e lidhur mes palëve, një kontratë shtesë mes tyre sipas së cilës pala e paditur merrte përsipër të ndërtonte një ndërtesë të re dhe pala paditëse të paguante një pjesë të saj dhe një akt ekspertimi që bënte përlllogaritjen e interesit që duhej paguar për huanë. Nga të gjitha këto dokumente, të paktën tre prej tyre duket se nuk kanë lidhje me çështjen (konkretisht dy letra të të paditurit drejtuar degës së KESH-it Tiranë, ku i kërkohet të largojë kabllot elektrikë që kalojnë në pronën e tij dhe përgjigjen ndaj tyre). Një kundërpadi e dorëzuar nga i padituri (me datë të papërcaktuar) ishte përfshirë gjithashtu në paketën e provave. Nga dymbëdhjetë dokumente të dorëzuara si prova dhe të përfshira në dosjen e çështjes, vetëm kontrata origjinale e huasë përmendet në vendimin përfundimtar të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë të marrë në favor të paditësit. Në vendimin që cakton që i padituri nuk e ka ripaguar huanën, gjykata deklaroi që fakti u provua “nga deklaratat e paditësit, deklaratat e të paditurit, nga provat shkresore, si për shembull kontrata e huasë nr. x, datë y, si dhe nga prova të tjera të administruara në dosjen e çështjes civile”.

Gjetje 46.

Sistem i pamjaftueshëm për të gjetur vendndodhjen e dosjes

Në shumicën e gjykatave shqiptare nuk duket se ekziston ndonjë sistem për regjistrimin e dosjeve. Mungesa e një sistemi të tillë rrit riskun e vendosjes gabim apo humbjes së tyre sa herë që dosjet kalojnë nga një zyrë në tjetrën apo nga një gjykatë në tjetrën.²⁵⁹

Gjetje 47.

Çështjeve nuk u caktohet një numër i vetëm identifikimi

Gjykatat shqiptare nuk përdorin të njëjtin numër unik identifikimi të çështjes për regjistrimin e dokumenteve shkresore të çdo dosjeje gjyqësore, por i vendosin çdo çështjeje në gjykim një numër të ri në fillim të çdo viti. Çdo çështje merr më pas një numër tjetër në Gjykatën e Apelit dhe Gjykatën e

258 Në vitin 2008 dhe 2011, Prezenca ka konsultuar respektivisht 8 dhe 5 dosje gjyqësore të çështjeve civile, gjykimi i të cilave kishte përfunduar.

259 Sipas Kryesekretarit të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Gjirokastrë, pavarësisht se lëvizja e dosjeve nëpër zyra nuk regjistrohet, supozohet që dosja është në mbikëqyrje të vazhdueshme të sekretarit përkatës gjyqësor.

Lartë.²⁶⁰ Rrjedhimisht, e njëjta çështje ka disa numra identifikimi. Kjo sjell përshtjellim dhe ndonjëherë ka shkaktuar vështirësi në gjetjen e dosjes si për palët, ashtu edhe për punonjësit e gjykatës.

Sistemi i identifikimit të çështjeve është akoma më përshtjellues për gjykatat në të cilat funksionon sistemi elektronik i menaxhimit të çështjes. Ky sistem prodhon një numër të veçantë të identifikimit të çështjes, i cili ndryshon nga numrat e shënuar në kapakun e dosjes.

Gjetje 48.

Mungesa e mjediseve ku mund të konsultohen dosjet gjyqësore

Prezenca vuri re vështirësi për konsultimin e dosjeve gjyqësore. Në Gjykatën e Rrethit Gjyqësor Tiranë dhomat, në të cilat janë vendosur dosjet gjyqësore, janë të tejmbushura nga dyshemeja në tavan çka e bën të vështirë gjetjen dhe konsultimin e dosjeve. Edhe pse punonjësja e arkivës dhe kancelari i gjykatës u treguan shumë të gatshëm për të bashkëpunuar për konsultimin e dosjeve gjyqësore, kushtet fizike të arkivës janë jashtëzakonisht të varfra dhe kufizuese, duke mos ofruar asnjë hapësirë të lirë për konsultimin e dosjeve.

4.2.2 Rrugëzgjdhjet

Rekomandim 47

Tabela e përmbajtjes në dosjen e çështjes gjyqësore të jetë më e detajuar

Që dosjet gjyqësore të jenë mjaftueshëm transparente dhe të dobishme, gjyqtarët duhet të sigurojnë që çdo provë e shkruar të individualizohet në tabelën e përmbajtjes në dosjen gjyqësore, në vend që të grupojnë një sërë dokumentesh nën të njëjtin titull. Çdo dokument duhet të përmbajë edhe një numër rendor (sipas rendit të futjes në dosje), datën e dorëzimit, palën dorëzuese, titullin e dokumentit dhe numrin total të faqeve. Në rast se nevojitet një dosje e dytë, apo edhe më shumë, për shkak të vëllimit të dokumenteve, ato duhet të vazhdojnë të renditen nga brenda kapakut të dosjes së parë gjyqësore.

Tabela e përmbajtjes duhet përditësuar vazhdimisht, edhe gjatë fazës para gjykimit, në vend që të plotësohet vetëm në përfundim të gjykimit.

Rekomandim 48

Të përmirësohet organizimi i dokumenteve në dosjen gjyqësore

Gjyqtarët duhet të sigurojnë që dokumentet të vendosen me rregull në dosjet gjyqësore. Dokumentet duhen vendosur sipas numrit rendor në tabelën e përmbajtjes, shih Rekomandimin 9, dhe prova e përjashtuar nga gjykata duhet hequr nga dosja. Çdo dokument duhet të përmbajë datën e dorëzimit dhe palën dorëzuese, përveçse kur është shënuar në tabelën e përmbajtjes.

²⁶⁰ Dosjet e çështjes kanë në kapakun e tyre aq numra të ndryshëm identifikimi (të ndarë me vijë të pjerrët) sa ç'është numri i viteve gjatë të cilave vazhdon gjykimi.

Rekomandim 49

Lehtësira për të konsultuar dosjet gjyqësore

Kancelarët e çdo gjykate duhet të sigurohen që dosjet gjyqësore të ruhen në mënyrë të tillë që të mund të gjenden lehtë në rast se publiku dëshiron të njihet me përmbajtjen. Kancelarët duhet të sigurohen që edhe gjykatat të krijojnë lehtësirat e duhura për publikun që të konsultohet me dosjet, qoftë duke dhënë kopje të dokumenteve ose duke krijuar mjedise për të lexuar dosjen origjinale.

Rekomandim 50

Regjistrimi i vendndodhjes së dosjeve gjyqësore

Vendndodhja aktuale e të gjitha dosjeve gjyqësore duhet shënuar në regjistrin e çështjeve gjyqësore. Kjo redukton rrezikun që dosja gjyqësore të humbasë apo të jetë vendosur në vendin e gabuar. Gjithashtu, kjo lehtëson tërheqjen e dosjes, sepse vendndodhja mund të gjendet thjesht duke kërkuar në regjistër dhe jo duke pyetur gjyqtarin, apo duke kërkuar në arkivat e sekretariatit apo arkiva të tjera të gjykatës.

Disa gjykata kanë më shumë se një regjistër, p.sh. një regjistër në letër dhe një elektronik. Për ta bërë sistemin e gjurmimit të një çështjeje më të lehtë, është e rëndësishme që të shënohet vendndodhja e dosjes gjyqësore në të gjithë regjistrat që janë në përdorim.

Rekomandim 51

Çdo çështje duhet të përmbajë një numër të veçantë identifikues

Për të përmirësuar identifikimin dhe gjurmimin e dosjeve gjyqësore, si dosjet në letër, ashtu edhe ato elektronike duhet të përmbajnë një numër të veçantë identifikues. Ky numër nuk duhet të ndryshojë që nga regjistrimi fillestar deri në përfundim të çështjes, pavarësisht nëse çështja apelohehet, transferohet apo i rikthehet një gjykate tjetër, apo nëse rihapet. Për të lehtësuar regjistrimin dhe transferimin e çështjeve midis gjykatave, duhet krijuar një sistemi i unifikuar numërimi të çështjeve në të gjitha gjykatat në Shqipëri.

4.3 Mundësia për të marrë kopje të vendimeve gjyqësore

Gjatë periudhës së monitorimit, Prezenca vërejti disa raste në të cilat publikut iu kufizua mundësia për të marrë kopje të vendimeve gjyqësore. Në vend që vendimet gjyqësore të bëheshin publike për këdo të interesuar në to, autoritetet gjyqësore përkatëse vendosën nëse u duhej dhënë apo jo kopje kërkuarve, duke krijuar kështu një praktikë, sipas së cilës ky lloj vendim i lihet në dorë autoritetit. Kjo praktikë vë në rrezik të drejtën themelore të publikut për t'u njohur me punën e gjykatave dhe për të shqyrtuar vendime që merren në emër të tij. Duhet theksuar gjithashtu se vetëm tri nga njëzetentë gjykata të rrethit janë të pajisura me faqe interneti të cilat mundësojnë kështu botimin e vendimeve në internet.

Megjithatë, Këshilli i Lartë i Drejtësisë ka krijuar së fundmi një faqe interneti ku do të publikohen të gjitha vendimet e dhëna nga gjykatat shqiptare. Kur kjo faqe

të jetë plotësisht funksionale, ajo do të jetë një hap i madh përpara për sigurimin e transparencës dhe rritjen e besimit në sistemit gjyqësor. Pritet të shihet nëse do të ngrihen mekanizma për të verifikuar që të gjitha vendimet botohen, si dhe sa shpejt do të bëhet publikimi i vendimeve. Për shkak të zhvillimeve të fundit, për këtë çështje nuk do të formulohen as gjetje dhe as rekomandime.

KAPITULLI III

AKSESI NË DREJTËSI

“[...] në çështje civile, vështirë se mund ta kuptojë njeriu sundimin e ligjit nëse nuk ka pasur mundësinë e aksesit në gjykatë.”
Golder kundër Mbretërisë së Bashkuar, KEDNj,
 21 shkurt 1975, paragrafi 34

1. Kuadri ligjor

1.1 E drejta dhe rekomandimet ndërkombëtare

Neni 10 DUDNj-së

“**Kushdo** ka të drejtën në barazi të plotë të një gjykimi të drejtë dhe të hapur nga një gjykatë e pavarur dhe e paanshme, në përcaktimin e të drejtave dhe detyrimeve të tij dhe të cdo akuze penale kundër tij.”

Neni 14 paragrafi 1 i PNDKP-së

“[...] Në përcaktimin e cfarëdolloj akuze penale ndaj tij, apo të të drejtave dhe detyrimeve të tij në një çështje në gjykim, **kushdo** duhet të ketë të drejtën e një gjykimi të drejtë dhe të hapur [...]”

Neni 6 paragrafi 1 i KEDNj-së

“Në përcaktimin e të drejtave dhe detyrimeve të tij civile ose të cdo akuze penale kundër tij, **kushdo** ka të drejtën e një gjykimi të drejtë dhe të hapur [...]”

Neni 47 paragrafi 2 Karta e të Drejtave Themelore të Bashkimit Evropian

“**Kushdo** ka të drejtën e një gjykimi të drejtë dhe të hapur brenda një kohe të arsyeshme nga një gjykatë e pavarur dhe e paanshme e ngritur më parë me ligj. [...]”

(Fjalët janë theksuar qëllimisht nga autorët)

Qëllimi i së drejtës së aksesit në gjykatë është që t'i japë individit mundësinë për të kërkuar drejtësi.²⁶¹ Të drejtat ligjore mbeten teorike dhe iluzore deri në momentin kur individit i kërkon ato në gjykatë, kjo gjykatë jep një vendim mbi to dhe vendimi gjyqësor zbatohet. Duke qenë kështu, aksesi në gjykatë është i domosdoshëm për të garantuar sundimin e ligjit.

E drejta për t'iu drejtuar gjykatës nuk mbrohet në mënyrë të shprehur nga instrumentet ndërkombëtare. Megjithatë, GjEDNj-ja ka dalë në përfundimin se aksesi në gjykatë përbën një pjesë të pandashme të së drejtës për një gjykim të drejtë, shih nenin 6 të KEDNj-së.²⁶² Po kështu, Komiteti për të Drejtat e Njeriut pranë Organizatës së Kombeve të Bashkuara është shprehur se neni 14 i PNDCP-së “e përmban të drejtën e aksesit në gjykata në rastet kur jepet një vendim për akuza penale si dhe për të drejtat e detyrimet në një padi ligjore”.²⁶³

Është konstatuar se si pengesat ligjore, ashtu edhe ato praktike, cenojnë të drejtën e aksesit në gjykatë.

Një pengesë ligjore që mund të përmendet është vlera e taksave gjyqësore që duhet të paguhet. Vendosja e taksave gjyqësore, të tilla që në praktikë i pengojnë palët të ushtrorë të drejtat e tyre në gjykatë, është konsideruar si cenim i së drejtës së aksesit në gjykatë.²⁶⁴ Në çështjen *Weissman dhe të tjerë kundër Rumanisë*²⁶⁵, GjEDNj-ja doli në përfundimin interesant se një tarifë gjyqësore prej afërsisht 1 % e vlefës së padisë, nën rrethanat specifike të asaj çështjeje, cenonte të drejtën për t'iu drejtuar gjykatës.

Organizmat e mbrojtjes së të drejtave të njeriut kanë konstatuar pengesa të ndryshme praktike që cenojnë të drejtën e aksesit në drejtësi. Në çështjen *Golder*²⁶⁶, GjEDNj-ja doli në përfundimin se pengimi i një të burgosuri për të kontaktuar një avokat, duke mos e lejuar atë praktikisht të nisë një çështje civile, cenonte të drejtën e tij të aksesit në gjykatë. Megjithatë, edhe lejimi në mënyrë pasive i një personi për të kontaktuar një avokat mund të mos jetë gjithmonë i mjaftueshëm për t'iu garantuar atij aksesin në drejtësi. Për t'u dhënë palëve ndërgjyqëse akses efikas në gjykatë, Shtetit i kërkohet në disa raste të ofrojë ndihmë ligjore.²⁶⁷

261 Komiteti për të Drejtat e Njeriut, Koment i Përgjithshëm 32, *UN Doc CCPR/C/GC/32* (2007), paragrafi 9.

262 *Golder kundër UK*, GjEDNj, 21 shkurt 1975, paragrafi 34; *Steele dhe Morris kundër UK*, GjEDNj, 15 shkurt 2005, paragrafi 59, ku gjykata vendosi se “është shumë e rëndësishme për konceptin e gjykimit të drejtë, si në çështjet civile ashtu edhe në ato penale, që palëve në gjykim të mos u mohohet mundësia që të paraqesin çështjen e tyre në mënyrë efektive përpara një gjykate (po aty) dhe që ato të jenë në gjendje të gëzojnë barazinë e armëve me palën kundërshtarë [...]”.

263 Komiteti për të Drejtat e Njeriut, Koment i Përgjithshëm 32, *UN Doc CCPR/C/GC/32* (2007), paragrafi 9.

264 Komiteti për të Drejtat e Njeriut, Koment i Përgjithshëm 32, *UN Doc CCPR/C/GC/32* (2007), paragrafi 11 dhe *Kreuz kundër Polonisë* (nr. 1), GjEDNj, 19 qershor 2001.

265 *Weissman dhe të tjerë kundër Rumanisë*, GjEDNj, 4 maj 2006.

266 *Golder kundër UK*, GjEDNj, 21 shkurt 1975.

267 *Airey kundër Irlandës*, 9 tetor 1979, paragrafi 26 dhe *Steele dhe Morris kundër Mbretërisë së Bashkuar*, GjEDNj, 15 shkurt 2005, paragrafi 61, në të cilën gjykata u shpreh se detyrimi për të siguruar ndihmë ligjore duhet të vendoset mbi “bazën e fakteve dhe rrethanave specifike të çdo çështjeje dhe varet, mes të tjerave, nga rëndësia e asaj çka rrezikon kërkuesi në gjyq, kompleksiteti i ligjit përkatës dhe nga kapaciteti i kërkuesit për t'iu përfaqësuar në mënyrë efektive”.

Vendi ku zhvillohen seancat duhet t'iu japë palëve mundësinë të marrin pjesë në gjykim në mënyrë të efektshme.²⁶⁸ Mungesa e ambienteve që lejojnë akses fizik ka një rëndësi të veçantë për personat me aftësi të kufizuara, edhe pse praktika gjyqësore në këtë drejtim ka qenë e heshtur.²⁶⁹ Sipas Konventës Ndërkombëtare për Mbrojtjen dhe Nxjitjen e të Drejtave dhe Dinjitetit të Personave me Aftësi të Kufizuara, personat me aftësi të kufizuara kanë të drejtën e “aksesit të efektshëm” në seancë gjyqësore në “mënyrë të barabartë me të tjerët”.²⁷⁰

Informacioni i pamjaftueshëm rreth kohës dhe vendit të seancës, ashtu sikurse në rastin e aksesit të publikut në gjykatë (shih kapitullin “Transparenca e procedimeve gjyqësore”), cenon të drejtën e palëve për të pasur akses efektiv në gjykatë.²⁷¹ E drejta për akses kërkon edhe që Shteti të marrë hapa të arsyeshëm t'i pajisë palët me aktet dhe vendimet e nevojshme të lidhura me procesin.²⁷²

E drejta për një gjykim të drejtë kërkon që palëve në një çështje civile dhe përfaqësuesve të tyre t'iu jepet akses në të gjitha informacionet që kanë lidhje me çështjen, duke përfshirë edhe provat dhe aktet e tjera që mund t'i ndihmojnë ata për ta përgatitur çështjen siç duhet ose për t'i përjashtuar ata nga përgjegjësia.²⁷³ Ky akses duhet siguruar në kohën më të hershme që gjykohet e arsyeshme.²⁷⁴

Mundësia e një pale për t'iu konsultuar me proceverbalet në një çështje civile përbën një shprehje themelore të të drejtës për të pasur “lehtësitë e duhura” për përgatitjen e mbrojtjes.²⁷⁵ Në çështjen *Lobo Machado kundër Portugalisë*, GjEDNj-ja theksoi se e drejta për një gjykim ku respektohet parimi i kontradiktoritetit do të thotë, në parim, që palëve në një çështje penale apo civile u është mundësia “për t'iu njohur dhe për të komentuar mbi të gjitha provat e sjella apo parashtrimet e paraqitura, qoftë edhe prej një anëtari të pavarur të shërbimit ligjor kombëtar, të cilat synonin të ndikonin

268 Shih D.J. Harris M. O'Boyle & Warbick, *Ligji i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut*, (Oxford University Press, botimi i 2^e, 2009), faqe 250.

269 Judge Loukis Loucaides, “Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe të drejtat e personave me aftësi të kufizuara”, e cila mund të gjendet online në URL http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/text_LoucaidesE.pdf (vizituar për herë të fundit më 13 gusht 2012), faqe 5; *Farcas kundër Rumanisë*, GjEDNj, 14 shtator 2010 (vendimi për pranueshmërinë, shtojca 32596/04).

270 Konventa e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara, neni 13 (Aksesi në Drejtësi). Shqipëria e nënshkroi këtë konventë në vitin 2009, por nuk e ka ratifikuar ende.

271 *Ziliberberg kundër Moldavisë*, GjEDNj, 1 shkurt 2005, paragrafi 40.

272 *Bogonos kundër Rusisë*, GjEDNj, 5 shkurt 2004 (vendimi për pranueshmërinë) dhe *Hennings kundër Gjermanisë*, GjEDNj, 23 nëntor 1992.

273 *Parimet bazë për rolin e avokatëve*, Kongresi i tetë i Kombeve të Bashkuara për Parandalimin e Krimin dhe Trajtimin e Autorëve të Veprave Penale, Havanë, 27 gusht deri më 7 shtator 1990, U.N. Doc. A/CONF.144/28/Rev.1 në 118 (1990), parimi 21.

274 Po aty.

275 Neni 6, seksioni 3 (b) i PNDCP-së. Komiteti për të Drejtat e Njeriut ka vlerësuar se kjo e drejtë përfshin edhe të drejtën e të akuzuarit dhe avokatit të tij për të pasur akses në informacionet bazë, në dosjet dhe dokumentet e nevojshme për përgatitjen e mbrojtjes. (*O.F. kundër Norvegjisë*, Komunikimi Nr. 158/1983 (26 tetor 1984), seksioni 5.5.). Ky rast u shqyrtua si çështje penale, edhe pse kishte të bënte me dy kundravajtje administrative. Për të përgatitur çështjen, si për çështjet penale ashtu edhe për ato civile, pala ka nevojë t'i disponojë provat dhe argumentet ligjore të paraqitura nga pala tjetër. Si rrjedhojë mund të argumentohet se e drejta për akses në dosjen gjyqësore vlen si për çështjet penale, ashtu edhe ato civile.

vendimmarrjen e gjykatës”.²⁷⁶ Në çështjen *Nideröst-Huber kundër Zvicrës*, e njëjta gjykatë u shpreh se “...besimi i palëve në dhënien e drejtësisë ... bazohet, ndërmjet të tjerave, në dijeninë se ato e kanë pasur mundësinë për të shprehur pikëpamjet e tyre *mbi çdo dokument të dosjes*”.²⁷⁷

E drejta e aksesit në drejtësi duhet të shihet edhe në lidhje me të drejtën e barazisë së armëve. Në qoftë se aksesi në drejtësi i kufizohet vetëm njëherë palë, atëherë mund të cenohet²⁷⁸ edhe e drejta e barazisë së armëve.

Megjithatë, e drejta për të pasur akses në gjykata mund t’i nënshtrohet edhe kufizimeve legjitime, si p.sh., garancia që jep njëra palë për shpenzimet gjyqësore që i takojnë palës tjetër,²⁷⁹ afatet e parashkrimit dhe rregullat për të miturit dhe personat me probleme mendore.²⁸⁰ E drejta e palëve për të marrë pjesë në seanca verbale mundet që, në rrethana të caktuara, të kufizohet në apel.²⁸¹ Çdo dallim në lidhje me të drejtat e aksesit duhet të bazohet në ligj, të justifikohet me shkaqe objektive dhe të arsyeshme,²⁸² si dhe të jetë në raport të drejtë me qëllimin që kërkohet të arrihet.²⁸³ Megjithatë, kufizimet e aplikuara nuk duhet “ta kufizojnë apo reduktojnë aksesin që i jepet kërkuesit në atë mënyrë apo në atë masë sa të cenohet thelbi i kësaj të drejte”.²⁸⁴ GjEDNj-ja aplikon kufij të caktuar vlerësimi kur ajo përcakton se si, secili vend, e ka rregulluar të drejtën e aksesit në gjykatë.²⁸⁵

1.2 E drejta shqiptare

1.2.1 Hyrje

E drejta për një gjykim të drejtë nga një gjykatë e pavarur dhe e paanshme parashikohet në nenin 42 të Kushtetutës. Në disa raste, Gjykata Kushtetuese e Republikës së Shqipërisë ka theksuar se “Mohimi i të drejtës për t’ju drejtuar Gjykatës dhe për të marrë një përgjigje përfundimtare prej saj lidhur me

276 *Lobo Machado kundër Portugalisë*, GjEDNj, 20 shkurt 1996, paragrafi 31. Në çështjen *HAL kundër Finlandës*, GjEDNj, 27 janar 2004, paragrafi 45, GjEDNj-ja doli në përfundimin se është edhe detyrë e gjykatës që të marrë iniciativën të informojë një palë në një çështje civile tregu ekzistencës së provave apo pretendimeve, duke mos e konsideruar të mjaftueshëm faktin që materiali ndodhet në dosje, ku palët mund ta shohin. Megjithatë, një palë duhet të ndjekë të gjitha procedurat ekzistuese për të marrë informacion, shih *McGinley dhe Egan kundër Mbretërisë së Bashkuar*, GjEDNj, 9 qershor 1998, paragrafi 90. Shih mutatis mutandis *Ruiz Mateos kundër Spanjës*, GjEDNj, 23 qershor 1993, paragrafi 63. I njëjti parim vlen edhe nëse janë bërë parashtrime nga një gjykatë tjetër, shih *FR kundër Zvicrës*, GjEDNj 28 qershor 2001 paragrafi 40 dhe *Ziegler kundër Zvicrës*, GjEDNj, 21 shkurt 2002, paragrafi 39.

277 Në atë çështje, GjEDNj-ja konstatoi shkëlqej të të drejtës për një gjykim të drejtë. Gjykata Kantonale e Zvicrës ia kishte përcjellë Gjykatës Federale ankimin së bashku me dosjen e çështjes, në të cilën ndodhej një faqe me parashtrime të cilat nuk i ishin komunikuar kërkuesit. Gjykata theksoi se u takon palëve të thonë nëse një dokument kërkon apo jo komentet e tyre.

278 *Komanicky kundër Sllovakisë*, GjEDNj, 4 qershor 2002 paragrafi 45 në të cilën Gjykata u shpreh se “çdo palë i duhet dhënë një mundësi e arsyeshme për të paraqitur çështjen e saj në gjykatë në kushte që nuk e vënë atë në disavantazh thelbësor përkundër palës kundërshtare”.

279 *Kreuz kundër Polonisë (Nr. 1)*, GjEDNj, 19 qershor 2001, paragrafi 54.

280 *Z dhe të Tjerë kundër Mbretërisë së Bashkuar*, GjEDNj, 10 mars 2001, paragrafi 93.

281 *Kremzow kundër Austrisë*, GjEDNj, 21 shtator 1993, paragrafët 67-69.

282 Komiteti për të Drejtat e Njeriut, Koment i përgjithshëm 32, *UN Doc CCPR/C/GC/32* (2007), paragrafi 9.

283 *Kreuz kundër Polonisë (Nr. 1)*, GjEDNj, 19 qershor 2001, paragrafi 55, *Steele dhe Morris kundër Mbretërisë së Bashkuar*, GjEDNj, 15 shkurt 2005, paragrafi 62.

284 *Kreuz kundër Polonisë (Nr. 1)*, GjEDNj, 19 qershor 2001, paragrafi 54.

285 *Lithgow dhe të Tjerë kundër Mbretërisë së Bashkuar*, GjEDNj, 8 korrik 1986, paragrafi 194; dhe *Brualla Gómez de la Torre kundër Spanjës*, GjEDNj, 19 dhjetor 1997, paragrafi 33.

pretendimet e ngritura, përbën cenim të së drejtës themelore për një proces të rregullt ligjor, parashikuar nga neni 42 i Kushtetutës dhe neni 6 i KEDNj-së”.²⁸⁶

1.2.2 Informacion rreth kohës dhe vendit ku zhvillohen seancat

Procedura civile shqiptare bazohet në parimin e kontradiktoritetit.²⁸⁷ Ky parim, ndër të tjera, u jep palëve të drejtën për të marrë pjesë personalisht në gjykim.²⁸⁸ Për të siguruar një gjykim me palë kundërshtare, e drejta shqiptare u kërkon palëve të thirren ligjërisht në seancat gjyqësore.²⁸⁹ Procedurat për thirrjen e palëve përshkruhen në kapitullin “E drejta e gjykimit brenda një afati kohor të arsyeshëm”, seksioni 3.2.2. Siç përshkruhet më lart, procedura normale për thirrjen e palëve është që letërthirrja t’i dorëzohet vetë personit,²⁹⁰ duke siguruar kështu që ai të informohet rreth kohës dhe vendit ku zhvillohet seanca. Nëse nuk është i mundur dorëzimi tek vetë personi, letërthirrja mund t’u jepet pjesëtarëve të caktuar të familjes së palës, fqinjëve ose kolegëve, me kusht që marrësi të marrë përsipër t’ia dorëzojë letërthirrjen palës.²⁹¹ Vetëm në rastet kur vendbanimi ose vendqëndrimi i marrësit nuk dihet, ose kur ai nuk ka caktuar një përfaqësues, njoftimi i personit mund të bëhet duke vendosur një kopje të letërthirrjes tek dera e gjykatës dhe në vendbanimin e fundit të njohur (i quajtur ndonjëherë “njoftim me shpallje”).²⁹²

1.2.3 Aksesi në vendin ku zhvillohet seanca

Përveç marrjes së informacionit rreth seancave, parimi i kontradiktoritetit kërkon gjithashtu që palëve t’u jepet mundësia për të marrë pjesë personalisht dhe për të bërë komente rreth të gjitha “mjeteve, shpjegimeve, akteve dhe provave të tjera” që formojnë bazën e vendimit të gjykatës.²⁹³ Palëve duhet, pra, t’u jepet mundësia e aksesit fizik në seancën gjyqësore.

Aksesi fizik në seancat gjyqësore mund të jetë veçanërisht problematik për palët me forma të ndryshme të aftësisë së kufizuar. Ligji për Mbrojtjen nga Diskriminimi²⁹⁴ kërkon që gjykatat të bëjnë “ndryshime ose rregullime të domosdoshme e të përshtatshme” në mënyrë që të lejojnë personat me aftësi të kufizuara të kenë akses të barabartë në gjykata, sa kohë që këto ndryshime nuk i imponojnë shtetit një “barrë të tepruar”.²⁹⁵ Momentalisht po hartohet një ligj i ri i mbështetur në përmbajtjen e Konventës Ndërkombëtare për Mbrojtjen dhe Përkrahjen e të Drejtave dhe Dinjitetit të Personave me Aftësi të Kufizuara,

286 Vendimi nr. 5, datë 2 mars 2011 i Gjykatës Kushtetuese; Vendimi nr. 14, datë 3 qershor 2009 i Gjykatës Kushtetuese

287 Neni 18 i KPrC-së dhe në vijim.

288 Neni 18 dhe 22 i KPrC-së.

289 Neni 18 i KPrC-së.

290 Neni 130 i KPrC-së.

291 Neni 131 i KPrC-së.

292 Neni 133 i KPrC-së, paragrafi 1.

293 Neni 20, paragrafi 2 i KPrC-së.

294 Ligji nr. 10221, datë 4 shkurt 2010 “Për mbrojtjen nga diskriminimi”.

295 Neni 5, paragrafi 2 dhe Neni 3, paragrafi 7 i Ligjit “Për mbrojtjen nga diskriminimi”.

shih seksionin 1.1. Duket se ky ligj do t'u japë personave me aftësi të kufizuar të drejtën e shprehur për të pasur akses të barabartë në drejtësi, duke hequr kështu kufizimin e tanishëm që thotë se përshtatjet nuk duhet të përbëjnë një "barrë të tepruar".

1.2.4 Aksesi në procesverbalet e seancave dhe në përmbajtjen e dosjeve gjyqësore

Sipas Kodit të Procedurës Civile, palët në proceset civile kanë të drejtën të njihen me përmbajtjen e dosjes së çështjes – duke përfshirë procesverbalet e seancave – me lejen e gjykatës. Leje duhet gjithashtu të kërkohej nga secila prej palëve për të tërhequr akte që ndodhen në dosjen e çështjes për të bërë fotokopje.²⁹⁶ Sidoqoftë, KPrC-ja nuk ofron asnjë udhëzim të mëtijshëm rreth kriterëve sipas të cilave gjykata mund të refuzojë një kërkesë për akses.

Gjykata mund t'ua ngarkojë palëve koston e çdo fotokopjeje të bërë.²⁹⁷ Kërkesat për të kopjuar përmbajtjen e dosjeve duhet të plotësohen brenda dyzetë e tetë orëve nga gjykata për çështjet në gjykim.²⁹⁸ Këshilli i Lartë i Drejtësisë ka theksuar nevojën që gjykatat të sigurojnë kushtet që u lejojnë avokatëve të shqyrtojnë dosjet e çështjeve të klientëve të tyre.²⁹⁹

1.2.5 Tarifat gjyqësore

Për të ngritur një padi civile, paditësi duhet të paguajë një taksë gjyqësore.³⁰⁰ Taksa për padi të rrjedhura nga marrëdhënie kontraktore, si dhe për shkaktim dëmi kur vlera e padisë shkon deri në 100.000 lek është 12 000 lek, kurse ajo për të njëjtat padi por me vlerë më të madhe se 100.000 lek është 3% e vlerës së padisë. Taksa për paditë për pjesëtim pasurie dhe paditë për pavlefshmëri të veprimeve juridike është 12.000 lek, për padi për zgjidhje martesë është 9.000 lek.³⁰¹ Nuk përcaktohet ndonjë taksë për paditë që kërkojnë kthimin në punë. Në rastet kur është i vështirë caktimi i vlefës së padisë, gjykata e cakton atë në mënyrë të përafërt.³⁰² Gjykatat nuk kanë mundësi të ulin taksën gjyqësore në rrethana të veçanta, përveç rasteve kur personi i përket një kategorie të caktuar që përjashtohet nga taksat.³⁰³

296 Neni 158 i KPrC-së.

297 Neni 77 i KPrC-së.

298 Urdhri i Ministrisë të Drejtësisë nr. 1830, datë 3 prill 2001 për miratimin e Rregullores "Për organizimin dhe funksionimin e administratës gjyqësore", neni 10, seksioni 23.

299 Vendimi Nr. 202/1 i Këshillit të Lartë të Drejtësisë "Për menaxhimin dhe administrimin e gjykatave", 2 nëntor 2006, faqe 5.

300 Neni 102 i KPrC-së.

301 Udhëzimi nr. 91/3, datë 2 shkurt 2009 i Ministrisë të Financave dhe Ministrisë të Drejtësisë "Për përcaktimin e tarifave të shërbimit për veprime e shërbime të administratës gjyqësore, Ministrisë së Drejtësisë, Prokurorisë, Notarisë dhe Zyrës së Regjistrimit të Pasurive të Paluajtshme", ndryshuar me Udhëzimin nr. 13, datë 12 shkurt 2010.

302 Neni 104 i KPrC-së.

303 Shih nenin 105/b të KPrC-së i cili thotë: "Personat që, sipas dispozitave për taksën mbi aktet, përjashtohen nga pagimi i taksës, përjashtohen edhe nga pagimi i shpenzimeve të tjera gjyqësore. Në këto raste, shpenzimet përballohen nga fondet përkatës parashikuar në buxhetin e shtetit. Organet e pushtetit publik dhe personat e tjerë juridikë që, sipas dispozitave për taksën mbi aktet përjashtohen nga pagimi i taksës, paguajnë shpenzimet e tjera gjyqësore."

Kur gjykata pranon padinë e ngritur nga paditësi, ajo zakonisht do ta urdhërojë të paditurin të paguajë të gjitha shpenzimet gjyqësore të kryera prej paditësit (si p.sh. taksat gjyqësore, shpenzimet e tjera gjyqësore dhe shpërblimin për avokatin).³⁰⁴

1.2.6 Të drejtat procedurale gjatë procesit për heqjen e zotësisë për të vepruar

E drejta civile shqiptare parashikon që zotësia e një personi për të vepruar mund të hiqet ose të kufizohet bazuar në një vendim gjykatë.³⁰⁵ Çështja dëgjohet si një gjykim i veçantë, por procedura duket se është mjaft e qartë. Sipas Kodit të Procedurës Civile, çështja nis me kërkesë të individëve të cilët kanë lidhje të afërta me personin në fjalë. Nismëtari mund të jetë bashkëshorti, një i afërt, prokurori, si dhe çdo person tjetër që ka një interes të ligjshëm për çështjen.³⁰⁶ Kërkesa shqyrtohet nga një trup gjykues prej tre gjyqtarësh³⁰⁷ të cilët e bazojnë bindjen e tyre mbi marrjen në pyetje të personit në fjalë,³⁰⁸ mbi mendimin e atyre që kanë lidhje të afërt me të, mbi dëshminë e mjekut që e trajton atë, ose të mjekëve të tjerë të specializuar. Gjithashtu, trupi gjykues mund edhe të shyrtojë prova të tjera që i konsideron të nevojshme.³⁰⁹ Në seancë merr pjesë dhe një kujdestar i përkohshëm i personit, i cili mund të caktohet nga gjykata në çdo fazë të gjykimit.³¹⁰

Sidoqoftë, pozicioni procedural i vetë personit, zotësia për të vepruar e të cilit është në diskutim, duket shumë i disavantazhuar. Personi i nënshtrohet pyetjeve, por nuk ka statusin e një pale ndërgjyqësore, duke qenë se kërkesa dëgjohet si një çështje pa palë kundërshtare.³¹¹ Personit i mungon e drejta për t'u shprehur dhe, si pasojë, edhe e drejta për t'u mbrojtur përpara gjykatës.

Duket se rregullat procedurale shqiptare për heqjen ose kufizimin e zotësisë për të vepruar janë shumë të ngjashme me ato të parashikuara në Kodin italian të Procedurës Civile. Sidoqoftë, ndryshe nga ligji shqiptar, ligji italian i jep personit në fjalë mundësinë për të qenë i pranishëm gjatë gjykimit dhe për t'i ndërmarrë vetë të gjithë hapat procedurale, duke përfshirë edhe thirrjet në gjyq, edhe kur caktohet një kujdestar i përkohshëm.³¹² Qëllimi i kësaj dispozite është t'i japë personit mundësinë të mbrojtë të drejtat e veta duke ruajtur zotësinë e tij procedurale për të vepruar. Doktrina italiane pohon se qëllimi i ligjvënësit nuk është vetëm për t'i dhënë personit këtë mundësi, por është, në

304 Neni 104 i KPrC-së.

305 Neni 10 i Kodit Civil.

306 Neni 382 i KPrC-së.

307 Neni 35 i KPrC-së.

308 Personi në fjalë merret në pyetje në gjykatë dhe, kur kjo nuk është e mundur, në institucionin ku personi trajtohet ose në vendbanimin e tij.

309 Neni 383 i KPrC-së.

310 Neni 384 i KPrC-së.

311 Alban Abaz Brati, *Procedura Civile* (Tiranë, Botimet Dudaj, 2008), faqe 407.

312 Neni 716, Kodi italian i Procedurës Civile.

njëfarë kuptimi, të rrisë pjesëmarrjen aktive të personit gjatë gjykimit. Sipas kësaj doktrine, prania e personit gjatë gjykimit siguron një proces me palë kundërshtare dhe i jep personit në fjalë akses në drejtësi.³¹³

2. Gjetje dhe rekomandime

2.1 Hyrje

Duke qenë se ky raport bazohet mbi vëzhgimet e seancave fizike në gjykatë dhe në një rishikim të kufizuar të dosjeve të çështjeve, problemet e identifikuar kufizohen në çështjet e vërejtura gjatë këtyre veprimtarive. Disa çështje që mund të jenë potencialisht problematike për të drejtën e aksesit në drejtësi, p.sh., aksesit në ndihmë ligjore ose financimi i pamjaftueshëm i gjyqësorit, nuk mund të vëzhgohen në seanca fizike apo në dosjet e çështjeve dhe prandaj nuk do të përmenden më poshtë. Sidoqoftë, kjo nuk tregon se Prezenca nuk i sheh këto çështje si problematike, dhe prandaj ky raport nuk duhet të shihet si një listë shteruese problemesh në lidhje me aksesin në drejtësi në rastin e çështjeve civile.

Disa nga çështjet e ngritura sipas kapitullit “Transparenca e procedimeve gjyqësore”, janë gjithashtu me rëndësi për aksesin e palëve në drejtësi, p.sh., mirëmbajtja e saktë e dosjeve gjyqësore dhe aksesit në listën e gjyqeve. Këto çështje nuk përmenden në këtë kapitull me qëllim shmangien e përsëritjeve.

2.2 Aksesi në vendin ku zhvillohet seanca

Gjetje 49.

Seancat zhvillohen në zyrat e gjyqtarëve për shkak të mungesës së sallave të gjyqit

Një pjesë e mirë e seancave të vëzhguara u zhvillua në zyrat e gjyqtarëve, dhe jo në salla gjyqi. Gjatë vëzhgimeve të kryera nga Prezenca në vitet 2011 dhe 2012, 62 % e seancave u zhvillua në sallë. Megjithatë, prania e vëzhguesve në seancë mund të ketë rritur përdorimin e sallave të gjykimit në çështjet e monitoruara, kështu që në të vërtetë përdorimi i sallave është më i pakët. Është vënë re se gjyqet civile zhvillohen në zyrat e gjyqtarëve në gjykata të ndryshme të vendit.

Një vëzhgim i ngjashëm është bërë nga projekti JuST i USAID-it. Në studimin e tyre mbi shfrytëzimin e sallave të gjyqit në gjykatat e rretheve Tiranë dhe Durrës, ata zbuluan se vetëm 2 % e seancave gjyqësore në Tiranë zhvilloheshin në salla gjyqi.³¹⁴ Në Durrës, 24 % e të gjitha çështjeve zhvilloheshin në salla gjyqi. Studimi tregonte

më tej se të paktën në disa gjykata, sallat nuk përdoren aq sa duhet ndërkohë që të paktën njëra prej sallave nuk përdoret. Mesatarisht, sallat e gjyqit të seksionit civil të Gjykatës së Rrethit Tiranë përdoren vetëm tetëmbëdhjetë minuta në ditë dhe ato të Gjykatës së Rrethit Durrës mesatarisht dy orë dhe dyzeteshtatë. Është interesant fakti se 56% e gjyqtarëve thotë se për shkak se u mungon informacioni nëse salla e gjyqit është e lirë apo jo seancën e zhvillojnë në zyrën e tyre.³¹⁵ Mungesa e sallave të gjyqit është identifikuar si problem dhe në Strategjinë Ndërsektoriale të Drejtësisë nga Ministria e Drejtësisë.³¹⁶

Duhet theksuar se Gjykata e Rrethit Durrës zbaton një praktikë të mirë për shpërndarjen e sallave të gjyqit. Megjithatë në gjykatë gjinden pak salla në krahasim me numrin e gjyqtarëve, kryetari ka mundur të verë në zbatim një plan shpërndarjeje për sallat në mënyrë që këto të përdoren maksimalisht. Gjithashtu, duke filluar nga prilli 2012, Gjykata e Rrethit Tiranë më ndihmën e Projektit Just të USAID-it ka vënë në punë një kalendar elektronik, i cili ndihmon në caktimin e sallave të gjyqit. Tani, faqja e gjykatës tregon edhe numrin e sallës apo zyrës ku do të zhvillohet seanca e caktuar.

Gjetje 50.

Kategori të caktuara çështjesh zhvillohen në zyrat e gjyqtarëve

Disa gjyqtarë janë shprehur se është më e përshtatshme që kategori të caktuara çështjesh të shqyrtohen më mirë në zyrë sesa në sallë. Kjo vlen veçanërisht për seancat paraprake dhe çështjet familjare, në rastet kur për to nuk është vendosur gjykimi me dyer të mbyllura.

Gjetje 51.

Vendi ku zhvillohet seanca ndonjëherë është shumë i vogël

Në disa raste, Prezenca ka vërejtur se numri i palëve ishte më i madh se sa numri i karrigeve në dispozicion në zyrën e gjyqtarit. Ndërkohë që zakonisht të gjithë pjesëmarrësit mund të merrin pjesë në gjykim, disa prej palëve dhe vëzhguesve u duhej të rrinin në këmbë gjatë seancës Tejmbushja e vendit ku zhvillohet seanca ka efekt negativ te aftësia e palëve për të marrë pjesë në mënyrë aktive në seancë, çka mund të kufizojë padrejtësisht aksesin e palëve në drejtësi. Ky problem nuk u konstata në seancat të cilat u zhvilluan në sallat e gjyqit.

Gjetje 52.

Vështirësia me të cilën përballen personat me aftësi të kufizuara kur hyjnë në ndërtesat e gjykatave

Të gjitha ndërtesat e gjykatave të vëzhguara kanë shkallë në hyrjen e tyre, duke ndërlikuar kështu aksesin në zonën e pritjes së publikut. Përveç kësaj, në disa ndërtesa duhen ngjitur shkallë të tjera shites për të shkuar në sallën e gjyqit.

313 Federico Carpi, Vittorio Colesanti dhe Michele Taruffo, *Commentario breve al Codice di Procedura Civile* [Komentari shkurtër për Kodin e Procedurës Civile] (Padova, CEDAM, 2006), faqe 2038.

314 Raporti i USAID-it “Shfrytëzimi i sallave të gjyqit në gjykatat e rretheve gjyqësore Tiranë dhe Durrës”, Tiranë, 2011. Raporti gjendet në adresën <http://albania.usaid.gov/JuST> (vizituar për herë të fundit më datë 16 Qershor 2012).

315 Shih Raportin e USAID-it “Shfrytëzimi i sallave të gjyqit në gjykatat e rretheve gjyqësore Tiranë dhe Durrës”, Tiranë, 2011, faqe 30.

316 Shih Fletoren Zyrtare Nr.116, datë 18 gusht 2011.

Rekomandim 52

Seancat duhet që, për aq sa është e mundur, të zhvillohen në sallat e gjyqit.

Gjykatat duhet të marrin masa për të garantuar që seancat të zhvillohen në sallat e gjyqit, me përjashtim të rasteve kur nuk ka salla gjyqi të lira ose kur vendoset që gjykimi të bëhet me dyer të mbyllura. Praktika e përdorjes së zyrës për disa kategori të veçanta seancash, si p.sh., për seanca përgatitore apo për çështje familjare, duhet të ndërpritet, përveçse kur plotësohen kushtet ligjore për zhvillimin e gjykimit me dyer të mbyllura. Dëgjimi i çështjes në salla gjyqi është veçanërisht i rëndësishëm në rastet kur ka disa bashkëndërgjyqës, duke qenë se numri i kufizuar i karrigeve në zyrat e gjyqtarëve është problem në këto seanca.

Masa më efektive për të rritur raportin e seancave që zhvillohen në salla mund të jetë zvogëlimi i numrit të seancave joproduktive, siç sugjerohet në kapitullin “E drejta e gjykimit brenda një afati kohor të arsyeshëm”. Më pak seanca për çdo çështje do të reduktonin kërkesën për salla gjyqi duke mundësuar kështu një raport më të madh të seancave në salla.

Gjithashtu, duke marrë parasysh numrin aktual të pamjaftueshëm të sallave në disa gjykata, në planin afatshkurtër, gjykatat mund të shikojnë mundësinë e krijimit të një kalendari elektronik për sallat e gjyqeve si ai që përdoret nga Gjykata e Rrethit të Tiranës. Janë dhënë një sërë rekomandimesh nga Projekti JuST i USAID-it³¹⁷ për t’i përdorur më shumë sallat e gjyqit dhe këtyre dhe masave të tjera u duhet kushtuar vëmendja e duhur për t’u zbatuar.

Në planin afatgjatë, pas reduktimit të numrit të dendur të seancave joproduktive³¹⁸ dhe pas zbatimit të rekomandimeve për rritjen e përdorimit të sallave të gjyqeve, vëmendje i duhet kushtuar rritjes së numrit të sallave të gjyqeve në ato gjykata ku mungesa e tyre përbën problem. Kjo masë ka të ngjarë të kushtojë dhe zbatimi i saj të varet nga fondet e lira.

Rekomandim 53

Personeli i gjykatës duhet t’u ofrojë asistencë shtesë personave me aftësi të kufizuara

Për t’u dhënë personave me aftësi të kufizuara akses efikas në drejtësi, njësoj si të tjerëve, personeli i gjykatës duhet të instruktohet që t’i ofrojë asistencë shtesë këtij grupi. Shkallët, siç u përmend më sipër, mund të kufizojnë aksesin fizik dhe personeli i gjykatës në hyrje të ndërtesës duhet të instruktohet që t’i ndihmojë në mënyrë aktive personat me aftësi të kufizuara. Kalendari i gjyqeve në shumicën e gjykatave gjendet vetëm në letër ose në ekran. Prandaj, personeli i gjykatës duhet të instruktohet që t’i ndihmojë personat që kanë probleme me shikimin. Kjo masë nuk kërkon burime shtesë apo ndryshime në legjislacion dhe për këtë arsye mund të zbatohet menjëherë.

317 Raporti i USAID-it “Përdorimi i sallave të gjyqit në gjykatat e rretheve Tiranë dhe Durrës”, Tiranë, 2011. Ky raport gjendet në <http://albania.usaid.gov/JuST>, i aksesuar për herë të fundit më 16 qershor 2012.

318 Shih kapitullin “E drejta e gjykimit brenda një afati kohor të arsyeshëm”.

Rekomandim 54

Ndërtesat e gjykatave duhet të bëhen më të aksesueshme për personat me aftësi të kufizuara

Duhet konsideruar përmirësimi i aksesit fizik në sallat e gjyqeve për personat me aftësi të ndryshme të kufizuara. Në planin afatshkurtër, një masë e tillë mund të përfshinte vendosjen e të paktën një salle gjyqi në katin e parë, platformave për karriget me rrota, si edhe vendosjen e kangjellave ose parmakëve të duhur anash shkallëve. Informacioni në lidhje me këto salla të aksesueshme gjyqi duhet t’u shpërndahet avokatëve dhe pjesëmarrësve në gjyq. Edhe pjesëmarrësit në gjyq, të cilët kanë aftësi të kufizuara, duhet të inkurajohen që të kërkojnë që seancat e gjyqeve të tyre të planifikohen në sallën e aksesueshme të gjyqit.

2.3 Aksesi në dosjet gjyqësore

Ndonëse e drejta e palëve për të shqyrtuar dosjen e çështjes është një shprehje themelore e të drejtës për një gjykim të drejtë (që do të thotë e drejta e të pasurit ambiente të përshtatshme për të përgatitur çështjen si dhe parimi i kontradiktoritetit), gjykatat shqiptare nuk e njohin gjithmonë njësoj këtë të drejtë në praktikë. Për shembull, ndërsa disa avokatë që ushtrojnë profesionin në Gjykatën e Rrethit të Tiranës i kanë thënë Prezencës se ata nuk kanë hasur vështirësi në shqyrtimin e dosjeve të gjykatave në çështjet civile mbi të cilat punojnë, të tjerë kanë raportuar se shpesh është e vështirë, sepse kjo varet nga gatishmëria e zyrtarëve të gjykatës përkatëse për të kapërcyer kufizimet logjistike, kryesisht mungesën e dhomave dhe zyrave të dedikuara për këtë qëllim dhe të mekanizmave mbikëqyrës të zbatueshëm. Gjithashtu, ekziston perceptimi se aksesi mund të lejohet apo të refuzohet në varësi të reputacionit profesional të avokatit apo sjelljes së tij me gjykatën. Në rastet kur lejohet shqyrtimi i dosjes, kjo zakonisht ndodh në zyrën e gjyqtarit për çështjet në gjykim (duke ndërprerë dukshëm punën e gjyqtarit), ose në dhomën e arkivit për çështjet e mbyllura. Për rastet e fundit, kërkesa duhet të miratohet nga Kancelari. Ndonjëherë, është raportuar që gjyqtari i çështjes ose sekretari gjyqësor nuk ka qenë i gatshëm për të shpenzuar kohë e për t’u marrë me kërkesa të tilla. Në disa raste, personeli i gjykatës nuk ka pranuar t’i japë avokatit kërkesë fotokopje të dokumenteve që ndodhen në dosjen e çështjes, duke përdorur si shkak mospranimi mungesën e bojës së printerit apo mosfunksionimin e makinerisë së fotokopjes.

Duke e pranuar, në parim, se palët kanë të drejtë të shohin dosjen gjyqësore në çështjen përkatëse, njëri prej kryetarëve të gjykatave, gjatë intervistimit, e vuri në diskutim pohimin se palët kanë gjithmonë një interes të ligjshëm për të konsultuar dosjen gjyqësore. Arsyeja që u dha ishte se palët i japin njëra-tjetrës kopje të provave dhe akteve gjatë gjykimit, kështu që ato nuk kanë nevojë ta shohin përmbajtjen e dosjes. Megjithatë, ky pozicion nuk merr në konsideratë që synimi për të patur akses në dosje është që palët të kontrollojnë

nëse ata në fakt i kanë parë të gjitha aktet që do të shërbëjnë për marrjen e vendimit nga ana e gjykatës. Disa arsye të përmendura për kufizimin e aksesit të palëve në dosjen e çështjes ishin kostoja e fotokopjimit dhe ngarkesa e madhe e punës së personelit të gjykatës.

Në një prej çështjeve të vëzhguara nga Prezenca, gjykata e rrethit i refuzoi avokatit të të paditurit kërkesën për të konsultuar dosjen e çështjes dhe për të marrë një kopje të procesverbaleve. Detajet jepen më poshtë:

Çështja kishte të bënte me një mosmarrëveshje kontraktuale. Gjatë një seance të zhvilluar në vitin 2009, avokati i paditësit i kërkoi gjykatës akses në dosjen e çështjes dhe kopje të procesverbaleve të gjykimit. Në përgjigje të kësaj kërkesë, kryetari i trupit gjykuesi i kërkoi avokatit që të përcaktonte dispozitën e KPrC-së që parashikonte një të drejtë të tillë. Në një seancë të mëvonshme të të njëjtës çështje, megjithëse gjyqtari ia dha të drejtën për të shqyrtuar dosjen, palës nuk iu dha mundësia për të bërë kopje të përmbajtjes së saj. Sipas palës, punonjësi i gjykatës në fjalë e justifikoi mosbërjen e fotokopjimeve, duke thënë se nuk e dinte se sa kopje mund t'u jepte palëve që bëjnë një kërkesë të tillë. Në të njëjtën çështje, kërkesa e Prezencës për të shqyrtuar procesverbalet e gjykimit është pritur me bezdi dhe dyshim nga kryetari i trupit gjykues. Megjithëse më në fund gjyqtari dha akses në procesverbale, ai e pyeti vazhdimisht Prezencën rreth arsyeve të një kërkesë të tillë dhe nëse kërkesa të tilla ishin bërë dhe për çështje të tjera në gjykim.

Gjetje 53.

Kritere të paqarta për lejimin e palëve që të kenë akses në dosjen e çështjes

Siç përmendet në seksionin 1.2, më sipër, palët mund të kenë akses në dosjen e çështjes vetëm me lejen e gjykatës, duke i lënë një liri të gjerë veprimi gjykatave. Kjo bën që gjykatat të zotërojnë diskrecion të gjerë, gjë që rrit riskun për vendime arbitrare dhe shkelje të standardeve ndërkombëtare.

Gjetje 54.

Diskrecioni për të refuzuar aksesin në dosjet e çështjes ndonjëherë nuk përdoret në përputhje me standardet ndërkombëtare

Gjykata duket se refuzon aksesin në dosjet e çështjeve për një sërë arsyesh: mungesë kohe, kufizime logjistike, rëndësi jo e duhur dhënies së aksesit në dosje, marrëdhënie jo e mirë mes gjykatës dhe avokatit, etj. Këto justifikime duket se nuk përputhen me standardet ndërkombëtare.

Rekomandim 55

Të përcaktohen kritere të qarta që janë në përputhje me standardet ndërkombëtare për të aksesuar dosjen e çështjes

KPrC-ja duhet të ndryshohet në mënyrë që të parashikojë qartë të drejtën e pakushtëzuar të palëve për të pasur akses e për të fotokopjuar dosjen e çështjes. Përfshirje nga kjo e drejtë bëhen vetëm për informacionet të cilat sipas ligjit duhet të mbahen të fshehta. Vështirësitë logjistike nuk duhet ta lejojnë gjykatën të kufizojë aksesin në dosje apo të pengojë fotokopjimin e përmbajtjes së saj. Duhet parë mundësia e përcaktimit të ndonjë tarife për fotokopjimin apo ndonjë tarife tjetër për të sqaruar një tjetër pengesë në praktikë për aksesimin e dosjes së çështjes.

Rekomandim 56

Diskrecioni i gjykatës për të refuzuar aksesin duhet të përdoret në përputhje me standardet ndërkombëtare

Ndryshimi i KPrC-së në përputhje me standardet ndërkombëtare për akses në dosjet gjyqësore mund të kërkojë ca kohë, shih Rekomandimin 4. Deri atëherë, gjyqtarët, kryetarët e gjykatave dhe personeli i gjykatave duhet të sigurohen që pushteti diskrecional për të refuzuar aksesin në dosjen e çështjes, të ushtrohet në përputhje me standardet ndërkombëtare.

2.4 Tarifat gjyqësore

Siç thuhet në seksionin 1.2.5, taksa gjyqësore për pjesën më të madhe të çështjeve civile është 3% e vlefës së padisë dhe gjykatat nuk lejohen t'i zvogëlojnë këto taksa në asnjë lloj rrethane. Siç përmendet më lart, sisteme të tilla tarifash janë quajtur nga GJEDNJ-ja si shkelje të aksesit në gjykatë.³¹⁹ Prezenca ka informacion se Gjykata Kushtetuese momentalisht është duke e shqyrtuar çështjen e taksave gjyqësore dhe prandaj nuk do të formulojë rekomandime rreth saj.³²⁰

2.5 Materialet e paraqitura me shkrim nuk i jepen palës tjetër

Prezenca ka vërejtur vazhdimisht se palët i paraqesin gjykatës akte të shkruara (kopje të provave, argumente të shkruara, etj.) pa i dhënë kopje palës tjetër. Shpesh, por jo gjithmonë, gjykata i ka kërkuar në mënyrë korrekte njëerës palë t'i japë kopje shtesë palës tjetër. Vetëm pasi pala e bënte këtë, gjykata pranonte marrjen e akteve. Mendohet se palët duhet ta kenë zbatuar siç duhet urdhrin e gjykatës, edhe pse Prezenca nuk pati mundësi ta vërtetonte këtë.

³¹⁹ Shih seksionin 1.1

³²⁰ Shih çështjen që është aktualisht në shqyrtim nga Gjykata Kushtetuese, e iniciuar në bazë të një ankimi të Gjykatës së Rrethit Tiranë dhe Gjykatës së Rrethit të Progradecit në vitin 2012, mbi kontrollin kushtetues të nenit 11 të Ligjit nr. 9975, datë 28 korrik 2008 "Për taksat kombëtare", ndryshuar me Ligji nr.10 065, datë 29 janar 2009.

Gjetje 55.

Mundësi e pamjaftueshme për të bërë komente rreth akteve të palës tjetër

Siç përmendet më lart, mundësia për t'iu përgjigjur akteve të paraqitura nga pala tjetër është një element thelbësor i të drejtës për një gjykim të drejtë. Kur palës tjetër nuk i jepet menjëherë një kopje e aktit, gjykata rrezikon të kompromentojë parimin e kontradiktoritetit.

Rekomandim 57

Gjykatat duhet të garantojnë që aktet me shkrim t'u jepen të gjitha palëve

Gjykata duhet të garantojë që kopjet e akteve të paraqitura me shkrim t'u jepen palës apo palëve të tjera, ose duke bërë vetë fotokopjimin, ose duke urdhëruar dhe verifikuar që palët t'i kenë ofruar kopje njëra-tjetrës. Përndryshe, gjykata nuk duhet t'i pranojë depozitimet me shkrim.

2.6 Të drejtat procedurale në proceset për heqjen e zotësisë për të vepruar

Heqja e zotësisë së një personi për të vepruar ka pasoja me ndikim të gjerë. Ajo ndikon në mundësinë e një personi për të lidhur kontrata, për t'u drejtuar me kërkesë autoriteteve publike dhe për të ndërmarrë hapa procedurale në një proces gjyqësor.

Gjetje 56.

Personi në fjalë nuk ka të drejtën e palës gjatë procesit për heqjen e zotësisë së tij/saj për të vepruar

Siç përmendet në seksionin 1.2.6, procedimet për heqjen e zotësisë së një personi për të vepruar gjykohen si çështje me një palë. Kjo do të thotë që personi në fjalë nuk ka statusin e palës gjatë proceseve të tilla. Kështu që mundësia e personit për të ngritur pretendimet e tij në gjykatë është shumë e kufizuar. Moszbatimi i parimit të kontradiktoritetit gjatë gjykimeve të një rëndësie të tillë komprometon të drejtën e aksesit në drejtësi sipas së drejtës ndërkombëtare.

Rekomandim 58

Personi që pretendohet t'i hiqet zotësia për të vepruar duhet të ketë të drejtat e palës në proces

KPrC-ja duhet të ndryshohet në mënyrë të tillë që heqja e zotësisë për të vepruar të jetë një gjykim me dy palë. KPrC-ja duhet, gjithashtu, të përcaktojë qartë që personi në fjalë të ketë statusin procedural të të paditurit. Kjo do të siguronte që këto procedime të ishin me palë kushtërshtare dhe në përputhje me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut.

Derisa personi i përfshirë në gjykim të ketë marrë të drejtat e tij të plota procedurale në vijim të ndryshimeve ligjore të sugjeruar, gjykatat duhet ta dëgjojnë dëshminë e personit në mënyrën më të plotë të mundshme.

SHTOJCA 1

STATISTIKAT E ÇËSHTJEVE CIVILE TË MONITORUARA

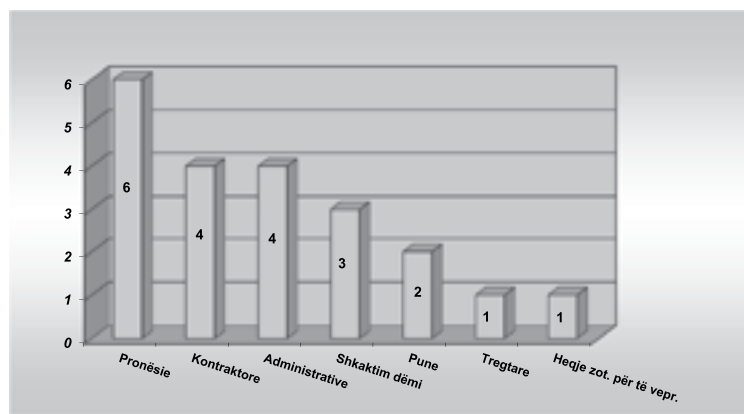
Hyrje

Informacioni statistikor në këtë shtojcë bazohet në të dhënat e mbledhura gjatë veprimtarisë vëzhguese të Prezencës në gjykata. Njëzetenjë çështje civile janë monitoruar gjatë periudhës 24 maj 2010 – 15 mars 2012 në gjykatat e rrethit gjyqësor të Tiranës, Krujës, Durrësit dhe Shkodrës.

U përzgjidhën kategori të ndryshme çështjes civile në mënyrë që të formoheshin kampionë përfaqësues. Siç tregohet në tabelën në vijim, shumica e çështjeve ishin gjykime të mosmarrëveshjeve për pronësinë. Çështjet e tjera të monitoruara kishin të bënin me padi për marrëdhënie kontraktore, mosmarrëveshje administrative, padi për shkaktim dëmi, padi për marrëdhënie pune dhe mosmarrëveshje tregtare. Me interes ishte edhe një kërkesë për t'i hequr një individ zotësinë për të vepruar.³²¹

Grafiku 1

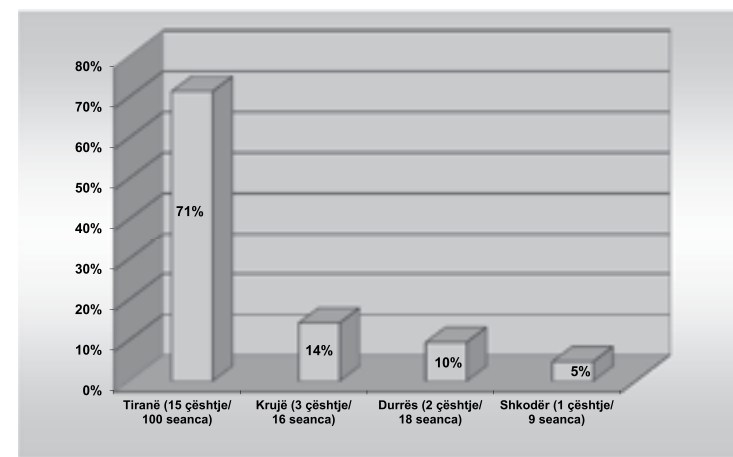
Çështjet gjyqësore të monitoruara, të ndara sipas tipit

Vëmendje e veçantë iu kushtua gjykatës së kryeqytetit për shkak të numrit të lartë dhe variacionit të madh të çështjeve gjyqësore. Në Tiranë u përzgjidhën 15 çështje gjyqësore në mënyrë rastësore për të cilat u mbajtën 100 seanca gjyqësore. U ndoqën edhe disa çështje në qytetet fqinje: tri çështje me 16 seanca u monitoruan në Krujë, dy çështje me 18 seanca gjyqësore u monitoruan në Durrës dhe një çështje me 9 seanca gjyqësore në Shkodër. Gjithsej janë monitoruar 143 seanca gjyqësore.

Grafiku 2

Çështjet gjyqësore të monitoruara, të ndara sipas gjykatave

Kohëzgjatja e gjykimeve

Për të matur kohëzgjatjen e çështjeve të monitoruara u bë një llogaritje e kohëzgjatjes së tyre në ditë dhe e numrit të seancave. Për qëllim të llogaritjes, dita e regjistrimit të çështjes në gjykatë është marrë si pika e fillimit të procedimit gjyqësor ndërsa dita e shpalljes së vendimit në shkallë të parë është marrë si pika e mbarimit. Gjykimet më të gjata për sa i përket numrit të ditëve, për çdo lloj çështje, janë treguar në tabelën në vijim.³²²

³²¹ Kërkesat për të hequr zotësinë për të vepruar janë teknikisht gjykime me një palë, nuk ka mosmarrëveshje mes dy apo më shumë palëve. Shih kapitullin "Aksesi në drejtësi".

³²² Duhet përmendur se dy prej çështjeve të monitoruara ishin ende në gjykim kur përfundoi periudha e monitorimit. Si dita e parë e llogaritjes u mor dita e regjistrimit të çështjes, si për çështjet e tjera, por data e përfundimit është marrë data 15 mars 2012. Gjithashtu, një çështje u pezullua. Llogaritja e ditëve për këtë çështje fillon në datën e regjistrimit dhe mbaron në datën e pezullimit.

Tabela 1
Numri i seancave dhe ditëve për çdo çështje gjyqësore,
renditur sipas llojit të çështjes

Nr.	Lloji i çështjes	Numri total i seancave	Numri total i ditëve
1	Pronësie	14	205
2	Pronësie	7	322
3	Pronësie	10	354
4	Pronësie	11	281
5	Pronësie	16	358
6	Pronësie	7	166
7	Kontraktore	2	65
8	Kontraktore	23	418
9	Kontraktore	6	218
10	Kontraktore	8	289
11	Administrative	13	566
12	Administrative	8	244
13	Administrative	11	316
14	Administrative	28	653
15	Shkaktim dëmi	15	311
16	Shkaktim dëmi	14	428
17	Shkaktim dëmi	5	170
18	Marrëdhënie pune	5	162
19	Marrëdhënie pune	9	176
20	Heqje e zotësisë për të vepruar	4	95
21	Tregtare	4	119
	Mesatarja	10.5	281.7

Sic tregohet në Tabelën 1, numri mesatar i ditëve për të gjithë gjyqet është 281.7 ditë, ndërsa numri mesatar i seancave është 10.5. Nëse përjashtojmë pesë gjyqet më të shkurtra dhe më të gjata, pra duke lënë vetëm kuartilin e dytë dhe të tretë, mesataret përkatëse do të ishin 262.4 ditë dhe 9.5 seanca. Kjo do të thotë se shumica e çështjeve civile gjykohen brenda 9 muajve, por që kërkojnë pothuajse 10 seanca për të mbaruar gjykimin.

Në tabelën në vijim tregohen të dhënat për kohëzgjatjen e çështjeve të gjykuara në themel dhe të çështjeve të pushuara për arsye procedurale.³²³ Duhet përmendur që çështjet e pushuara kanë zgjatur pothuajse njësoj me çështjet e gjykuara në themel para se të pushoheshin.

Tabela 2
Kohëzgjatja në ditë dhe numri i seancave – çështjet e gjykuara

Lloji i çështjes	Numri total i seancave	Numri total i ditëve
Pronësie	14	205
Pronësie	7	322
Administrative	13	566
Administrative	8	244
Kontraktore	23	418
Shkaktim dëmi	15	311
Kontraktore	8	289
Marrëdhënie pune	5	162
Marrëdhënie pune	9	176
Heqja e aftësisë për të vepruar	4	95
Mesatarja	10.6	278.80

Tabela 3
Kohëzgjatja në ditë dhe numri i seancave – çështjet e pushuara

Lloji i çështjes	Numri total i seancave	Numri total i ditëve
Pronësie	10	354
Pronësie	11	281
Pronësie	16	358
Pronësie	7	166
Kontraktore	2	65
Kontraktore	6	218
Shkaktim dëmi	5	170
Tregtare	4	119
Mesatarja	7.6	216.37

323 Këto të dhëna nuk përmbajnë shifra nga tri çështjet ende në gjykim apo nga çështjet e pezulluara.

Arsyeja më e shpeshtë për pushimin e çështjeve (të pushuara për arsye procedurale) ishte mungesa e palës paditëse (5 nga 8 çështje të pushuara në total). Në dy raste, çështja u pushua për shkak se pala paditëse nuk kishte plotësuar të metat e kërkesëpadisë, ndërsa në një rast pala paditëse hoqi dorë nga gjykimi i padisë. Duhet vënë re se janë monitoruar vetëm 8 çështje të pushuara çfarë përbën një kampion shumë të vogël për të arritur në një përfundim të qëndrueshëm.

Grafiku 3
Arsyet e pushimit të çështjeve

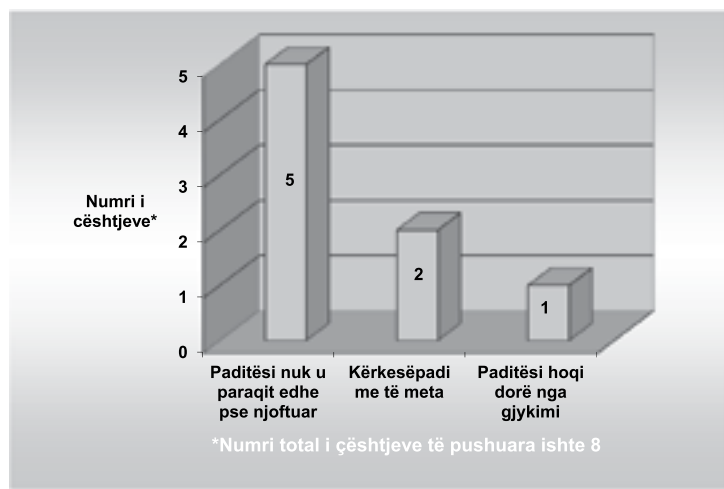
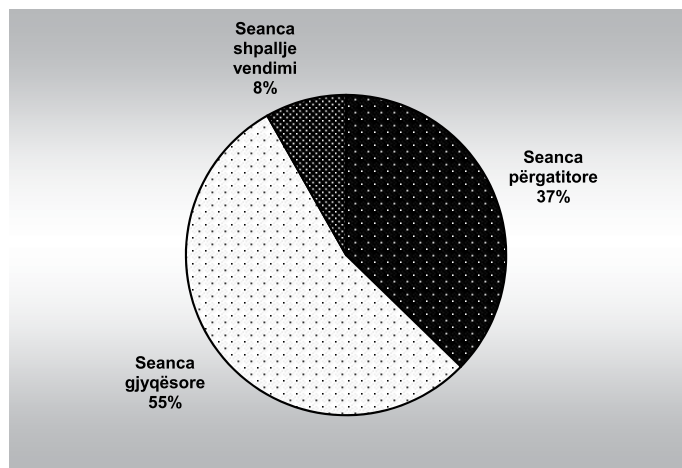

Tabela në vijim tregon numrin e seancave gjyqësore të mbajtura për çdo çështje, të grupuara sipas llojit të seancës (seancë përgatitore, seancë gjyqësore dhe seancë e shpalljes së vendimit). Në 7 nga 17 çështje, gjykata e pushoi çështjen para se të arrinte në seancën gjyqësore. Në shumicën e këtyre çështjeve janë mbajtur gjithsesi një numër i konsiderueshëm seancash.

Tabela 4
Numri i seancave përgatitore, seanca gjyqësore dhe atë të shpalljes së vendimit

Lloji i çështjes	Numri total i seancave	Numri i seancave përgatitore	Numri i seancave gjyqësore	Numri i seancave të shpalljes së vendimit
Pronësie	14	1	12	1
Pronësie	7	6	0	1
Pronësie	10	9	0	1
Pronësie	11	5	5	1
Pronësie	16	15	0	1
Pronësie	7	1	5	1
Kontraktore	2	1	0	1
Kontraktore	23	3	19	1
Kontraktore	6	5	0	1
Kontraktore	8	1	6	1
Administrative	13	1	11	1
Administrative	11	11	0	0
Administrative	8	4	3	1
Administrative	28	1	27	0
Shkaktim dëmi	5	4	0	1
Shkaktim dëmi	15	6	8	1
Shkaktim dëmi	14	2	12	0
Marrëdhënie pune	5	1	3	1
Marrëdhënie pune	9	1	7	1
Heqje e zotësisë për të vepruar	4	1	2	1
Tregtare	4	3	0	1
Totali	220	82	120	18
Në përqindje		37.3%	54.5%	8.2%

Grafiku 4
Përqindja e seancave gjyqësore sipas llojit

Ministria e Drejtësisë publikon statistikat vjetore për gjykimet e kryera nga të gjitha gjykatat në Vjetarin Statistikor. Midis të tjerash, ky botim tregon të dhëna në lidhje me numrin e gjykimeve civile me dhe pa palë kundërshtare të përfunduara brenda 0-2 muajsh, 2-6 muajsh dhe pas mbi 6 muajsh. Tabela në vijim, e cila është ekstrakt i statistikave vjetore të Ministrisë, përmban informacion për gjykimet e përfunduara në vitin 2009.³²⁴

Tabela 5
Kohëzgjatja e gjykimeve civile (Ministria e Drejtësisë 2009)

	Periudhat kohore të përfundimit të çështjeve		
	0-2 muaj	2-6 muaj	mbi 6 muaj
Gjykim civil me palë kundërshtare	7370	5818	9435
Gjykim civil pa palë kundërshtare	26429	6364	3644
Totali	33799	12182	13079

Statistikat nuk përmbajnë informacion në lidhje me numrin mesatar të seancave gjyqësore të mbajtura për gjykimet civile.

Statistikat vjetore të Ministrisë tregojnë edhe numrin e çështjeve në gjykim (d.m.th. ende në proces) në fund të çdo viti kalendarik. Këto statistika tregojnë se gjykatat me një ngarkesë më të madhe gjykimesh kanë një numër më të madh çështjesh të papërfunduara në fund të vitit dhe si rrjedhojë një numër më të lartë çështjesh të prapambetura.

Seancat joproduktive

Prezenca ka vëzhguar një numër të konsiderueshëm seancash joproduktive. Janë seanca gjyqësore ku nuk ndodhi asgjë thelbësore në lidhje me zgjidhjen e mosmarrëveshjes. Këto gjyqe shtyheshin për arsye të ndryshme, si për shembull njëra apo të dyja palët mungonin edhe pse ishin njoftuar; një nga palët nuk ishte njoftuar në mënyrën e duhur; një prej avokatëve duhet të ndiqte një gjyq tjetër; gjyqtari ishte i sëmurë apo merrte pjesë në një seminar; që palët të njiheshin me raportin e ekspertëve; në pritje të vendimeve të dhëna nga gjykatat e niveleve më të larta, etj. Pragu që një seancë të quhej produktive ishte shumë i ulët: një seancë gjyqësore konsiderohej jo-produktive vetëm nëse nuk jepej asnjë argument, nuk qarkullohej asnjë dokument apo kërkesë me shkrim, nuk merrej asnjë provë dhe nuk bëhej asnjë kërkesë.

Tabela 6
Numri dhe përqindja e seancave joproduktive, të renditura sipas llojit të çështjes

Lloji i çështjes	Numri total i seancave	Numri i seancave joproduktive	Përqindja e seancave joproduktive
Pronësie	14	5	35.7%
Pronësie	7	6	85.7%
Pronësie	10	9	90.0%
Pronësie	11	4	36.4%
Pronësie	16	12	75.0%
Pronësie	7	2	28.6%
Kontraktore	2	2	100.0%
Kontraktore	23	7	30.4%
Kontraktore	6	5	83.3%
Kontraktore	8	1	12.5%
Administrative	13	4	30.8%

324 Marrë nga "Vjetari Statistikor 2009", nxjerrë nga Ministria e Drejtësisë në vitin 2010.

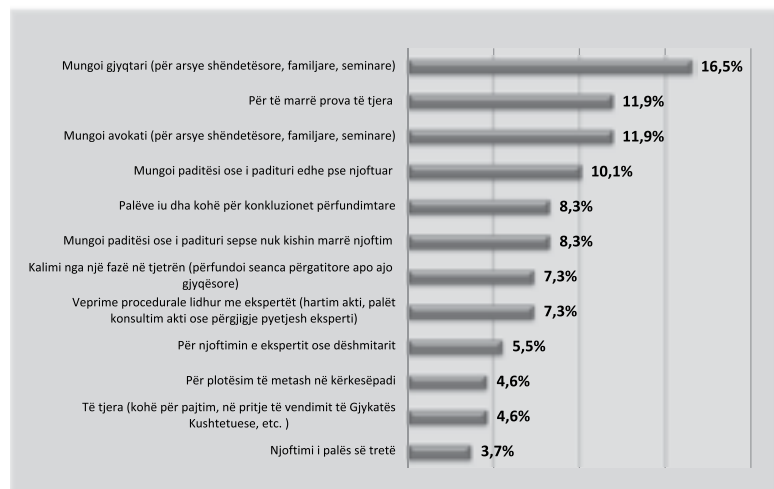
Administrative	11	7	63.6%
Administrative	8	4	50.0%
Administrative	28	11	39.3%
Shkaktim dëmi	5	2	40.0%
Shkaktim dëmi	15	7	46.7%
Shkaktim dëmi	14	12	85.7%
Marrëdhënie pune	5	0	0.0%
Marrëdhënie pune	9	2	22.2%
Heqja e zotësisë për të vepruar	4	0	0.0%
Tregtare	4	3	75.0%
Totali	220	105	47.7%

Arsyet për shtyrjen e seancave

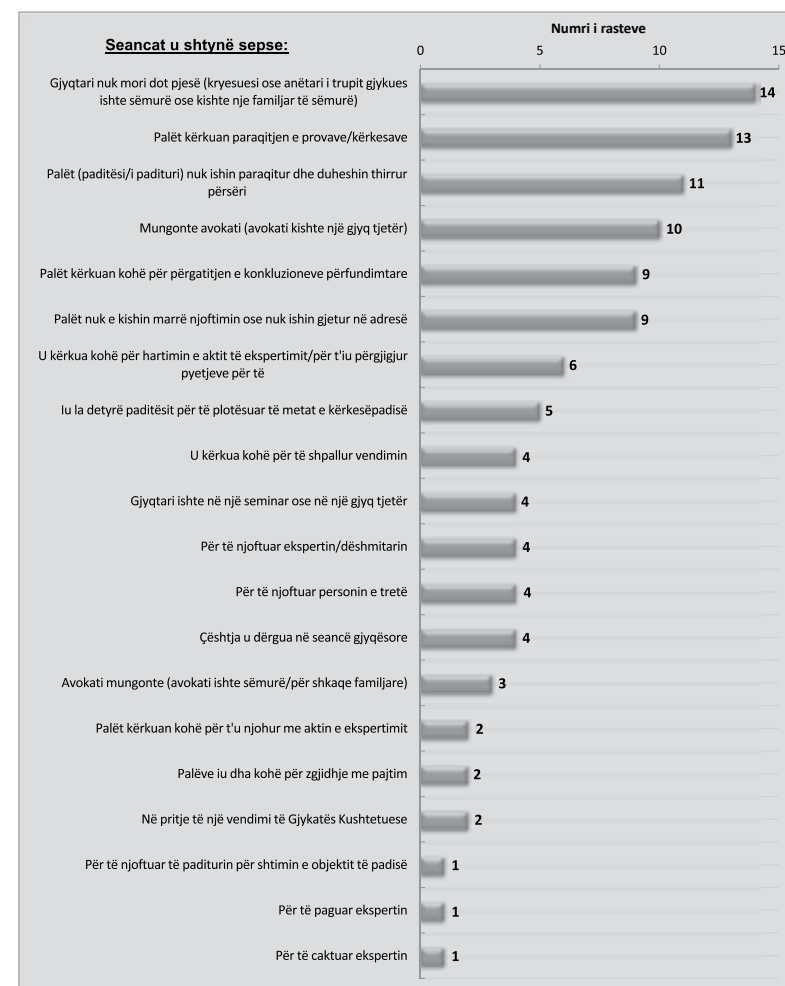
Siç u tregua më sipër, Prezenca vëzhgoi në total 143 seanca, 109 prej të cilave u shtynë për shkaqe të ndryshme. Më poshtë paraqitet një grafik që tregon cilat ishin arsyet e shtyrjeve dhe sa shpesh u përsëritën ato.

Grafiku 5

Arsyet për shtyrjen e seancave gjyqësore (të grupuara sipas llojit të arsyes)

Grafiku 6 Arsyet e detajuara për shtyrjen e seancave gjyqësore

Mesatarisht çdo shtyrje e vonon gjyqin me 21.6 ditë. Më shumë detaje për kohëzgjatjen e shtyrjeve jepen në tabelën 7.

Tabela 7
Vonesat mesatare për çdo (grup) arsye për shtyrje

Grupimi i arsyeve për shtyrjen e seancës	Mesatarja
Marrja e provave (duke përfshirë edhe raportet e ekspertëve)	21.6
Gjyqtari apo avokati munguan për arsye shëndetësore/familjare	22.2
Gjyqtari apo avokati kishte përplasje seancash/trajnimesh	21.3
Të tjera (njoftimi i palëve të treta, kohë për pajtim, plotësim i kërkesëpadisë)	24.2
Pala mungon në seancë edhe pse është njoftuar	27.9
Për të hartuar konkluzionet përfundimtare të palëve	14.8
Shqetësime në lidhje me njoftimet	24.4
Shpallje e vendimit apo dërgimi i çështjes për në seancë gjyqësore	16.1
Totali	21.6

Periudha kohore që nga regjistrimi deri në seancën e parë

Prezenca llogariti distancën në ditë midis datës së regjistrimit të çështjes në gjykatë dhe datës së mbajtjes së seancës së parë gjyqësore për çdo çështje. Shifrat tregohen në tabelën në vijim:

Tabela 8
Diferenca në numër ditësh midis datës së regjistrimit dhe datës së seancës së parë gjyqësore

Duke përfshirë 30 ditët kalendarike të pushimeve vjetore

Çështja nr..	Diferenca në numër ditësh midis datës së regjistrimit dhe datës së seancës së parë gjyqësore
Çështja nr. 1	42
Çështja nr. 2	32
Çështja nr. 3	47
Çështja nr. 4	63
Çështja nr. 5	47
Çështja nr. 6	40
Çështja nr. 7	42
Çështja nr. 8	34
Çështja nr. 9	70
Çështja nr. 10	11

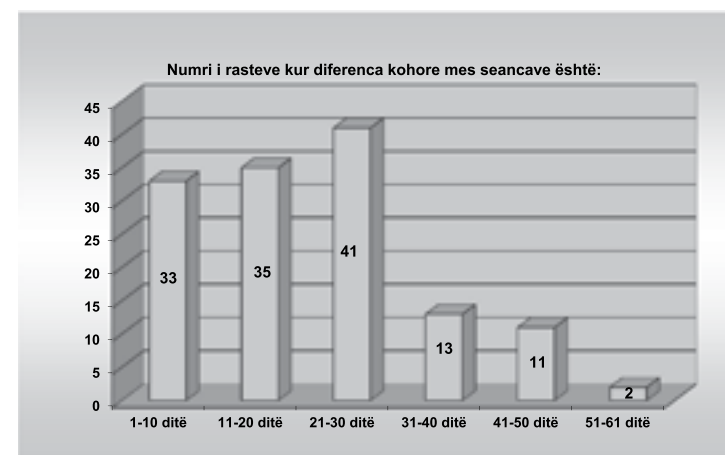
Çështja nr. 11	49
Çështja nr. 12	39
Çështja nr. 13	31
Çështja nr. 14	41
Çështja nr. 15	18
Çështja nr. 16	27
Çështja nr. 17	22
Çështja nr. 18	24
Çështja nr. 19	1
Çështja nr. 20	35
Çështja nr. 21	36
Diferenca mesatare në numër ditësh	35.8

Kjo tregon se në përgjithësi gjykimet civile fillohen një muaj pasi paditësi ka ngritur padinë fillestare.

Distanca kohore midis seancave gjyqësore

Grafiku më poshtë tregon distancën kohore midis seancave gjyqësore të çështjeve të monitoruara.

Grafiku 7
Distanca kohore midis seancave

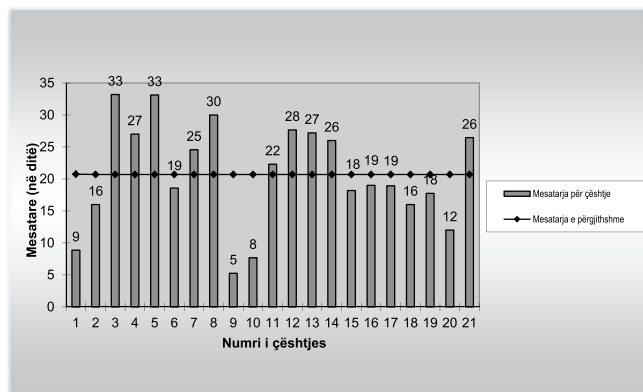

Distanca më e shkurtër kohore midis seancave ishte 1 ditë, ndërsa më e gjata 61 ditë. Nëse përfshijmë pushimet verore prej 30 ditësh kalendarike, distanca mesatare kohore midis seancave shkon në 21 ditë.

Grafiku 8

Distanca mesatare kohore midis seancave për çdo çështje gjyqësore.

Duke përfshijtur 30 ditët kalendarike të pushimeve vjetore

Mënyrat e përfundimit të çështjeve gjyqësore

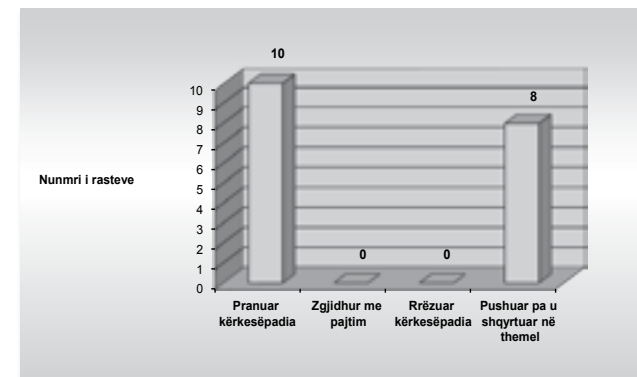
Tetë nga 18 çështje gjyqësore të përfunduara janë pushuar pa u shqyrtuar në themel. Për dhjetë të tjerat është vendosur në favor të palës paditëse. Për asnjë çështje nuk është vendosur në favor të palës së paditur dhe nuk ka pasur asnjë rast pajtimi.

Tabela 9

Mënyra e përfundimit të çështjeve gjyqësore

Gjykata e Rrethit	Kërkesëpadia u pranua		U pushua gjykimi pa shqyrtim në themel		Totali i çështjeve të mbyllura
	Numri i çështjeve	%	Numri i çështjeve	%	
Tiranë	8	80%	5	63%	13
Krujë	1	10%	2	25%	3
Durrës	0	0%	1	13%	1
Shkodër	1	10%	0	0%	1
In total	10	100%	8	100%	18

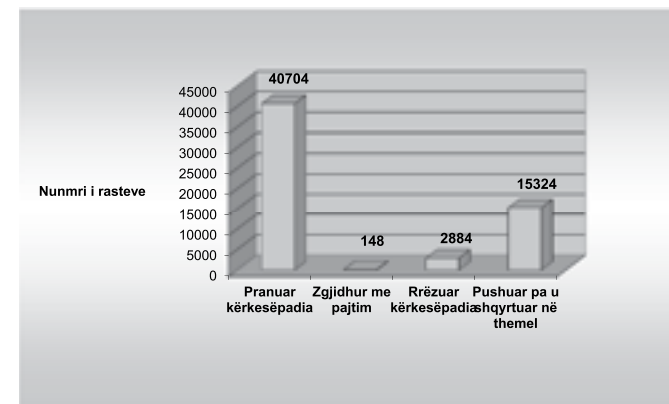
Grafiku 9 Mënyra e përfundimit të çështjeve gjyqësore (Çështjet e monitoruara nga Prezenca)

Statistikat vjetore të Ministrisë së Drejtësisë tregojnë të dhëna të ngjashme. Të dhënat më poshtë janë marrë nga statistikat zyrtare për vitin 2009.

Grafiku 10

Mënyra e përfundimit të çështjeve gjyqësore (statistikat zyrtare të Ministrisë së Drejtësisë)

Si monitorimi i çështjeve gjyqësore nga Prezenca dhe statistikat zyrtare tregojnë se një pjesë e madhe e gjyqeve pushohen pa e shqyrtuar çështjen në themel. Siç shpjegohet në detaje në kapitullin “E drejta për gjykim brenda një afati të arsyeshëm”, pala paditëse lejohet përgjithësisht të rifillojë gjykimin nga fillimi. Kështu që çështjet e pushuara përbëjnë një shpërdorim të konsiderueshëm të burimeve në gjykatë.

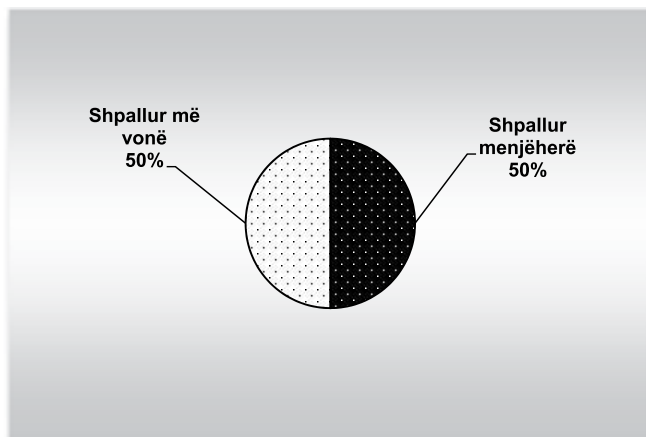
Periudha kohore për shpalljen e vendimeve

Siç përmendet më sipër, Prezenca monitoroi 10 çështje të gjykuara në themel. Në pesë prej tyre, gjykata qëllimisht lexoi shkurt dispozitivin e vendimit shumë shpejt pasi palët kishin paraqitur konkluzionet përfundimtare. Në pesë çështjet e tjera, gjykata shtyu seancën për këshillim para se të merrej vendimi. Një prej vendimeve u shpall dy ditë pas seancës përfundimtare, vendimi i dytë u shpall pas tri ditësh, vendimi i tretë u shpall pas pesë ditësh dhe vendimi i katërt dhe pesë vendimet u shpallën respektivisht shtatë dhe tetë ditë pas seancave. Çështjet e fundit janë shkelje e Kodit të Procedurës Civile ku thuhet se për çështjet e ndërlikuara gjykata shpall vetëm dispozitivin e vendimit dhe vendimin e arsyetuar ia dërgon sekretariatit jo më vonë se pas dhjetë ditësh ose mund të shtyjë shpalljen e vendimit të arsyetuar për deri në pesë ditë.³²⁵

Statistikat zyrtare të Ministrisë së Drejtësisë konfirmojnë gjetjet e Prezencës se në 50 % të çështjeve civile vendimi shpallet menjëherë pas seancës përfundimtare.

Grafiku 11

Vendimet e shpallura gjatë seancës përfundimtare ose më vonë (statistikat zyrtare të Ministrisë së Drejtësisë)

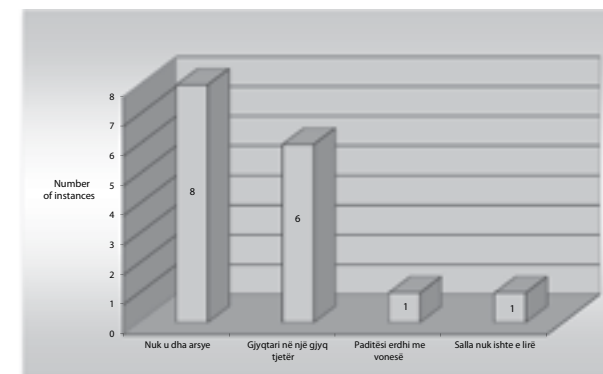
325 Neni 308, paragrafi 2 i KPrC-së.

Vonesat për fillimin e seancave

Vonesat në lidhje me fillimin e seancave u monitoruan në vetëm 11.1 % të rasteve. Grafiku më poshtë tregon arsyet e vonesave:

Grafiku 12

Arsyet për vonimin e fillimit të seancave

Seancat e mbajtura në zyrat e gjyqtarëve

Shumica e seancave të monitoruara (62 %) janë mbajtur në sallat e gjyqit, ndërsa pjesa tjetër në zyrat e gjyqtarëve. Megjithatë, prania e monitoruesve mund të ketë ndikuar vendimet e gjyqtarëve për t'i mbajtur seancat në sallat e gjyqeve dhe jo në zyrë.

Tabela 11

Seancat e mbajtura në zyrat e gjyqtarëve

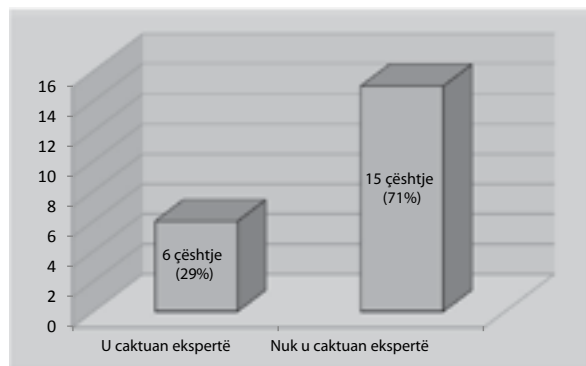
Çështja e monitoruar	Lloji i çështjes	Numri total i seancave	Seancat në sallën e gjyqit		Seancat në zyrën e gjyqtarit	
			Numri	Përqindja	Numri	Përqindja
Çështja nr..1	Pronësie	7	7	100%	0	0%
Çështja nr..2	Shkaktim dëmi	2	0	0%	2	100%
Çështja nr..3	Pronësie	6	1	17%	5	83%
Çështja nr..4	Pronësie	7	7	100%	0	0%
Çështja nr..5	Administrative	9	5	56%	4	44%
Çështja nr..6	Pronësie	8	6	75%	2	25%

Çështja nr.8	Kontraktore	10	6	60%	4	40%
Çështja nr.9	Administrative	4	0	0%	4	100%
Çështja nr.10	Kontraktore	4	4	100%	0	0%
Çështja nr.12	Kontraktore	4	0	0%	4	100%
Çështja nr.13	Kontraktore	5	3	60%	2	40%
Çështja nr.14	Marrëdhënie pune	3	0	0%	3	100%
Çështja nr.16	Heqja e zotësisë për të vepruar	1	1	100%	0	0%
Çështja nr.17	Pronësie	13	13	100%	0	0%
Çështja nr.18	Pronësie	4	4	100%	0	0%
Çështja nr.19	Marrëdhënie pune	9	2	22%	7	78%
Çështja nr.20	Tregtare	4	3	75%	1	25%
Totali		100	62	62%	38	38%

Përdorimi i ekspertëve

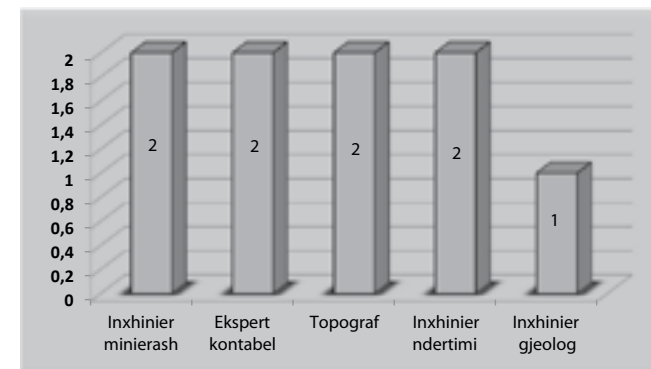
Ekspertët janë përdorur në cilësinë e provës në një numër çuditërisht të lartë (29 %) të çështjeve gjyqësore të monitoruara, të cilat janë gjykuar në themel.

Grafiku 13
Përdorimi i ekspertëve

Grafiku më poshtë tregon llojet e ekspertëve të ftuar nga gjykata.

Grafiku 14
Lloji i ekspertëve

SHTOJCA 2

LISTA E REKOMANDIMEVE

Kapitulli I - E drejta e gjykimit brenda një afati të arsyeshëm	fq
1. Pjesëmarrësit në gjyq duhet t'i japin gjykatës të dhëna të detajuara kontakti	40
2. Të përmirësohen mundësitë e pjesëmarrësve në gjykim për të kontaktuar gjykatën	41
3. Kryetari i seancës është përgjegjës për garantimin e thirrjes së palëve në gjyq	41
4. Palët thirren ligjërisht duke përdorur të dhënat e kontaktit të lëshuara prej tyre	42
5. Kur është e mundur, gjykatat duhet t'i njoftojnë palët nëpërmjet mjeteve teknike	42
6. Njoftimet nëpërmjet mjeteve teknike dhe konfirmimi i marrjes së njoftimit duhet të jenë procedurë standarde	43
7. Gjykatat duhet të kenë akses në hartat ekzistuese të pushtetit qendror dhe atij vendor	43
8. Gjykatat duhet të kenë mundësi të përdorin Regjistrin Kombëtar të Gjendjes Civile dhe hartat me Numrat Zgjedhor	43
9. Regjistri Kombëtar i Gjendjes Civile dhe Regjistri Kombëtar i Adresave duhet të jenë të lidhur	43
10. Palët njoftohen ligjërisht nëpërmjet dërgimit të njoftimit në adresat e regjistruara	44
11. Policia e Shtetit duhet të asistojë në njoftimin e palëve, kur është e nevojshme	44
12. Njoftimet publiket të publikohen online	44
13. Faza përgatitore me shkrim	47
14. Gjykatat duhet të vërtetojnë disponueshmërinë e palëve përpara se të caktojnë seancën	49
15. Menaxhim aktiv i çështjes dhe takim planifikimi para gjykimit	49
16. Detyrimi për të prezantuar provat sa më shpejt të jetë e mundur	51
17. Përfshirja e kohëzgjatjes së procedurave në vlerësimin e gjykatësve	52
18. Vendosja e një detyrimi ligjor për pjesëmarrësit në gjykim që të njoftojnë gjykatën në rast se nuk janë të disponueshëm	56
19. Gjykatat duhet t'i njoftojnë pjesëmarrësit në gjykim sa më shpejt të jetë e mundur rreth anulimit të seancave gjyqësore	57
20. Duhet të vendoset një procedurë për hetimin e arsyeve të mungesës	57
21. Sqarimi i shkakut të ligjshëm për mosparaqitjen	58

22. Vendosja e gjykimit automatik për të paditurin që mungon në mënyrë të pajustificuar	58
23. Kufizimi i mundësisë për paditësin për t'u tërhequr nga çështja	60
24. Llogaritja e kostove për vonesat e pajustificuara duhet të standardizohet	60
25. Ngarkimi i dëshmitarëve dhe ekspertëve me kostot e vonesës	60
26. Vendosja e gjobave për palët që mungojnë	61
27. Korrespondenca e gjykatës me pjesëmarrësit në gjykim duhet të përfshijë informacion mbi të drejtat, detyrat dhe sanksionet	61
28. Gjykatat duhet të aplikojnë sanksionet e disponueshme në kuadrin actual ligjor	61
29. Diskutime në gjyqësor mbi shkaqet dhe reagimet ndaj mungesës	62
30. Të dhënat statistikore për kohëzgjatjen e gjykimeve duhet të dallojnë çështjeve civile pa palë kundërshtare nga ato me palë kundërshtare	64
31. Statistikat rreth kohëzgjatjes së gjykimeve duhet të ndahen në kategori më të detajuara	64
32. Duhet të jepen të dhëna statistikore rreth numrit të seancave për secilin gjykim	64
33. Kohëzgjatja e gjykimeve dhe arsyet e ndërprerjes duhet të ndërtabulohen	65
34. Vendimet duhet të shpallen vetëm duke nxjerrë edhe vendimin e arsyetuar	74
35. Vendimet duhet t'u njoftohen palëve duke i pajisur ato me një kopje të shkruar	75
36. Afatet e ankimit nuk duhet të fillojnë përpara se pala të ketë marrë vendimin e arsyetuar me shkrim	75
37. Afati i ankimit duhet rivlerësuar	75
38. Duhet krijuar një sistem për regjistrimin e datës kur palët marrin vendimin	76
Kapitulli II - Transparenca e procedimeve gjyqësore	fq
39. Orari i seancave gjyqësore duhet publikuar në mjediset e gjykatës dhe online	87
40. Informacion mbi vendin e mbajtjes së seancës gjyqësore	88
41. Publiku duhet të ketë mundësi të kontaktojë gjykatën me telefon	88
42. Sallat e pritjes	89
43. Të gjitha gjykatat të jenë të pajisura me sistem regjistrimi audio	93
44. Procesverbale të sakta të mbajtura me dorë	93
45. Parashikimet e reja procedurale për mbikëqyrjen e mbajtjes së procesverbalit	94

46. Sekretarët duhet të jenë të pranishëm në të gjitha seancat gjyqësore	94
47. Tabela e përmbajtjes në dosjen e çështjes gjyqësore të jetë më e detajuar	96
48. Të përmirësohet organizimi i dokumenteve në dosjen gjyqësore	96
49. Lehtësira për të konsultuar dosjet gjyqësore	97
50. Regjistrimi i vendndodhjes së dosjeve gjyqësore	97
51. Çdo çështje duhet të përmbajë një numër të veçantë identifikues	97
 Kapitulli III - Aksesi në drejtësi	 fq
52. Seancat duhet që, për aq sa është e mundur, të zhvillohen në sallat e gjyqit	108
53. Personeli i gjykatës duhet t'u ofrojë asistencë shtesë personave me aftësi të kufizuara	108
54. Ndërtesat e gjykatave duhet të bëhen më të aksesueshme për personat me aftësi të kufizuara	109
55. Të përcaktohen kritere të qarta që janë në përputhje me standardet ndërkombëtare për të aksesuar dosjen e çështjes	111
56. Diskrecioni i gjykatës për të refuzuar aksesin duhet të përdoret në përputhje me standardet ndërkombëtare	111
57. Gjykatat duhet të garantojnë që aktet me shkrim t'u jepen të gjitha palëve	112
58. Personi që pretendohet t'i hiqet zotësia për të vepruar duhet të ketë të drejtat e palës në proces	113

SHTOJCA 3

FORMULARË PËR TË DHËNAT E KONTAKTIT

Ky dokument synon të lehtësojë kontaktin mes palëve, avokatëve, dëshmitarëve dhe gjykatës me qëllim që gjykimi i çështjes të kryhet me sukses.

Formulari duhet të plotësohet nga paditësi dhe, kur është e mundur, nga avokati i paditësit në momentin e paraqitjes së kërkesëpadisë në gjykatë. Mirë është që pala paditëse të vendosë sa më shumë informacion që mundet për të paditurin/it dhe personin/at e tretë, me qëllim që këta të njoftohen në mënyrë të rregullt.

I paditur dhe, kur është e mundur, avokati i të paditurit duhet të plotësojë formularin në momentin kur i njoftohet kërkesëpadia, duke e dorëzuar këtë formular në gjykatë sa më shpejt të jetë e mundur. Kur të paditurit i njoftohet kërkesëpadia nëpërmjet nëpunësit të gjykatës, ky i fundit duhet të sigurohet që formulari të plotësohet dhe t'i bashkangjitet dublikatës së letërthirrjes. Nëse formulari nuk mund të plotësohet para seancës së parë, gjykata duhet të sigurohet që i padituri ta plotësojë atë gjatë kësaj seance.

Çdo palë që thërret një dëshmitar duhet të japë të dhënat e kontaktit për të duke plotësuar formularin përkatës.

Nëse ka më tepër se një paditës, të paditur, person të tretë apo dëshmitar, një faqe veçantë e formularit duhet të plotësohet për çdo person.

PËR PADITËSIN:

Emri	
Atësia	
Mbiemri	
Datëlindja	
Vendlindja	
Adresa e vendit ku mund të gjendeni zakonisht gjatë orëve të ditës (kjo adresë do të përdoret nga gjykata për t'ju dorëzuar ju fizikisht letërthirrjet)	Emri i marrësit: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Adresa e vendbanimit tuaj (kjo adresë do të përdoret nga gjykata në rast se ju nuk gjendeni në adresën e shënuar më sipër)	Oraret kur mund të kontaktoheni në këtë adresë: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Adresa e vendit të punës (kjo adresë do të përdoret nga gjykata në rast se ju nuk gjendeni në adresën e shënuar më sipër)	Oraret kur mund të kontaktoheni në këtë adresë: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Numri i telefonit	
Numri i celularit	
Adresa e e-mail-it	

PËR AVOKATIN E PADITËSIT:

Emri	
Mbiemri	
Adresa e vendit ku mund të gjendeni zakonisht gjatë orëve të ditës (kjo adresë do të përdoret nga gjykata për t'ju dorëzuar fizikisht letërthirrjet)	Emri i marrësit: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Adresa e vendbanimit tuaj (kjo adresë do të përdoret nga gjykata në rast se ju nuk gjendeni në adresën e shënuar më sipër)	Oraret kur mund të kontaktoheni në këtë adresë: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Adresa e vendit të punës (kjo adresë do të përdoret nga gjykata në rast se ju nuk gjendeni në adresën e shënuar më sipër)	Oraret kur mund të kontaktoheni në këtë adresë: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Numri i telefonit	
Numri i celularit	
Adresa e e-mail-it	

PËR TË PADITURIN:

Emri	
Atësia	
Mbiemri	
Datëlindja	
Vendlindja	
Adresa e vendit ku mund të gjendeni zakonisht gjatë orëve të ditës (kjo adresë do të përdoret nga gjykata për t'ju dorëzuar fizikisht letërthirrjet)	Emri i marrësit: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Adresa e vendbanimit tuaj (kjo adresë do të përdoret nga gjykata në rast se ju nuk gjendeni në adresën e shënuar më sipër)	Oraret kur mund të kontaktoheni në këtë adresë: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Adresa e vendit të punës (kjo adresë do të përdoret nga gjykata në rast se ju nuk gjendeni në adresën e shënuar më sipër)	Oraret kur mund të kontaktoheni në këtë adresë: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Numri i telefonit	
Numri i celularit	
Adresa e e-mail-it	

PËR AVOKATIN E TË PADITURIT:

Emri	
Mbiemri	
Adresa e vendit ku mund të gjendeni zakonisht gjatë orëve të ditës (kjo adresë do të përdoret nga gjykata për t'ju dorëzuar fizikisht letërthirrjet)	Emri i marrësit: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Adresa e vendbanimit tuaj (kjo adresë do të përdoret nga gjykata në rast se ju nuk gjendeni në adresën e shënuar më sipër)	Oraret kur mund të kontaktoheni në këtë adresë: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Adresa e vendit të punës (kjo adresë do të përdoret nga gjykata në rast se ju nuk gjendeni në adresën e shënuar më sipër)	Oraret kur mund të kontaktoheni në këtë adresë: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Numri i telefonit	
Numri i celularit	
Adresa e e-mail-it	

PËR PERSONIN E TRETË (Nëse ka):

Emri	
Atësia	
Mbiemri	
Datëlindja	
Vendlindja	
Adresa e vendit ku mund të gjendeni zakonisht gjatë orëve të ditës (kjo adresë do të përdoret nga gjykata për t'jua dorëzuar fizikisht letërthirrjet)	Emri i marrësit: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Adresa e vendbanimit tuaj (kjo adresë do të përdoret nga gjykata në rast se ju nuk gjendeni në adresën e shënuar më sipër)	Oraret kur mund të kontaktoheni në këtë adresë: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Adresa e vendit të punës (kjo adresë do të përdoret nga gjykata në rast se ju nuk gjendeni në adresën e shënuar më sipër)	Oraret kur mund të kontaktoheni në këtë adresë: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Numri i telefonit	
Numri i celularit	
Adresa e e-mail-it	

PËR DËSHMITARIN (Nëse ka):

Emri	
Atësia	
Mbiemri	
Datëlindja	
Vendlindja	
Adresa e vendit ku mund të gjendeni zakonisht gjatë orëve të ditës (kjo adresë do të përdoret nga gjykata për t'jua dorëzuar fizikisht letërthirrjet)	Emri i marrësit: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Adresa e vendbanimit tuaj (kjo adresë do të përdoret nga gjykata në rast se ju nuk gjendeni në adresën e shënuar më sipër)	Oraret kur mund të kontaktoheni në këtë adresë: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Adresa e vendit të punës (kjo adresë do të përdoret nga gjykata në rast se ju nuk gjendeni në adresën e shënuar më sipër)	Oraret kur mund të kontaktoheni në këtë adresë: Rruga: Numri i banesës/pallatit: Hyrja: Apartamenti: Lagjia: Kodi Postar: Rrethi:
Numri i telefonit	
Numri i celularit	
Adresa e e-mail-it	

E plotësuar nga paditësi/i padituri/avokati/personi i tretë/dëshmitari, (qarko alternativën e duhur)

(emri) _____ **(firma)** _____

Më datë: _____

DREJT DREJTËSISË

Analizë e procesit civil në gjykatat e rretheve gjyqësore

“Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE) punon për stabilitet, begati dhe demokracinë në 57 shtete përmes dialogut politik rreth vlerave të përbashkëta dhe përmes punës praktike që sjell një ndryshim jetëgjatë.”

Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë
Prezenca në Shqipëri

Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë
Prezenca në Shqipëri
Sheraton Tirana Hotel & Towers,
Kati i I-rë
Sheshi “Italia”
1010 Tiranë - Shqipëri
www.osce.org/albania

ISBN: 978-92-9235-253-0

